

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ YAPI VE DOKULAR BAĞLAMINDA
KUZEY EGE COĞRAFYASI YERLEŞİMLERİNİN
ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(AYVALIK VE MİDİLLİ ÖRNEĞİ)

Ashı NİĞDELİOĞLU ÇAMKAYA

Ağustos 2023

İZMİR

**TARİHİ YAPI VE DOKULAR BAĞLAMINDA
KUZEY EGE COĞRAFYASI YERLEŞİMLERİNİN
ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(AYVALIK VE MİDİLLİ ÖRNEĞİ)**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı**

Aslı NİĞDELİOĞLU ÇAMKAYA

Ağustos 2023

İZMİR

DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

ASLI NİĞDELİOĞLU ÇAMKAYA tarafından **PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ**, yönetiminde hazırlanan “**TARİHİ YAPI VE DOKULAR BAĞLAMINDA KUZEY EGE COĞRAFYASI YERLEŞİMLERİNİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ (AYVALIK VE MİDİLLİ ÖRNEĞİ)**” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ
Yönetici

Prof. Dr. Hülya KOÇ
Tez İzleme Komitesi Üyesi

Doç. Dr. İbrahim ALPASLAN
Tez İzleme Komitesi Üyesi

Prof. Dr. Mine TURAN
Jüri Üyesi

Prof. Dr. Deniz ÖZKUT
Jüri Üyesi

Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU
Müdür
Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez konusunu seçmemde bana yardımcı olan, doktora tez çalışmasının insanın bakış açısını genişlettiğini anlamamı sağlayan, çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve sonuca ulaşmamı sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Eti Akyüz Levi'ye, tez izleme toplantılarında çalışmamın gelişimine katkı sağlayan Prof. Dr. Hülya Koç ve Dr. Halil İbrahim Alpaslan'a, çalışmalarım sırasında her açıdan destek olan aileme, Midilli Adası ile ilgili çalışmalarım sırasında gerekli resmi belgelere, kaynaklara rahatça ulaşabilmemi sağlayan ve alan çalışmalarımı rahat bir şekilde yapabilmem için yardımcı olan Yunanlı aile dostlarımıza teşekkürlerimi sunarım.

Aslı NİĞDELİOĞLU ÇAMKAYA

TARİHİ YAPI VE DOKULAR BAĞLAMINDA KUZEY EGE COĞRAFYASI YERLEŞİMLERİNİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ (AYVALIK VE MİDİLLİ ÖRNEĞİ)

ÖZ

Çalışmada Kuzey Ege yerleşimlerinden Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin 19. yüzyılda inşa edilmiş konut dokusunun karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu yerleşimler konumsal yakınlıkları yanı sıra tarihsel süreçteki ticari ve kültürel etkileşimleri dolayısıyla benzerlikler yansıtır. Yerleşimlerdeki yapılaşmanın biçimlenmesinde iklim, bitki örtüsü, yaşayanların etnik kökeni, siyasi rejim, ekonomik faaliyetler, yasalar gibi genel faktörler etkili olmaktadır. Topoğrafik yapı, ulaşılabilirlik, kentlerde etkin olan kişiler ve kent yaşamında olumlu veya olumsuz kırılma yaratan özel etkenler de söz konusu şekillenışı belirlemiştir. Tarihsel ve karşılaştırmalı yöntemle ele alınan çalışmada literatür taraması yapılarak kentlerin oluşumuna yönelik detaylı bilgiler toplanmış, alan araştırmaları ile de kentsel doku ve konut ölçeğinde analizler gerçekleştirilmiştir. Yerleşimlerin konut dokusunda ve tek yapı ölçeğinde benzerlik ve farklılıklara neden olan etkenler belirlenmiştir.

Mytilene, Plomari, Ayvalık kentlerinde aynı dönemde yapılaşmış, benzer ve farklı özellikler gösteren konut yapılarının, malzeme, plan, cephe, strüktürel özellikler ve detaylar açısından karşılaştırılması ve yapılaşmaların hangi etkiler altında şekillendiğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Zeytin kenti niteliği yansıtan üç kıyı kentinin 19. yüzyıl konutlarının yerleşimlerdeki kırılmalar dikkate alınarak dönemsel irdelenmesi, aynı dönem ve ardıl dönem örneklerinin karşılaştırılması ile değişim ve sürekliliğin saptanması söz konusu olmuştur.

Anahtar kelimeler: Ayvalık, Mytilene, Plomari, Kuzey Ege, Konut

**ANALYSIS AND EVALUATION OF NORTH EGEAN SETTLEMENTS IN
THE CONTEXT OF HISTORICAL BUILDINGS AND FABRIC
(AYVALIK AND MYTILENE SAMPLE)**

ABSTRACT

In this study, it is aimed to analyze the housing pattern built in the 19th century in the cities of Ayvalık, Mytilene and Plomari, which are North Aegean settlements, comparatively. The settlements in question reflect similarities due to their spatial proximity as well as their commercial and cultural interactions in the historical process. General factors such as climate, vegetation, ethnic origin of the inhabitants, political regime, economic activities and laws are effective in shaping the settlements. Topographic structure, accessibility, people active in cities and special factors that create positive or negative breaks in urban life have also determined the formation in question. In the study, which is handled with a historical and comparative method, detailed information about the formation of cities was collected by literature review, and analyzes were carried out at the scale of urban texture and housing with field studies. The factors that cause similarities and differences in the residential texture of the settlements and in the scale of a single building were determined.

It is aimed to compare the housing structures built in the same period in the cities of Mytilene, Plomari and Ayvalık, showing similar and different characteristics, in terms of materials, plans, facades, structural features and details, and to determine under which effects the settlements were shaped.

The periodical examination of the 19th century residences of the three coastal cities reflecting the olive city character, taking into account the ruptures in the settlements, and the determination of change and continuity by comparing the examples from the same period and successive periods were in question.

Keywords: Ayvalik, Mytilene, Plomari, North Aegean, Housing

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv

BÖLÜM BİR-GİRİŞ..... 16

1.1 Amaç	16
1.2 Kapsam.....	18
1.3 Yöntem.....	19
1.4 Kuramsal Çerçeve	29
1.4.1 Tez Kapsamında Ele Alınan Koruma ile İlintili Kavramlar.....	34
1.4.2 İlgili Tüzükler.....	37
1.5 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri.....	40

BÖLÜM İKİ-AYVALIK VE MİDİLLİ ADASI 45

2.1 Ayvalık Hakkında Genel Bilgiler ve Doğal Özellikleri	45
2.1.1 Ayvalık Yerleşiminin Coğrafi Özellikleri.....	46
2.1.2 Ayvalık Yerleşiminin İklimsel Özellikleri.....	48
2.1.3 Ayvalık Yerleşiminin Bitki Örtüsü.....	48
2.2 Midilli Adası Hakkında Genel Bilgiler ve Doğal Özellikleri.....	49
2.2.1 Midilli Adası'nın Coğrafi Özellikleri.....	52
2.2.2 Midilli Adası'nın İklimsel Özellikleri.....	53
2.2.3 Midilli Adası'nın Bitki Örtüsü.....	53
2.3 Ayvalık ve Midilli Adası'nın Tarihsel Gelişimi.....	54
2.3.1 19. Yüzyıl Öncesi Ayvalık ve Midilli Adası.....	54

2.3.2 19. Yüzyılda Ayvalık ve Midilli Adası.....	62
2.3.3 19. Yüzyıl Öncesi ve 19. Yüzyılda Ayvalık ve Midilli Adası Arasındaki İlişkiler.....	118
2.4 Bölüm Değerlendirmesi	132

BÖLÜM ÜÇ-AYVALIK, MYTİLENE VE PLOMARİ KONUT DOKULARI

.....	137
-------	-----

3.1 Ayvalık.....	137
3.1.1 Ayvalık Yerleşiminde Konut Yapılarının Oluşumuna Etki Eden Özel Etkenler	138
3.1.1.1 Jeolojik Yapı	145
3.1.1.2 Arazi Kullanımı.....	147
3.1.1.3 Parsel Kullanımı	150
3.1.1.4 Yerel Malzeme Kullanımı ve İnşa Sistemi	153
3.1.2 Ayvalık'ta Görülen Konut Tipleri ve Konutların Dönemsel Olarak İncelenmesi.....	156
3.2 Midilli Adası.....	173
3.2.1 Midilli Adası Yerleşimlerinin Gelişimine Etki Eden Özel Etkenler	174
3.2.1.1 Jeolojik Yapı	182
3.2.1.2 Arazi Kullanımı	185
3.2.1.3 Parsel Kullanımı	192
3.2.1.4 Yerel Malzeme Kullanımı ve İnşa Sistemi	195
3.2.2 Adada Görülen Konut Tipleri	201
3.2.2.1. Mytilene Konutlarının Genel Özellikleri ve Dönemsel Olarak İncelenmesi	219
3.2.2.2 Plomari Konutlarının Genel Özellikleri ve Dönemsel Olarak İncelenmesi.....	237
3.3 Bölüm Değerlendirmesi.....	251

BÖLÜM DÖRT-AYVALIK, MYTİLENE VE PLOMARİ 19. YÜZYIL KONUT DOKULARININ KARŞILAŞTIRILMASI	253
4.1 Sokak Örüntüsü ve Yapı Adalarının Karşılaştırılması	263
4.2 Parsel-Yapı İlişkilerinin Karşılaştırılması	270
4.3 Kütsel Özelliklerin Karşılaştırılması	272
4.4 Plan Özelliklerinin Karşılaştırılması	274
4.5 Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması	275
4.6 Yapım Sistemlerinin Karşılaştırılması	275
4.7 Ayvalık, Mytilene ve Plomari Kentlerinde Tarihi Konut Dokularında Saptanan Koruma Sorunları.....	279
4.8 Bölüm Değerlendirmesi	280
BÖLÜM BEŞ-SONUÇ.....	289
KAYNAKLAR	300
EKLER.....	314

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Yöntemin işlem basamakları.....	22
Şekil 1.2 Yöntemin şekilsel gösterimi	28
Şekil 1.3 Kültürün ve onun yapılı çevre ile ilişkili dışa vurumlarının çözümlemesi	30
Şekil 2.1 Carte des salines d'Aivalik / Ayvalık tuz yatakları haritası. 19. yüzyıl.	45
Şekil 2.2 Ayvalık'a güneyden bakış	47
Şekil 2.3 Ayvalık yerleşiminin konumu.....	49
Şekil 2.4 Midilli Adası	50
Şekil 2.5 Midilli Adası'nda tamir edilen ve yeni yapılan yollar	51
Şekil 2.6 Midilli Adası topografik yapısı	53
Şekil 2.7 Midilli Adası'nın tarımsal ürünleri	54
Şekil 2.8 Midilli Adası ve Edremit Körfezi haritası	54
Şekil 2.9 Antik Yunan Kent Devletleri	56
Şekil 2.10 Antik Çağda Ege ve Marmara Denizi için liman sahalarının (791) ve güzergâhların (2188) topolojik en yakın yerleşim ağı modeli	57
Şekil 2.11 Ege Kıyıları.....	62
Şekil 2.12 Ayvalık ve Mytilene	65
Şekil 2.13 Ayvalık yerleşiminin tarihsel süreçte nüfus değişimi.....	73
Şekil 2.14 Midilli yerleşiminin tarihsel süreçte nüfus değişimi.....	78
Şekil 2.15 Midilli Adası'ndaki tarımsal faaliyetleri gösterir harita ve gelişimi.....	85
Şekil 2.16 19. yüzyılda Midilli Adası'nda zeytinyağı ve sabun üretimi yapılan yerleşimler.....	90
Şekil 2.17 Plomari ile ticari bağlantısı olan limanlar	90
Şekil 2.18 Ayvalık'ta kıyı bandı	95
Şekil 2.19 1482 tarihli Ayvalık haritası	99
Şekil 2.20 Ayvalık ve çevresi.....	99
Şekil 2.21 Psarros kent planı üzerinden çalışılmış Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası.....	108
Şekil 2.22 Mytilene kentinin gelişimi	111
Şekil 2.23 Robert Koldewey tarafından hazırlanmış 1890 tarihli Mytilene kenti haritası.....	112

Şekil 2.24 1905 tarihli haritada Plomari kazasını oluşturan köyler	116
Şekil 2.25 Plomari’de mahallelerin oluşum sırası.....	117
Şekil 2.26 Tarihsel süreçte Midilli Adası’ndaki depremler	125
Şekil 2.27 Tarihsel süreçte Ayvalık yerleşimdeki depremler ve yıkımlar	127
Şekil 2.28 Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası’ndaki kırılmaları gösteren kronolojik şema.....	128
Şekil 3.1 Ermoupolis’te bulunan 1870 tarihli ikiz ev	139
Şekil 3.2 Ermoupolis’te bulunan 1827 tarihli yapı	140
Şekil 3.3 Sokaklardaki binaların ve çıkıntıların çizimi ve mesafeleri	142
Şekil 3.4 Güvercin Adası’ndaki 1786 yılına tarihlenen AgiosYorgi Manastırı.....	142
Şekil 3.5 Manastır içindeki kule ev ve yapı içinden izler	143
Şekil 3.6 Eskiden Çamlık Meydanı’nda konumlanan Ayvalık Aya Nikola Manastırı	143
Şekil 3.7 Ayvalık çevresinin jeolojisi ve volkanik kayaçların petrolojisi.....	145
Şekil 3.8 Ayvalık Taksiyarhis Kilisesi Anıt Müzesi.....	146
Şekil 3.9 Ayvalık arazi kullanım planı	147
Şekil 3.10 Ayvalık kentsel sit alanındaki yapıların kullanım durumu	147
Şekil 3.11 Mimar D. Psarros'un mahalle oluşum tarihlerini ve sınırlarını gösterir çizimi.....	148
Şekil 3.12 1901 tarihli yapının restorasyon aşamasındaki görünümü.....	149
Şekil 3.13 1901 tarihli yapının cephe izleri	149
Şekil 3.14 KVKBK 517 tescil nolu yapı.....	151
Şekil 3.15 KVKBK 519 tescil nolu yapı.....	151
Şekil 3.16 KVKBK tescil fişlerine göre 519-517-518 numaralı yapılar.....	152
Şekil 3.17 Hava fotoğrafı	152
Şekil 3.18 Ayvalık’taki iki veya üç katlı bağdadi kapalı çıkmalı konut örnekleri..	128
Şekil 3.19 Ayvalık’taki iki veya üç katlı neoklasik konut örnekleri.....	129
Şekil 3.20 Ayvalık’ta 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş yapılar	165
Şekil 3.21 Ayvalık’ta 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş yapılar	167
Şekil 3.22 Ayvalık’ta 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş yapılar	168
Şekil 3.23 Ayvalık’ta 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş yapılar	170
Şekil 3.24 Ayvalık’ta 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş yapılar	171

Şekil 3.25 Ayvalık'ta 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş yapılar	172
Şekil 3.26 Ege yerleşimlerinde çatı türleri	175
Şekil 3.27 Adanın topografik yapısı	176
Şekil 3.28 Midilli zanaatkârlarının profesyonel iş ağı (19. yüzyıl-1922)	181
Şekil 3.29 Midilli Adası jeolojisi ve volkanik kayaçların petrolojisi	182
Şekil 3.30 Midilli Adası jeolojik haritası	183
Şekil 3.31 Zemindeki yerel taşın duvarlarda kullanımı	184
Şekil 3.32 Beden duvarında yeşil renkli taşın görüldüğü bir yapı	184
Şekil 3.33 Midilli'deki yerleşimler	187
Şekil 3.34 Mytilene kenti arazi kullanımı	188
Şekil 3.35 Plomari kentinin ve çevresinin topografik yapısı ve akarsuları	188
Şekil 3.36 Kentteki mahallelerin gelişim sırası	189
Şekil 3.37 Plomari'de nehir boyu yapılaşmalar	190
Şekil 3.38 Plomari kıyı bölgesinin geçmişteki görünümü	190
Şekil 3.39 Plomari kent planı	191
Şekil 3.40 Plomari'de nehir boyu yapılaşmalar	191
Şekil 3.41 Plomari'de nehir boyu yapılaşmalar	191
Şekil 3.42 Mytilene güney limanı ve çevresindeki konut dokusu	192
Şekil 3.43 Plomari ilk yerleşim bölgesindeki sokak dokusu ve yapı adalarının görünümü	194
Şekil 3.44 Taş ve tuğla duvar, Skalochori'de bir evin ön cephesi	196
Şekil 3.45 Taş ve tuğla duvar, Plomari'de bir evin yan cephesi	196
Şekil 3.46 Eressos'ta bir yapının karkası	197
Şekil 3.47 Plomari'de 2017 depremi sonrası duvarı yıkılan konut yapısı	199
Şekil 3.48 Plomari'de duvarı yıkılmış bir konut yapısı	199
Şekil 3.49 Plomari'den çiftlik evlerine örnek	202
Şekil 3.50 Plomari'den çiftlik evlerine örnek	202
Şekil 3.51 Midilli Adası kuleleri ve konaklarının incelendiği alan	204
Şekil 3.52 Kitapta incelenen kule evlerin konumları	204
Şekil 3.53 14.-15. yüzyıl kule ev örneği	205
Şekil 3.54 1647 yapım tarihli kule ev örneği	205
Şekil 3.55 1701 yapım tarihli kule ev örneği	206

Şekil 3.56 1750 yapım tarihli kule ev örneği	206
Şekil 3.57 1820 yapım tarihli kule ev örneği	207
Şekil 3.58 1830 yapım tarihli kule ev örneği	207
Şekil 3.59 1842 yapım tarihli kule ev örneği	208
Şekil 3.60 1846 yapım tarihli kule ev örneği	208
Şekil 3.61 1864 yapım tarihli kule ev örneği	209
Şekil 3.62 1867 yapım tarihli kule ev örneği	209
Şekil 3.63 Petra'daki Varelzidania Konağı tanıtım panosunda yer alan Balkanlardaki benzer yapıları gösteren pano.....	211
Şekil 3.64 Petra'daki Varelzidania Konağı.....	211
Şekil 3.65 Petra'daki Varelzidania Konağı tanıtım panosunda yer alan zemin kat ve üst kat planları.....	212
Şekil 3.66 Petra'daki Varelzidania Konağı merdiven ve zemin kat tavanı	212
Şekil 3.67 Petra'daki Varelzidania Konağı zemin kat tavanı	213
Şekil 3.68 Petra'daki Varelzidania Konağı üst katta yer alan sofa	213
Şekil 3.69 Petra'daki Varelzidania Konağı üst katta yer alan oda	214
Şekil 3.70 Petra'daki Varelzidania Konağı üst katta yer alan oda tavanı	214
Şekil 3.71 Petra'daki Varelzidania Konağı üst katta yer alan sofa tavanı	215
Şekil 3.72 Petra'daki Varelzidania Konağı'nın üst katından görünüm	215
Şekil 3.73 Petra'daki Varelzidania Konağı'nın üst katından görünüm	216
Şekil 3.74 Balkan tarzı kule konut	217
Şekil 3.75 Osmanlı tarzı konutun adaya özgü versiyonu	218
Şekil 3.76 Kentsel veya kıta tarzı konut.....	218
Şekil 3.77 Banliyo veya kıyı tarzı konut.....	219
Şekil 3.78 Mytilene kentindeki tescilli yapıların işaretlenerek numaralandırıldığı hava fotoğrafı.....	221
Şekil 3.79 Türkler ve Rumların birlikte yaşadığı en eski mahalleye ait plan	222
Şekil 3.80 Mahalledeki konut yapılarında onarım sonrasındaki değişim	222
Şekil 3.81 Mahallede eskiden var olan yıkılmış bir yapı	223
Şekil 3.82 Mahalledeki konut yapılarında onarım sonrası değişim	223
Şekil 3.83 Mytilene'de 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	225
Şekil 3.84 Mytilene'de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	227

Şekil 3.85 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	228
Şekil 3.86 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	229
Şekil 3.87 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	230
Şekil 3.88 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	231
Şekil 3.89 Mytilene’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	233
Şekil 3.90 Mytilene’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	234
Şekil 3.91 Mytilene’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	235
Şekil 3.92 Plomari’de eskiden var olan kule ev örneği.....	237
Şekil 3.93 Yerleşimin en eski tarihli konut yapısı	239
Şekil 3.94 Semer tonoz çıkmalı ev örneği	240
Şekil 3.95 Semer tonoz çıkmalı evler	240
Şekil 3.96 Semer tonoz çıkmalı ev.....	240
Şekil 3.97 Açık çıkmalı düz cepheli ev.....	241
Şekil 3.98 Çıkmasız düz cepheli ev	241
Şekil 3.99 Neoklasizm etkisinde inşa edilmiş büyük ölçekli konut.....	242
Şekil 3.100 Neoklasizm etkisinde inşa edilmiş büyük ölçekli konut.....	242
Şekil 3.101 Plomari’de 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	244
Şekil 3.102 Sakız Adası’nda yapı cephesinde semer tonoz kullanımına ilişkin örnekler.....	230
Şekil 3.103 Krumlov kentinde semer tonoz kullanımı görülen yapılar	230
Şekil 3.104 Plomari’de 1860-1891 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	247
Şekil 3.105 Plomari’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar	249
Şekil 4.1 Ayvalık yerleşiminin genel görünümü.....	264
Şekil 4.2 Ayvalık sokak dokusu.....	264
Şekil 4.3 Ayvalık hava fotoğrafı.....	247
Şekil 4.4 Ayvalık yerleşimindeki yapı adalarından bir kesit	265
Şekil 4.5 Mytilene hava fotoğrafı	266
Şekil 4.6 Mytilene yerleşiminin genel görünümü	266
Şekil 4.7 Mytilene sokak dokusu	267
Şekil 4.8 Mytilene yapı adalarından bir kesit.....	267
Şekil 4.9 Plomari’nin genel görünümü	268
Şekil 4.10 Plomari sokak dokusu	268

Şekil 4.11 Plomari hava fotoğrafı	269
Şekil 4.12 Plomari yol ağı ve yapı adalarından bir kesit.....	270
Şekil 4.13 Ayvalık, Plomari ve Mytilene'nin parsel yapısı	270

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1 Ayvalık yerleşiminin tarihsel süreçteki nüfus verileri.....	72
Tablo 2.2 Midilli’de tarihsel süreçte nüfus	74
Tablo 2.3 Midilli’nin 1876-1880 yılları arasında nüfus verileri	74
Tablo 2.4 1906 yılında Midilli’de nüfus	74
Tablo 2.5 Midilli’de peyzaj öğeleri	86
Tablo 2.6 Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası’nda kırılma oluşturan olumsuz olaylar.....	130
Tablo 2.7 Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası’nda kırılma oluşturan olumlu olaylar.....	130
Tablo 2.8 Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin oluşumuna etki eden genel faktörler.....	133
Tablo 2.9 Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin oluşumuna etki eden özel faktörler.....	134
Tablo 3.1 Ayvalık’ta konut tipleri.....	142
Tablo 3.2 Ayvalık’ta tarihi belli olan yapıları ve sayılarını gösterir tablo.....	143
Tablo 3.3 Ayvalık evlerinin dönemsel analiz tablosu.....	144
Tablo 3.4 Mytilene Konutları’nın dönemsel analiz tablosu.....	235
Tablo 3.5 Plomari Konutları’nın dönemsel analiz tablosu.....	250
Tablo 4.1 1860 öncesinde Ayvalık, Mytilene ve Plomari’nin karşılaştırma tablosu.....	259
Tablo 4.2 1860-1890 yılları arasındaki süreçte Ayvalık, Mytilene ve Plomari’nin karşılaştırılması.....	260
Tablo 4.3 1890 yılı sonrasında Ayvalık, Mytilene ve Plomari karşılaştırılması.....	261
Tablo 4.4 İki zeytin kentinde depo ve işlik mekanlarının konum ve özellikleri.....	262

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Batı Anadolu kıyıları ile Ege Adaları aynı coğrafyada yer aldıklarından tarih boyunca çeşitli ilişkiler içinde olmuştur. Müslüman ve gayrimüslim toplulukların aynı coğrafyada beraber yaşamaları benzer örf ve adetleri paylaşımları, birbirlerinden bu bağlamda etkilenmeleri, ticari yaşamları, insani ilişkileri, yakın yerleşimlerde benzerlikler yaratmıştır.

Yerleşimlerdeki yapılaşmanın biçimlenmesinde iklim, bitki örtüsü, yaşayanların etnik kökeni, siyasi rejim, ekonomik faaliyetler, yasalar gibi genel faktörler etkili olmaktadır. Topoğrafik yapı, ulaşılabilirlik, kentlerde etkin olan kişiler ve kent yaşamında olumlu veya olumsuz kırılma yaratan özel etkenler de söz konusu şekillenışı belirlemektedir.

Çalışmada tez konusu olarak *"Tarihi Yapı ve Dokular Bağlamında Kuzey Ege Coğrafyası Yerleşimlerinin Analizi ve Değerlendirilmesi (Ayvalık ve Midilli Örneği)"* başlığının seçilmesi, iki yerleşim alanında da mimari özellikleri açısından benzerlikler olduğunun bilinmesi, aynı zamanda özel etkenler nedeniyle kentlerde farklılaşmaların da bulunduğu literatür ve alan araştırmaları bağlamında ortaya konulması açısından dır.

1.1 Amaç

Coğrafi olarak Batı Anadolu kıyılarıyla arasında yakın bir mesafe bulunan Midilli Adası, tarihsel süreçte karşı yakadaki Ayvalık yerleşimiyle sosyal ve mekânsal ilişkiler geliştirmiştir. Aynı zamanda ekonomik, fizikî, beşerî, sosyal ve çevresel değişimlerde birbirlerinden etkilenmeleri, aynı ya da benzer olumsuzluklarla karşılaşmış olmaları, adanın ve ana karanın birbiriyle bütünleştiğini göstermektedir.

Antik Dönem'den başlayarak Midilli Adası'nın tarımsal hinterlandını oluşturan Ayvalık yerleşimi, Ada'nın yaşamsal uzantısı niteliğindedir. Ada, tahıl ihtiyacını bu

yerleşimden karşılarken, zeytin ve zeytinyağını Anadolu'ya göndermiştir. Yakın tarih göz önüne alındığında ise, hem Osmanlı hâkimiyetinde bulundukları dönemde hem de Cumhuriyet'in kurulmasından sonra iki yerleşim arasında gerçekleşmiş olan nüfus değişimleri de Midilli Adası ve Ayvalık'ın tarih boyunca birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir.

Midilli Adası gibi Ayvalık yerleşiminin gelişimi de ticaret yollarına bağlı olmuştur. Ege Denizi kıyılarında, Helenistik Dönem'den başlayarak deniz ticaretine dayalı birçok liman kenti kurulmuştur. Ayvalık, korunaklı limanıyla bu dönemde kurulan kentlerden biridir. Batı kıyılarındaki ticaretin gelişimi ve kıyıların İç Anadolu ile bağlantısının kurulması sayesinde bu yolların üzerinde yer alan yerleşim gelişmeye başlamıştır (Büken Cantimur, 2011).

18. yüzyıla kadar bir tarım yerleşmesi olan Ayvalık, Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi keşifler ve Sanayi Devrimi sonucunda değişen güç dengeleriyle yeniden yapılanan ilişkileri çerçevesinde gelişen bir sanayi kentine dönüşmüştür. Kentte yaşayan Rumların yüzyıl sonunda kazandığı siyasi ve ekonomik ayrıcalıklar sayesinde de uluslararası sermayenin Ayvalık'ta yer edinmeye başlaması ve zeytinyağı sanayinin kurulmasıyla birlikte kent ekonomik ve demografik anlamda büyümesini sürdürmüştür.

Midilli Adası'nda Ayvalık ile aynı derecede korunmuş ve tarihi yapıları ile söz konusu dönemin mimari özelliklerini yansıtan yerleşimler literatür ve alan çalışmaları ile araştırılmış, Mytilene, Agiasos, Plomari, Polihnitos, Molvos kentlerindeki tarihi dokunun inceleme yapılabilecek derecede korunmuş olduğu tespit edilmiştir. Bu yerleşimler arasında Mytilene ve Plomari kenti, Ayvalık ile karşılaştırmalı analizi ve değerlendirilmesi yapılacak yerleşimler olarak seçilmiştir.

Mytilene, Plomari, Ayvalık kentlerinde aynı dönemde yapılaşmış, benzer ve farklı özellikler gösteren konut yapılarının, malzeme, plan, cephe, strüktürel özellikler ve detaylar açısından karşılaştırılması ve yapılaşmaların hangi etkiler altında şekillendiğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında aynı zaman diliminde, aynı yönetim altında, ekonomik ve sosyal olanakları, dinleri ve yaşam tarzları aynı olan halk tarafından inşa edilmiş bu üç yerleşimin iklim koşullarına, topografik yapıya göre nasıl yapılaştığı incelenmektedir. Kent planı ve mimari açıdan benzerlik ve farklılıklara sebep olan sosyal ve doğal koşullar araştırılmaktadır. Yerleşimler arasındaki sosyo-ekonomik etkileşimin mimariye yansımalarının okunması, aynı zamanda farklılaşmaya yol açan etkenlerin de belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.2 Kapsam

Çalışmanın kapsamı, Midilli Adası'nda bulunan Mytilene ve Plomari kentleri ile Ayvalık yerleşiminin 19. yüzyıla ait konut yapısının çeşitli açılardan incelenerek, bu benzer yerleşimlerin oluşum sürecine ilişkin bilgileri belgelemek ve bilinmeyen yönleri ile ele almaktır. Yani kapsam, coğrafi bağlamda Midilli Adası ve Ayvalık, dönemsel bağlamda 19. yüzyıl, yapı tipi bağlamında evler ile sınırlıdır.

Tez kapsamında konut mimarisinin incelenme nedeni sığınma, barınma, güvenlik gibi ihtiyaçları karşılayan ev olgusunun inşasında fiziksel koşulların yanı sıra kültürel değerler ve seçimler, kurallar, normlar ve sosyal ilişkiler, sembolik anlamların da etkili olduğunun bilinmesidir.

Bugüne kadar kültür-konut ilişkisini inceleyen birçok araştırmacı konut mimarisinin biçimlenişinde sosyo-kültürel faktörlerin etkili olduğunu belirtmiştir. Bu faktörler Rapoport'a göre **kültürel değerler ve seçimler**, Mazumdar'a göre **kurallar, normlar ve sosyal ilişkiler**, Lawrence ve Low'a göre ise **sembolik anlamlardır** (Atik ve Erdoğan, 2007).

Ayvalık, Mytilene, Plomari yerleşimlerindeki konut mimarisinde de Sanayi Devrimi sonrasında gelişen kapitalizmin, merkez-çevre ilişkisinin etkileri bulunduğu da görülmektedir. Dünyadaki gelişmelerin ve yerel yönetimin bölgede yaşayan Rum halka etkileri araştırılmıştır. Bu etkilerin halkın sosyo-kültürel durumunu biçimlendirdiği bunun da konut mimarisine yansıdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda

söz konusu yerleşimlerin kuruluşu ve gelişiminde etkili olan faktörlerin detaylı incelemelerinin yapılması, alan araştırmaları ile bu faktörlerin konut mimarisi ile bağlantısının kurulması çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

Ayvalık evleri, dini yapıları, ticari yapıları ve şehrin kentsel planlaması ile ilgili birçok çalışma yapılmış olmasına karşın, Midilli Adası ve Ayvalık yerleşimlerinin karşılaştırmalı değerlendirmesine yönelik detaylı bir çalışma yapılmamış olması tez konusunun seçiminde etkili olmuştur. İki yerleşimin 19. yüzyıla ait yapıları mimari açıdan karşılaştırmalı olarak incelenerek seçilen yerleşimlerin kurulmasına ve gelişmesine etki eden faktörler, yerleşimlerin mimari ve kentsel açıdan benzer ve farklı yönleri analiz edilmektedir.

Yunanistan'a en yakın yerleşimlerden biri olan Ayvalık'ın konut dokusunu Mytilene ve Plomari kentlerindeki örnekler ile karşılaştırmak ve benzerliklerin, farklılıkların ve ilişkiselliklerin nasıl oluştuğunu analiz etmek üzerine kurgulanan çalışma; coğrafi ve kültürel sürekliliğin sağlanması ve sahip olunan kültürel varlıkların nasıl aktarılacağına ilişkin çözümlemelerin tartışılması açısından da önem arz etmektedir.

1.3 Yöntem

Yöntem sezgisel bilginin bilimsel bilgiye dönüşmesini sağlamaktadır (Tekeli, 2010). Çalışmada yöntem olarak tarihsel ve karşılaştırmalı yöntem kullanılmaktadır. Araştırmanın kapsamı üç yerleşim yerinin belirli bir dönemine yöneliktir.

Tarihsel yöntem; Araştırmacının ilgili kaynaklar ve yayınlar üzerine yaptığı incelemelerde kullandığı yöntemdir. Literatür taraması, mesleki dergi, rapor, bilimsel kitap, monografiler, devlet arşivleri gibi kaynaklar bu yöntem ile araştırılır (Şen, 2004).

Feride Orak tarafından hazırlanmış “Tarihsel Araştırma Yöntemi” isimli tezde yöntem şu şekilde açıklanmıştır:

“Geçmişte meydana gelmiş ve davranış göstermiş olay, olgu, nesne ve subjelerin araştırılmasında ya da belirlenmiş bir problemin geçmişle ve bazen de günümüzle ilişkisi yönünden incelenmesinde yararlanılan yaklaşım, tarihsel yöntemdir. Geçmişin eleştirel bir şekilde tanımı ve analizi yapılmaktadır. Tarihsel yöntem, araştırmanın sistematik olması, verilerinin analiz ve sentezinin yapılması ve değerlendirilmesi, geçmiştekiler hakkında sonuçların çıkarılmasını içerir. Tarihsel araştırma, belirli bir sonuca yol açan (örn. İç savaş) sosyal etkenlerin birleşimlerini incelemeye uygundur. Ayrıca toplumlar arasında nelerin ortak ve nelerin benzersiz olduğunu görmek ve uzun vadeli toplumsal değişimi incelemek için bütün toplumsal sistemleri karşılaştırmak amacına da uygundur” (Orak, 2020).

Tarihsel yöntem kullanılırken mümkün olduğunca birincil kaynaklardan faydalanılmaya çalışılmış (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, eski haritalar, gezginlerin ifadeleri, eski kadastro paftaları, eski fotoğraflar, ticaret yıllıkları vb.), ikincil kaynaklardan da yerleşimlerin tarihsel gelişimine ve yaşanan olaylara ilişkin belge ve bilgiler elde edilmiştir. Yoğun literatür araştırmaları sonucu çeşitli kaynaklardan ulaşılan tarihsel bilgiler gruplandırılarak, karşılaştırmalı çalışmaya olanak sağlayacak verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Elde edilen tarihsel veriler;

- Kentlerin kuruluşuna ve gelişimine,
- Kentlerde yaşanan olaylara,
- Teze konu olan dönemde yerleşimlerin yönetsel durumuna ve yasalara,
- Söz konusu dönemde yerleşimleri etkileyen siyasi, ticari ve kültürel gelişmelere,
- Yerleşimlerde yaşayan toplulukların etnik kökenine ve yaşantısına yöneliktir.

Tarihsel yöntemde elde edilen bilgilerin ve alan araştırmaları, arşiv araştırmaları sonucu elde edilen konut mimarisine ait verilerin karşılaştırmalı yöntem ile analizi yapılmıştır.

Karşılaştırma yöntemi; İki ya da daha çok sayıdaki olgunun, benzerlik ve ayrılıklarını ortaya çıkarmak üzere incelenmesi yolu anlamına gelmektedir.

Karşılaştırmalı araştırma yapmak için önce tekil olgular araştırılmalıdır. Yeterli veriye ulaşıncaya karşılaştırmadan söz edilebilmektedir. Karşılaştırmanın hangi değişkenler üzerinden yapılması gerektiğine karar verilmesiyle çok değişik sonuçlara varılabilir (Tekeli, 1998).

Tarih araştırmalarında dahi karşılaştırmalı yöntemin daha verimli sonuçlar verdiği görülmüştür. Birçok tarihçi ve sosyolog karşılaştırmalı yöntem ile çalışmalarını sürdürmüştür (Weber, Marx, Bloch, Tonybee, Braudel vb.). Birçok üniversitenin Karşılaştırmalı Tarih üzerine eğitim verdiği bilinmektedir. Bunun nedeni tarihsel ve sosyal olayların analizinde karşılaştırmalı yöntem kullanıldığında daha doğru sonuçlara ulaşılabilmektedir (Ünal ve Tütüncü, 2019).

Karşılaştırmalı yöntem tezde kullanılırken aynı coğrafyada, aynı yönetim altında olan Ayvalık ve Midilli Adası yerleşimlerinin söz konusu döneme ait doğal, tarihi, sosyal ve idari yapısı detaylı olarak incelenmiştir. Bu bağlamda yerleşimlere ilişkin elde edilebilen verilerin benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Aynı zamanda alan araştırmaları ve literatür bağlamında elde edilen konut mimarisi verilerinin de karşılaştırmalı analizleri yapılarak yerleşimlerdeki konut mimarisinin benzerlik ve farklılıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak doğal, tarihsel ve sosyal olayların yerleşimlere benzer ve farklı etkilerinin, konut mimarisindeki benzerlik ve farklılıklar üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin tarihsel ve eş zamanlı çözümlemeleri yapılarak, benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarılarak, nedenleri tartışılmaktadır.

Kentlerin tarihsel çözümlemesi yapılırken:

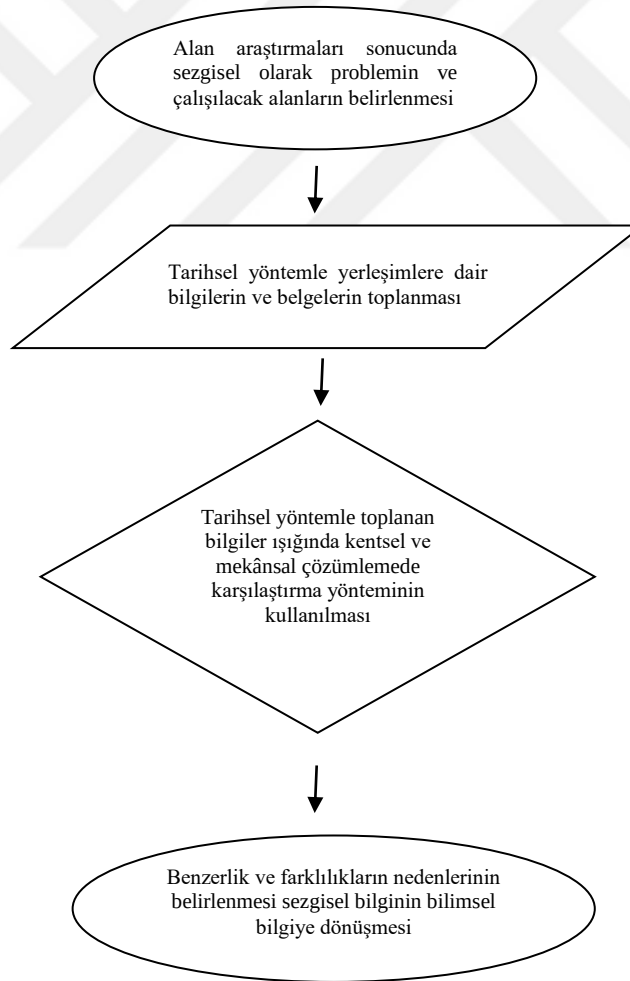
- Kentlerin kuruluşu,
- Kentlerin gelişimi,
- Kentlerin kimliğinde etkili olmuş kişiler,

- Kentlerdeki kırılma noktaları ve kentlere etkileri (yangın, deprem, isyan gibi),
- Yapılaşmada yasal çerçeve,

Eş zamanlı çözümleme yapılırken;

- Kent sınırları (tepe, deniz),
- Kent bölgeleri (kıyı, tepe),
- Kent güzergâhları (yollar),
- Kesişim noktaları (meydanlar),
- Yapı adaları çeşitleri,
- Parsel desenleri,
- Konutların mimari özellikleri,

seçilen alanlarda karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Yöntemin işlem basamakları Şekil 1.1’de görülmektedir;

Şekil 1.1 Yöntemin işlem basamakları

Tez konusu belirlenmeden önce Ayvalık ve Midilli adası yerleşimlerinin konut dokusu daha önceden bilinmektedir. Sezgisel olarak yerleşimlerdeki benzerlik ve farklılıklar algılanmıştır. Ayvalık kentsel sit alanında bulunan konut dokusu uzun yıllardır çalışma alanı olması nedeniyle iyi tanınmaktadır. Midilli Adası yerleşimlerinden Ayvalık ile karşılaştırması yapılacak bölgelerin belirlenebilmesi amacıyla çalışmanın başlangıcında Midilli Adası'nda alan taraması yapılmıştır. Özellikle Midilli Adası'nın Batı Anadolu'ya bakan kısmında alan araştırmaları yapılmış, bunlar literatür araştırmaları ile desteklenmiştir. Midilli Adası'nda bulunan yerleşimlerin Mytilene, Plomari, Molvos hariç küçük ölçekli yerleşimler olduğu görülmüştür. Alan araştırmaları ve literatür araştırmaları sırasında Plomari'nin Ayvalık ile konut dokusu açısından benzer özellikler gösterdiği, aynı ekonomik koşullar altında geliştiği tespit edilmiştir. Mytilene kenti de benzer konut dokusuna sahip olmakla birlikte aynı döneme ait yapıları bağlamında Ayvalık ve Plomari'den daha fazla gelişmiştir. Dolayısı ile aynı tarih aralığında, aynı yönetim altında, aynı dini inanca ve etnik kökene sahip kişilerce inşa ettirilmiş bu üç yerleşimdeki konut yapılarının birbiri ile çok benzer olması beklenen bir durumdur. Fakat söz konusu kentlerin konut dokusundaki farklılıkları belirlenerek, bu farklılıklara neden olan etmenler çözümlendiğinde “konut” kavramına etkisi olan en önemli faktörler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle araştırmanın başlangıcındaki alan araştırmaları ve odak bölgelerin saptanması çalışmanın en önemli kısmını oluşturmuştur.

Karşılaştırılması planlanan kentler ile ilgili önceden yapılmış araştırmalar incelenerek çalışma alanı ve konusu bağlamında çakışma olmamasına dikkat edilmiştir. Karşılaştırması yapılacak kentler belirlendikten sonra kentlerdeki konut dokusu elde edilen kent planları eşliğinde cepheler bağlamında daha detaylı incelenerek yerinde fotoğraflanmıştır. Söz konusu kentler hakkında alan araştırmaları sürerken aynı zamanda yoğun literatür araştırması yapılmıştır. Kentlerin kuruluşuna ve gelişimine etki eden faktörler, kentlerin tarihi, gelişimleri, yerleşimlerde yaşanan olaylar, yaşayan kişilerin yaşam şekli ve bağlantıları, kentler için o dönemde önemli olan kişiler, kentlerin birbiri ile ve başka bölgelerle olan ilişkileri, iklimsel ve topografik ve yönetsel yapısı, yapılaşmada yasal çerçeve gibi tarihsel literatür araştırmaları yapılmış ve incelenmiştir. Arşiv araştırmaları bağlamında kentlere ait

eski fotoğraf arşivleri incelenerek çok sayıda eski tarihli fotoğrafa ulaşılmıştır. Kentlerin güncel kent planları ilgili kurumlardan alınmıştır. Eski tarihli haritalara ve bölgesel kent planlarına ulaşılarak kentlerdeki değişimin ve gelişimin analiz edilebilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda özellikle Mytilene ve Ayvalık kentinin kentsel gelişimi üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentinde bulunan tescilli konutların verileri ilgili kurumlardan alınmıştır. Osmanlı Devlet Arşivleri'ndeki yerleşimlerle ilgili belgeler taranmıştır. Çalışma konusu olan yerleşimlere ilişkin çok sayıda ve çeşitli arşiv verisine ulaşmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler ışığında genelden özele gidilerek yeterli verinin sağlanabildiği kent bölgeleri seçilmiş; bu bölgelerde detaylı alan araştırmaları yapılarak konut dokuları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Karşılaştırmalı analizler sonucu benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir. Bu benzerlik ve farklılıkların nedenleri irdelenerek çalışma alanındaki konut dokularının oluşumuna etki eden özel faktörler ortaya çıkarılmıştır.

Alan ve literatür araştırmaları sonucunda Ayvalık kentsel sit alanında özellikle ilk kurulan mahalle olan Taksiyarhis Mahallesi daha yoğun olmak üzere kentsel sit alanı içinde yer alan mahallelerde yapım tarihi bilinen 100 adet konut yapısı incelenmiştir. Taksiyarhis Mahallesi'nden 33 adet konut yapısı detaylı olarak incelenerek föyleri hazırlanmıştır. Mytilene deprem ve yangınlar nedeniyle kentsel dönüşüm geçirdiğinden mahallelerde en eski konut dokularının bütünsel olarak korunamadığı görülmüştür. 19. yüzyılın sonlarına ait konut dokularının da betonarme ile yapılan onarımlar nedeniyle cephe özelliklerini yitirdikleri anlaşılmıştır. Midilli Belediyesi'nden alınan belgeler üzerinden çalışılarak Mytilene kentinde de 110 adet yapım tarihi bilinen konut yapısı incelenmiş dokuz adet konutun detaylı föyü hazırlanmıştır. Plomari kentinin tarihi kentsel dokusunun Mytilene kentine göre daha iyi korunmuş olduğu görülmüştür. Zeytine bağlı ticari gelişimin başlamasıyla kurulan ilk mahalle Agios Nikolaos mahallesi yoğunluklu olmak üzere yapım tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte 50 adet 19. yüzyıla tarihlendiği tespit edilen yapının yapım ve cephe özellikleri dikkate alınarak dönemleme çalışması yapılmış ilk mahalle ve nehir boyunca gelişen ikinci yapılaşma alanındaki konutlar incelenerek 11 adet yapının detaylı föyü hazırlanmıştır. Üç kentte 19. yüzyıl ve 20.

yüzyıl başına tarihlenen konut yapıları üç dönem halinde incelenmiştir. İlk dönem yapıları 1820-1860, ikinci dönem yapıları 1861-1890, üçüncü dönem yapıları 1891-1920 olarak belirlenmiştir. Yapıların inceleneyeceği ortak dönemler belirlenirken kentlerdeki kırılmalar dikkate alınmıştır. 1821 yılında gerçekleşen Ayvalık İsyanı sonucunda kent tamamen yıkılmıştır. Bu süreçte kentte depolanan zeytinler Midilli adasına gönderilmiş ve orada depolanmış, sonrasında Mytilene’den ihraç edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu tarih üç kentin yaşamını ve ticari, kültürel ilişkileri etkilemesi açısından önemlidir. İsyanı hazırlayan süreç bağlamında dönemleme 1820 olarak alınmıştır. 1832 yılında geri dönen veya kente göç eden yeni yerleşimciler tarafından kentin eski haline gelmesi ancak 1850’li yıllara doğru mümkün olmuştur. Ayvalık’ta günümüze ulaşan yapım tarihi bilinen en eski tarihli konutun 1842 yılında, Mytilene kentinde ayakta kalan en eski tarihli kule evin 1820 yılında inşa edildiği görülmüştür. 1851 yılında meydana gelen yangında ahşap yapıların yandığı, 1867 depreminde çok sayıda yapının yıkıldığı bilinmektedir. Plomari kenti de, 1842 yılında gelişim göstermeye başlayan bir kent olması nedeniyle üç kentteki kırılmaları da kapsayacak şekilde birinci dönem tarihlemesi 1820-1860 yılları arası olarak belirlenmiştir. Ayvalık kenti bir iç deniz kıyısında yer aldığından ve iç denize girişin sağlandığı boğazlar büyük gemilerin geçişine uygun olmadığından 1882 yılına kadar Mytilene ve Plomari kadar ticari gelişim sağlayamamıştır. 1882 yılında boğazların derinleştirilmesi sonucu ticari gelişim hızlanmıştır. Midilli Adası 1850-1880 tarihleri arasında İzmir-İstanbul ticari güzergahına dahil olmuş, ticari gelişim hızı artmıştır. 1890 yılında sabun sanayisine getirilen yasaklar nedeniyle bu tarihlerde Batı Anadolu kıyılarına çok sayıda kişi göç etmiştir. 1890 yılında Ayvalık yerleşimine yoğun göç olmuş, ayrıca iç denize gemilerin girebilmesi sağlanmıştır. Söz konusu dönem diğer odak yerleşimlerin de ticari gelişiminin arttığı bir zamandır. Yaşanan bu kırılmalar nedeniyle ikinci dönem sınırı 1861-1890 yılı olarak belirlenmiştir. Üç kentin de en fazla ticari gelişim gösterdiği dönem 1890 yılı sonrasıdır. Üçüncü dönem tarih sınırı da mübadeleye kadar inşa edilen yapıların incelenmesi düşünülerek 1890-1920 yılları arası olarak belirlenmiştir.

Her üç yerleşimdeki 19. ve 20. yüzyıla ait konut dokusunun günümüze ulaşan alanlarındaki kentlerde bulunan yapılaşmalarda tümünden gelim yaklaşımı ile bütünden

özele gidilerek, kenti oluşturan elemanlar irdelenerek ve özellikle tezin ana konusu olan konut yapılarının karşılaştırmalı analizleri yapılarak hangi etkenler altında olduğu çözümlenmeye çalışılmıştır.

Analizler yapılırken teze konu olan yerleşimlerin tarihine yönelik kaynaklardan, söz konusu yerleşimlerin gelişimine ardışık ve eş zamanlı çözümlenmesine yönelik önceden yapılmış tez çalışmalarından, teze konu olan döneme ait tarihsel kaynaklardan, bölge insanının tarih boyunca nasıl yaşadığına ilişkin kaynaklardan faydalanılmıştır. Geleneksel yapılaşma kuralları ile ilgili bilgi edinilmesi yanı sıra tezde incelenen dönemde yerleşimlerde yapılaşmayla ilgili yasalar incelenerek bu konunun konut yapılarına ve kentsel düzene nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Yapıların kimler tarafından inşa edildiğine yönelik kaynak araştırmaları yapılmıştır. Alan araştırmaları ve literatür taraması ile yerleşimlerdeki konut dokusundaki benzerlik ve farklılıkların tespiti yapılmıştır. Tespit edilen bu benzerlik ve farklılıkların nedenleri analiz edilmiştir. Yapılan literatür araştırmalarında Ayvalık ve Mytilene, Plomari yerleşimlerinde tarihsel, kent gelişimi ve kentlerdeki yapılaşmalar ile ilgili bölgesel ya da tek yapı ölçeğinde veya yapı grupları üzerine çalışmaların yapılmış olduğu görülmüştür. Yerleşimlerin karşılaştırmalı analizlerinin daha önceden yapılmadığı tespit edilmiştir. Tez kapsamında, önceden yapılan bölgesel ve yerleşimlerin geneli üzerine yapılmış çalışmalardan da faydalanılarak, yapılan çalışmalara ek bilgiler ve farklı bakış açısı ile yerleşimlerin daha önceden çalışılmamış bölgelerinde alan araştırmaları yapılarak karşılaştırmalı kent analiz modeli geliştirilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen modelde seçilen bölgelerin karşılaştırılmasında kullanılacak değişkenler ve benzerlikler belirlenmiş, bu farklı ve benzer etkenlerin kent ve konut ölçeğinde yerleşimlere etkileri analiz edilmiştir.

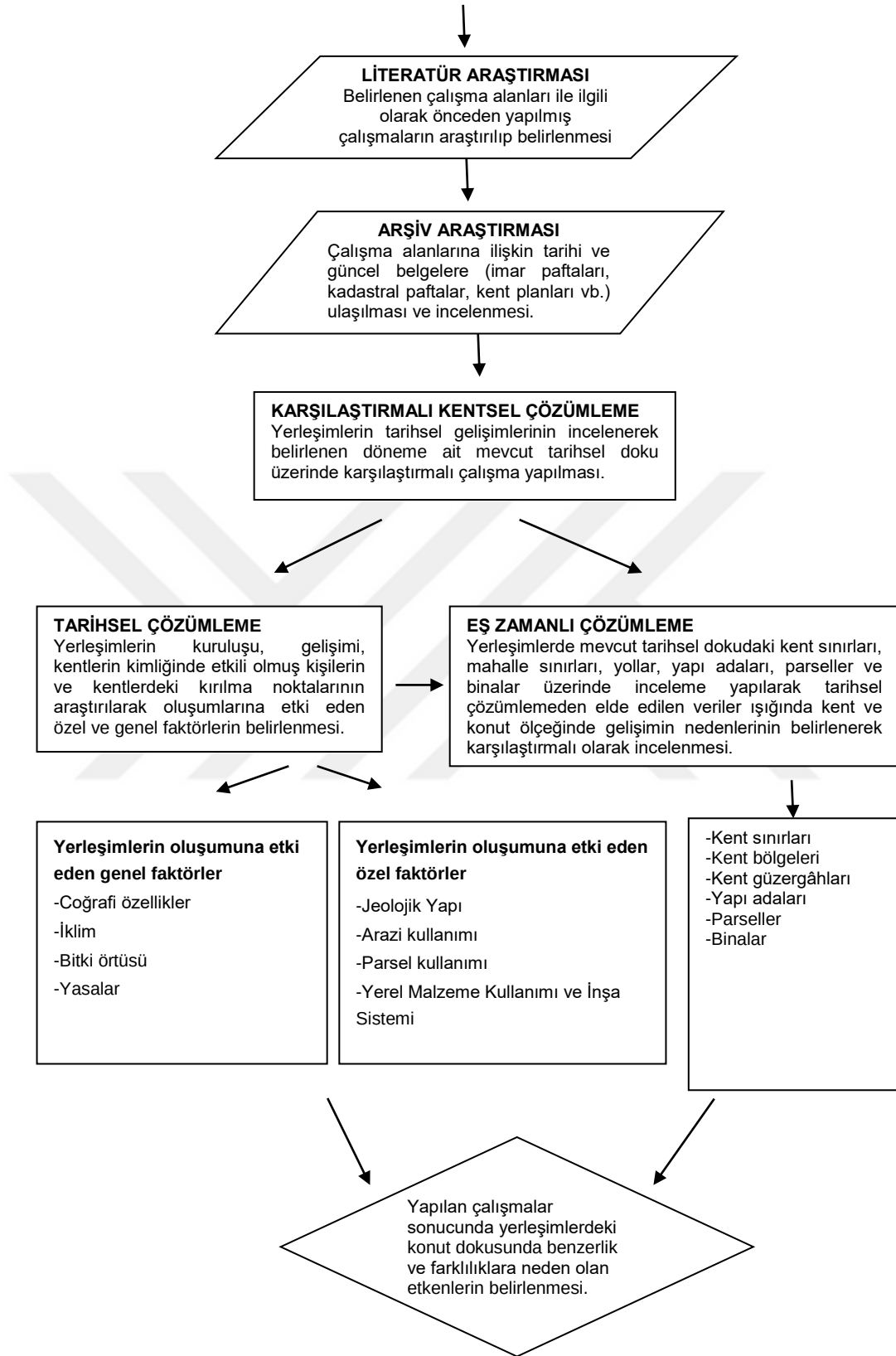
Literatür taraması sırasında kentlere ilişkin tarihsel ve sosyo-kültürel tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış, bölgedeki antik ve geleneksel yapılaşmalar konusunda araştırmalar yapılmış, Ege Adaları'ndaki geleneksel yapılaşma kuralları, Osmanlı Devleti yönetimi altında yapılaşma kuralları incelenmiştir. Detaylı arşiv çalışmaları sonucunda kentlere ait planlar, tescilli yapı kayıtları, eski fotoğraflar vb. çeşitli veriler elde edilmiştir. Belirli aralıklarla alan çalışmaları yapılmıştır.

Karşılaştırmaya olanak sağlayacak veri elde edildikten sonra alan çalışmalarına yoğunluk verilerek seçilen odak bölgelerde konut yapıları incelenmiştir ve benzerlik-farklılık açısından karşılaştırılmıştır. Yöntem Şekil 1.2’de görülmektedir.

Karşılaştırmalı incelemelerin yapılması sürecinde aynı döneme ait konut dokusuna sahip söz konusu yerleşimler hakkında:

- Kentlerin ilk olarak ne zaman kuruldukları, (Mytilene antik dönemde, Ayvalık 16. yüzyılda, Plomari 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuştur)
- Kentlerin hangi amaçla, hangi nedenle ve kimler tarafından kurulduğu, (Mytilene antik dönemden itibaren kesintisiz yerleşime sahip, Ayvalık siyasi amaçla kurulmuş, Plomari ticari amaçlı kurulmuştur)
- Kentlerde 19. yüzyıldaki yaşam şekli, (idari, ticari ve sosyal açıdan) (Üç yerleşim de 19. yüzyılda ticari açıdan gelişim göstermiştir)
- Kentlerin kurulduğu bölgenin topografik, iklimsel ve bitkisel yapısı, ulaşılabilirlik, (Mytilene kenti ulaşılabilirliği en kolay yerleşim olması nedeniyle ticari açıdan dolayısıyla kentsel gelişim açısından ön plana çıkmıştır)
- Kentlerdeki yangın, deprem, don gibi doğal felaketler veya isyan, yangın gibi insan kaynaklı felaketler ve etkileri, (felaketlerden en çok etkilenen dolayısı ile kentsel dönüşüm geçiren kent Mytilene)
- Kentlerin yapılaştığı dönemde bu konudaki yasal çerçeve, yapıların kimler tarafından inşa edildiği ve ettirildiği gibi konularda tarihsel araştırmalar yapılmış, belirtilen konuların söz konusu döneme ait konut yapılaşmasına etkileri analiz edilmiştir.

Yasal çerçeve her üç yerleşimde de etkilidir. Fakat en çok kentsel dönüşüme uğrayan Mytilene kentinin Tanzimat Dönemi’nin yapılaşma yasalarından en çok etkilenen yerleşim olduğu düşünülmektedir. Ayvalık’ta kentsel açıdan olmasa da, yapılar bağlamında Tanzimat Dönemi’nde yasal çerçevenin etkili olduğu, fakat Ege Adaları’nda görülen 17. yüzyıla ait cemaatlerin belirlediği geleneksel yapılaşma kurallarının Ayvalık’ta daha etkili olduğu, Plomari kentinin de Tanzimat Dönemi’ne ait yasal çerçevenin geçerli olduğu tarihlerde yapılaşması dolayısıyla hem kentsel hem de yapılar bağlamında nizamnamelerin etkili olduğu algılanmaktadır.

Şekil 1.2 Yöntemin şekilsel gösterimi

1.4 Kuramsal Çerçeve

“Tarihi Yapı ve Dokular Bağlamında Kuzey Ege Coğrafyası Yerleşimlerinin Analizi ve Değerlendirilmesi (Ayvalık ve Midilli Örneği)” isimli doktora tez çalışmasında 19. yüzyıla ve 20. yüzyıl başlarına ait Ayvalık’ın kentsel sit alanındaki ve Midilli Adası’ndan seçilen yerleşimlerdeki konut dokularının karşılaştırmalı incelemelerinin yapılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi aynı coğrafyada, aynı yönetim altında, aynı dini inanca ve etnik kökene sahip kişilerin yaşadığı birbiri ile ticari ve sosyal ilişkileri olan bu üç kentteki belli zaman aralığında yapılaşmış konut dokusunun hangi etkenler ile şekillendiğinin araştırılması, karşılaştırmalı analizlerinin yapılarak benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması, benzerlik ve farklılıklara neden olan faktörlerin belirlenmesidir. Aynı dönemde ve genel olarak aynı koşullar altında oluşmuş konut dokusunda farklılıklara ve benzerliklere neden olan etkenleri belirlemek, konut kavramının oluşumuna etki eden özel faktörlerin belirlenmesi anlamına gelecektir.

Alandaki konut dokusunun oluşumunun ve gelişiminin anlaşılabilmesi için Akdeniz’de yaşam ve dünyadaki gelişmeler konusunda Braudel (2018) ve Abulafia (2005), konut mekânının üretimi konusunda Lefebvre (2014) ve Rapoport (1969), kentsel gelişim konusunda da Cerasi’nin (1999) kaynaklarından faydalanılmıştır. Söz edilen yazarların bakış açısı ve teorileri göz önünde bulundurularak seçilen yerleşim alanlarında analizler gerçekleştirilecektir.

Lefebvre mekânı dönemselleştirerek altıya ayırmıştır;

- Mutlak mekân- doğa
- Kutsal mekân-Feodalizm döneminde
- Tarihsel mekân-Antik ve Klasik dönemde
- Soyut mekân-Erken Kapitalizm döneminde
- Çelişkili mekân-Geç Kapitalizm döneminde
- Diferansiyel mekân-gelecekte oluşacak

Tezin yöntem bölümünde belirtildiği gibi Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri Le Febvre, Braudel, Cerasi ve Rapoport'un bakış açılarından faydalanılarak karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

Rapoport (1969), bir binayı biyolojik yapı, sosyal organizasyon, dünya görüşü, yaşam şekli, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar, kişi ve grup ihtiyaçları, fiziksel ihtiyaçlar gibi bileşenleri ve insan, iklim, yerleşim, malzeme, teknoloji gibi bileşenleri ile fiziksel çevre arasındaki etkileşim olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Rapoport evin biçimsel ve mekânsal oluşumunda belirleyicilerin toplumsal ve kültürel etmenler olduğunu; buna karşılık iklim, malzeme, yapım yöntemleri ve teknoloji gibi fiziksel etmenlerin ise yalnızca değiştirici bir rol oynadığını ifade etmiştir. Aile yaşantısı evin kullanım şeklini belirler. Ayrıca konut bir statü ve kimlik belirtme özelliği de taşır. Etnik köken konutların düzenlenmesinde etkili olmaktadır (Rapoport, 2004).

Kültür insan yaşamının her aşamasında kural ve öğretiler sistemi ile yer alarak yönlendirici ve yol gösterici bir etki ile var olmaktadır. Rapoport'a (2004) göre de, kültürün amacı işlerin nasıl yapılması gerektiğini gösteren çeşitli kurallar aracılığı ile bir yaşama tasarımı sağlamaktır. Konut oluşumunda da, bu yaşama tasarımı, kültürel birikim ve toplumsal yaşam etkili olmaktadır.

İncelenen kentlerde kültürün konut oluşumunda etkisi görülmüştür. Plomari evlerinde ve Ayvalık evlerinde kule evin farklı gelişimi etnik köken ve kültürel etkileşim sonucu özellikle üst kat çıkmalarında farklılığa yol açmıştır. Mytilene kentindeki konutların diğer iki yerleşimden farklı oluşu batı ile erken kültürel iletişimin ürünüdür. Konutların planlarının Rapoport'un belirttiği gibi yaşam şekline göre geliştiği, yerel malzemeler, günün teknolojisi gibi etkenlerin yapım sisteminde etkili olduğu tespit edilmiştir. Yerleşimlerdeki konutlarda statü belirtme kaygısı algılanmaktadır.

Cerasi (1999), "her uygarlık kendi kentlerinin biçimlerini karşı karşıya kaldığı dağ sistemi, coğrafyası ve miras kalan tarihi ile yaratır" diyerek kentlerin mutlaka bir antik çekirdeğe sahip olduklarını da söylemiştir.

Kentler Cerasi'nin belirttiği gibi, çoğunlukla iki vadiyi ayıran tepelerin eteklerindeki ilk yükseltilerin kıyısında verimli bir ırmak vadisi veya yüksek bir göl ovasında kurulmuştur. Bunun nedeni akarsuyun bazen taşıma yüzeyi, bazen de atıklar için kullanılmasıdır. Ayvalık, Mytilene ve Plomari ırmak çevresinde gelişim göstermiştir.

Cerasi kent yollarının ya önceki kalıntılardan yola çıkılarak, ya da daha önceden var olan tarla veya meyve bahçelerinin sınırlarından oluştuğunu belirtmiştir. Fakat konutun yönlenişi yolun şeklini belirlemiş; yollar her zaman belirtilen sınırlarla aynı kalmamıştır. Ayvalık, Plomari ve Mytilene kentlerinde düz arazide organik yapı adaları oluşmasının nedeni bu şekilde açıklanabilmektedir. Yine Cerasi'nin belirttiği gibi, özellikle Ayvalık ve Plomari'de görüldüğü üzere, 18. yüzyıldan başlayarak kentlerin yoğunlaşması ile yeşil alanlar azalmış, kent sokakları boyunca sıra evler oluşmuş, küçük ticaret ve zanaat dükkanları evler arasında ve evlerin giriş katlarında özellikle Rum mahallelerinde yaygınlaşmıştır. 18. yüzyıl sonrası yönetmelikle konut kat sayısının ikiden üçe çıkarıldığı da belirtilenler arasındadır. 18. ve 19. yüzyıllarda nizamnamelerdeki ev yüksekliği sınırlamalarına genelde sadık kalındığı belirtilmiş, Tanzimat öncesi mülkiyet hakkının olmaması evlerin ucuza mal edilmesine yol açmıştı denilmiştir. Tanzimat sonrası konut yapıları kalıcı olacağından daha özenli yapılmıştır. Bizans kültürünün Osmanlı mimarisine Ermeniler ve Rumlar ile nüfuz ettiği belirtilmektedir. İncelenen yerleşimler arasında Mytilene, konut yapılarında batı etkisinin en çok görüldüğü kenttir.

Braudel birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış Akdeniz'de zeytinin ne kadar önemli olduğunu, insanların yüzyıllar boyu az ile yetinerek ömür boyu geçim sıkıntısı çektiğini ve Sanayi Devrimi öncesi %80-%90 oranında köylerde yaşadıklarını anlatmıştır (Braudel, 2018).

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri Sanayi Devrimi sonrası zeytin ticareti sayesinde gelişim göstermiş liman kentleridir. Braudel'in belirttiği gibi, bir kent ister büyük ister küçük olsun içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir. Yalnızca bir ekonomi, ticaret, endüstri merkezi değil, toplumsal ilişkilerin

mekânsal izdüşümüdür. Bu nedenle konutların oluşturduğu dokuların bozulmadan gelecek nesillere aktarılması, yaşam şekillerinin anlaşılması açısından önemlidir (Braudel, 2018).

Kentlerin bulunduğu alan, yanardağların bulunduğu volkanik bir bölgedir. Braudel'in de belirttiği gibi, Akdeniz insanları her zaman yanardağ ve depremlerin tehdidi altında yaşamıştır. Bu nedenle bölgede bu büyük felaketlere dayanacak şekilde tasarlanmış hafif malzeme kullanılan bir mimarinin izlerine rastlanmaktadır. Günümüzde de yaşanan deprem felaketlerinin az hasarla atlatılması için yapı sistemlerinin detaylı incelenerek devamının sağlanması gerekmektedir. Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinde depreme dayanıklı konut yapımı çabası görülmektedir. Akdeniz insanının tarihinin çoğu zaman tepelerde ve dağlarda başladığı, zaman içinde zahmetli olan bu yaşam şeklini terkederek kıyıya doğru yöneldikleri belirtilmiş, bunun örnekleri Midilli adasında görülmüştür.

Braudel'in de belirttiği gibi, zengin kentte, işçiler kırsal bölgede yaşamıştır. Kırsalda çalışan kişilerin düşleri bir ev sahibi olmak, bağımsızlık, bir bahçe, insanın başkası için değil de, kendisi için çalışacağı bir yer, bir ölçüde özerklik olmuştur. Ev yalnızca aileyi, mallarını bir çatı altında toplamak değil, onu dış dünyadan ayırmak ve aile topluluğunun ve aile reisinin şerefini korumak içindir. Konut kimi zaman çok basit ve yalın olabilir. Tek bir odadan ihtiyaca göre genişler. İçerisi ile dışarısı arasında bir sınır olan eşğin kutsallığı da buradan gelmektedir (Braudel, 2018). İncelenen kentlerde evlerin giriş kapılarının cepheye ait en gösterişli ve özenli yapılmış cephe elemanı olmasının nedeni budur. Evin ana direği evli kadını temsil etmekte, ana giriş ise evin efendisi erkek ile özdeşleşmektedir. Planı ister geometrik ister kendiliğinden biçimlenmiş olsun kent insanlar arasındaki alışveriş düzenine göre kurulmuştur. Ara sokaklar, caddeler ve meydanlar vakit geçirilen bir mekân oluşturmaktadır. Ataerkil yapı Akdeniz kültürlerinin bütününde görülen yaygın bir özelliktir. Halen gelenekler devam etse de, kapitalist düzen çekirdek aile sistemini yaratmıştır. Özellikle Ayvalık'ta ataerkil aile yaşantısının sürdüğü, birbiri ile bağlantılı evlerin veya büyük parsellerde yer alan evlerin ilerleyen zamanda bölündüğü algılanmaktadır.

Tezin kuramsal çerçevesi Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin 19. yüzyıla tarihlenen konut dokusunun oluşumuna etki eden genel ve özel etmenlerin belirlenmesi, söz konusu konut dokularında genel etmenlerin yol açtığı benzerliklerin ve özel etmenlerin sonucu olan farklılaşmaların ortaya çıkarılarak analiz edilmesi üzerine kurulmuştur.

1.4.1. Tez kapsamında ele alınan koruma ile ilintili kavramlar

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, bir şeyin kesintisiz olarak devam etmesi anlamına gelmektedir (tdk, 2022). Sürdürülebilir tarihi kentsel doku ise; tarihi kentsel dokunun gelecek nesillere kesintisiz olarak aktarılmasıdır. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için kent içindeki yapıların kullanılması, kullanılırken bakımının sağlanması, yapılara verilecek yeni işlevlerde eski kimliğine saygılı olunarak özgün özelliklerinin korunması gerekmektedir. Kentsel dokunun çevresel, kültürel ve geleneksel etkenlerin sonucu olduğu düşünülürse kentin bir bütün olarak çevresi, insanları, gelenekleri ile birlikte korunması sürdürülebilirliği sağlayabilecektir.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri 19. yüzyıla ait zeytine dayalı ekonomileri sayesinde şekillenmiş ve gelişmiş liman kentleridir. Kentlerin o dönemde inşa edilmiş konut dokuları kültürel ilişkiler, ekonomi, yaşam şekli ve geleneksel yapım teknikleri konusunda bilgi vermektedir. Kentlerin bu özelliklerinin gelecek nesillere aktarılabilmesi için sürekli olarak korunmaya gereksinimi vardır. Kentlerin ve konut dokularının, tek yapıdan kent ölçeğine kadar bir bütün olarak çevresi ile birlikte korunması sağlanmalıdır. Kent dokusunu oluşturan yapıların sürekli kullanım ve bakımının yapılması, yeni işlev verilen yapıların özgün kimliğine saygılı olunması kent içinde yer alan arkeolojik kalıntıların korunması ve yeni yapılaşmalarda eski kentsel karaktere uyum sağlanması kentlerin sürdürülebilir olarak korunması gerekmektedir. Aynı zamanda yerleşimlerde zaman içinde farklı kültürlerin izleri olan dönem eklerinin de tek yapı ölçeğinde ve kent bütününde korunması kültürel sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Yerellik

Yerel mimari orada yaşayan toplumun yaşam şeklini, kültürünü, doğa ile ilişkisini yansıtmaktadır. Yerel yerleşimlerin incelenmesi, yerleşimin topoğrafyası, iklimi, yapı malzemesi ve tekniklerini, kültürünü ve geleneklerini tanımak açısından önemlidir. Yerel yani yöresel mimari kavramı yüzyıllar önce ortaya çıkmış ve insanlar mimari üretimi bu yerel veriler ışığında gerçekleştirmiştir (Bektaş, 2001).

Osmanlı Devleti hakimiyetinde Anadolu, Balkanlar ve adalarda incelenen yerleşimlerde din ve dil ayrımlarının üzerinde ulaşılmış bir yaşam kültürü olduğu, bu kentlerde yaşama, doğa ve çevre koşullarına, iklime, güneşe göre çözümler üretildiği, malzeme seçiminin yakında bulunan kaynaklardan ucuza sağlandığı bilinmektedir (Bektaş, 2019).

Ayvalık, Mytilene, Plomari tarihi kent dokularında yerel malzeme kullanıldığı, kentin kuruluşuna uygun yer seçildiği, doğaya ve iklime uygun imalatlar yapıldığı, yerele özgü planlama ve yapım teknikleri uygulandığı görülmektedir.

Kentlerde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için bu yerel özelliklerin iyice analiz edilerek bilinmesi gerekmektedir. Bu özelliklerin bilinmesi ile aynı yerleşimlerdeki yeni yapılaşmalarda teknolojinin olanakları kullanılarak akılcı çözümler geliştirilmesi mümkün olabilecektir. Yere özgü yapılaşmalar güncel yapılaşmalar için örnek teşkil etmelidir.

Yerleşimler, yerel geleneklere, yaşam şekline göre şekillenmiştir. Yerleşimlerin özgün özelliklerini kaybetmeden korunabilmesi için kentlerin içinde yaşayan kişilerin kentin ruhunu bilmesi, kenti sevmesi ve geleneklerini yaşatması gerekmektedir. Bu nedenle kentlerde yaşayanların kentin tarihi ve özgün özellikleri konusunda bilgi sahibi olması ve kenti sahiplenmesi çok önemlidir.

Geleneksellik

Geleneksellik kavramı, toplumların yaşayış biçimlerini kurallara bağlayan, onları şekillendirerek insanlar arası ilişkileri düzene sokan kurallar bütünü olarak değerlendirilmiştir (Şen, 2023).

Tarihi dokuda geleneksellik kavramına değinilecek olursa, kentlerin oluşumunda çeşitli geleneklerin yaşam şeklini oluşturduğu, bu yaşam şekillerinin etkisiyle oluşan konut ve kent dokularının yıllarca süregelen yapım sistemlerinin gelişmesi ile oluşturulduğu söylenebilir. Bu yapım sistemlerinin Osmanlı Devleti tarafından mevcut dokuya aykırı yapılaşmalar olmaması için devam ettirildiği düşünülmektedir. Yerel malzemeler ve geleneksel yapım sistemleri ile yapılan konut dokularında korumanın sağlanabilmesi için bu yapım sistemlerinin gelecek nesillere aktarılması ve öğretilmesi gerekmektedir.

Tarihi kentsel dokuların çok uzun yıllar öncesinden gelen geleneksel, kültürel yaşam deneyimleri sonucu oluştuğu bilinmektedir. Akdeniz ve dünya genelinde insanların sürekli etkileşimi söz konusu olmuştur. Ortaya çıkan kendine özgü konut dokularının çeşitli kültürlerin etkileşimi sonucunda oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle herhangi bir yerde oluşmuş tarihi kentsel doku yalnızca o yere ait değil, tüm insanlığın ortak mirasıdır. Yerleşimlerin özgün niteliklerinin ve oluşumuna etki eden geleneksel etkenlerin araştırılarak tanınması ve tanıtılması önem taşımaktadır. Tarihi dokuya sahip yerleşimlerde geleneklerin yaşatılması hem sosyal açıdan hem de kentin korunması açısından önemlidir. Uzun yıllar süresince deneyimler sonucu ortaya çıkan geleneksel yapım tekniklerinin öğrenilmesi ve sürdürülmesi eski dokuların korunması ve yeni yapılaşmalarda yapım tekniklerinin geliştirilmesi açısından faydalı olacaktır. Eski kent dokularındaki yeni yapılaşmalarda kent dokusunu bozacak sokak silüetlerine aykırı yapılar inşa edilmemelidir.

1.4.2. İlgili Tüzükler (ICOMOS)

İlgili tüzüklere icomos.org.tr adresinden ulaşılmıştır.

Nara Tüzüğü

Tüzükte belirtildiği gibi, UNESCO “*Birimizin kültür mirası hepimizin mirasıdır*” anlayışını ana ilke olarak kabul etmiştir. İnsanlığın ortak mirasının korunmasının, yerleşimlerin kendine özgü, özgün niteliklerinin tanınması, çeşitli bölge ve kültürlerde süreklilik kazanması ile mümkün olacağı ifade edilmiştir.

Ulaşılabilir bilgi kaynaklarının inanılabilirliği konusunda niteleyici ana etken olarak belirtilen özgünlüğün, tüm bilimsel çalışmalarda, koruma ve restorasyon müdahalelerinde, Dünya Mirası Listesi’ne kabul edilme sürecinde, ya da kültür mirasıyla ilgili her türlü envanterde çok önemli bir işlev üslendiği vurgulanmaktadır.

Quebec Tüzüğü

Yerin ruhunun önemi, korunmasının, sürdürülebilirliğinin gerekliliği konusu birçok tüzükte özellikle Quebec Bildirgesi’nde ele alınmaktadır. Bu bağlamda bildirgenin 3, 6 ve 10. maddeleri vurgulanabilir.

3. madde: Yerin ruhu, toplulukların devamlılığını ve değişim gereksinimlerini karşıladığından devamlı olarak yeniden oluşturulan bir süreçtir. Bu nedenle bir kültürün diğerine geçebileceğini; zamana ve uygulamalara göre değişebileceğini, bir yerde birçok manevi değerlerin bir arada olabileceğini ve bunların değişik topluluklar tarafından paylaşılabilceğini kabul etmekteyiz.

6. madde: Bugün dünyamızda pek çok ülke yerin ruhu, özellikle onun somut olmayan öğeleri, yürürlükte olan yasalardan ve genel uygulanmakta olan eğitim programlarından yararlanamamaktadır. Bu nedenle yerin ruhunu daha iyi korumak ve korunmasını sağlamak için, değişik bilim ve teknik alanlardan

uzmanlar ve o yerel topluluklardan kişilere açık oturumlar ve tartışmalar düzenlenmesini, eğitim programlarının, yasaların geliştirilmesini tavsiye ediyoruz.

10. madde: Nesiller arası ve kültürlerarası aktarımın yerin ruhunun korunmasında ve sürdürülebilir bir şekilde yayılmasında önemli bir rol oynadığını kabul ederek, yerin ruhunun yönetiminde ve politika oluşturulmasında genç kuşakların yanı sıra alanla ilişkili farklı kültürel grupların işbirliğini ve katılımını öneriyoruz.

Quebec Bildirgesi'nde de belirtildiği gibi, tarihi kentler birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olabilir. Bu nedenle birçok kültürün izlerini taşıyabilir. Bu kültürel değerlere farklı toplumların ortak mirası gözüyle bakılmalıdır. Tarihi kentin ruhunun korunabilmesi için kenti uzmanların çeşitli açılardan incelemesi ve yerel halkı bu konuda eğitmesi gerekmektedir. Tarihi kentlerin korunması ancak genç kuşakların ve farklı kültürel grupların birlikte bu konuda bilinçli bir politika izlemeleri ile olanaklıdır.

Washington Tüzüğü

Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ile ilgili olarak tüzükte yer alan ilkeler ve hedefler bölümünde, kentlerin gelişiminde tarihi dokuya aykırı politikalar izlenmemesi, tek yapı ölçeğinden kentsel doku bütününe kadar çevresiyle birlikte düşünülerek planlama yapılması ve her kentin kendi özellikleri göz önüne alınarak, kentlilerin katılımı ile koruma yoluna gidilmesi gerektiği konularına değinilmiştir. Yöntem ve araçlar bölümünde de, sürekli bakım, yeni işlevlerin eski tarihi dokuya uyumu, yeni yapılaşmaların eski kentsel karaktere uyumlu olması, kentsel arkeolojik kalıntıların korunması, doğal afetlere karşı önlemler alınması, halkın koruma konusunda bilinçlendirilmesi ve koruma ile ilgili mesleklerde uzmanlık eğitimi verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü

Tüzükte koruma ilkeleri; kültürel kimliğe saygı, geleneksel yapı karakterine saygı, yapı gruplarının bütüncül olarak peyzajıyla ve gelenekleri ile birlikte korunması olarak belirlenmiştir. Tarihi dokuların sürekli bakım ve kullanımının sağlanması, gelenekleri sürdürme, maddi olarak koruma ve gelecek nesillere aktarma konuları üzerinde durulmuştur. Uygulama ilkelerinde önce araştırma ve belgeleme, genel düzene saygılı olunması, geleneksel yapı sistemlerinin korunması, yapı malzemelerinin eskiye uyumlu olması, 'işlev değişikliğinde yapıya saygılı olunması, dönemsel eklerin ve değişikliklerin korunması, geleneksel mimari doku hakkında eğitim verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ayvalık ve Plomari kentlerinde 19. yüzyıldan günümüze kadar konutların Mytilene kentine göre daha çok korunmuş olma nedeninin yapıların kullanımının devam etmesi olduğu anlaşılmaktadır. Plomari'de günümüze ulaşan yapıların mülkiyetinin 19. yüzyıldan beri aynı ailelerde olduğu görülmüştür. Ayvalık evleri ise, Midilli adasından mübadele ile gelen ve evlerin ait olduğu kültürle uzun yıllar etkileşim içinde olmuş kişilerce kullanılmıştır. Bu nedenle yapılar içinde yaşanırken sürekli bakımlarının yapıldığı yapıların özgün özelliklerine önemli gereksinimler nedeniyle yapılan değişiklik veya eklemeler dışında saygılı davranıldığı görülmektedir. Bir tarihi dokunun korunmasının insanların kendisini oraya ait hissetmesi ile çok bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Yaşam şekilleri ve kültürleri yaşadıkları kentle uyumlu olduğunda insanlar yaşam alanlarını ve çevrelerini koruyarak gelecek nesillere aktarmaktadırlar. Bu da sürdürülebilir bir kentsel koruma sağlamaktadır. Bunun dışında devlet ve yerel yönetim politikalarının da bir kentin korunmasındaki payı çok büyüktür. Tarihi kentler içinde yapılacak yeni düzenleme ve yeni yapılaşmalarda eski kente saygılı olunarak kentsel bütünlüğün korunması önemlidir. Ayvalık'ta kentsel sit alanının koruma altına alınması kentsel sit alanındaki tarihi yapılarda ve yeni yapıların bölge kurullarından alınan izinler ile ve belediyesince denetlenerek yapılması Ayvalık kentinin üç yerleşim içinde en çok korunabilen kent olmasını sağlamıştır. Kent içindeki bazı yapılarda bilinçsizce yapılan onarımlar ve kaçak yeni yapılaşmalar olsa da, kent genelinde sürdürülebilir koruma sağlanmıştır.

Plomari kentinde daha az, Mytilene kentinde daha çok olmak üzere, betonarme sistem uygulanarak yapılan onarımlar sokak dokularının özgün özelliklerini yitirmesine neden olmuştur. Plomari kentindeki konut dokularının Mytilene kentine göre daha iyi korunmuş olmasının nedeni yapıların anı değeri nedeniyle insanların ata yadigarı evlerine saygılı olmasıdır. Fakat maddi olanaksızlıklar nedeniyle insanlar istemeseler de, tarihi konutlarına uygun olmayan onarımlar yapmak zorunda kalmaktadırlar. Devletin ve yerel yönetimlerin kentsel tarihi dokuların korunması ile ilgili kolaylaştırıcı yasalar düzenlemesi ve politikalar izlemesi kentlerin korunmasında etkili olacaktır.

1.5 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri

Literatür araştırması kapsamında, bugüne dek yapılmış odak yerleşimli ve karşılaştırmalı tez çalışmaları da izlenen yöntem açısından araştırılmıştır. Yapılan çalışmalarda kentsel çözümlemelerin eş zamanlı (mevcut yapılar) ve ardışık zamanlı (kentin dönemler halinde incelenmesi) olarak yapıldığı, kentlerin sokak ve mekân bağlamındaki ilişkilerinin incelendiği ve doluluk boşluk açısından (yapı adaları, parsel ve bina bağlamında) ele alındığı, yapıların cephe düzeni ve plan açısından çözümlemelerinin yapıldığı görülmüştür.

Ayvalık ve Midilli Adası'na ilişkin literatür taraması kapsamında konu ile ilgili yapılan çalışmalar araştırılmıştır:

Ayvalık ve Midilli Adası'nın kırsalının karşılaştırılması bağlamında "*2 Yaka 1 Coğrafya: Ayvalık ve Lesbos Kırsalı*" (2018) adlı çalışma Mimar Sinan Üniversitesi tarafından Ayvalık ve Midilli Adası hakkında yapılan ilk çalışmadır. Söz konusu çalışma Ayvalık kırsalındaki ve Midilli Adası'ndaki kırsal yerleşimlerin özellikle şehir planlaması açısından ele alınması ve bir belgeleme çalışması oluşturması açısından önemlidir. Çalışmada iki kırsaldaki odak köyler seçilerek şehircilik ve mimari yönünden, yapı öğeleri açısından karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma Midilli ve Ayvalık kırsal yerleşmelerine yöneliktir. Çalışmada seçilen odak yerleşimler Ayvalık'a bağlı olan Çamoba, Küçükköy ve Bağyüzü köyleri; Midilli Adası'nda da Filia, Astomatos, Skala Skamnia, Agiassos köyleridir.

Çalışmada Midilli Adası'nda bulunan diğer yerleşimler ile ilgili genel bilgiler de verilmiştir.

Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation V.th International History Congress Mytilene and Ayvalik. A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean Edited by Paschalis M. Kitromilides and Panagiotis D. Michailaris Athens, 2007.

isimli kongre bildirilerinin yayınlandığı kitapta;

Dini yaşam hakkında;

John M. Fountoulis, *Kydonia Tapınakları ve Manastırları*

Athanasios I. Kalamatas, *Kydonia ve Moschonion Metropolitleri (19. yüzyıl - 1922)*

Dimitrios Stratis, *Athos Dağı ve Kydonia İlişkileri*

Eğitim ve manevi yaşam konusunda;

Roxani D. Argyropoulou-Paschalis M. Kitromilidis, *Aeolida bölgesinde aydınlanma*

Panagiotis D. Michailaris, *Eğitim*

Ourania Polkandriotis, *Savaşlar Arası ve Savaş Sonrası Dönemlerde Kuzeydoğu*

Ege'de iletişim

Nüfus hakkında;

Ioannis Anagnostou, *Küçük Asya kıyıları boyunca. 1922 yılına kadar birleşik coğrafi alan*

Émile Kolodny, *L'impact démographique des échanges de populations dans l'île de Lesbos*

Renée Hirschon, *Geography, Culture Areas and the Refugee Experience: The Paradoxical Case of Lesbos*

Dil konusunda;

Angeliki Ralli, *Kidoniyen-Moschonian lehçesi.*

Dimitra Melissaropoulou-Angeliki Ralli, *Asya'nın Sözel Sistemi Kydonyalıların ve Moschonianların lehçesi*

Ekonomi konusunda;

Patrick Boulanger, *Les achats français d'huiles égéennes au XVIIIe siècle*.

Mehmet Genç, *Olive-oil Production Trends in Mytilene* (18th and 19th Centuries)

Gülden Sarıyıldız, *The Soap Production of Lesbos*.

Edhem Eider, *The Imperial Ottoman Bank in Mytilene*, 1897-1914

Sanat konusunda;

Eugenia Drakopoulou, *Dini Resmin Yolları Kuzeydoğu Ege'de* (17-18. yüzyıllar)

Katerina Korre-Zografou, *K Asya'da Lesvos seramięi*

Müzik konusunda;

Theofanis Soulakellis, *Kydonies (Ayvalık) müzik yaşamı*. Müzikal kayıtlar-sözlü ifadeleri-Vimosi

Mimarlık konusunda;

Sotiris Xtouris-Christos Bakalis, *Kültürel olarak şehir Zaman ve meknda aę* (Mytilene Kenti)

Maria Tsitimakis, *Ayvalık'taki l bazilikanın yıkılması*

Dimitrios Psarros, *Ayvalık'ın Konut Tarihi* hakkında bildiriler yayınlamışlardır.

Egenin iki yakası-1 Ayvalık kent tarihi alışmaları Baykuř Ege Kültürleri Araştırma Grubu ve Ayvalık Belediyesi'nin 2004 yılında yapmış olduğu konferansta akademisyenler tarafından Ayvalık ile ilgili sunumlar yapılmıştır;

Ayvalık kent tarihi ve mübadele ile ilgili;

Dimitrios Psarros, *Kydonies -Ayvalık'ın Kentsel Tarihi*

Ali Cengizkan, *Mübadele Belgelerinde Ayvalık*

Neriman şahin Güçhan, *Dr. řerafeddin Magmumi'nin izinden: 1890'larda Ayvalık*

Bilge Yıldırım Gönül, *Geleneksel Ayvalık Konutları ve Mübadele*

Ayvalık'ta kentsel doku ile ilgili;

Aslı Kıyak İngin, *Ayvalık Kentinin Mekânsal ve Biçimsel Kurgusunun zmlenmesine Dair*

Senem Doyduk, Murat Çetin, Hatice Uçar, *Ayvalık Ağları; Kentsel Yapılar, Yaşam ve Su*

Suna Kabasakal Coutignies, *Ayvalık Kent Merkezinde Bulunan 19. yy Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma*

Meltem Okur, *Ayvalık - Çınarlı Meydan Üzerine Bir Çalışma*

Ayvalık'ta mekânsal değişim ve dönüşüm ile ilgili;

Gülşen Özaydın, *Ayvalık'ta Mekânsal Değişimler*

Emre Madran, Nimet Özgönül, *Ayvalık Geleneksel Ticari Yapılarında Mekânsal Değişim ve Dönüşüm*

Ayvalık'ta anıt ve konut mimarisi ile ilgili;

Neriman Şahin Güçhan, *Geleneksel Cunda Konutu: Tipolojik Bir Araştırma*

Mehmet Saygılı, *Ayvalık, Alibey– Cunda Adası Yapılarının Mimari Karakteri*

Kerem Şerifaki, Hasan Böke, Başak İpekoğlu, *Hagios Nikolaos Kilisesi Duvar Resimlerinin Koruma Amaçlı İncelenmesi* konularına değinilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Türkiye'de yapılan tez çalışmalarına yönelik literatür taramasında Ayvalık evlerini ve kentsel sit alanını konu alan ve belli bir grup konut yapısı hakkında bilgiler veren (Akın, 2007; Marmasan,1988) ve doktora tezi olarak Ayvalık konutları ve mübadele sonrası konutlardaki değişimi ele alan (Yıldırım Gönül, 2004), Ayvalık'taki dini yapılar ile ilgili (Aktepe, 1994; İpek, 2003; Saban, 2010; Şerifaki, 2005), Ayvalık ve Cunda adası kentsel doku ve koruma sorunları, sürdürülebilirliği ve kentsel yenileme konusunda (Okur, 1996; Uztuğ, 2006; Yaylalı, 2006; Cantimur, 2011), mübadele ile ilgili (Turan, 2008; Yılmaz, 2006), Mekân dizimi yöntemi ile belirli sayıda konut yapısının analiz edildiği (Hayta, 2011; Özçanak, 2009; Tibet, 2013), Ayvalık'taki endüstri yapıları ile ilgili (Kabasakal, 1987; Terzi, 2007; Akın, 2014), Ayvalık kentsel sit alanının kentsel çözümlenmesine dair (Kıyak, 1997), Ayvalık tarihine yönelik (Bayraktar, 1991) araştırmalar tespit edilmiştir. Ayvalık ile ilgili yapılmış tezler incelenerek çalışma alanları ve konuları bağlamında çakışma olmamasına dikkat edilmiştir.

18. ve 19. yüzyıllarda Midilli Adası tarihi, idari yapısı ve sosyal yapısı ile ilgili (Payzın, 2008; Ünver, 2006; Ünver, 2012) yüksek lisans ve doktora tezlerinden faydalanılmıştır.

Yunanistan’da yapılmış tezler bağlamında Anagnostou, I. (2004). *Lesvos'un konut gelişimi (1462–1912)* ve Sotiriou-Dorovini, I (2001). *Midilli üst kent sınıfı konutlarının mimarisi* isimli doktora tezleri, Midilli Adası ticari gelişimi konusunda Sifneou, E. (1996). *Lesvos economic and social history (1840-1912)* adlı doktora tezi incelenerek birincil kaynaklardan aktardıkları bilgiler bağlamında faydalanılmıştır.

Literatür taramasında Ayvalık ve Midilli Adası ile ilgili mümkün olduğunca birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Gezinlerin ve yerleşimlerde yaşamış kişilerin verdikleri bilgilere erişilmeye çabalanmıştır. Eski tarihli haritalar ve arşiv belgeleri araştırılmış, Ayvalık tarihi ile ilgili özellikle tüm çalışmalarda referans olarak kullanılan Sakkaris, G. (1920). *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΥΔΩΝΙΩΝ (History of Kydoniae)* adlı kaynaktan çeviriler yapılarak orijinal kaynak okunmuştur. Yine çok sayıda tez çalışmasında referans olarak kullanılan Ayvalık kentsel gelişimini ve 19. yüzyıla ait kent dokusunu ele alan Psarros D. E. (2017). *To Aivali kai he micrasiatike Aeolida* adlı kitabın da çevirileri yapılarak yararlanılmıştır.

Tez konusuyla doğrudan bağlantılı kaynaklar haricinde, Akdeniz tarihi ve Akdeniz’de yaşam ile ilgili, Osmanlı Devleti yönetimi altındaki Ortodoks Rumlar ve bu halkın yaşam şekli, teze konu olan dönemde Osmanlı Devleti idari yapısı ve imar sistemi konusunda, 19. yüzyılda Osmanlı kenti, 19. yüzyılda Ege adalarındaki idari, sosyal, ticari yapı ve mimari yapılaşmalar konusunda da çeşitli kaynaklardan okumalar yapılmıştır.

Yapılan literatür araştırmalarında daha önceden teze konu olan yerleşimler ile ilgili karşılaştırmalı bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Literatür araştırmaları sonucunda elde edilen bilgilerin tarihsel ve karşılaştırmalı yöntem kullanılarak, daha önce yapılmış araştırmalardan farklı bir çalışma ortaya konulması amaçlanmıştır.

BÖLÜM İKİ

AYVALIK VE MİDİLLİ ADASI

2.1 Ayvalık Hakkında Genel Bilgiler ve Doğal Özellikleri

Anadolu'nun batısında Ege kıyılarının kuzeyinde konumlanan Ayvalık, günümüzde Balıkesir iline bağlı, tarihi dokusunu büyük ölçüde koruyan önemli bir turistik merkez niteliği yansıtmaktadır. Yerli halkın büyük bir bölümü zeytincilik yaparak geçimini sağlamaktadır.

Bir yarımada yerleşimi olan Ayvalık'ın (Kydonies) ismini eskiden yerleşimde yer alan ayva ağaçlarından veya ayvada (Kidonia) isimli midye türünden almış olabileceği başka bir olasılıkla, kenti ilk kuranların Midilli veya Girit adasındaki Kydonies yerleşimlerinden gelmiş olabileceği belirtilmektedir (Yorulmaz, 1994).

Ayvalık Ege Bölgesi'nin kuzeyinde Midilli Adası'na çok yakın bir konumdadır. Bu bölge bir yarımadadır ve kuzeye doğru kıvrılır. Moskonisia (Cunda Adası), Ayvalık'ın batısında yer alan bir adadır. Cunda Adası'nın Ayvalık'a yakın konumu bölgede bir iç deniz oluşturmakta, Ege Denizi'nden bu iç denize giriş iki boğaz vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu boğazlardan geniş ve uzun olanına Dalyan, daha dar olanına Dolap denir. Ayvalık ve Cunda yerleşimi bu boğazlardan girildiğinde ulaşılan iç denize bakacak şekilde konumlanmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Carte des salines d'Aivalik / Ayvalık tuz yatakları haritası. 19. yüzyıl.

1880 yılına kadar boğazlardan gemilerin geçişi mümkün olmamış ulaşım *İzbandut* adı verilen küçük tekneler ile sağlanmıştır. 1880 yılında Dalyan Boğazı Osmanlı Devleti'nin izni ile genişletilerek daha büyük gemilerin geçişine olanak sağlanmıştır (Erim, 1948).

Ayvalık çok yüksek olmayan iki tepe arasında bulunan kışları yağmurlar sayesinde su ile dolup yazları kuruyan bir dere kenarına inşa edilmiştir. Bölgedeki yükseltilerin denize eğimi orantılı ve yerleşime olanak verecek şekildedir.

Kışın çok yağın yağmurlar nedeniyle çoğu zaman Dolap boğazı sular altında kalmış geçiş sallar ile sağlanmıştır. Akdeniz iklimine sahip bölgede yoğunlukla kızılçam ormanları ve ormanın kaybolduğu bölgelerde makiler yer almaktadır. Yerleşimdeki iklim her tür ürünün yetiştirilmesine olanak verir.

Yerleşimin dışında yakın çevresinde büyük alan kaplayan zeytinlikler bulunmaktadır. 19. yüzyılda Ayvalık'ın ticari gelişimi de zeytin ve ürünleri sayesinde olmuştur. Hâkim rüzgârlar poyraz, lodos ve imbattır. Ayvalık yerleşiminin 19. yüzyıla ait sokak dokusu incelendiğinde, her mevsim denizden kente doğru esen poyrazı karşılayacak şekilde denize dik konumlandığı görülmektedir.

2.1.1 Ayvalık Yerleşiminin Coğrafi Özellikleri

Ayvalık Ege Denizi kıyısında bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'in beş havzasından biri olan Ege Denizi diğer havzalarda bulunmayan özellikli bir bölgedir. Bölgede değişik morfolojiye sahip birçok adanın yer alması kıyı morfolojisi açısından ilginç ve benzersiz oluşumlar ortaya çıkarmıştır. Bu kıyı yapısı bölgenin kültürel ve sosyal gelişimi açısından etkili olmuş; yüzyıllar boyunca Ege Denizi'nin doğu ve batı kıyıları arasında kültürel iletişime olanak sağlamıştır. Ayvalık yerleşimi yükseltileri fazla olmayan tepelik alanlar ile çevrelenmiştir (Şekil 2.2). Yerleşim kıyıda eğimin az olduğu alanlarda yoğunlaşmıştır. Yerleşimin yükseltileri fazla olmayan 22 adet adası bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984, s.19).

Ayvalık yerleşiminin coğrafi özellikleri 1895 yılında Ayvalık'ta doğup büyüyen yazar, ressam, ikonograf Fotis Kontoglou'nun "to aivali i patridamou" (Vatanım Ayvalık 2009) adlı kitabındaki anlatımı ile aktarılacak olursa;

"Bu bölge Anadolu karasından tırpan gibi çıkan bir yarımadadır ve kuzeye doğru kıvrılır. Yarımadayla büyük kara arasına giren denizi bir ada, Moskonisya (Cunda), tıkaç gibi kapatır ve iki dar geçit bırakır, biri batıya doğru, diğeri kuzeye doğru. Birincisi daha geniş ve uzundur, ona Dalyan denir, diğeri daha dardır ve Dolap denir. Önceki yıllarda Dalyan çok sığdı, bir kayık geçerken bulacağı en derin yer bir kulaçtı, çamurlu tabanı kepçeyle 1880'de açtılar, iş iki sene sürdü. Ortadan açtıkları hendek yirmi kulaç genişlikte, üç kulaç derinlikteydi. Büyük tekneler sadece bu aralıktan, fenerlerin arasından geçebilirdi. Dalyanın açığında demirlemiş çeşit çeşit gemiler ve kayıklar görürdün ve on beş Ağustostan önce geçmek için günlerce, haftalarca akıntının içeri dönmesini ya da poyrazı beklerlerdi. Akıntı döndüğü zaman birbiri ardına geçmeye başlarlardı, insan saatlerce oturup seyrederken bıkmayacağı bir manzaraydı"(Kontoglou, 2009).

diyerek ne kadar korunaklı bir liman olduğunu vurgulamış, ancak 1882 yılından sonra büyük gemilerin geçişine olanak sağlandığından söz etmiştir.

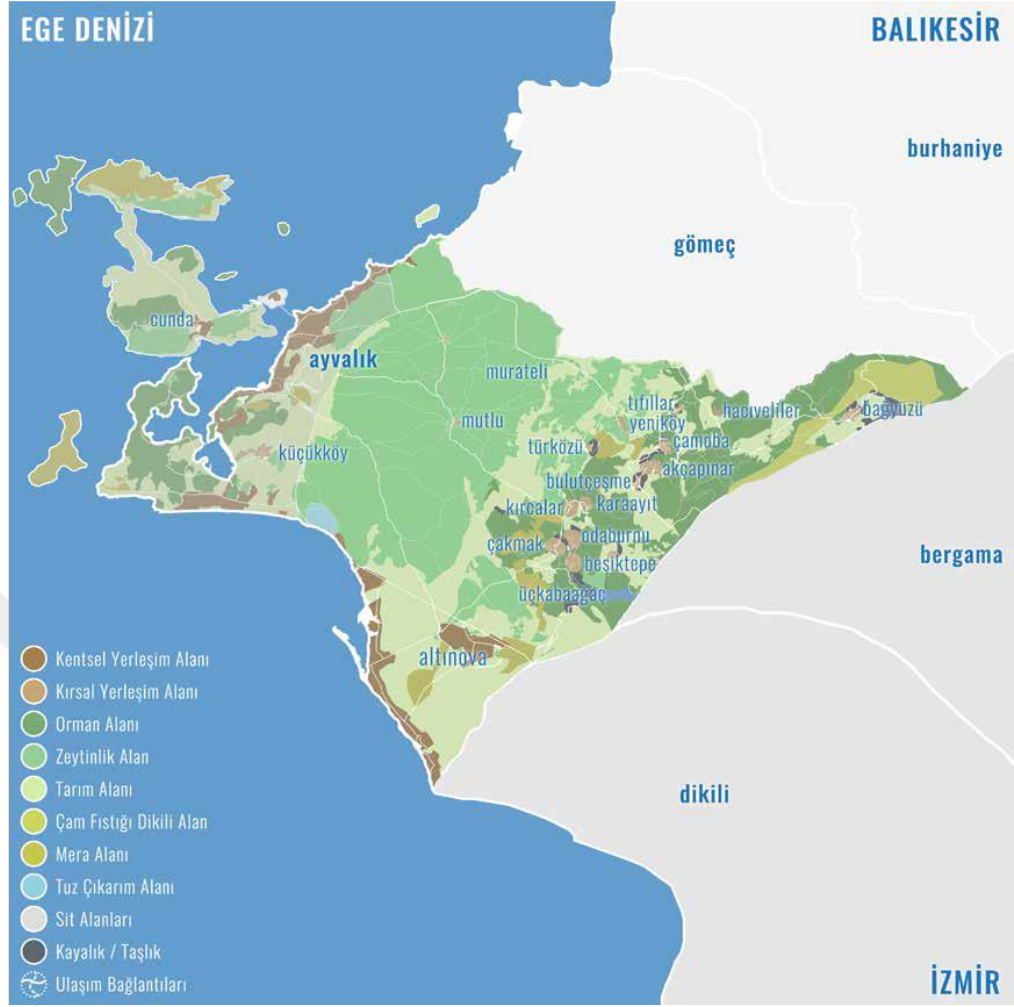
Şekil 2.2 Ayvalık'a güneyden bakış, Tulya Madra Arşivi, 1960'lı yıllar

2.1.2 Ayvalık Yerleşiminin İklimsel Özellikleri

Ayvalık'ta hâkim rüzgârın yönü kuzeydoğudur. Hâkim rüzgâr olan Poyraz'ın özellikle sıcaklığın arttığı dönemlerde bölgede serinletici bir etki yarattığı görülmektedir. Ayrıca kara ve denizde ısı farkından kaynaklanan yerel rüzgârlar olan meltem rüzgârları (halk dilinde imbat) da görülmektedir. Hâkim iklim yazları sıcak ve kurak, kışları serin ve yağışlı olan Akdeniz iklimidir. Yerleşim sahip olduğu iklim özellikleri sayesinde beşeri ve iktisadi faaliyetler için elverişli bir bölgede yer almaktadır. Ayvalık ve çevresindeki mevsimlik akarsular yağışların arttığı dönemde akışa geçer, yağışların azaldığı dönemde ise kuru vadiler şeklindedir. Ayvalık ve çevresinin yer altı suları açısından zengin olduğu, özellikle Altınova'nın yer altı sularının zenginliği ve Ayvalık kentinin su gereksiniminin Altınova'da (Ayazmend) açılmış olan 16 kuyudan sağlandığı bilinmektedir (Kocadağlı, 2011, ss. 89-131).

2.1.3 Ayvalık Yerleşiminin Bitki Örtüsü

Kentin asıl bitki örtüsü olan Kızılçam ormanları ortadan kalktıkça yerini maki ve çayırlar almıştır. Bu maki türlerinden en çok görülenler kermez meşesi, keçiboğan, yabani zeytin, sakız ve akçakesmedir. Sahada ormanların yok olduğu alanlarda (Şeytan Sofrası, Çamlı Tepe, Sarımsaklı tepe gibi bölgelerde) yıllar içinde fıstık çamı ağaçlandırması yapılmıştır (Şekil 2.3). Bölgede 17 adet endemik bitki türü bulunduğu kaynaklarda aktarılmakta, yöresel birçok ot türünün Ayvalık mutfağında kullanıldığı görülmektedir (Kocadağlı, 2011, ss.89-131).

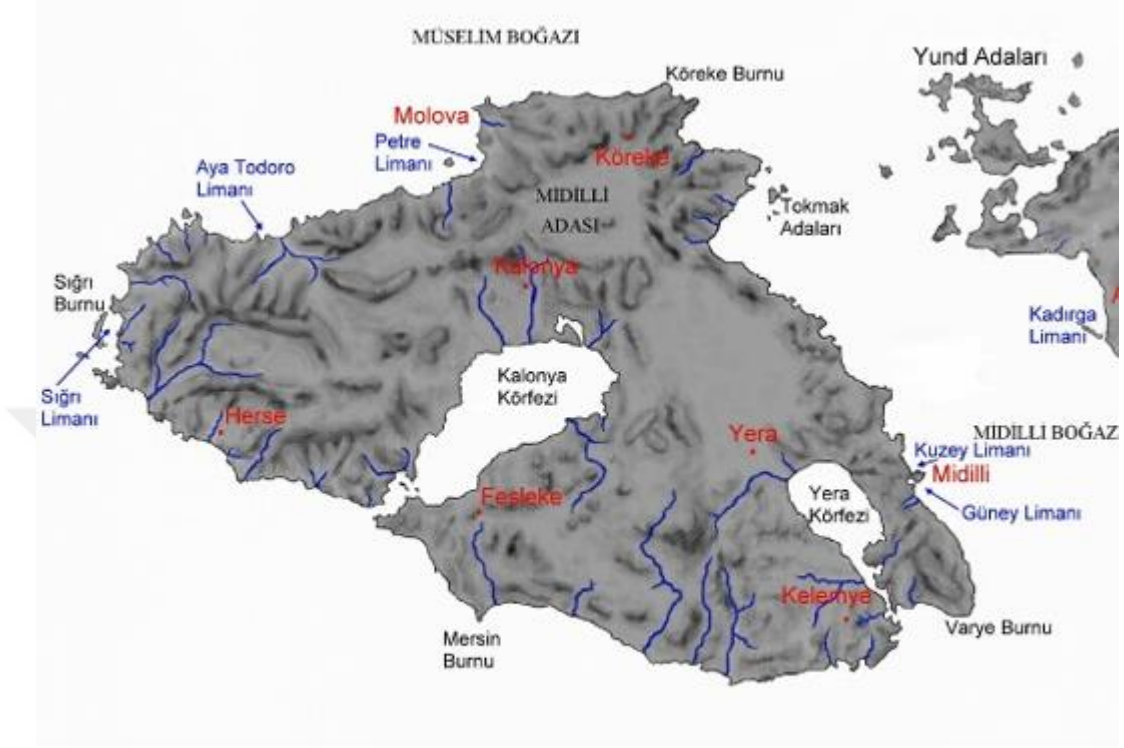
Şekil 2.3 Ayvalık yerleşiminin konumu (Olgun vd., 2018)

2.2 Midilli Adası Hakkında Genel Bilgiler ve Doğal Özellikleri

Üzerinde değişik büyüklüklerde yaklaşık 3000 ada bulunan Ege Denizi, Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan bir geçiş alanıdır. Ege Denizi'nin literatürde Adalar Denizi olarak adlandırıldığı görülmektedir. Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda yer alan 1630,4 km² yüzölçümü olan Ege Denizi'nin üçüncü büyük adası Midilli, Anadolu kıyılarına çok yakın bir konumda bulunmaktadır (Olgun vd., 2018).

Ayvalık yerleşimine yakınlığı nedeniyle Anadolu kıyıları ile yakın temasları olan adanın 19. yüzyılda Cezairi Bahri Sefid Eyaleti'ne bağlı bir sancak olduğu, Ayvalık Adalarından Cunda Adası'nın da yıllarca Midilli Adası'na bağlı olarak idare edildiği literatürde belirtilmektedir. Günümüzde Ayvalık tarihi kent dokusunun bir parçası

olan Cunda Adası kentsel sit alanı Tanzimat sonrasında çoğunlukla Midilli Adası'na bağlı olarak gelişim göstermiştir (Payzın, 2008).

Şekil 2.4 Midilli Adası (Payzın, 2008)

Adanın yüzey şekilleri incelendiğinde, dağlık bir yapı ve birçok nehrin varlığı dikkat çeker (Şekil 2.4). Adanın güneyinde bulunan Kalloni ve Yera körfezleri adanın iç kısımlarına doğru uzamakta ve korunaklı limanlar oluşturmaktadır. Adadaki en önemli limanlar doğuda Mytilene limanı, kuzeyde Molova limanı, batıda Sığrı limanı ve güneyde Plomari limanıdır. En verimli arazilerin de bu iki körfez arasındaki alana yayıldığı; zeytinliklerin bu bölgede yoğunlaştığı alanda yapılan incelemelerde gözlenmiş olup, literatürel kaynaklarda da buna yer verilmektedir. Adada çam, meşe, kestane ağaçları da yoğun olarak görülmektedir. Zengin endemik bitki örtüsünden de kaynaklarda söz edilmektedir (Olgun vd., 2018).

Adanın dağlık yapısı nedeniyle yollar oldukça kıvrımlı ve ulaşım uzun mesafeler kat edilerek sağlanmaktadır. Osmanlı Devlet Arşivleri'nde 1901 yılına ait yer bilgisi

522 olan belge o tarihlerde yeni inşa edilen ve tamir olunan yolları gösteren haritadır. Söz konusu harita incelendiğinde, kıyı bandındaki yolların daha düz olduğu, dağ yerleşimlerine ulaşımın ise kıvrımlı yollar ile sağlandığı görülmektedir (Şekil 2.5).

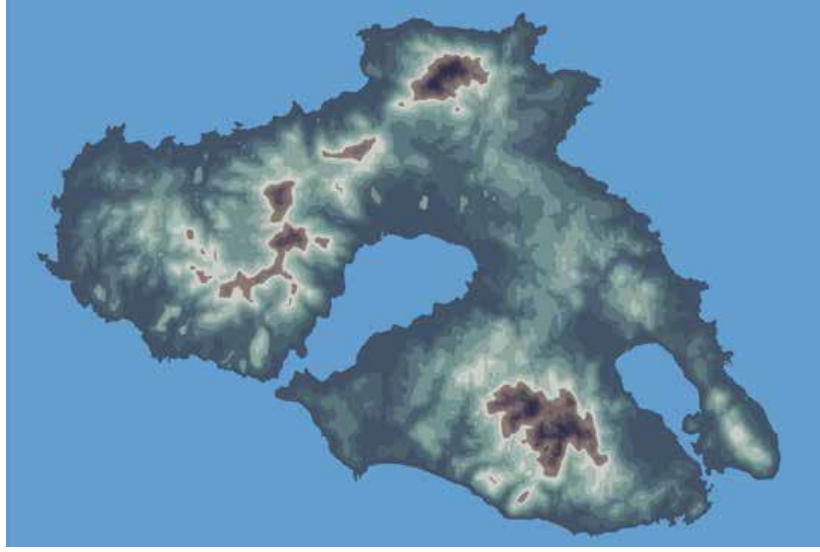
Şekil 2.5 Midilli Adası'nda tamir edilen ve yeni yapılan yollar (BOA, HRT.h, 267)

Haritadan Mytilene, Mandamados, Molvos, Agiasos, Plomari, Sıgırı, Agia Paraskevi gibi yerleşimlere ulaşımın yeni yollar veya yol onarımı ile sağlandığı algılanmaktadır. Ulaşım ağının bugün de aynı olduğu görülmektedir.

Adada Mytilene, başkent, en büyük kent ve merkez durumundadır. Diğer yerleşimlerin genel olarak kıyı bandında değil de, denizden 0-100 m arasında yükseklikte bulunduğu ve denize yakın yerleşimlerin kıyıda iskelelerinin olduğu görülmektedir. 700 m ye kadar yükseklikte de çeşitli köy yerleşimleri vardır. Bunun sebebi, korsan baskınları nedeniyle kentlerin ilk kuruldukları dönemde denizden gelecek saldırılara karşı korunaklı olabilmesi, deniz yolunu kullanabilmek amacıyla iskeleler inşa etmeleridir. Bu şekilde aradaki kıyı bandı da tarım arazisi olarak değerlendirilmiştir (Olgun vd., 2018).

2.2.1 Midilli Adası'nın Coğrafi Özellikleri

Midilli Adası'nın güneyinde, girişleri son derece dar olmasına karşın, içeriye doğru gidildikçe genişleyen Kalonya ve Yera Körfezleri, adayı derin ve geniş bir şekilde yararak kıyı boyunca uzanan verimli ovalar oluşturmuştur. Bu iki körfez, ayrıca gemiler için de son derece güzel bir doğal limandır. Oldukça dağlık bir ada olan Midilli'nin başlıca yükseltileri batıda yer alan volkanik Skopos (Hypsilon) Dağı, adanın kuzey köşesindeki Karakas (Lapelymnos) Dağı, Yera Körfezi'nin doğusundaki Amali Dağı ve Yera Körfezi'nin batısındaki Olimpos (Olympos) Dağı'dır (Şekil 2.6). Adanın geri kalan kısımları, basık tepelerden oluşan jeolojik bir yapılanma gösterir. Alçak nitelikteki ovaların en büyükleri Kalonya Körfezi'nin kuzeyinde yer alır. Adanın geriye kalan kısımlarında ovalar, genellikle dar bir kıyı şeridi ve vadi tabanlarında kendini göstermektedir. Adada çoğu çay ve dere niteliğinde olan ve yaz aylarında kuruyan çok sayıda akarsu bulunmaktadır. Akarsular adanın batı ve güney taraflarında daha yoğundur. Akdeniz'den Ege'ye gelen ve yüksek oranda tuz içeren sıcak akıntılar, Midilli çevresinde, Marmara'dan gelen düşük tuz oranına sahip akıntıların altına girerek Marmara'ya doğru yoluna devam eder. Bu durum, bölge balıkçılığını büyük oranda Marmara'dan gelen akıntıya endeksli duruma getirir ve tutulan balık sayısında mevsimlere göre büyük farklılıklar olması sonucunu doğurur. Yine Akdeniz'den gelen tuzlu ve sıcak akıntı adanın güney kıyılarına nüfuz etmiş durumdaki Kalonya ve Yera Körfezlerinde tuz üretim alanlarının oluşmasını sağlamıştır. Bu tuz üretim alanları zeytincilik açısından da önemlidir. 18. yüzyılda tuz üretimi özellikle Kalonya Körfezi'ndeki büyük tuzlalarda yapılmaktaydı (Payzın, 2008, s. 2, 3, 4).

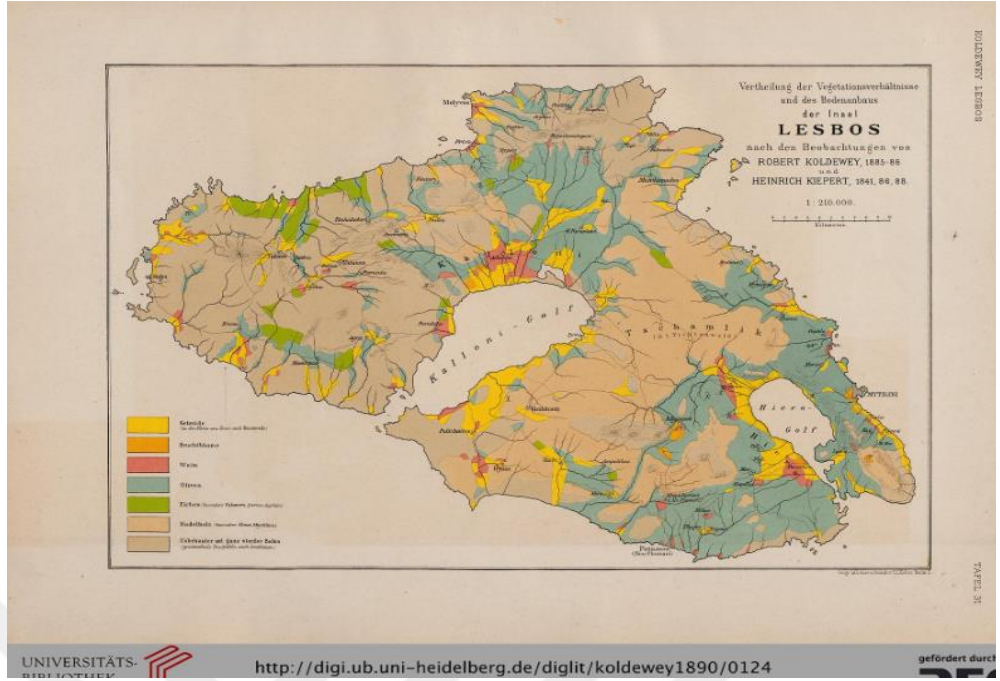
Şekil 2.6 Midilli Adası topografik yapısı (Olgun vd., 2018)

2.2.2 Midilli Adası'nın İklimsel Özellikleri

Adada Akdeniz iklimi hâkimdir. Hava sıcaklığının eksi değerlere düştüğü çok ender görülmektedir. Ilıman iklim yapısı nedeniyle pek çok tarımsal ürünün yetiştirilmesine uygundur. Kıyı kuşağında daha ılıman bir iklim, yüksek kesimlerde ise daha soğuk iklim özellikleri görülmektedir. Mayıs ayından Ekim ayına kadar yerel meltem rüzgârları esmektedir. Yağış verileri doğrultusunda Midilli Adası'nın yarı kurak batı kısmı ve yarı nemli doğu kısmı olmak üzere iki iklim bölgesine ayrıldığı görülmektedir (Olgun vd., 2018, s.139).

2.2.3 Midilli Adası'nın Bitki Örtüsü

Adayı üç coğrafi bölgeye ayırırsak, doğu kısmında büyük ölçüde zeytin ağaçları ve geniş çam ormanları bulunmaktadır. Ender olarak şaraplık meyve ağaçları ile hububat tarımına uygun işlenebilir küçük bahçeler de vardır. Orta kısmında, geniş kaya meşesi ormanları bulunmaktadır (Şekil 2.7). Adanın dağlık bir yapıya sahip olması nedeniyle, ekili tarım kısıtlı bir alanda yapılabilmektedir. Zeytincilik ve palamutçuluğun yaygın olmasında, bu doğa kısıtlamasının etkisi görülmektedir (Payzın, 2008).

Şekil 2.7 Midilli Adası'nın tarımsal ürünleri (Koldewey, 1890)

2.3 Ayvalık ve Midilli Adası'nın Tarihsel Gelişimi

2.3.1 19. Yüzyıl Öncesi Ayvalık ve Midilli Adası

Şekil 2.8 Midilli Adası ve Edremit Körfezi haritası (Gouffier, 1809)

Ayvalık ve Midilli Adası'nın Akdeniz bölgesinin bir devamı olduğu düşünülerek Braudel'in bakış açısından bölgenin jeolojik yapısı, iklimi ve bölgedeki insan yaşamı değerlendirilecek olursa;

Bölge kırılmalar, çatlamlar, 3. Zamana ait bükülmeler sonucu, boğazlar, geçitler ve dağların denize biçim verdiği kara parçalarının oluşturduğu bir alandır. Bölge insanı tarih sahnesine çıktıklarından bu yana her zaman yanardağların ve depremlerin tehdidi altında yaşamıştır. Bölgede dağların denizle buluştuğu bir jeolojik yapı hâkimdir (Şekil 2.8).

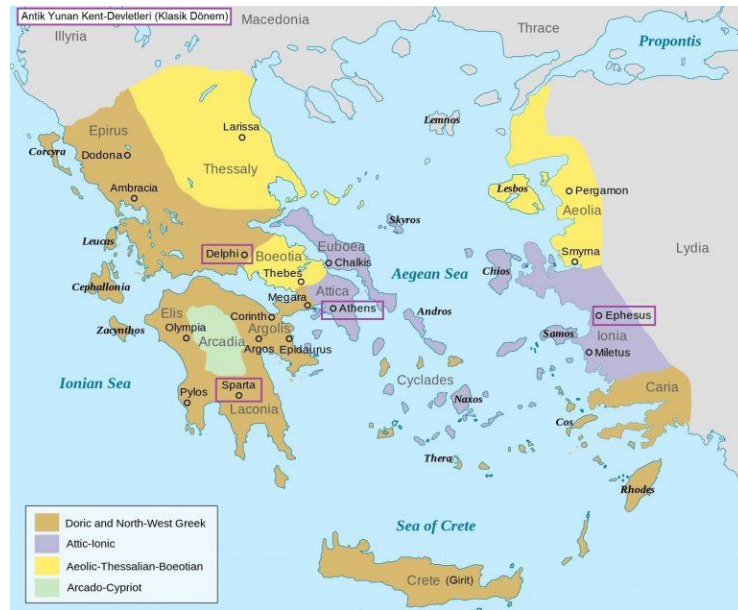
Akdeniz'in esas birliği her şeyden önce iklime dayanmaktadır. Bu özel iklim denizin bir ucundan diğer ucuna aynıdır ve yaşam tarzlarına ve manzaralara benzer nitelikler kazandırır. Kışın çok yağışlı ve soğuk olması bitkilerin yaşamını durdurur. Sıcaklıklar arttığında ise su çekilmiştir. Bu nedenle Akdeniz bitkileri hoş kokulu, yaprakları tüylü ya da yağlı, sapları dikenlidir. Bölgede insanlar her şeyi kendileri yapmak zorunda kalmış, çoğu zaman başka yerlere göre daha güç koşullara katlanmışlardır. Akdeniz yerleşimleri çoğu zaman tepelerde ve dağlarda kurulmuştur. Tarım buralarda güç koşullarda yapılırsa da daha güvenli alanlar olduğu için tercih edilmiştir. Bölgede üzümler zeytinler elle toplanıp insan sırtında taşınmıştır. Zahmeti çok kazancı yetersiz olduğundan eski çağın tarım alanları yavaş yavaş terk edilmiştir. Akdeniz'de insanlar yüzyıllarca azla yetinerek geçim sıkıntısı çekmiş sanayi devrimi öncesi insanların %80-90'ı köylerde yaşamıştır. Akdeniz yaşamını zeytin, üzüm buğday üçlüsüne göre dengelemiştir. Deniz sadece bir besin ambarı değil aynı zamanda bir taşıma yüzeyidir. Gemi, deniz yolu, ticaret kenti olması zenginlik araçlarıdır. Yazın savaş ve yolculuklar artar, sonbahar ve kış aylarında tüm gemiler limanda kalır (Braudel, 2018, ss.15-44).

Braudel'in (2018) de belirttiği gibi, Ayvalık ve Midilli Adası'nın antik çağlardan beri tek bir coğrafi mekân olduğu, yer kabuğundaki kırılma ve çökmeler sonucu eskiden bir bütün olan kara parçasının zaman içinde ayrılarak ayrı yerleşimlere dönüştüğü, bu nedenle bölgedeki antik kentlerin de sular altında kaldığı

sanılmaktadır. Bölgenin hâkim bitki örtüsü zeytin ağacı ve üzüm asmalarıdır. Zeytinyağının ticari açıdan önem kazanması ile asmaların ve diğer tarımsal ürünlerin yerini zeytin ağaçları almıştır.

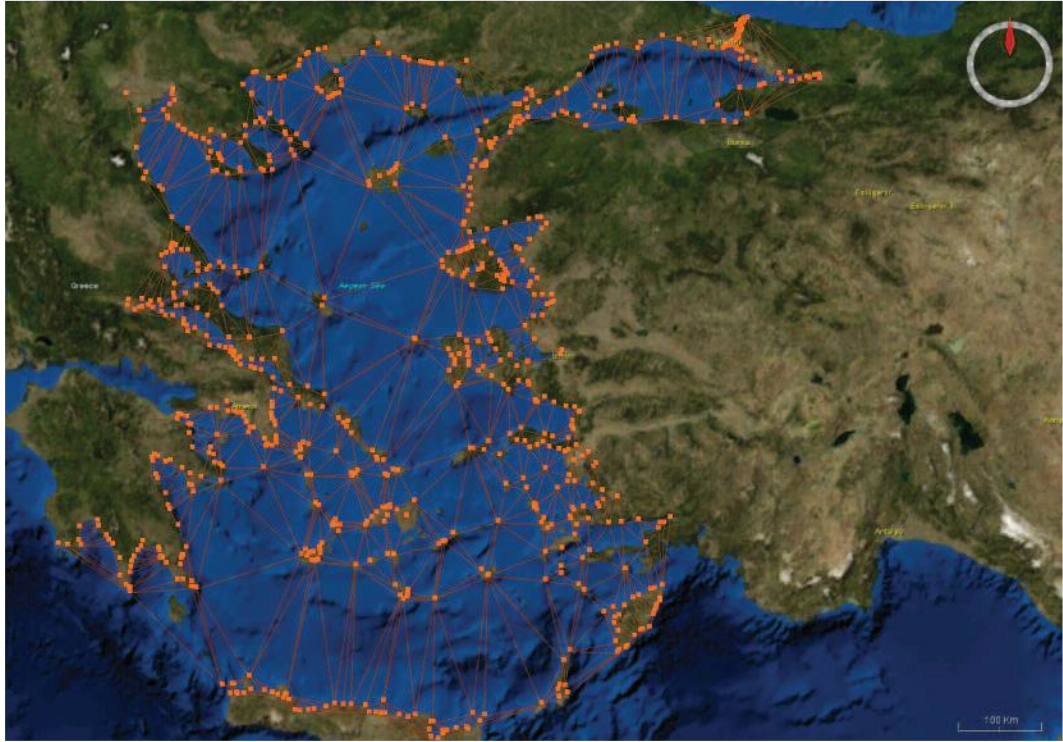
Özellikle Midilli Adası'nda yerleşimlerin genellikle dağlık alanlarda kurulduğu, antik liman kentlerinin Mytilene ve Molvos yerleşimleri olduğu diğer kıyı yerleşimlerinin deniz ticaretinin gelişmesi ve korsanlık faaliyetlerinin azalması sonucu oluşturulduğu literatürde belirtilmektedir. Bu bölgeler daha önceden doğal limanlar olarak işlev görmüş ticaretin artması sonucu Osmanlı Devleti tarafından buralara gümrükler konumlandırılmış ve yavaş yavaş bu bölgelere depo yapıları ve yerleşimler inşa edilmiştir (Anagnostou, 2004, ss.195-203). Dağ köyü ile aynı adı alan bu küçük kıyı yerleşimleri arasındaki zeytinlik arazilerde daha çok ürün alabilmek için setlemeler yapılarak toprak miktarı artırılmış zeytinlerin sulanması, bakımı, toplanması gibi işlemlerin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. 19. yüzyıldan başlayarak deniz ticaretinin artması ticari zenginleşmeyi beraberinde getirerek öncesinde kırsal yerleşim olan alanların küçük kentlere dönüşmesini sağlamıştır.

Şekil 2.9'da görüldüğü gibi Antik dönemde Aiolis denen bölge Ayvalık ve Midilli Adası'nı içine alan geniş bir bölgedir.

Şekil 2.9 Antik Yunan Kent Devletleri (Antik Tarih, 08 Ağustos 2023)

Midilli Adası'nda bulunan Mytilene kenti sakinlerinin Truva antik kentinde arazileri olduğu da kaynaklarda aktarılan bilgiler arasındadır. Bu dönemlere ait kentlerin varlığı dönemin antik kaynaklarınca belirtilmekte, günümüzde bunlara ait kalıntıların ancak arkeolojik çalışmalar ile gün ışığına çıkarılabileceği görülmektedir. Tarih boyunca bölgede yerleşimler arası iletişimin varlığı bilinmekte olup 2013 yılında Selanik'te yapılan Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea adlı Sempozyumda (Preiser ve Kapeller, 2013, s.488) Bizans Dönemi'nde 4. ve 12. yüzyıla ait 791 ticaret limanı ve bu limanların ilişkileri dijital (CBS) ortamda kaydedilmiştir. Şekil 2.10'da görüleceği üzere, Midilli Adası'nda ve Ayvalık bölgesinde ticari limanlar bulunduğu ve bunların birbiri ile iletişim halinde oldukları izlenebilmektedir.

Şekil 2.10 Antik Çağda Ege ve Marmara Denizi için liman sahalarının (791) ve güzergâhların (2188) topolojik en yakın yerleşim ağı modeli (Preiser ve Kapeller, 2013).

13. ve 14. yüzyıllarda Anadolu'nun Ege kıyılarında daha sonradan her biri Osmanlı Sancağı'na karşılık gelecek küçük beylikler bulunmaktadır. Milet, Efes, İzmir, Foça gibi antik liman kentlerinin işlevlerini sürdürdüğü bu beyliklerin dış ekonomik ilişkilerini sağladığı belirtilmektedir. 15. ve 16. yüzyıllarda bölgenin Osmanlı Devleti

hâkimiyetine girmesi ve İstanbul merkezli dış ticaretin yapılması bölgede bulunan liman kentlerinin önemini kaybetmesine neden olmuştur. Bu dönemde ticari açıdan transit liman işlevi gören Sakız Limanı işlevini devam ettirmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa’da kapitalizmin gelişmesi, yeni dış ticaret biçimlerinin ortaya çıkması ve Sanayi Devrimi sonucu Avrupa devletlerinin artan hammadde ve gıda gereksinimini karşılamak için kendilerine üs olarak seçtikleri limanlar yörenin ticaret merkezi durumuna gelmiştir. İzmir de bu dönemde Fransız ve İngilizlerin yatırımları ve Osmanlı Devleti’nin ticarete sağladığı vergi avantajları sayesinde çeşitli ürünlerin ticareti açısından çok önemli bir liman olmuştur. İzmir Limanı’nın bu gelişimi Midilli Adası ve Ayvalık kentinin de ticari açıdan zeytin ve ilintili ürünler üzerine gelişmesine olanak sunmuş, Osmanlı Devleti tarımda iş gücü sorununu çözmek için Ege Adaları ve Mora’dan Rum nüfusun bölgeye yerleşmesini sağlamıştır. 18. yüzyıl sonlarına doğru İzmir nüfusunun 100.000, Ayvalık nüfusunun da 30.000’e ulaştığı literatürde belirtilmiştir (Tekeli, 1992, s.78-79).

Midilli Adası 1462 yılında Osmanlı devleti hâkimiyeti altına girmeden önce Antik Yunanlıların, Romalıların ve Bizanslıların hâkimiyeti, son olarak da Ceneviz Gattiluzi Hanedanı’nın yönetiminde olmuştur. Midilli şehrinin bir şehir devleti olarak temeli M.Ö. 10. yüzyılın başlarında atılmış Helenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait kalıntılar geleneksel olarak tarihi merkez denilen alanda yapılan kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu da adada yüzyıllar boyu sürekli bir yerleşimin varlığını kanıtlamaktadır. Midilli Adası Gattiluzi Hanedanı yönetiminde iken 1455 yılında karşı kıyı Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. Fakat bölgedeki korsan faaliyetleri nedeniyle 16. ve 17. yüzyıllara kadar büyük bir yerleşim yerinin bulunmadığı şu şekilde belirtilmiştir:

“Moschonisia ve Phocaea Küçük Asya’nın kuzeybatı kıyısı, hem 15. yüzyılın sonlarından 17. yüzyılın başlarına kadar korsanların buluşma yeri idi. İngiliz gezgin Bernard Randolph’un ifadesine göre, hırsızların sığınağı olan bu bölgede insanların seyahat etmesi ve yaşamasını engelleyen bu gerçektir. Nitekim güçlü bir kalesi, bölgenin en büyüğü ve dikkat çekici bir savaş

gemisiyle Midilli şehri, şüphesiz bölgedeki hâkim şehirdi” denilmiştir (Anagnostou, 2004, ss.21-28).

1573 yılında İzmir’de 658 vergilendirilebilir hane olduğu, aynı şekilde 1548’de Midilli kentinde 627 hane bulunduğu yani iki kentin aynı büyüklükte olduğu, fakat 17. yüzyılda İzmir kentinin 100000 nüfuslu büyük bir ekonomik merkeze dönüştüğü de ayrıca belirtilmiştir (Anagnostou, 2004, ss.21-28).

Abulafia’nın anlatımlarından yola çıkıldığında, 15. yüzyıldan 18. yüzyıl başlarına kadar süren savaşlar sonucunda Osmanlı Devleti Katolik topraklarını ele geçirmiş ve buralardan giden Latinlerin yerini Ortodoks Rumlar almıştır. Kısacası daha önceden Latinlerin en güçlü olduğu Ege Adaları ve kıyılarında Ortodoks Rumların yerleşmesini Osmanlı Devleti teşvik etmiştir (Abulafia, 2005, s.233). 17. yüzyıl öncesinde küçük yerleşimler olan İtalya’da Livorno, Ege kıyısında da İzmir’in aynı dönemlerde ticari gelişim göstererek çok büyük nüfus artışına sahne oldukları yine aynı kaynakta belirtilmektedir. Bu gelişimin İzmir’e Kuzey Avrupa’dan gelen İngiliz ve Flemenk tacirlerin gayrimüslim Osmanlı cemaatleri aracılığı ile ticareti canlandırması sonucu olduğu görülmektedir (Abulafia, 2005, ss.239-242). Bu da bölgede 16. yüzyıl ve sonrasında Ortodoks Rum nüfusunun artışının önemli sebeplerinden biridir. Akdeniz 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Avrupa devletlerinin savaş alanı olmuştur. Akdeniz ticaretine hâkim olmak isteyen Fransızlar, İngilizler ve özellikle Rusların da belli dönemlerde Rum Ortodoks cemaat ile ilişkilerinin iyi olduğu ve onları himaye ettikleri görülmüştür (Abulafia, 2005, ss.251-255). Bu devletler Rum Ortodoks cemaat aracılığı ile Akdeniz’e ulaşmaya çalışırken Rum Ortodoksların da amaçlarının kendi bağımsızlıklarına ulaşmak olduğu anlaşılmaktadır.

18. yüzyıl sonunda Osmanlı Rus Savaşı sonrası Rusya, Karadeniz’de ticareti canlandırmak ve Karadeniz’in kuzeyindeki topraklarını güvence altına almak amacıyla Osmanlı Devleti reayası olan Rumları kendi topraklarına çekme çabaları içine girmiş ve bu nedenle özellikle Rum halka inanç özgürlüğü ve çeşitli ticari imtiyazların verildiği konusundaki bir fermanı Avrupa ülkelerinde yayımlamıştır.

Ferman tüm Hristiyanlara inanç özgürlüğü konusunda garanti vermekte, otuz yıl boyunca zorunlu kamu hizmetleri ve vergilerden muafiyet sağlamak ve göçmenlerin kendi evlerini inşa etmeleri gibi cazip şartlar sunmaktaydı. Bu ferman Osmanlı Devleti içinde yayımlanmamış; fakat bu bilgi Rus Ajanları tarafından Hristiyan halk arasında yayılmış, büyük bir grup kaçak yollarla Rusya'ya gitmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti Rum patriğini bu konuda uyarmış, Akdeniz'deki adalardan Rumların Rusya'ya kaçışları Adalardaki metropolitlere ve kocabaşılara mektuplar gönderilerek engellenmeye çalışılmıştır. Adalardaki Rumların denizcilik ve ticaret konusundaki gelişmişlikleri Ruslar tarafından avantaja çevrilmek istenmiştir. Bu şekilde Karadeniz'e çekilen Rumlar tarafından Odysse gibi ticari liman kentleri kurulmuştur (Şimşek, 2016, ss.543-568).

Rumlar, denizcilikte ve ticarete gösterdikleri gelişmeler sonucunda Avrupa aydınlarının hürriyet ve egemenlik düşüncelerinden haberdar olmuşlardır. Rum ticarî kuruluşları Ege çevresinde Selanik ve İzmir'den başka, Akdeniz'de Trieste'de, Venedik'te, hatta Londra, Marsilya'da, Odessa ve Moskova'da da giderek büyümüşler; bu durum Rumların Avrupa'da olup bitenleri çok yakından izlemelerine ve oralardaki fikirlerden etkilenmelerine yol açmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Rum şair, tarihçi ve yazarlar, Yunanistan'ın bağımsızlığını ve hatta eski Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasını konu alan yazılar yazmaya başlamışlardır. Bunlardan en önemlileri Kozmas, Rigas, Korais'tir. Bu kişiler bir taraftan Rumları egemenlik düşüncesine hazırlarken bir taraftan da Avrupalı aydınları Rumların yardımına çağırılmışlardır. 1814 yılında Odessa'da kurulan Filiki Eterya Cemiyeti Avrupa'daki gizli mason cemiyetlerinin kuruluş ve işleyiş usullerini benimseyen bir kurumdur ve Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında yaşayan Rum Ortodoks halktan çok sayıda üyesi vardır. Derneğin amacı Hristiyan Osmanlı tebaası arasında eğitimi yaymak gibi görünse de, derneğin asıl amacı Rum Patrikhanesi'ne bağlı tüm Rumları ve yerleşimlerini içine alacak şekilde Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak olmuştur. Filik-i Eterya'nın başta Ege Bölgesi olmak üzere Rumların yaygın olduğu bölgelerde teşkilatını köylere kadar tamamladığı, kiliselerin halkı bu yolda eğittiği; Aynaroz, Heybeliada, İzmir, Ayvalık ve Atina'daki Ruhban Okulları'nda yetiştirilenlerin Rumları ayaklanmaya hazırladığı anlaşılmaktadır. Rum

ticaret burjuvazisi de aynı konuya destek olmak için, Avrupa’da kurdukları ticaret merkezlerinde okullar yaptırmışlar, kitaplıklar tesis etmişlerdir. Rum gençlerinin eğitimini bu yolla kendileri üstlenmişlerdir. Böylece Avrupa’da oluşan yeni fikirlerin Rum gençlerine ulaşmasını ve onlar arasında milliyetçilik ve bağımsızlık düşüncesinin güçlenmesini sağlamışlardır. Yakın çağlardaki Rumların milattan önce yaşamış olan Yunanlılar ile kültürel ve ırki bağları kalmamış olmasına karşın Rumların Eski Yunan kültürüne sahip çıkmaları Avrupa’nın onlara ayrıca sempati duymasına yol açmıştır. Cemiyetin üyelerinin %54’ünün tüccar, %13’ünün doktor ve avukat, %12’sinin esnaf, %10’unun papaz, %9’unun klefle (eskiya-kolcu) ve %12’sinin köylü ve zanaatkârlardan oluştuğu kaynaklarda belirtilmiştir (Günay, 2005, ss.263-287).

Odessa’da kurulan Filiki Eterya Cemiyeti ile Ayvalık Akademisi’nin kurulmasında etkin rol oynayan Hacı Atanas arasındaki ilişki Zeki Arıkan’ın Ayvalık İsyanı adlı çalışmasında detaylı olarak anlatılmıştır. Hacı Atanas’ın Filiki Eterya Cemiyeti’nin Ayvalık temsilcisi olduğu da ayrıca belirtilmiştir (Arıkan, 1944, s.587).

Ayrıca Bizans İmparatorluğu’nun yeniden kurulması için yazılar yazarak Yunan bağımsızlık fikrinin yayılmasına öncü olan kişilerden Korais’in de Ayvalık Akademisi’nde Antik Yunanca konuşulması ile ilgili çabaları ve Ayvalık Akademisi’ni desteklediği literatürde belirtilmiştir (Cihangir, 2020, s.432).

Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması’nın 17’nci maddesi, Adalarda yaşayan Rumlara bir yıl içerisinde ülkelerini, yani Osmanlı topraklarını, terk etme hakkını vermiştir (Köse, 2006, s.116).

Buna rağmen Ege Adaları ve Batı Anadolu’da yaşayan Rum halkın bölgeyi terk etmemesi, aksine bu bölgeye yoğun göçler olması bölgede Rumlar arasında siyasi bir yapılanmanın varlığını akla getirmektedir.

2.3.2 19. Yüzyılda Ayvalık ve Midilli Adası

İdari Yapı

Osmanlı Devleti'nin yönetim örgütünün başlangıcı kaza olarak belirlenmiş, her kazanın yönetimi için subaşı ve kadı atanmıştır. Askeri konular ile subaşı, idari, mali ve adli konular ile kadı ilgilenmektedir. Kaza, çevresinde yer alan nahiye ve karyelerin (köy) bağlı olduğu merkezdir. Birimlerde yöneticilerin doğrudan Osmanlı Devleti tarafından atanması taşra üzerinde otorite kurulmasını sağlamıştır. Devlet genişledikçe kazaların bağlı olduğu sancaklar, daha sonra sancakların bağlı olduğu eyalet sistemi oluşmuştur. Sancak sayısı artınca merkezi otoritenin sağlanması amacıyla sancaklar üzerine beylerbeyi kurulmaya başlanmış, 16. yüzyıldan başlayarak beylerbeyi eyalet olarak adlandırılmıştır. Toprakların çok genişlemesi ve otoritenin zor sağlanması üzerine Anadolu'da yer alan eyaletler Anadolu Beylerbeyliği'ne Rumeli'deki eyaletler Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlanmış, başlarına vezirler atanmıştır (Kapusızoğlu, 2019).

Şekil 2.11 Ege Kıyıları (BOA, HRT.h, 264)

1490 yılından 16. yüzyıl başına kadar Midilli Adası Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm Avrupa topraklarını içine alan Rumeli Beylerbeyliği'nin bir sancağı idi. Rodos'un 1522 yılında işgalinden sonra 1533 yılında, Gelibolu yarımadasını, Trakya kıyılarını, orta ve batı Yunanistan kıyılarının bazı kısımlarını, Smyrna bölgesini ve Evia, Andros, Rodos, Sakız adalarını içeren Adalar Beylerbeyliği kurulmuştur. Beylerbeyliği 1590'dan sonra Cezairi Bahri Sefid Eyaleti olarak adlandırılmış, Midilli Adası bu eyalete bağlı bir sancak olmuştur. Osmanlı Devlet Arşivleri'nde yer alan 1922 tarihli 0264 numaralı haritada Cezairi Bahri Sefid Eyaleti adaları gösterilmiştir (BOA, HRT.h, 264) (Şekil 2.11). Midilli Adası, Ayvalık Adaları'ndan Cunda Adası ile birlikte gruplandırılmıştır. 16., 17. ve 18. yüzyıllarda Midilli'nin (Midilli) kazası veya kandilikası (vilayetleri) olarak ikiye ayrıldı. Kazaların bir alt bölümü, köy kümelerinden oluşan nahiye (nahiye) idi. 16. yüzyılın başlarında (1521) adanın valisi Sancak bey unvanına sahipti. 17. ve 18. yüzyıllarda, 1840'a kadar nazir unvanı vardı. Valinin iltizam sistemine göre ana görevi, yerel yöneticiler gibi, her türlü normal ve olağanüstü vergilerin bir kısmını toplamaktı. Genelde tek bir yerde artan adli nedenlerden dolayı mahalle sakinleri ile dostane ilişkiler kurmamaları için 20 aydan fazla görev yapmayan kadıların, görevleri benzerdi. Osmanlı Devleti'nin yöneticileri padişahlık (kanun) ve İslami (şeriat) kanunlarını uygulamak ile sorumlu idiler. En yüksek din görevlisi olan Şeyhülislama bağlı olan Kadılar kazanın komutanları olarak aynı zamanda idari görevlerden sorumlu olan ağırlıklı olarak yerel mahkeme görevlileri, İslami ve devlet hukukunu uygularken yasallığı kontrol etmek ve adaleti sağlamakla yükümlüydüler. Mülkiyeti onayladılar, Müslümanlar arasındaki sivil işleri yargıladılar, loncalar üzerinde kontrol sağladılar, malların satın alınmasını ve dağıtımını denetlediler ve Sultan emirlerini yerine getirmekten sorumlu oldular. Hristiyan nüfusa gelince, Fatih Sultan Mehmet'in izlediği politika bağlamında, dini azınlıklara sözü geçen imtiyazlar anlamında bir tür iktidarı elinde tutmasına izin verilecek, Ekümenik Patrikhane, Osmanlılar için Rum patrikhanesi (Roma patrikhanesi), Rum kökenli olsun ya da olmasın, imparatorluğun Ortodoks azınlığının en yüksek dini ve siyasi lideri olacaktı. Neredeyse tümüyle Rumlar tarafından yönetilen Ekümenik Patrikhane, esas olarak hem litürjik metinlerin hem de dini yönetimin dili olarak Yunanca kullanıldığı için, bir dereceye kadar Yunan ulusal bilincinin potansiyel korunmasının özel rolüne atfedilmelidir. Ortodoks

Hristiyanlar arasında evlilikler, boşanmalar, başlık paraları, miraslar, vasiyetler, ekonomik nitelikteki anlaşmazlıklar ve diğer küçük suçlarla ilgili konularda yargılama yetkisi, Osmanlı yetkilileri tarafından sorgulanmamış ve tamamen saygı görmüştür. Büyükşehirlerin çalışmalarında Hristiyan cemaatlerinin Osmanlı mali sisteminin kurduğu demogerontia (ihtiyar meclisi) bulunmaktaydı. Vergi yükünü, sorumlu olduğu toplulukların sakinlerine dağıtmakla görevliyidiler. Midilli Adası'nda 17. yüzyılın ortalarında 83 timar ve dört zeametın olması adanın ve İmparatorluğun neredeyse tüm bölgelerinin bir askeri kaynak olarak hizmet ettiğini açıkça kanıtlamaktadır. 1694/5 sayılı kararname ile mukataanın bir kişiye ömür boyu imtiyazının verilmesi tesis edildi (Anagnostou, 2004, ss.33-41).

Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılda şiddetli para sıkıntısı yaşadığı, halktan vergi topladığı ve bu işler için 18. yüzyıl sonlarından başlayarak *Ayan* ve *Kocabaşı* denilen bir zümrenin sivrildiği görülmektedir. Devlet bu kişilere bulundukları bölgenin vergi gelirlerini toplu bir meblağ ödeyerek özelleştirme hakkı sağlamıştır. Ayan bu kişilerin Müslüman olanlarına, Kocabaşı ise Gayrimüslim olanlarına verilen isimdir (Payzın, 2008, s.46).

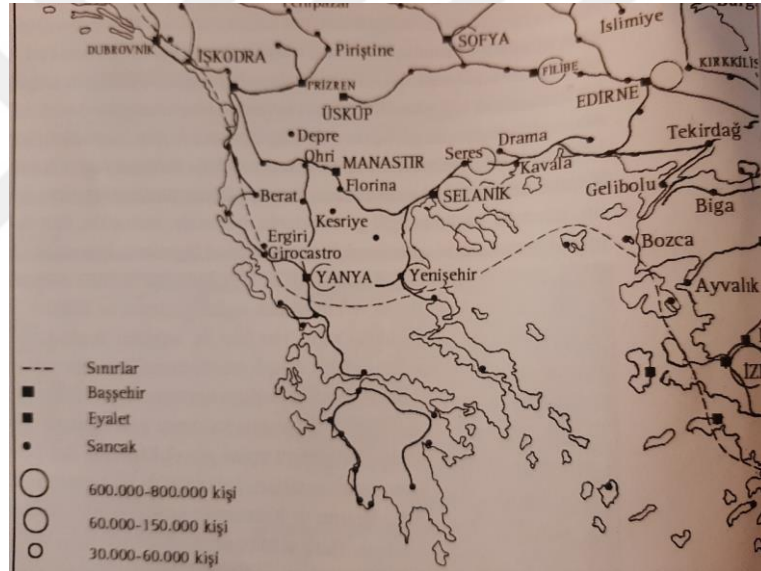
Ayrıca Osmanlı Devleti'nde yaşayan yabancı uyruklu gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti'nin himayesini kabul ederek zimmet sözleşmesi yaptıkları ve bu şekilde bazı ayrıcalıklı haklar elde edebildikleri de literatürde belirtilmiştir. Fakat herhangi bir başkaldırma ya da kurallara uymama durumunda ayrıcalıkları ellerinden alınmıştır (Şahin, 2015, s.43).

1867 yılında çıkarılan Vilayetler Nizamnamesi ile Vali Vilayetin, Mutasarrıf Sancak veya livanın başına atanmış, kazalar kaymakamların, nahiyeler de muhtarın idaresi altına verilmiştir. Vilayet meclisleri yönetimi sağlamakta; bunlar her sancaktan seçilen ikisi Müslüman, ikisi Gayrimüslim üyelerden oluşarak valinin başkanlığında toplanmaktadır. II. Abdülhamid dönemiyle vilayetler üzerinde yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Vilayetler, merkeze bağlı vilayetler, merkeze bağlı müstakil sancaklar ve imtiyazlı eyaletler olarak üç kısma ayrılmıştır. Ayrıca bir vilayet-i belediye yasası çıkarılarak Dâhiliye Nezareti'nin (İçişleri Bakanlığı)

denetimi altında İmparatorluktaki tüm kent ve kazalarda birer belediye örgütü kurulmuştur (Kapusızoğlu, 2019).

Cerasi (1999), Osmanlı Devleti içinde kasaba ile kent arasındaki farkın zayıf olduğunu, bunun daha çok yerleşime gönderilen yönetici ile oluştuğunu, “*Bazen yüz evlik kentler bulunurken, iki, üç bin nüfuslu kasabalar köy olarak tanımlanmıştır*” diyerek vurgulamıştır.

Aynı kaynaktan 1600-1820 yılları arasındaki kentleri gösteren haritada (Şekil 2.12) Ayvalık ve Mytilene kentlerinin sancak olarak işaretlendiği görülmektedir (Cerasi, 1999, ss.57-59).

Şekil 2.12 Ayvalık ve Mytilene (Cerasi, 1999, s.58)

Ayvalık Yerleşiminin İdari Yapısı

Ayvalık yerleşimi, yönetsel olarak süreçte farklı yapılanmalar içinde bulunmuş, zaman zaman tam olarak özerk olmasa da imtiyazlı bir yerleşim niteliği yansıtmıştır.

Osmanlı Devlet Arşivlerinde tespit edilen belgelere göre; 1572 tarihli 13-1755 yer numaralı belgede (BOA, DVNSMHH.d, 13/1755) Ayvalık yerleşiminin bu tarihte nahiye yani köyden büyük kazadan küçük bir yerleşim olduğu, 1595 tarih ve 1709-0 yer numaralı belgede (BOA, TS.MA.d, 1709) Ayvalık ve Ayazmend'in kaza ve buraya bağlı köylerin Vezir Nişancı Mehmed Paşa'nın vakıf arazisi olduğu anlaşılmaktadır. Buradan süreçte yerleşimin büyüdüğü anlaşılmaktadır.

1690 tarih ve 889-59 yer numaralı belgede Ayvalık'a bağlı Eğribucak ve Kafırağlı reayasının vakıf arazisi oldukları eskiden beri serbest oldukları, başka köy reayalarının bu köylere müdahale ettikleri belirtilerek, bu vakıf köylerinden hiçbir şekilde vergi alınmaması istenmektedir (BOA, TS.MA.e, 889/59).

Bu belgeden de köyü oluşturan kişilerin vakıf arazisinin işlenmesinden sorumlu oldukları belki de kalıcı bir nüfus değil de mevsimlik olarak bölgede çalıştıkları düşünülebilir.

1691 tarih 297-0 yer numaralı belgeden Ayvalık'ın Karesi Livası'na bağlı bir kaza olduğu, çevredeki vakıf arazilerinin işletmesinden sorumlu oldukları ve cizye verdikleri anlaşılmaktadır (BOA, MAD.d., 297).

Belgeden de anlaşıldığı üzere, bu tarihlerde nüfus artışı olmuş kalıcı bir yerleşim düzenine geçilmiştir. Kırsal yapının devamı olan bir yerleşim olduğu düşünülebilir. 1702 tarihli 112-823 yer numaralı belgede (BOA, DVNSMHH.d, 112/823) bölgedeki eşkiyaların vakıf reayasını dağıttıkları bundan dolayı cezalandırılacakları belirtilmektedir.

Bu tarihlerde eşkiyaların bölgede yaşayanlara rahatsızlık verdiği görülmekte, bir sonraki belgede Ayvalık'tan yine bir köy olarak söz edilmesinden eşkiya akını nedeniyle nüfusun azaldığı görülmektedir. Çoğunlukla vakıf arazisi olan bölgede çalışmak için gelen reayanın nüfusunda yıllara göre azalma veya artış olduğu kırsal

yerleşim özelliği gösterdiği, kentsel yapılaşmaya henüz geçilmediği belgelerden algılanmaktadır.

1719 tarih 184-17893 yer numaralı belgede Ayvalık Kızılcatusla kazasına bağlı bir karye (köy) olarak bahsedilmektedir (BOA, AE.SAMD.III, 184/17893).

Yannis Dimitrkellis Ikonomos adlı kişinin Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu bir zimmet sözleşmesi ile hem yerleşim için bazı imtiyazlar aldığı hem de yerleşime kocabaşı olarak yönetimde söz sahibi olduğu anlaşılmaktadır (BOA, C.ADL., 11/ 750).

1773-1821 yılları arasında, Ayvalık'ta yaşayan Rum halkın eğitim, vergi ve cemaat içi meselelerde yargı konusunda imtiyazlı oldukları görülmektedir. Ege Adaları'nda Osmanlı Devleti'nin himayesi altına aldığı gayrimüslim halkın göç etmesini engellemek için eski yaşam şekilleri olan *Demogerondia* sisteminin devamına izin verdikleri bilinmektedir. Ayvalık'ta da bu sistemin uygulandığı görülmektedir. Çünkü Ayvalık'a yerleşen halk adalardan gelmiştir. Adalarda yaşayan halk ile akrabalık ve yoğun sosyal, ticari ilişkileri bulunmaktadır (Anastassiadou, 2012). Rumlar eski yaşam şekillerini sürdürmek istemiş, çok büyük olasılıkla Osmanlı Devleti'nden alındığı söylenen imtiyazların temelini de bu oluşturmuştur.

1821 yılındaki ayaklanmada tüm halk buradan uzaklaştırılarak tüm mülkleri ellerinden alınmıştır. 1827 yılında ayaklanmaya katılmayan halk kısmen dönmüş, Ayvalık Hüdavendigâr Eyaleti'ne bağlı bir sancak olmuştur (Erim, 1948).

1841 yılında Ayvalık, Karesi Sancağı'na bağlı bir livadır. Yönetim sancak meclisince sağlanmaktadır. Bu dönemde sancaklarda mal müdürü, hâkim, tahrirat ve mal maaş kâtipleriyle, gayrimüslim ve Müslüman toplulukların seçtiği kişilerden oluşan meclis tarafından alınan kararlar uygulanmaktadır. Sancakların başına kaymakamlar atanmıştır. 1864 yılında Ayvalık Hüdavendigâr Eyaleti'ne bağlı bir sancaktır. Ayvalık'a bağlı kazalar Kafırağılı (Küçükköy) ve Yund (Cunda) adasıdır.

Ayvalık, 1909’da herhangi bir yere bağılı olmayan, müstakil Karesi Livası’nın dokuz kazasından biridir (Satıcı, 2008).

Midilli Adası’nın İdari Yapısı

Midilli Adası 1462 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedildiğinde bir sancak durumuna getirilmiş, Rodos’un da fethiyle bu iki ada birbirine bağılı iki sancak olmuştur. Barbaros Hayrettin Paşa’ya beylerbeyi unvanı verildikten sonra Kaptan Paşa Eyaleti oluşturulmuş (1534) Ege Denizi’ndeki tüm adalar Kaptan Paşa Eyaleti’nin sancakları olmuştur. 17. yüzyıl başlarında Kaptan Paşa Eyaleti’nin sancak sayısı 13’tür. Midilli Sancağı üç kazadan oluşmaktadır. Midilli kazası (Adanın Yera körfezini içine alacak şekilde doğusu), Molova kazası (adanın kuzeyi), Kalonya kazası (en büyük kazadır, Yera körfezinin batısından kuzeye doğru büyük bir alanı kapsar). Plomari’nin de Kalonya kazası içinde yer aldığı görülmektedir (Payzın, 2008).

1845 yılında Midilli Sancağı yine Midilli Kazası, Molova Kazası ve Kalonya Kazası’ndan oluşmakta ve Yunda Adası da bu sancağa bağılı bulunmaktadır.

19. yüzyılda Midilli Sancağı içindeki yönetim birimleri şöyledir:

Midilli şehrine bağılı, Yere Nahiyesi, Ayasu Nahiyesi, Mande Nahiyesi, Herse Nahiyesi, Kalonya Nahiyesi, Polihnit Nahiyesi, Pilimar/Pilmar Kazası, Molova Kazası, Yunda Kazası (Ünver, 2006).

Osmanlı Devleti yönetimi altına aldığı bölgelerde, yöre halkının devlete bağılılıklarını sağlamak, göçleri önlemek ve bu bölgelere yerleşimi arttırmak amacıyla her türlü din ve mezhep serbestliği sağlamıştır. Bu bölgelere gelip yerleşecek olanlara da beş yıl vergi muafiyeti verilmiştir. Halkın eskiden beri süregelen mahalli idari sistemlerinde değişiklik yapılmamıştır. “Demogerondia” adı verilen halkın seçtiği 12 kişiden oluşan mahalli meclisler cemaat, din ve eğitim işleri ile ilgilenmiştir. Her ada için yıllık vergi miktarı belirlenerek taksitlendirilmiştir. Adanın halk arasındaki önemli kişileri bu vergileri toplayarak hükümet yetkililerine

teslim etmiştir. 1534'te oluşan Cezayir-i Bahri Sefid Eyaleti büyük değişiklik olmadan 19. yüzyıla kadar aynı sistemde yönetilmiştir. Yunanistan devleti kurulunca bazı adalar Yunanistan'a bağlanmış, 1849 yılında Cezairi Bahri Sefid Eyaleti yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeyle Rodos, Sakız, Midilli, İstanköy ve Kıbrıs Sancaklarından oluşan Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin merkezi Rodos'tur. Midilli Sancağı, Pilmar ve Molova kazalarından oluşmaktadır. 1867 yılında Eyalet Vilayete dönüşmüş, merkez Kale-i Sultaniye (Çanakkale) olmuştur. Vilayet merkezi İstanköy, Limni, Sakız, Rodos olarak birkaç kez değişmiş, 1876'dan sonra Rodos olarak kalmıştır. Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti, bu durumunu Lozan Anlaşması'na kadar korumuştur (Ünal, 2002).

1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile Osmanlı Devleti'nde yaşayan halka din ayrımı yapılmaksızın can güvenliği ve mülkiyet hakkı verilmiş; vergilendirmenin de herkesi kapsayacak şekilde ve adil olacağı bildirilmiştir. Halkın durumunu ayrıntılı olarak öğrenmek için her bölgeye görevliler gönderilerek gittikleri sancak ve kazalarda bir meclis kurmaları istenmiştir. Bu meclislerde, devlet görevlileri ve halkın seçtiği kişiler bulunmaktadır. Bu tarihlerde Midilli Sancağı, Midilli, Kalonya ve Molova Kazalarından oluşmaktadır. Tanzimat Fermanı'nda belirtilen meclis sayısı büyük meclisler için 13, küçük meclisler için beş olmasına karşın Midilli halkının isteği üzerine Midilli merkez meclisteki kişi sayısı 17, küçük meclisleri olan Molova ve Kalonya için 10 olacak şekilde arttırılmış bu meclis üyelerine maaş bağlanmıştır. Cizye konusunda kocabaşılar aracılığıyla vergi toplanması yoluna gidilmiştir (Ünver, 2006).

Midilli Sancağı'nın 1876 yılında, Pilmar, Polihnit, Yera ve Kalonya olmak üzere dört nahiyesi bulunmaktadır. Pilmar (Plomari) Nahiyesi, gelişen sabun sanayi ve nüfus yoğunluğundaki artışla 1879'da kaza olmuştur. Bu dönemde Yunda Adası da kaymakamlık olarak teşkilatlandırılmıştır. 1893 yılında, toplam 109 karyeye sahip Midilli Adası'nda, Midilli'ye bağlı 30 karye, Molova Kazası'nda 20 karye, Pilmar Kazası'nda 16 karye (köy) bulunmaktadır. Pilmar Kazası'nın statüsü, 1883 yılı başında birinci sınıfa yükseltilmiştir. 1885 yılında Pilmar Kazası'nın kaymakamı Andon Ekyadis Efendi adında bir gayrimüslimdir. Petridi Efendi, Mustafa Bey,

Ayvalık kazası eski kaymakamı Tevfik Bey gibi isimlerin zaman içinde kazaya kaymakam olarak atandıkları literatürde belirtilmiştir (Ünver, 2012).

Nüfus Gelişimi

Ayvalık Yerleşiminin Nüfus Gelişimi

Yerleşimin sosyal yapısına bakıldığında, süreçte Rum yerleşimi niteliği yansıttığı, 19. yüzyılın ilk çeyreğinde 3000'den fazla evin olduğu, nüfusunun 32.000 olarak belirtildiği ve yalnızca Rumların ikamet ettiği algılanmaktadır. Ayrıca bu süreçte 8.000 yabancıların da yerleşik olmamasına karşın, sürekli gelip gittiği kaynaklardan öğrenilmektedir. Yerleşimdeki tek etnik grubun Rumlar olduğu, bu bağlamdaki dini yapılar yanı sıra gezginlerin aktarımlarından da anlaşılmaktadır.

1824 yılında basımı yapılan “The Modern Traveller a Popular Description Various Countries of the Globe. Syria and Asia Minor Vol. II” adlı yayında konuya vurgu yapılmıştır: (Aktaran Köksal, 2019)

“Sadece Yunanlıların dini icra edilir. Tek bir Türk, Ermeni ya da Yahudi yoktur. Kasaba Efes başpiskoposunun yetkisi altındadır ve piskoposun ikamet ettiği güzel bir başpiskopos sarayı vardır. Özellikle çok güzel ve iyi korunmuş on ana Rum kilisesi vardır. Bunlardan Ayios Yorghis (Saint George) katedralidir” (Conder, 1824, s.180).

Ancak söz konusu etnik kompozisyonun süreçte farklılıklar yansıttığı Türkler ve Rumların yerleşimin ilk kurulduğu dönemlerde bir arada yaşadığı da aynı kaynaktan:

“Küçük bir koyun dibinde, sürekli savaşta olan ya da nişanlanan Türklerin ve Rumların bir karışımının yaşadığı fakir bir köy vardı. Birbirleriyle anlaşmazlık halinde Türkler Ayvalık olarak adlandırdılar, Yunanca Kydonies, Aivali ve Kidonies, kendi dillerinde, her biri ayvaya işaret ediyor”, ifadesi ile belirtilmektedir (Conder, 1824, s.180).

1773 yılında Osmanlı Devleti'nden yerleşim için alınan imtiyazlar sonucunda nüfus içinde sınırlı bir oran oluşturan Müslüman halk, yakın yerleşimlere taşınmıştır. 1773 yılından sonra bölgeye Ege Adaları, Epirüs, Teselya ve Balkanlardan yoğun göçler olmuştur. Göçlerin yerleşimin nüfusunda belirgin bir artışa neden olduğu belirtilebilir. Bununla birlikte 19. yüzyılın ilk çeyreğine ilişkin nüfus verileri incelendiğinde, farklı kaynaklardaki verilerin büyük değişiklikler yansıttığı ifade edilebilir. 1820 yılına gelindiğinde, Fransız Konsolosu Temsilcisi Raffanel, Ayvalık'ta iki ya da üç katlı 3000 evin bulunduğunu ve nüfusunun yaklaşık 50.000 kişi olduğunu belirtmiştir. Farklı bir kaynakta (Apostolakis, 1914) 1821 yılında şehrin nüfusunun 15.000 olduğu belirtilmektedir.

Raffanel ve Apostolakis'in belirttiği nüfus verileri değerlendirildiğinde, Raffanel'in aktardığı ev sayısı bilgisi geçerli kabul edilirse, her hanede de ortalama beş kişi yaşadığı düşünülürse Apostolakis'in 15.000 olarak ifade ettiği rakamın daha gerçekçi olduğu söylenebilir. Yerleşim burada bulunan devlet görevlileri dışında tamamen Rum halktan oluşmaktadır.

1821 yılındaki ayaklanma sonucu tüm halk yerleşimden uzaklaştırılmış, 10 yıl sonra 20.000 kişinin dönmesine Hükümet tarafından izin verilmiştir (Erim, 1948).

1891, 1896 yılları arasında yayımlanan Fransızca Ticaret Yıllığı'nda Ayvalık nüfusu 32.000 olarak aktarılmakta, Askeri hastane ve üç karakolda bulunanlar ile devlet görevlisi 100 erkek dışında 30.000 Ortodoks mezhebine bağlı kişi olduğu belirtilmektedir.

1893 yılında basılan yıllıkta Ayvalık yerleşiminin nüfusu 35.000, 1895 yılığında ise 36.000 olarak belirtilmekte, bu tarihlerde Ayvalık'ın göç almakta olduğu anlaşılmaktadır. Nüfusun bu tarihlerde artmasının nedeni 1880 yılında Dalyan Boğazı'nın açılarak iç denize gemilerin girebilmesi nedeniyle ticaretin daha da gelişmesi olabilir.

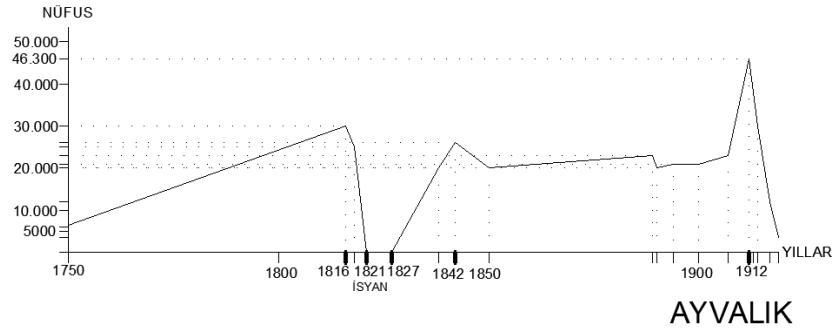
1914 yılında kentin nüfusunun 22.000 olduğu ve 11 mahallesi bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Apostolakis, 1914).

Tablo 2.1 Ayvalık yerleşiminin tarihsel süreçteki nüfus verileri (Cantimur, 2011)

Yıl	Rum N.	Müslüman N.	Ermeni Nüfus	Ecnebi N.	Toplam N.
1750 (Baykara 1992)	1.500	4.200			5.700
1816 (Turner)					30.000
1818 (Jowett)					25.000
1838 (Erim, 1948)					20.000
1842 (Kiepert)					26.500
1850 (Baykara 1992)		5			20.000
1889 (Salname, 1889) (Ayvalık ve Küçükköy)	19.846				
1890 (Cuinet)	19.454	98	16	1.206	23.870
1890 (Mutaf, 2003)		170			20.630
1894 (Cuinet)	21.486	180			21.666
1900 (Mutaf, 2003)	21.510	90			21.600
1907 (Mutaf, 2003) (Ayvalık ve Küçükköy)		89			23.309
1912 (Nacracas, 2005)	46.212	89			46.301
1914 (Kutay)	29.816	184			30.000
1914 (Bayraktar)	31.445	454			31.899
1917 (Moralı)	8.052	3.215			
1919 (Erim)	3.500				

Tablo 2.1’de ve Şekil 2.13’de görüldüğü üzere 1750 yılından itibaren yerleşimde nüfus artışı olduğu, 1821 ayaklanması öncesi nüfusun 25.000’e ulaştığı algılanmaktadır. Kent 1821 yılından 1827 yılına kadar boş kalmış, bu tarihten itibaren geri dönüşler başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin 20.000 kişinin dönmesine izin vermesi üzerine 1838 yılındaki nüfus 20.000’dir. Zamana yayılan bir artışla Dalyan Boğazı’nın açılması ve ticaret kapasitesinin artması, ayrıca yabancı devletlere verilen imtiyazların etkisiyle 1912 yılında nüfus en üst seviyeye ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla yerleşimin nüfusu azalmaya başlayarak 1919 Kurtuluş Savaşı yıllarında 3500’e düşmüştür.

1750 ve 1850 yılları arasındaki nüfus değişimi üç katını aşan nitelikte iken, 1850-1900 yılları arasındaki artış 1600 ile sınırlı kalmıştır. 1912 yılına gelindiğinde ticari gelişimin etkisi ile nüfusun 46.300’e ulaştığı görülmektedir.

Şekil 2.13 Ayvalık yerleşiminin tarihsel süreçte nüfus değişimi (Gezgin verileri ışığında hazırlanmıştır)

Midilli Adası'nın Nüfus Gelişimi

Midilli Adası Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında Müslüman ve gayrimüslim nüfusu birlikte barındıran, gayrimüslim nüfusun daha yoğun olduğu bir adadır. Midilli Adası genelinde nüfusun süreç içerisindeki durumu ve Müslümanların nüfus içindeki yüzdelik oranı Tablo 2.2'de görülmektedir. Buna göre 1488 yılında 26200 olan ada nüfusu 1709 yılına gelene kadar yavaş yavaş artmıştır. 19. yüzyıl başlarında ekonomik gelişmelerden dolayı adanın yoğun göç alarak Hristiyan nüfusun özellikle artışı ve nüfusun neredeyse ikiye katlandığı görülmektedir. 17. yüzyılda hava şartlarının kötülüğü tarımın iyi gitmemesi ve artan korsan saldırıları nedeniyle ada nüfusu azalmış, 18. yüzyılda da yine artmaya başlamış, 19. yüzyılda iki katına çıkmıştır. Müslüman nüfusun genel nüfusa oranı ise, düşmüştür. Bu da adaya göç edenlerin genelde gayrimüslim kökenli olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin yabancı devletler ile yapmış olduğu anlaşmalar sonucu gayrimüslimlerin ticari olarak imtiyazlı duruma gelmeleri ve denizcilik konusundaki gelişmişlikleri sayesinde Ege Denizi'ndeki ticarete hâkim olmalarıdır. 19. yüzyılda da refah içindeki Rum halkı 1821 İsyanı'na katılmamıştır. 1840 yılında özellikle Müslüman nüfusu etkileyen veba salgınında 40.000 kişi ölmüştür. 1892 yılında Cuinet'e göre ada nüfusu 107.183'dür. Müslümanların nüfus içindeki oranı ise, %14 olarak belirtilmiştir (Ünver, 2012).

Tablo 2.2 Midilli’de tarihsel süreçte nüfus (Payzın, 2008, s.55)

Yıllar	Hristiyan Hane	Müslüman Hane	Toplam Nüfus (Yaklaşık Olarak)	Müslümanların Yüzdelik Oranı
1488	4952	(400)	26200	%7,4
1492	5287	(440)	26900	%7,3
1521	7327	659	36730	%8,25
1548	7690	807	39000	%9,5
1581	8850	1331	46808	%13
1602	9785	(1455)	47200	%13
1644	7510	1650	38400	%18
1671	7500	1660	38500	%18
1709	7700	1690	39400	%18
1831	12100	2180	61164	%19,45

Kaynak: Machiel Kiel, “*The Island of Lesbos – Midilli Under the Ottomans, 1462 – 1912 Remarks on Its Population, Economy and Islamic Monuments*”, II. National Symposium on the Aegean Islands, 2 – 3 July 2004 Gökçeada – Çanakkale, İstanbul 2004, s. 59.

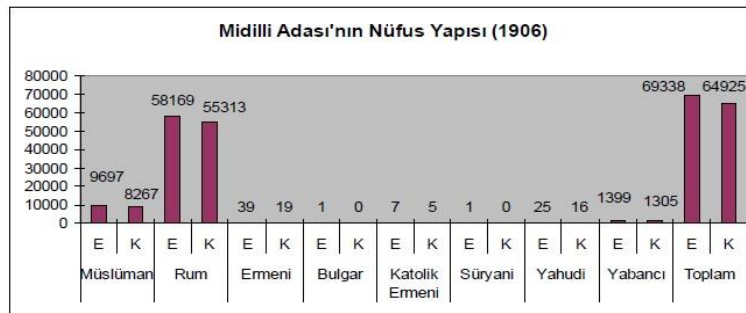
Tablo 2.3 Midilli’nin 1876-1880 yılları arasında nüfus verileri

MİDİLLİ SANCAGI NÜFUS MİKTARI									
Yıllar	Tüm Nüfus			Müslüman			Gayrimüslim		
	Toplam	Ölüm	Doğum	Toplam	Ölüm	Doğum	Toplam	Ölüm	Doğum
1876-1877	44633	491	505	6056	20	34	38607	471	453
1877-1878	44638	479	454	6045	43	33	38593	436	422
1878-1879	44665	481	505	6032	33	20	38633	448	488
1879-1880	44773*	511	619	6033	55	56	38740	456	563

Kaynak: BOA, YEE, 100/38, Lef 3

Tablo 2.3’de görüldüğü gibi 1880 yılında toplam erkek nüfus 44773, bu nüfusun 6033’ü Müslüman, 38740’ı gayrimüslimdir. Gayrimüslimlerin çoğunluğu Rumlardır. Sayımda yalnızca erkek nüfus yer aldığından adanın bu tarihteki nüfusunun 90.000 dolayında olduğu söylenebilir.

Tablo 2.4 1906 yılında Midilli’de nüfus (Ünver, 2012).

1906 yılında yapılan sayıma göre ada nüfusu 134.263 olarak belirlenmiş, Tablo 2.4'de yabancı olarak belirtilen nüfusun adaya ticari amaçla gelip fabrika kuran Yunan vatandaşları olma olasılığı literatürde aktarılmıştır. Yunanistan'ın Midilli'yi işgali sonrası yapılan sayımda nüfusun 140.846 olduğu, nüfus dağılımının Molova 52.915; Midilli 57.280 ve Pilmar Kazası 30.651 şeklinde olduğu literatürde yer alan bilgiler arasındadır (Ünver, 2012).

Mübadele döneminde adada bulunan yaklaşık 18000 Müslüman Anadolu'ya zorunlu olarak göç etmiştir. Midilli Adası'ndan Ayvalık'a gelen çok sayıda mübadil olduğu bilinmektedir.

Adanın en büyük ve ticari açıdan önemli liman kenti Mytilene'nin nüfus gelişimine bakıldığında Osmanlı tahrir kayıtlarında (Kiel, 2005);

1521 yılında 308 Müslüman, 455 Hristiyan hane olmak üzere yaklaşık 4000 kişilik nüfus;

1548 yılında 368 Müslüman, 287 Hristiyan hane;

1581 yılında 400 Müslüman, 480 Hristiyan hane;

1601 yılında 420 Müslüman, 599 Hristiyan hane;

1709 yılında 520 Müslüman, 781 Hristiyan hane;

1874 yılında 380 Müslüman, 2560 Hristiyan hane olmak üzere Mytilene kentinde de nüfus gelişiminin ada geneline paralel değiştiği görülmektedir.

Özetle, 16. yüzyıl başlarından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar adanın nüfus değişimi irdelendiğinde, 16. yüzyıl ortaları dışında Hristiyan nüfusun daha büyük bir oran oluşturduğu, 1874 yılında ise Müslüman hane sayısının yaklaşık olarak başlangıçtaki sayıya eşit olmasına karşın, Hristiyan hane sayısının öncekinin beş katını aşan bir düzeye ulaştığı belirtilebilir. Müslüman nüfusta ise, 16. yüzyıldan 18. yüzyıl başına dek artış, 19. yüzyılın ikinci yarısında ise belirgin bir azalma görüldüğü algılanmaktadır. Hanedeki kişi sayısını beş olarak düşünersek, toplam nüfusun 14.700'e varlığı söylenebilir.

Adanın ikinci şehri Molova'nın Antik Dönem'de 48 hektarlık bir alan kapladığı ve olasılıkla 7200 kişilik nüfusu bulunduğu literatürde belirtilmiştir. Osmanlı döneminde yerleşim 19 hektarlık alan kaplamaktadır. Molova'nın 1521'de altı Müslüman, 437 Hristiyan hane ile yaklaşık 2400 olan nüfusuna karşın, 1874 yılına gelindiğinde 550 Müslüman, 530 Hristiyan haneye sahip olduğu görülmektedir. Yerleşimde yaşayan Müslüman oranı artmış yarıdan fazla olmuştur. Bir başka ifade ile nüfus içindeki etnik yapının oransal bağlamda 16.- 19. yüzyıllar arasında değişkenlik yansıttığı ifade edilebilir. Kent 19. yüzyılda da fazla gelişmemiş, adanın ikinci önemli kasabası olma özelliğini kaybetmiştir (Kiel, 2005). Molova kazasının 19. yüzyıl sonlarında nüfus olarak Midilli kazasından sonra ikinci büyük kaza olduğu, fakat ticari olarak Pilmar kazası kadar gelişmediği anlaşılmaktadır.

19. yüzyılda ticari açıdan gelişim göstererek Mytilene kentinden sonra ikinci önemli ticari kent durumuna gelen Plomari yerleşiminin 17. yüzyıldaki durumuna bakıldığında; "Plomari in the 17th century. Demographic and economic approach", Aeolian Chronicles, Volume XIII, Mytilene 2011 adlı Yunanca belgede;

"1841, 1842 ve 1843 yıllarında çıkan yangınlar nedeniyle, dağlık Megalochori nüfusunun çoğunun, bugünkü Plomari olan eski limanı Potamos'a yerleşmek zorunda kaldı" denilmiş, eski Plomari denilen yerleşimin 1671 yılında Midilli Kazası'nın Yera Nahiyesi'ne bağlı bir karye ve nüfusunun yaklaşık 1347 kişi olduğu belirtilmiştir. Aynı belgede;

1671 yerleşimine göre Plomari'de 193 Hristiyan 'hane' / 'ev', 12 Müslüman ve 162 Hristiyan dul (bive) vardı. 12 Müslüman evden 5'inin İslamcılara ait olduğunu belirtmek gerekir. Bunun nedeni, İslam'ı kucaklayanlar tarafından çok sık alınan "Tanrı'nın hizmetkârı" anlamına gelen Abdullah adının varlığıdır, denilmiştir (Chaldeos, 2011).

1671 yılında eski yerleşimde bulunan gayrimüslimlerin soyadlarının 350 yıl sonra bugünkü yerleşimde görüldüğü, o dönemde geçimin zeytin, zeytinyağı ve deri işlemede kullanılan meşe palamudu üretimine dayalı olduğu da belgede belirtilmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında zeytin ve ürünlerine dayalı ekonomisi ile gelişen bir kıyı kenti durumuna gelen Plomari'nin nüfusunun bir kısmının 1850 yılında meydana gelen don olayında zeytin ağaçlarının zarar görmesi üzerine Ayvalık, İzmir, İstanbul, Aleksandria (İskenderiye) ve Rusya gibi yerlere göç ettikleri buralarda şirketler kurarak Plomari'nin de gelişmesi için ellerinden geleni yaptıkları da literatürde belirtilmiştir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Plomari nüfusu 12000'dir (Polion, 2014).

1885 yılında Pilmar'da 18.585 gayrimüslim, 570 Müslüman, Yunda Adası'nda da 3790 gayrimüslim, 37 Müslüman bulunmaktadır. Pilmar kazasının nüfusu 1892 itibariyle 23.660'a ulaşmıştır. Bu durum, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yerleşimdeki ticari gelişimin sonucudur (Ünver, 2012).

19. yüzyılda özellikle Ege Bölgesi'ndeki adalarda, Anadolu'nun Ege kıyılarında ve Yunanistan'da ve diğer bölgelerde yaşayan Rum halkın akrabalık ilişkileri olduğu anlaşılmaktadır. Gerek eğitim gerek milliyetçi hareketler nedeniyle de yerleşimler arası sürekli sirkülasyon bulunmaktadır. Bu nedenle insanlar sıkıntıya düştükleri durumlarda ya akrabalarının yanına ya da dostlarının bulunduğu bölgelere daha rahat yaşayabilmek adına göç etmişlerdir. Ya da toplu bir şekilde cemaat ya da ailece göç ederek orada mahalleler kurmuşlardır. Böylece yeni gittikleri yerleşimde kendilerini güvende hissetmişlerdir.

Ayvalık'a bağlı Yunda Adası 1831 nüfus sayımına göre 690 gayrimüslimden oluşmaktadır. Ada Tanzimat Fermanı sonrası Midilli Adası'na bağlanmıştır (Ünver, 2006). Osmanlı Devlet Arşivleri'nde bulunan belgelerde Cunda Adası'nın Midilli Adası'na 1842 yılında bağlandığı;

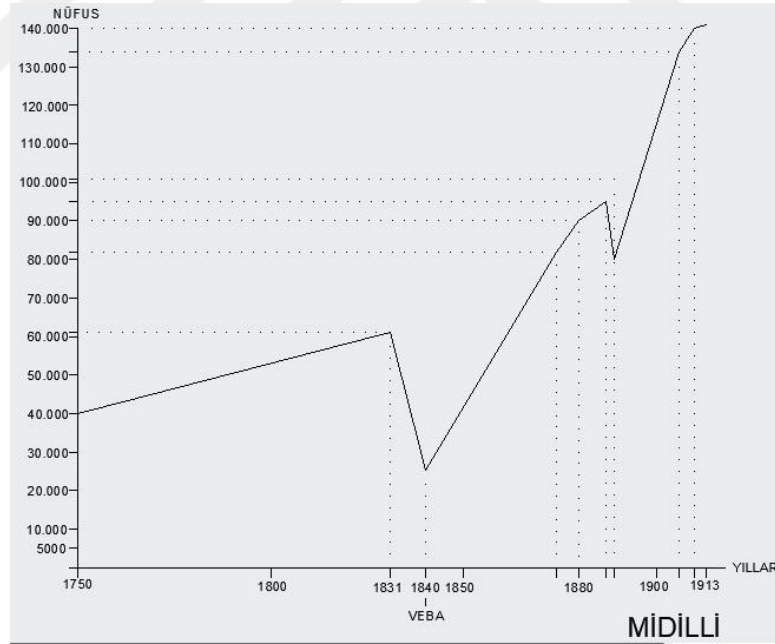
Yunda Adası'nın Midilli'ye ilhakı açıklamasıyla 39-726 yer numaralı 1842 tarihli belgeden (BOA, İ.MVL., 39/726),

Yunda Adası'nın Ayvalık Kaymakamlığı'na bağlanması. Açıklamalı 64-89 yer numaralı 1852 tarihli belgeden (BOA, MKT.NZD., 64/89) bu tarihlerde Cunda'nın

tekrar Ayvalık'a bağlandığı sonra bu şekilde yıllar içinde bir iki değişiklik ile son olarak;

Kazadan nahiye tahvil olunan Midilli'ye mülhak Yunda nahiyesinin Ayvalık'a ilhakının uygun olmadığı. 62-2 yer no ve 1906 tarihli belgede belirtilmiştir (BOA, DH.TMIK.S., 62/2).

Midilli Adası'nda Müslüman ve gayrimüslim halkın uzun yıllar birlikte yaşadıkları görülmektedir. 18. yüzyılda ticaretin zeytin ve ilintili ürünler üzerine gelişmesi ile ada nüfusu hem Rumların hem de Türklerin göçü ile artmıştır. Türk nüfusun ada genelinde eşit oranda dağıldığı, 19. yüzyıl sonunda oranın %14 olduğu öğrenilmektedir. Molova eyaletinde daha fazla Türk yaşadığı, Midilli eyaletinde de Türklerin bulunduğu güneydeki Pilmar ve Polihnitos bölgesinde Rum halkın daha yoğun, Türklerin az sayıda olduğu görülmüştür (Ünver, 2012).

Şekil 2.14 Midilli yerleşiminin tarihsel süreçte nüfus değişimi (Gezgin verileri ışığında hazırlanmıştır)

Şekil 2.14'de görüldüğü gibi 1750 yılında 40.000 olan ada nüfusu 1831 yılına gelindiğinde 60.000'e ulaşmış, 1840 yılındaki veba salgınında özellikle Müslüman nüfustan olmak üzere 40.000 ölüm olmuştur. Bu tarihten sonra nüfusta artış yaşanmış, özellikle gayrimüslim nüfusun artışının daha fazla olduğu kaynaklarda

belirtilmiştir. 1890 yılında sabun sanayinde yaşanan kriz sırasında 20.000 kişinin karşı kıyıya göç ettiği bilinmektedir. 1913 yılında nüfus 140.000'e ulaşmıştır.

Ekonomik Gelişim

Ayvalık Yerleşiminin Ekonomik Gelişimi

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da kapitalizm gelişmeye başlamış, hammadde ve gıda ihtiyacı paralelinde özellikle İzmir gibi kıyı kentlerinin ticari açıdan önemi artmıştır. Ayvalık'ta üretilen zeytinyağının da İzmir'e teknelerle taşındığı ve buradan ihraç edildiği literatürde belirtilmektedir (Erim, 1948). Ege kıyı yerleşimlerinde emek sorununu çözmek için Osmanlı Devleti tarafından Ege Adaları ve kıyılarına Rum nüfus getirilerek bölgenin ticari açıdan gelişmesi sağlanmıştır.

1824 yılında basımı yapılan "The Modern Traveller a Popular Description Various Countries of the Globe. Syria and Asia Minor Vol. II" adlı yayında; Ayvalık'ta kırk yağ sıkımhanesi, otuz sabun atölyesi, sayısız tabakhane ve her alanda çeşitli dükkânlar bulunduğu belirtilmiş; "*Ayvalık sakinlerinin bereketli zenginlik kaynağı zeytinyağı idi. Onlar artık tamamıyla kaybetmişlerdir ve onların eski varlıklarını yeniden elde edebilmek için padişahın iznini almaları gerekir, birkaç yıl içinde kasabalarının bugüne kadar var olduğunu unutacaklar*" (Conder, 1824'ten aktaran Köksal, 2019) ifadesiyle yerleşimin zenginliğinin zeytin sayesinde olduğu vurgulanmıştır.

Aynı kaynakta yerleşimdeki zeytin üretimi ile bağlantılı ticari yapılar yanı sıra, eğitim yapıları, sağlık yapıları gibi Ayvalık'ın güzelleşmesine ve imarına yönelik çalışmalara da yer verilmektedir. Kamu yapıları arasında 1803 yılında yapılan "büyük ve güzel", konumu ve bahçesi ile dikkat çeken eğitim yapısının hayranlık uyandırdığına, çeşitli hastane yapıları kapsamında dini yapıların da olduğuna değinilmektedir.

Ayvalık'ta tarihsel süreçte çeşitli isyanların varlığı da kaynaklarda değinilen konulardan olup, bu kapsamda cezalandırılan Rum halkın sonradan özürünün kabul edildiği Osmanlı Arşivleri'nde yer alan bir belgeden algılanmaktadır;

Ayvalık reayasının zeytin ağaçlarının iadesi hakkında irade-i seniyyeden dolayı teşekkürü havi Rum Patriki Kostandiyus mühürlü 773-36236 yer numaralı ve H-29-12-1246 tarihli belge (BOA, HAT, 773/36236).

1821 yılındaki ayaklanmaya katılmayan halk 1827 yılında yerleşime dönmeye başlamıştır. Ayaklanmaya katılan ve cezalandırılarak uzaklaştırılan Rum halkın özü on yıl sonra kabul edilmiş; 1831 yılında geri dönmelerine izin verilerek emlakları ve zeytin ağaçları geri verilmiştir. Bu on senelik süre zarfında Ayvalık mallarının idaresi Midilli Adası ileri gelenlerinden Kulaksız Mustafa Ağa'nın emrine verilmiştir (Erim, 1948).

Georgios Sakkaris'in Ayvalık Tarihi adlı kitabı ışığında kentin gelişimine bakıldığında;

Geri dönen Rum halk yıkılan evlerini yeniden inşa etmiştir. Kentin eski ekonomik seviyesine ulaşması biraz zaman almış, Osmanlı Devleti geri dönen halkın ekonomik olarak toparlanabilmesi için iki sene yerleşimdekilerden vergi almamıştır. 1842 yılında Ayvalıklı Rumlar hükümetten çeşitli haklar elde etmek için ayaklanmışlar, kısa sürede ayaklanma bastırılıp cemaat seçimleri yaptırılmıştır. Bu tarihten sonra yirmi beş yıl kadar herhangi bir olay yaşanmamış ticari hayat gelişmiştir. 1850 yılında bölgeyi etkileyen don nedeniyle zeytin ağaçlarının çoğunun zarar gördüğü bilinmektedir. Fakat ağaçların bakımının iyi yapılması ile bu zarar önlenmiş, 1821 yılı öncesinden dört kat fazla ürün alınmaya başlanmıştır. Bu ürünün alındığı zeytinlik arazi 60.000 dönümdür. Ayvalık yerleşimi korunaklı bir iç deniz kıyısında kurulmuştur. Bu iç denize girişi sağlayan iki adet boğaz bulunmaktadır. Boğazlar derinliklerinin azlığı nedeniyle kuruluştan 1880 yılına kadar büyük gemilerin geçmesine olanak vermemiştir. 1840 yılında boğazların açılması için Osmanlı Devleti'ne başvuru yapılmışsa da hükümet konuyla ilgilenmemiştir. Ancak 1880 yılında Hükümet, hissedarlarının çoğu Ayvalık'tan olmak üzere bir şirket kurdurarak

Dalyan Boğazı'nı açtırmıştır. Boğaza girip çıkan deniz taşıtlarından vergi almak kaydıyla şirkete 22 senelik işletme hakkı vermiştir. O dönemde Ayvalık'ı yakın yerleşimlere bağlayan düzgün bir kara yolu bulunmamaktadır. Bu nedenle toplanan zeytinler hayvanlar aracılığı ile kasabaya taşınmaktadır. Boğazın gemilerin geçişine açılması, zeytin ticaretinin daha da gelişmesini sağlamıştır. 30 sene içinde yirmiden fazla zeytinyağı fabrikası, üç tane pirina fabrikası, 15 tanesi büyük diğerleri küçük birçok sabunhane kurulmuştur. Aynı zamanda dışarıdan gelen buğdayı öğütmek için çok sayıda yel değirmeni, dört tane de buharlı un fabrikası yapılmıştır. Dışarıdan gelip işlenen diğer bir ürün de deridir. Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere verdiği imtiyazlar ve Boğazın dış ticarete açılması ile zeytinyağı, deri, un ve sabun ticareti birinci derece gelir kaynağı olmak üzere yerleşim ticari açıdan çok gelişmiş ve zenginleşmiştir. Palamut, tahıl, şarap ve sebzeçilik yerleşimde ikinci derecede verimli olmuştur. Sahile yakın bir tepedeki toprağın işlenmesi sonucu ortaya çıkan Ohra isimli toprak boyanın Ayvalık yerlilerince kurulan bir şirket tarafından yapıldığı Avusturya ve Türkiye'de kullanıldığı literatürde belirtilmektedir (Erim, 1948).

Ayrıca yerleşimde kaçakçılığın da önemli bir gelir kaynağı olduğuna kaynaklarda yer verilmektedir. Zeytinyağı, sabun, un, deri gibi ürünlerin yanında kereste ve tütün kaçakçılığı da yapılmaktadır.

Midilli'ye bağlı Yunda Adası'nda ve Ayvalık'ta kaçakçılık olduğundan inzibat kuvvetlerinin arttırılması açıklamalı 245-18 yer numaralı ve 1907 tarihli belge bunu doğrulamaktadır (BOA, DH.TMIK.M., 245/18).

1891 ve 1896 yılları arasında yayımlanan Fransızca ticaret yıllıklarında yerleşimdeki nüfus, ürünler, firma isimleri, konsolosluklar, ticari yapıların sayısı, kurumlar gibi bilgilere detaylı olarak yer verildiği görülmektedir (Köksal, 2019).

1891 yılında yayımlanan Ticaret Yıllığı'nda Ayvalık'ta 75'i eski sistem, sekizi buhar makineli zeytinyağı fabrikası, 200 şarap ve mastik fabrikası, 24 sabunhane, 50 tabakhane, üç buhar değirmeni ve 30 yel değirmeni bulunduğu belirtilmektedir.

Sanayi ürünlerinin hububat, yağ, zeytin, şarap, deri, pirina, sabun, fayans, bıçak, demircilik ürünleri, çam fıstığı olduğu, ithalat ve ihracatın çok geliştiği, yerleşimdeki varlığı belgelerden anlaşılan (aynı yıllıkta belirtilen) konsolosluklar, oteller, ticarethaneler ile de kanıtlanmaktadır. Ayrıca Bells Asia Minor adlı geminin düzenli olarak İzmir'e varacak şekilde her Cuma Midilli, Dikili, Edremit, Ayvalık, Moskonisi, Limnos, Dedeagaç, Portolagos, Kavala, Thassos, Mont Athos'a uğradığı da aktarılan bilgiler arasındadır. 1893 tarihli Ticaret Yıllığı'nda imalathaneler için yaklaşık aynı rakamlar verilerek, üzüm ve zeytin elde edilen 100.000 dönüm alandan 3.500.000 okka şarap ve 2.000.000 okka zeytinyağı üretildiği de eklenmiştir. 1896 yılığında aynı veriler belirtilmiş, ürünler bölümünde tuz madeninin öneminden ek olarak söz edilmiş, vapur şirketlerinin beş tane olduğu aktarılmıştır (Köksal, 2019).

Bu gemilerden Hamidiye isimli vapurun önce Foça'ya, sonra Midilli Adası'nın doğusunda bulunan Midilli Limanı'ndan başlayarak batıya doğru, Plomari, Aposika, Kalonya, Helisa ve Sıgı Limanlarına uğradığı başka bir kaynakta belirtilmiştir (Köken, 2015).

Midilli Adası'nın Ekonomik Gelişimi

16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılda Midilli Adası'nın ekonomisi tahıl ve üzüme dayalıdır. Zaman içinde zeytinyağına dayalı ekonomik gelişme göstermiş, zeytinliklerin geniş bir alana yayılması sonucunda da ekonomisi hububat tarımına dayalı köyler ortadan kalkmıştır. 1671 tarihli tahrir defterinde bu köylerin listesinin bulunduğu literatürde belirtilmiştir. Bunun bir sonucu olarak da ada tahıl gereksinimi açısından Anadolu'ya (Özellikle Edremit, Ayazmend ve Ayvalık) bağımlı olmuştur. Tahrir defterlerine göre, 1548 yılında Midilli kazasında 99 tahıl değirmeni ve 10 zeytinyağı imalathanesi olmasına karşın 1671 yılında 40 tahıl değirmeni ve 116 zeytinyağı imalathanesi bulunmaktadır (Kiel, 2005).

Bu verilerden, 17. yüzyıl sonunda tahıl üretiminin yerini zeytinciliğin aldığı görülmektedir. O dönemde adanın ikinci gelir kaynağı deri işlemede kullanılan meşe

palamududur. Tuz, incir, kuru üzüm, limon, soğan, sarımsak ve narenciye de diğer gelir kaynaklarıdır.

Adanın en önemli gelir kaynakları olan zeytin ve meşe palamudunun bulunduğu ve işlendiği bir yerleşim olarak eski Plomari yerleşiminin (Megalohori) bu tarihlerde gelişim göstermeye başladığı anlaşılmaktadır.

18. yüzyılda da Midilli Adası'ndan İstanbul ve Marsilya'ya zeytinyağı gönderilmektedir. Fransızlar 18. yüzyıl sonunda zeytinyağı fiyatlarının yükselmesi nedeniyle Girit ve Mora'dan zeytinyağı almaya başlamış; Adanın tüm zeytinyağı İstanbul tarafından alınmıştır (Payzın, 2008).

Genel olarak ihracı yasak mallar arasında yer almasına ve kıtlık dönemlerinde adanın tüm zeytinyağının İstanbul'a gönderileceği taahhüt edilmesine karşın Yund Adası'nda Dolap Boğazı'nda bir gemiye kaçak zeytinyağı yüklendiği literatürde belirtilmiştir. Midilli Adası İstanbul'un sabun ihtiyacını da karşılamaktadır (Arıkan, 1944).

Van Egmond'un ifadesiyle *“dağlar üzerinde ada sakinlerinin zift elde ettikleri çok sayıda çam ağacı bulunmaktadır. Burada ayrıca çok büyük miktarda kereste üretilmektedir”*(Payzın, 2008). Bu kerestenin gemi yapımında da kullanıldığı düşünülmektedir.

Rum halkın denizcilikle çok ilgili oldukları gemi üretimine de önem verdikleri çeşitli kaynaklardan öğrenilmektedir. Bu sayede ticaret konusunda oldukça gelişmişlerdir. Bunun yanında kaçak gemi yapımının da Osmanlı Devleti tarafından engellenmeye çalışıldığı, ağaç kesiminin kontrollü olduğu anlaşılmaktadır. Ayvalık'ın Kaz Dağları'na yakın olması ve yerleşimin kendi çamlık arazilerinin geniş alana yayılması bu bölgede de kaçak gemi yapımı faaliyetlerinin olabileceğini akla getirmektedir. Ayvalık'ta çam kabuğu kaçakçılığı yapıldığı ile ilgili belge Osmanlı Devlet Arşivleri'nde görülmüştür. Bu kerestenin 1821 Ayaklanması sonucu

Ayvalık ve diğer adalardan çok miktarda göç alan Şire (Syros) Adası'na gönderildiği belirtilmiştir (BOA, MVL, 719/24).

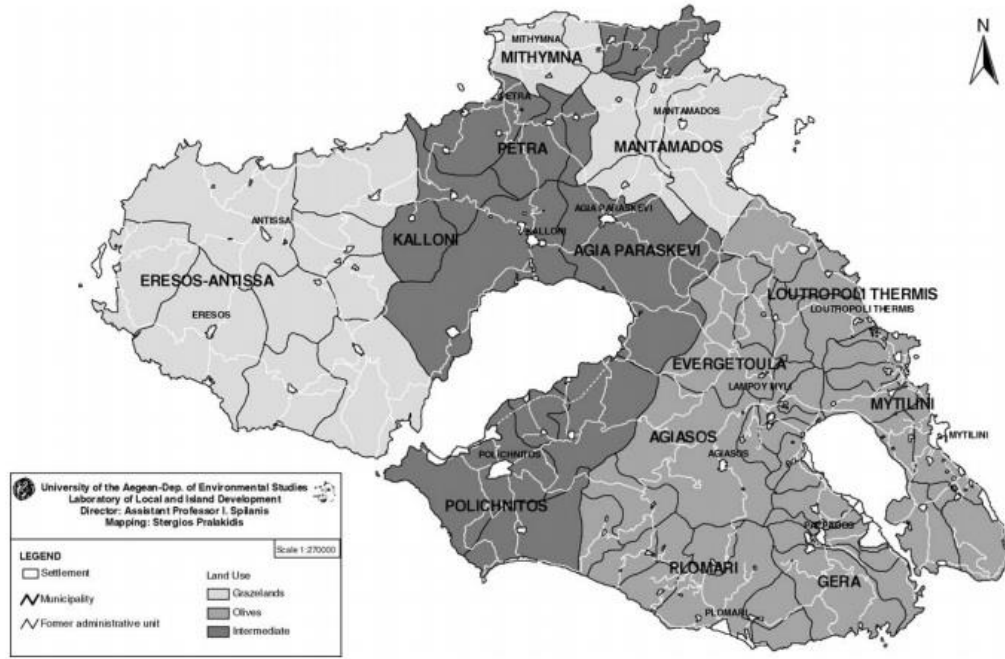
Cezairi Bahri Sefid Eyaleti'nde 19. yüzyılda kaçak gemi yapımının ve kereste kaçakçılığının yapıldığı Osmanlı Devlet Arşivleri'nden faydalanılarak yapılan bir çalışmada belirtilmiştir.

Adalar arasında veya başka bölgeler ile olan canlı ve yoğun gemi seferleri, adaların birbirleri ve dış dünya ile olan iletişimlerinin ve etkileşimlerinin en önemli ayağıydı. Osmanlı'nın denetlemekte yetersiz kaldığı bu canlı gemi trafiği, kaçak gemi yapım merkezlerine ihtiyaç duyulan kerestenin ulaştırılmasını kolaylaştırmaktaydı.

Kaldı ki Cezayir-i Bahr-i Sefid adalarının birbirleri ve ana kara ile mesafelerinin kısa olmasının yanı sıra bu adalar üzerinde merkezi denetimin zayıf olması bu tarz kaçakçılığı adeta özendirmektedir. Bunun için ise bazen kereste kaçakçılığının yaygın olduğu nahiye gibi yerlerin idari statüleri, kaza statüsüne çıkarılıp denetimin daha kolay sağlanacağı vilayetlere ve sancaklara bağlanabilmekteydi (Şimşek, 2017).

18. yüzyılda Osmanlı Donanmasının acil gereksinimlerini karşılamak için kalyon adı verilen gemilerin yapılması gündeme gelmiştir. Midilli Adası da orta büyüklükte kalyonların inşa edildiği taşra tersanelerinden birisidir. İmalatların adanın güneyinde bir limanda yapıldığı literatürde belirtilmiş, Plomari kenti ile ilgili literatürde de burada gemi imalatının önemi ve burada inşa edilen kayık ve yelkenli çeşitlerinden söz edilmiştir. 1874'den 1890'a kadar Plomari'de 120 yelkenli tekne imal edildiği, 20. yüzyılın başlarında bu sayının 200'den fazla olduğu kaynaklarda belirtilmiştir. Bu yelkenlilerin ticari olarak kullanılsa da, Plomari Limanı'nın sınırlı kaldığı, Plomari zeytin ve ilintili ürünlerinin Midilli Limanı'na kara yolu ile taşınarak ihraç edildiği, ancak 1928 yılından sonra Plomari Limanı'nın yapıldığı aynı sitede belirtilenler arasındadır. Gemi üretimi 1940 yılına kadar sürmüştür (Polion, 2014).

Midilli Adası ticari yollar üzerinde olması Edremit, Ayvalık gibi yakın kasabalarla bağlantısı nedeniyle 18. yüzyılda ticari açıdan gelişmiştir. Midilli ticareti İzmir Limanı üzerinden yapılmış, bunun yanında Venedik, Marsilya limanları ve başka Akdeniz liman şehirleriyle bağımsız ticari ilişkilerde bulunmuştur. Üretilen ürünler zeytinyağı, sabun, şarap ve tekstildir (Şekil 2.15), (Tablo 2.5). Tarım ürünleri zeytin, üzüm, sakız mastikası ve tahıldır. Dağlık yapısı nedeniyle hayvancılık da adada önemli olmuştur (Payzın, 2008).

Şekil 2.15 Midilli Adası'ndaki tarımsal faaliyetleri gösterir harita ve gelişimi (Kizos ve Koulouri 2006).

Tablo 2.5 Midilli’de peyzaj öğeleri (Kizos ve Koulouri 2006’dan çeviren Olgun vd. 2018)

Dönem	Nüfus	Bölge	Arazi Kullanım Çeşitliliği	Ana Arazi Kullanım, Hayvanlar	Peyzaj Öğeleri	Peyzaj Öğelerinin Kalitesi
Gatellouzi'den önce (1354'e kadar)	30.000 - 40.000	-	Önemli ölçüde	Hububat, bakliyat, zeytin, asma, incir, meşe, otlak alanları, bahçecilik, keçi, sığır	Değirmenler, taş duvarlar, teraslar	
Gatellouzi dönemi (1354-1462)	30.000 - 40.000	-	Önemli ölçüde	Hububat, bakliyat, zeytin, incir, meşe, bahçe bitkileri, keçi, domuz, sığır	Değirmenler, zeytin değirmeni, şarap persleri, taş duvarlar, teraslar	
19. yy'dan önce Osmanlı dönemi (1462-1799)	60.000	Mytilini (zeytin)	Önemli ölçüde	Tahıllar, baklagiller, susam, keten, pamuk, asma, incir, dut, badem, koyun, domuz	Un fabrikaları, zeytinyağ fabrikaları, depolama yapıları, yerleşim alanları, binalar	
		Eressos (otlak arazisi)	Muhtemelen önemli	Tahıllar, bakliyat, incir, meşe, otlak alanları, bahçecilik koyunları, keçi, sığır	Değirmenler, ahırlar, hayvancılık yapıları	
		Kalloni bölgesi	Muhtemelen önemli	Tahıllar, baklagil, tütün, pamuk, bahçecilik, çam, koyun, keçi, domuz, sığır	Değirmenler, depolama taş konstrüksiyonları, binalar, yerleşim alanları	
Osmanlı dönemi (19. yy)	60.000 - 101.000	Zeytin bölgesi	Azaltılmış	Tahıllar (-), bakliyat (-), tütün (-), zeytin (+++), meşe, çam, incir, koyun, sığır	Zeytin değirmeni, buhar zeytin presleri, depolama taş yapıları, kıyı yerleşimleri	
		Otlak toprakları bölgesi	Azaltılmış	Hububat (-), bakliyat (-), incir, meşe, otlak, bahçecilik, zeytin, koyun, keçi (+), sığır	Un fabrikaları (-), zeytin değirmeni (+), hayvancılık yapıları (+)	
		Ara bölge	Azaltılmış	Tahıllar (-), bakliyat (-), pamuk (+), bahçecilik, zeytin, çam, koyun, keçi (+), sığır	Un fabrikaları, zeytin fabrikaları, depolama yapıları, kıyı yerleşimleri (++), bina (+)	
Yunan devleti dönemi (20. yy)	140.846 (en çok 1913)	Zeytin bölgesi	Azaltılmış		Zeytinyağ fabrikaları, buhar zeytin presleri, modern zeytin presleri, teraslar, taş konstrüksiyonlar, dağ yerleşimleri, kıyı yerleşimleri	Teraslar (-, durumunda +), taş duvarlar (-), taş konstrüksiyonlar (-), yollar (-)
	87.151 (1991)	Otlak toprakları bölgesi	Azaltılmış	Zeytin (+), bahçe (+), baklagil (+), otlak alanları (+), meşe (+++), çam (+), koyun (+++), keçi (-)	Zeytin fabrikaları (-), modern zeytin presleri (+), teraslar (-), inşaat yapıları (+++), dağ yerleşimleri (-), kıyı yerleşimleri (+++)	Teraslar (-), taş duvarlar (-), taş konstrüksiyonlar (-), yollar (-)
	89.935 (2001)	Ara bölge	Azaltılmış	Zeytin (++), baklagil (+), seralar (++), bahçecilik (+), otlak alanları (+), meşe (+), çam (++), koyun (+++), keçi, sığır (-)	Zeytin fabrikaları (-), modern zeytin presleri, teraslar, depolama yapıları (++), binalar (+++), dağ yerleşimleri (-), kıyı yerleşimleri (+)	Teraslar (-, durumunda +), taş duvarlar (-), taş konstrüksiyonlar (-), yollar (-)

(+): ılımlı artış, (++) artış, (+++) büyük artış, (-): orta derecede azalma, (--): azalma, (---): büyük düşüş

16. ve 20. Yüzyıllar Arasında Lesbos'un Manzarası (Kizos ve Koulouri, 2006, s.337-338'den Türkçeleştirilmiştir)

Pilmar Kazası merkezi olan Potamos Nahiyesi zeytinyağı ve özellikle sabun sanayinin yükselen merkezi olmuştur. Rakı üretimi de önce küçük imalathanelerde yapılmış daha sonra ihracat için çok miktarda üretilmiştir. Bugün dört adet rakı

fabrikası halen üretime devam etmektedir. Ayrıca yerleşimde gemi imalatının da önemli olduğu literatürde belirtilmiştir (Polion, 2014).

Pilmar (Plomari) merkez ve nahiyyelerinde birçok imalathane kurulmuş, Pilmar sabun sanayinin önde gelen aileleri çocuklarını yurt dışında endüstri mühendisliği ve kimya eğitimi verilen okullara göndererek, üretim teknikleri ve işletmede yaşadıkları birtakım sorunların üstesinden gelmeye çalışmışlardır. 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Pilmar zeytinyağı ve sabun üretiminde oldukça gelişmiş ve sanayileşmiştir. Tamamen ihracata yönelik üretim yapılan bölgenin 19. yüzyıl sonunda kendine ait 100-120 küçük gemiden oluşan ticaret filosu bulunmaktadır, denilmiştir (Ünver, 2012).

Başka bir kaynaktan ise, Plomari limanının ticaret için sınırlı olduğu ve ticaretin kara yolu ile taşınarak Midilli Limanı üzerinden yapıldığı belirtilmiştir. 1928 yılına kadar bir limanının olmaması nedeniyle gelişiminin kısıtlı kaldığı da aynı kaynaktan belirtilenler arasındadır (Polion, 2014).

Osmanlı Devlet Arşivleri'nde bölgeye yapılan fabrikalara alınacak makinelerin vergiden muaf tutulduğu, böylece ticaretin gelişmesine devletin katkıda bulunduğu görülmektedir. Midilli Sancağı'nda kurulan fabrikaların dağılımına bakıldığında, Midilli Sancağı merkezi Mytilene ile Pilmar Kazası'nın ön plana çıktığı görülmektedir. Kuzeyde Mandamados, Agia Paraskevi de zeytinyağı imalatının yapıldığı yerlerdir (BOA, İ.RSM., 6/51).

1899 yılına ait İngiliz konsolosluk raporunda adada yaklaşık 41 tane buharlı fabrika ve elle çalışan 100 adet zeytin değirmeni bulunduğu kaydedilmiştir (Ünver, 2012).

1888 yılında Midilli'den ihraç edilen ürünlere bakıldığında, birinci sırada yağ (%48), ikinci sırada sabunun (%35) yer aldığı, bunları çok daha küçük oranlarda (%1-5) işlenmiş deri, pamuk gibi diğer ürünler, meyve ve sebzeler, şarap ve alkollü içkilerin izlediği görülmektedir. 1886'ya kadar Midilli'nin ihracatının çoğu (yaklaşık %80'i) Osmanlı İmparatorluğu'na yapılırken, 1895'ten sonra,

İngiltere ve Fransa'nın geleneksel pazarlarına ek olarak Bulgaristan, Romanya, Avusturya ve Almanya'ya yapılmıştır (Sotiriou-Dorovini, 1999, s.18).

Gülden Sarıyıldız (2007, ss.237-247), Osmanlı Devleti'nde ilk sanayileşmenin sabun konusunda olduğunu belirterek bu konuda detaylı bilgiler vermektedir;

Osmanlı kontrolündeki geniş topraklarda sabun üreten çok sayıda bölge vardır. Osmanlı Devleti'nde ekonomik açıdan en değerli sabun üretimi ve ihracatı Beyrut, Midilli Adası, Ayvalık, Girit, İskenderiye ve çevresindendir. Ticareti tamamen Ayazment ve Edremit ilçelerine bağlı olan Midilli Adası, diğerleri arasında en önemli sabun üretim ve ihracat merkezidir.

Midilli Adası'nda üretilen zeytinyağı kalitesiz, bulanık ve bulutlu, rengi bazen siyaha, bazen de yeşile yakın olduğundan yağların %10'u yemek pişirmede, %90'ı sabun yapımında kullanılmıştır.

1890'lı yılların başında Midilli, Pilimar ve Yera'da halk arasında talk adıyla anılan bir malzeme bulunmuş, İtalyan kökenli talk terk edilmiştir. Pilimar ve Yera'da yüzlerce kadın ve çocuğun çabalarıyla maden, sabun üretimi için Avrupa'dan ithal edilen büyük makinelerle çıkarılmış ve öğütülmüştür. Sabun üretim birimlerine rakamlarla baktığımızda: 1884'te Midilli'de 19, Molova ilçesinde iki ve Pilimar'da 15 sabun fabrikası çalışıyordu, 1886'da Midilli'de 29, Molova'da iki ve Pilimar'da 18 tane vardı. 1900'lerin ilk yıllarında Midilli'de 20, Molova ilçesinin Petra köyünde iki sabun fabrikası bulunmaktaydı. Belgelere göre, en iyi sabunlar o köyde üretildi ve bu olasılıkla iklimle ilgiliydi. 1888'de Midilli'nin Pilimar kasabasında yedi sabun fabrikası vardı. 1903'te Pilimar'da sabun fabrikası sayısı 15'e yükseldi. Midilli Adası'nın güneyinde bulunan Pilimar'da sabunlara eklemek için bir tür beyaz renkli toprak çıkarıldı. Bu toprağı öğütmek için deniz kıyısına buharla çalışan büyük bir fabrika yapıldı. Bu mermer tozu yani talk da ihraç edilmiştir.

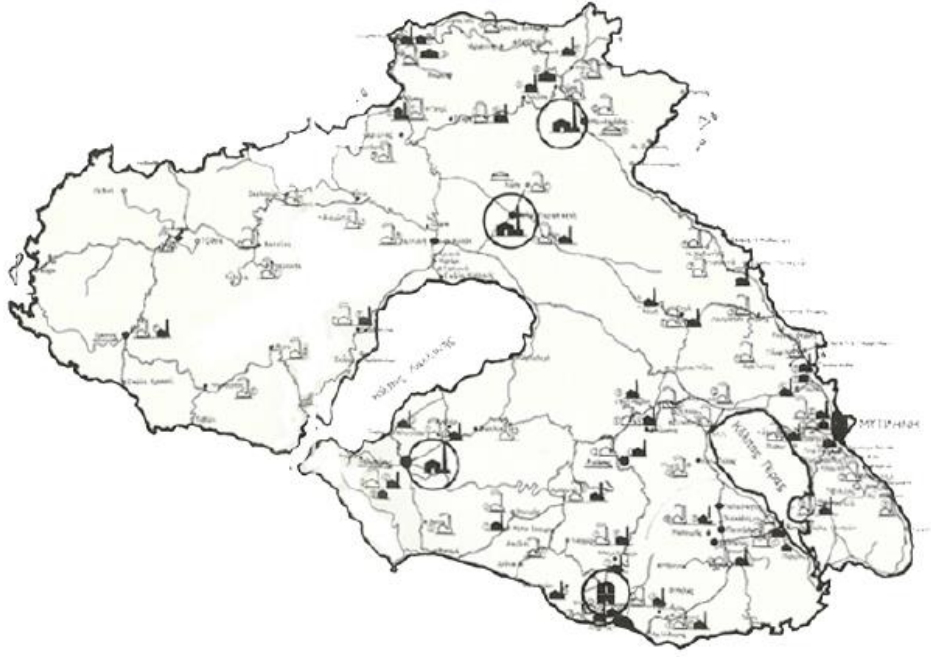
Midilli Adası'nda 1880'li yıllara kadar sabun üretimi sabunhanelerde yapılmıştır. Bundan sonra buharla çalışan sabun fabrikaları kurulmaya başlanmıştır. Gerçekte, 1840'larda, Midilli'deki üreticilere zeytinyağı ve sabun fabrikalarında kullanılmak

üzere Avrupa'dan buharla çalışan makineler ithal etmeleri için talimat veren İstanbul Hükümeti tarafından buharla çalışan sabun ve zeytinyağı fabrikaları için bazı girişimler olmuştur.

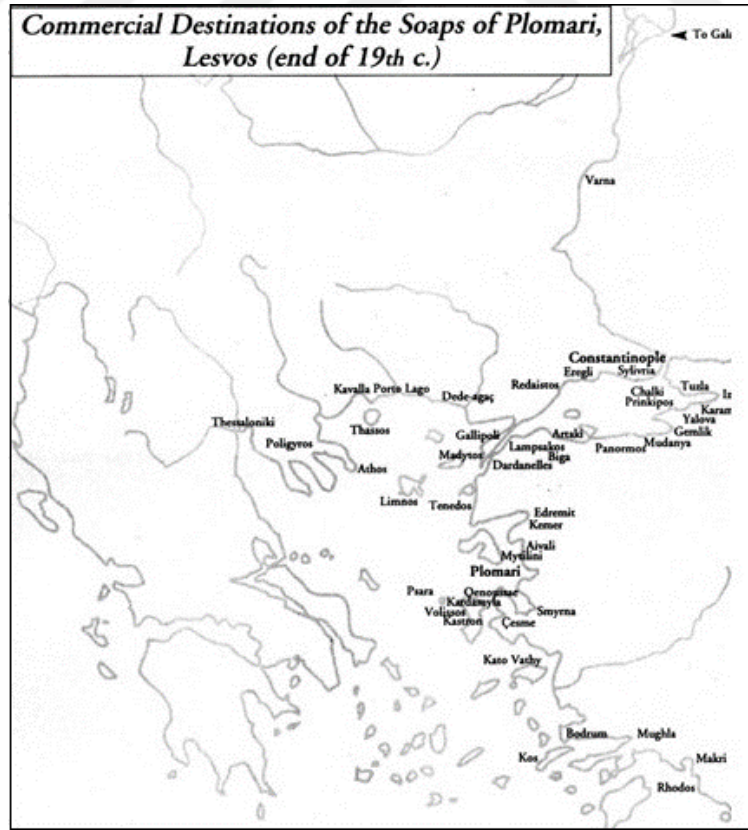
İçişleri Bakanlığı'na yapılan yoğun şikâyetler üzerine 1890'da, bir genelgeyle, diğer bazı nedenlerle birlikte, Midilli Adası'ndaki sabun fabrikalarında ve diğer tüm bölgelerde sabuna tüm zararlı maddelerin (sodyum karbonat, talk, kül suyu ve tebeşir) eklenmesi yasaklandı.

Bakanlığın açıklamalarından biri, talk kullanımının Osmanlı sabunu istemini etkilemesi ve bunun da Osmanlı sabun sanayinin başarısızlığına yol açacağı yönündeydi. Sabun üretiminde talkın yasaklanması devlet hazinesini, binlerce sabun üreticisini ve talk üretimiyle uğraşan binlerce işçiyi etkiledi. Midilli Adası'nda karışık sabun üretiminin yasaklanmasıyla birlikte yaklaşık 40 sabun fabrikası kapandı ve binlerce işçi işini kaybetti; zeytin üretimi de doğrudan etkilendi. Karışık sabunların yasaklanması ticaretin çökmesine neden oldu ve 23.000 işçi işsiz kaldı.

Şekil 2.16 ve 2.17'de Midilli Adasında zeytinyağı ve sabun üretimi yapılan yerleşimler ve Plomari ile bağlantılı limanlar görülmektedir.

Şekil 2.16 19. yüzyılda Midilli Adası'nda zeytinyağı ve sabun üretimi yapılan yerleşimler (Sifneou, 1996).

Şekil 2.17 Plomari ile ticari bağlantısı olan limanlar (Sifneou, 1996).

Midilli'nin 19. yüzyılın ortalarından başlayarak refahı, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgesinde 18. yüzyılda gerçekleşmeye başlamış olan bir dizi tarihi olaydan kaynaklanmaktadır. İngiliz-Türk ticaret anlaşmasının imzalandığı 1838'den Yeni-Türk Devrimi sırasında 1909'a kadar, Avrupalı güçler Osmanlı İmparatorluğu'na ekonomik olarak nüfuz etmeyi başarmışlar ve bu da kendisini Küçük Asya'nın kıyı bölgesinde göstermiştir. Değerli hammaddelerin temini, serbest ticaretin uygulanması ve büyük gelişim projelerinin yürütülmesi için İstanbul ve İzmir'e çok yakın konumdaki Midilli Adası seçilmiştir. Midilli Adası'nın gelişimi 1840'tan sonra başlamış ve yaklaşık olarak 1880-1900 yılları arasında büyük refaha ulaşmıştır. 18. yüzyıldan beri tanınan çeşitli diğer ayrıcalıklarla birlikte Tanzimat reformları sayesinde Midilli Adası'nda 1880'den sonra tarımsal üretim, nakliye ve sanayinin başlangıcında etkileyici bir artış oldu. Doğu'da ticari bir istasyon durumuna getirilmesi konsoloslukların, postanelerin, ticari evlerin (yabancı ve Yunan), kredi kurumlarının kurulmasına katkıda bulundu. Doğu ve Batı'daki gelişmiş merkezlerle yakın ilişkiler kurmaya başladı. Batı dünyası ile temas, onu yaşam biçimine, sanata ve hatta mimariye yansıyan yeni değerler, yapılar ve estetik akımlarla zenginleştirdiği için yalnızca ekonomisini değil genel olarak toplumu da etkiledi (Sotiriou-Dorovini, 1999).

Yapılaşma Konusundaki Yasal Çerçeve ve Mimarlar

Cerasi'nin (1999, s. 81, 69) “*Her uygarlık kendi kentlerinin biçimlerini karşı karşıya kaldığı dağ sistemi, coğrafyası ve miras kalan tarihi ile yaratır*” diyerek vurguladığı gibi inceleme konusu olan yerleşimlerden Ayvalık ve Mytilene'nin antik yerleşimin çevresinde, doğal şartlara ve coğrafi özelliklere göre şekillenmiş bir mimariye sahip olmakla birlikte Osmanlı Devleti kontrolünde ve belli kurallar dahilinde yapılaşmış olduğu görülmektedir. Kentte yapılacak her inşaatın kadının iznine bağlı olduğu ve kadının bu iş için mimar veya yapı ustasını yetkili kıldığı aynı kaynakta belirtilmektedir.

17. yüzyıldan başlayarak şehir veya kasabalara gereksinim üzerine atanan şehir mimarları olduğu literatürde aktarılmaktadır. Şehir mimarları göçün yoğun olduğu

bölgelerde halkın bu yöndeki ihtiyacını karşılamak, düzenli yapılaşmayı sağlamak, inşaat esnafını kontrol altında tutmak, inşaat işi ile ilgilenen kişilerin ücret ve örgütlenmelerini yönetmek, emlak ile ilgili anlaşmazlıklarda keşif yaparak anlaşmazlığı çözmek, inşaatta kullanılan malzemenin kabul edilmiş belli ölçülerde olmasını kontrol etmek gibi işlerle yükümlüdürler. Bulundukları yerleşimin halkı tarafından seçilmiş, maaşları o yöre esnafı ve halkı tarafından ödenmiştir. Halk şehir mimarından memnun kalmazsa kadiya başvurarak değiştirme hakkına sahiptir. Bazen mimarın kendi isteği ile de görevinden ayrıldığı görülmüştür (Dündar, 1999).

Özellikle 17. yüzyıl sonrası Sultan'ın emrinde çalışan yabancı mimarlar vasıtası ile birçok mimari eleman Osmanlı sanatına girmiş, bu mimari Hristiyan tüccar ve imalatçıların oluşturduğu yeni sosyal sınıfın inşa ettirdiği yapılarda görülmüştür. Farklı etnik kökenlere sahip usta ve zanaatkârların bina yapımında birlikte çalışmaları, nasıl ki müzik, lisan gibi öğelerde etkileşim ve alıntılar oluyor ise, mimaride de aynı şekilde etkileşimlerin olmasına yol açmıştır (Cerasi, 1999, ss.35-44).

Tarih öncesi çağlardan beri Akdeniz ve Ege Bölgesi adalarında ve Batı Anadolu kıyılarında çalışan yerel taş ustalarının var olduğu gerek ihtiyaç için sezonluk olarak gerekse kalıcı göç yoluyla 19. yüzyıla kadar bu taş ustalarının imalatlarda bulunduğu kaynaklarda belirtilmekte, örneğin 1863 yılında Midilli Adası'ndaki deprem sonrası Epirüs'ten gelen inşaatçıların yıkılan yapıların yeniden yapımında çalıştıkları ve Makedonya'dan gelen ustaların Makedon balkon tipini yeni inşa ettikleri yapılarda uyguladıkları belirtilmektedir (Petronotis ve Kamilakis, 1986, ss.61-75).

Yasadışı inşaatların önlenmesi için devlet tarafından denetlemeler yapılmış, çok sayıda fermanla binaların kalelerden, camilerden uzaklık ve yüksekliklerinin belirlendiği belirtilmiştir. Fakat bu kuralların ne düzeyde uygulandığı yanı sıra 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkan ayrıntılı bina nizamnamelerinin de taşrada ne kadar etkili olduğunun bilinmediği Cerasi tarafından ifade edilmiştir. Örnek verilecek olursa Müslüman evlerinde 1725 yılında 9 m yüksekliğe izin verilirken 1827 yılında

10.5 m yüksekliğe izin verilmiş, gayrimüslüm evlerinde 1725’de 7 m olan yükseklik izni 1827’de 9 metreye çıkarılmıştır (Cerasi, 1999, s.68).

Ayvalık’taki konut yapılarında yoğunlukla 9 metre yükseklik görülmektedir. Mytilene’de en eski kent dokusundaki konut yükseklikleri daha düşük olmakla birlikte, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bina gabarilerinin daha yüksek olduğu algılanmaktadır. Plomari’de de konut dokusunda 9 metreden fazla yükseklikler göze çarpmaktadır.

1848-1891 yılları arasında ilan edilen ve uygulanan şehir planlama mevzuatı, Tanzimat reformlarının bir parçasıdır. Yol şeritlerinden ve birçok çıkmazdan oluşan eski yolların, iyi bağlanmış, geniş ve tek tip düz şeritlerle değiştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, tek tip bir konut dokusu yaratmak amacıyla yeni inşaat yönetmelikleri oluşturulmuştur. 1848’in ilk yasası aynı zamanda, İstanbul’un ötesine uzanıyorsa, kapsamı modern tarihçiler tarafından netleştirilemeyen Şehir Planlama ve İnşaat Yönetmelikleri idi. Mevzuatın ana eksenleri, iletişimi ve yangın kontrolünü kolaylaştıracak düzensiz yol ağının hizalanması ile ilgilidir. Aynı zamanda taş, yanmaz malzemelerin kullanılması, çeşitli kentleri özellikle de İstanbul’u sık sık etkileyen yıkıcı yangınların önüne geçilmesi amaçlıdır. Kentsel düzeyde, düzenlemeler, sokakların karakterizasyonu (bulvarlar, ortak bulvarlar ve diğer caddeler), bunların asgari genişliğinin belirlenmesi (sırasıyla 10, 8 ve 6 çubuk) ve çıkmaz sokak yaratımını yasaklama ile kentsel dokunun düzenlenmesine ilişkindir. Mevcut binaların yakın zamanda ve taştan yapılmış olsalar bile, onarım veya yeniden yapım sırasında geriye çekilmesi zorunlu kılınmıştır. Aynı hükümler, yangınlar nedeniyle kamuya açık veya dini yapıların inşası veya yeniden yapımı için de geçerlidir. 1848’in ilk yasası kâgir yapma tekniklerini, avantajları açıklıyordu. Binaların yükseklikleri yapı malzemesine göre değişiyordu. Kâgir inşasında 30 bar (22.50m) ve ahşap konstrüksiyonda 22 bar (16.50m) yüksekliğe kadar izin verilmiştir. Yanmaz malzemelerin kullanımı binanın çıkıntılarına (kapalı balkonlar vb.) kadar genişletilmiştir. Son olarak, başkent ve banliyölerle sınırlandırılan uzantılar konusu düzenlenmiş, mezarlık etkilenmediği sürece sebze bahçelerinde ve çiftliklerde bina inşasına izin verilmiştir. Yönetmelik, ertesi yıl (1849) değiştirilerek,

binaların yüksekliğinin azaltılması gerektiği belirtilmiş ve taş binalar arasına yapılacaksa ahşap binaların inşası yasaklanmıştır. Belediye İdaresinin kurulması, Yeni Belediye Kanunu, İstanbul'un geri kalanının yanı sıra imparatorluğun taşra kentlerinde de kurumun genişletilmesiyle yürürlüğe girdi. Belediye bünyesinde bulunan mimarların yapılaşmayı düzenlediği bilinmektedir. 1864-1891 arasındaki üç yeni kanun, şehirlerin yönetimi ve kentsel politikasında kentsel planlama konularını çok daha karmaşık duruma getirmiş, 1882 yasası, özel kentsel planlama ve kentsel arazi ıslahı ile ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir. 1891 yasası ile inşaat malzemeleri değil, artık sadece yolun genişliğine bağlı olarak binaların yükseklikleri düzenlenmiştir (Sotiriou-Dorovini, 1999, ss.82-84).

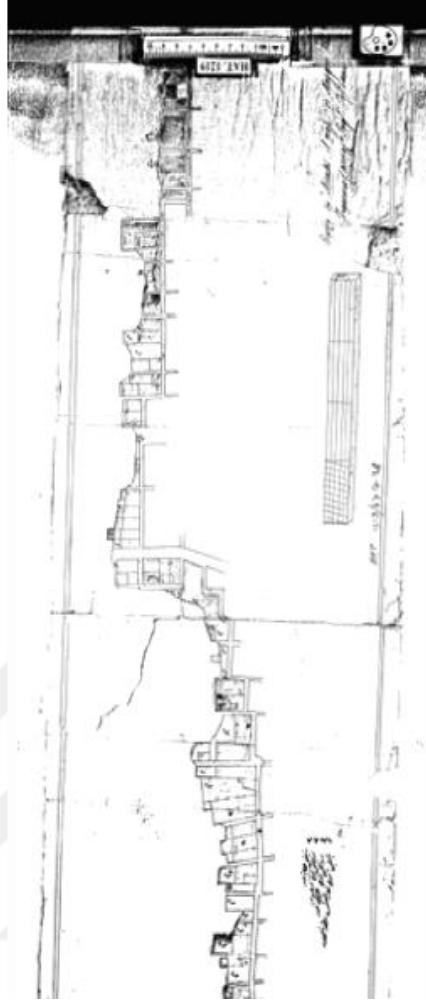
Ayvalık kent dokusunun Tanzimat reformlarından çok etkilenmediği, daha eski bir kentsel dokuya sahip olduğu görülmektedir. Mytilene kenti bu reformlardan etkilenmiştir. Plomari kentinin de kırsal yapısı nedeniyle reformlardan orta düzeyde etkilendiği söylenebilir.

Osmanlı Devlet Arşivlerinde tespit edilen belgeye göre;

1737 tarih ve 89-4436 yer numaralı belgede Ayvalık Dülgerlerinin mimarı olan İstefani'den esnaf memnun olmadığından yerine Komyan oğlu Sator'un atandığı belirtilmektedir (BOA, C.BLD., 89/4436).

Belgede de görüldüğü üzere Ayvalık'ta görevden alınan ve yerlerine atanan mimarlardan söz edilmektedir. Bu da Ayvalık yerleşiminin o tarihlerde yoğun göç almakta olduğunun kanıtıdır. Bu yoğun göç sırasında düzensiz yapılaşmayı engellemek için görevlendirilen mimarlar olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devlet Arşivleri'nde bulunan 1828 tarihli haritada 1821 ayaklanmasında yıkılan binaların molozlarının denize dökülmesi ile oluşan kıyı bandının planlamasının devlet tarafından yapıldığı görülmüştür (Şekil 2.18).

Şekil 2.18 Ayvalık'ta kıyı bandı (BOA, HAT., 1219/ 47728)

Ayvalık'ta 1821 İsyanı'nda yapıların tümüyle yıkılması ve yakılması sonrası ancak 1850 yılında tamir ve inşalar bitirilerek kent eski durumuna getirilmiştir. Bu süreçte Osmanlı Devlet Arşivleri'nde 1846 tarih ve 43-56 yer numaralı belgede yerleşime Yani adındaki zımmının mimarbaşı olarak atandığı belirtilmekte, bu da onarımlar ve yeniden inşalar sırasında da kontrollü ve belli kurallar dâhilinde bir yapılaşma olduğunu göstermektedir (BOA, MVL., 43/56).

Ayvalık'ta yapılaşmanın belli kurallara göre geliştiği hissedilmektedir. Yapılaşmada yöresel malzemeler kullanılmıştır. Beden duvarlarında yöresel taşlar karma olarak, cephe süslemelerinde sarımsak taşı, ahşap konstrüksiyonda da bölgedeki ağaçların keresteleri kullanılarak imalat yapılmıştır. Konut yapılarının çeşitli açılardan benzer özellikler gösterdiği ve böylece uyumlu bir kentsel doku

oluşturduğu görülmektedir. Bina yükseklikleri, pencere kapı boyutları çoğu konut yapısında aynıdır. Pencere kapı detayları, çatı şekilleri, binaların karkas yapısı aynı sistemde kurulmuştur. Binaların plan şemaları değişik olsa da cephe süsleme malzemelerinin ve karkas sistem elemanlarının ebatları aynıdır. Pencere kapı kasa ve kanatlarının detayları az farkla hemen hemen aynıdır. Balkon ve cumbaların 80 cm yola çıkma yaptığı görülür. Farklı mahallelerde yapılaşma şekilleri değişiklik gösterse de, aynı dönemde yapılan yapıların malzeme ve konstrüksiyon konusunda çok benzer olduğu görülmektedir.

Midilli Adası'ndaki yerleşimlerde de önemli yapıların yapımına mutlaka bir mimar kontrolünde ve Osmanlı Devleti'nin izni ile başlandığı görülmektedir. Kilise onarım ve yeni inşaları, okul yapımları, kale tamiri ile ilgili belgeler Osmanlı Devlet Arşivleri'nde yer almaktadır. Konut yapılarında görevli şehir mimarları ya da Belediye bünyesindeki mimarların isimlerine de arşivde rastlanmaktadır. Midillili mimar Haralaombidi, mimar halifesi Mustafa, Rum mimar Foti, Anastasoğlu Dimitri (Midilli Kalesi Mimarı), Midilli Belediye Dairesinin mimarı Adalı Argiri Efendi gibi isimlere arşivden ulaşılmıştır (BOA, DH.MKT., 892/45).

Midilli'nin en önemli mimarlarının Argyris Adalis ve Asimaris Meimakis Fousk olduğu, ayrıca Mytilene'de, İzmir mimarlarından Xenophon Latris ve Ignatios Vafiadis gibi isimlerin de burada eserler verdiği belirtilmiştir. Sözü geçen mimarların kentsel konaklar, aynı zamanda neredeyse tüm kamu binalarının yapımında bulundukları kaynaklarda aktarılmaktadır (Sotiriou-Dorovini, 2001).

Mimarların kontrolünde çalışan ustalar ile ilgili olarak Psarros (2017, ss.538-540) Ayvalık'taki inşaat işlerinin, tüm Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi, her biri kendi zanaatkârının başını çektiği çeşitli uzmanlık alanlarının yakın iş birliği içinde çalıştığı atölyelerden oluşan esnaf firmaları tarafından yapıldığını belirtmiştir. Bu süreçte işi koordine etmenin genel sorumluluğunun genellikle bir ustabaşında olduğunu, ekip üyelerinin "taifayı" oluşturduklarını söylemiştir. Bu sistemin yirminci yüzyılın ilk on yıllarına kadar değişmeden kaldığına değinmiştir. Sezonluk olarak gelen bu kişiler toplu halde ranzalı misafirhanelerde kalmış, toplu olarak yiyip

yaşayarak inşaat imalatları boyunca maaşlı çalışmışlardır. Her bir evin inşasına başlanırken yakın akrabalar ve yakın arkadaşların katılımı ile bir din görevlisi tarafından evin temelini kutsandığı da verilen bilgiler arasındadır. Usta çırak ilişkisi içinde çalışan bu kişilerin işleri bitince veya işlerinde iyice ustalaşınca ya memleketlerine döndükleri ya da Bergama'ya yerleştikleri belirtilmiştir. Firmalardan bağımsız özgür çalışan ustaların da maaşlı olarak çalıştıkları ayrıca belirtilmiş olup, bu kişilerin de bazılarının Bergama'ya aileleri ile yerleştikleri kaynakta vurgulanmıştır.

19. Yüzyılda Ayvalık, Mytilene ve Plomari Kentlerinin Gelişimi

19. yüzyılda bölgede artan ticari faaliyetler sonucunda söz konusu yerleşimlerde özellikle zeytin ve ilintili ürünler ile ilgili üretim ve ticarete etkin olan Ortodoks Rum halkın yerleşimlerde yoğun nüfusa sahip olduğu görülmektedir.

Her üç yerleşimde de 19. yüzyıl öncesi dönemlerin devamı niteliğinde olan yan yana dizilen evlerin sınırlandığı sokaklar ve çıkmaz sokakların da bulunduğu mahallelerden oluşan bir kentsel dokunun yanında 19. yüzyıl sonlarına doğru artan ekonomik gelişmişlik ve yasal çerçevenin de izin vermesiyle oluşan kent dokusu dışında bahçe içinde yapılan büyük konaklar kent dokusuna eklenmiştir. Bu konaklar Batı Avrupa ülkeleri ile ticaret sayesinde daha çok ilişki içinde olan Rum Ortodoks halkın batı tarzı yaşamı benimsemelerinin de bir ürünüdür. Özellikle üç yerleşim arasında Mytilene kentinin 19. yüzyıl sonunda ticari açıdan en gelişmiş kent olması nedeniyle yerleşimde bir burjuva sınıfının oluşması (Müslüman yetkililer ve Rum Ortodoks burjuva sınıfı olmak üzere) daha farklı yapılaşma özelliklerinin görülmesine neden olmuştur. Ayrıca 19. yüzyıl sonuna doğru Mytilene kentinin büyük bir dönüşüm geçirdiği ve yerleşimde kentsel açıdan değişiklikler yapıldığı da literatürde aktarılmaktadır (Sotiriou-Dorovini, 2001). Ayvalık ve Plomari, nüfus oluşumu açısından tümüyle ticaret ile zenginleşen Rum Ortodoks halkın oluşturduğu kentler olması nedeniyle benzer özellikler göstermekte olup 19. yüzyılın ikinci yarısına ait kentsel dokuları daha iyi korunmuştur. Ayvalık ve Plomari yerleşimlerinde kentsel ve konut ölçeğindeki benzerlikler yanı sıra farklılıklar da

dikkat çekmektedir. Her üç yerleşimde de mevcut kentsel doku içindeki mahalle ve konut ölçeğindeki yapılaşma, 19. yüzyılın ilk yarısı, 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyıl başına kadar ve 20. yüzyılın ilk çeyreği olmak üzere dönemsel olarak üç bölümde incelenmektedir.

19. yüzyılda aynı genel etkenler ile gelişen ve birbiri ile iletişim içinde olan Ayvalık ve Midilli Adası'nın söz konusu dönemde en önemli yerleşimleri olan Mytilene ve Plomari kentlerinin günümüze ulaşan tarihi konut dokuları kentsel ve konut ölçeğinde karşılaştırmalı analizi yapılarak benzer ve farklı yönleri açısından değerlendirilmektedir.

Ayvalık Kentinin Gelişimi

Ayvalık ve çevresinin geçmişi söz edildiği gibi çok eski tarihlere uzanmakla birlikte, çalışmada inceleme konusu olan yerleşimin bölgedeki kuruluşu ile ilgili olarak çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Georgios Sakkaris'e göre Ayvalık'ın ilk kurucuları korsanların sürekli saldırıları karşısında çevredeki adaları bırakıp buraya göç eden Rum halktır (Yorulmaz, 1994).

Aka'ya göre (1944) Türkler İlkurşun Tepesi eteklerine, vadiye ve limana bakan tepe yamaçlarına 1400 yıllarında gelmişler, şehir Midilli'yi almak için askeri amaçlı kurulduğundan uzun süre ekonomik ve kültürel açıdan gelişmemiştir. Daha sonra 18. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da meydana gelen Rum göçü sırasında adalardan gelen Rumların önce Eğribucak mevkiine yerleştiklerinden, ardından da limanın günümüzde bulunduğu yere gelerek kenti kurduklarından söz etmektedir. Bu göçün ekonomik sebepli olduğu, İzmir'in o dönemde önemli bir liman kenti olmasının ve yabancı devletlerin bu bölgedeki ticaretin gelişmesine etkisinin Ayvalık'a da yansıdığı belirtilebilir.

Arıkan, (1944) Ayvalık'ın bir Rum yerleşmesi olduğunu, fakat çok eski dönemlerde Yund (Cunda) adaları üzerinde bir Türk yerleşiminin de bulunduğunu belirtmektedir.

Ayvalık yerleşiminin 16. yüzyılda bugünkü yerinde kurulduğu, öncesinde şu anki yerleşimin kuzeydoğusunda ve iç kısmında konumlandığı haritadan anlaşılmaktadır. 1482 tarihli Ayvalık haritasında (Şekil 2.19) söz konusu yerleşim yeri algılanmaktadır.

Şekil 2.19 1482 tarihli Ayvalık haritası

Şekil 2.20 Ayvalık ve çevresi (Fotis Kontoglou tarafından hazırlanmış Ayvalık ve Adaları)

Ayvalık yerleşiminin 16. yüzyılda bugünkü yerinde kurulması ile ilgili olarak Ayvalıklı yazar ve ressam Fotis Kontoglou, korsan baskınlarından kaçmaktan yorulan Hristiyan halkın önce Kabakum, sonra Eğribucak (16. Sarımsak bölgesinin

güneyindeki burun) ve son olarak da çok korunaklı bir iç denizi bulunan Ayvalık'a gelerek yerleştiğini aktarmaktadır (Şekil 2.20), (Kontoglou, 2009).

Söz konusu bilgilere göre yerleşimin süreç içerisinde Kabakum, Eğribucak ve günümüzdeki yerinde konumlandığı, mevcut yerleşimin 16. yüzyıla dek uzandığı algılanmaktadır. Bu bölgelerin zeytinlik arazilerinin vakıf arazisi olduğu da incelenen belgeler ışığında tespit edilmiştir.

Yunan kaynaklarında *Kydonies* hakkındaki ilk yazılı belgenin 1653 tarihli "Bağış Defteri'nde" ve Kudüs'teki Kutsal Mezar Kilisesi'nde, 509. kodekste bulunan belge olduğu Psarros tarafından belirtilmiştir (Psarros, 2004). Belge incelenmiştir.

Bu metin H.G. Patrinellis (1993-1994: 13-21) tarafından yayınlanmıştır. Yunanca belgede 1653 yılında buraya gelen Kudüs Keşişlerinin Ayvalık'ta 172 kişiden bağış topladığı, bu sayının nüfusun yüzde kaçını oluşturduğunu bilinmediği ve 27 Midilli köyünün her birinde 11 kayda karşılık geldiği düşünülecek olursa nispeten büyük bir köy olduğundan söz edilmektedir. Metinde ayrıca Ayvalık'ın Midilli'den gelen göçmenler tarafından 1570-1580 yıllarında kurulduğu belirtilmiş ve bağış alınan abonelerin isimleri ve her birinden aldıkları miktarlar kaydedilmiştir. *Kydonies* (Ayvalık) sakinlerinin çok bağışta bulunduklarından fakat Moschonisia (Cunda) Halkının hiç yardımında bulunmadığından, "*Symi ve Patmos'ta Rab onları da kutsasın çünkü bizi saygıyla kabul ettiler. Leros, Kos, Samos, Moskonisia bizi kabul etmedi*" denilerek söz edilmiştir.

Osmanlı Devlet Arşivleri'nde bulunan yer bilgisi 6-62 olan 1844 tarihli belge, yerleşim çevresinde uzun yıllar Kudüs Manastırı'na bağlı vakıf arazilerinin de bulunduğunu desteklemektedir. Belgenin açıklamasında; "*Kiracılarından fazla vergi alındığına dair Kudüs Rum Patriğinin şikâyeti gelen, Ayvalık'taki Kudüs Manastırı Vakıflarına bağlı zeytinlikler hakkında araştırma yaparak neticenin bildirilmesi*" yazmaktadır (BOA, HR.MKT., 6/62).

Kentin gelişimini ve önemli bir ticari liman kenti olmasını sağlayan, bir din adamı olan Yannis Dimitrakellis İkonomos'un buraya sağladığı özerklik sonucu Rum Ortodoksların eğitilmiş ve varlıklı aileleri ile görüşmeler yaparak onları bu yerleşime davet ettiği bu tarihlerden sonra bölgedeki nüfusun arttığı Georgios Sakkaris (1920) tarafından ilk olarak belirtilmiş, daha sonraki birçok kaynakta aynı anlatım tekrarlanmıştır. Yerleşime özerklik verilebileceğini kabul etmeyerek yerleşimde yaşayan reayanın Küçük Kaynarca Anlaşması sonucu bazı imtiyazlara kavuştuğu fikri de birçok kaynakta savunulmuştur.

Cerasi'nin (1999, s.49) de *“Bir kale, bir kasaba, bir panayır değişik ayrıcalıklardan yararlanabilirdi. Devlete olan genel yükümlülüklerine karşın özel ayrıcalıkların tanındığı durumlara rastlanırdı. Eğer kent halkları özel ayrıcalıklardan yararlanıyorsa, buna özel bir madde değil daha çok yasa koyucunun sessizliği neden olurdu”* diyerek belirttiği gibi Osmanlı Devleti birçok yerleşime yerin niteliğine göre ayrıcalıklar sağlamıştır. Kapitülasyonlar ise, zaten geçerli olan bir süreci resmen onaylamıştır. Bu imtiyazlar özerklik anlamına gelmese de, o bölgede yaşayan halkın ticaretin yanında inanç ve geleneklerini daha rahat sürdürmesine fırsat sunmuştur.

Ayvalık'ta da bu şekilde bir imtiyaz sağlanmış olması olanaklıdır. Yunan Folklor Araştırma Merkezi - Atina Akademisi üyesi Yannis Karachristos (2016) tarafından yapılan Ayvalık'taki kültürel hafıza ile ilgili çalışmada, yerleşime özerklik sağladığına literatürde yer verilen Yannis Dimitrakelis İkonomos'un hikâyesinin ne şekilde nesilden nesile aktarıldığı bazı boşlukların doldurularak hikâyenin nasıl mit durumuna getirildiği detaylı olarak anlatılmıştır. Belgeden de anlaşıldığı üzere Ayvalık'a bazı imtiyazlar verildiği doğrudur. Fakat nesiller boyu bu hikâyenin abartılarak farklı bir boyuta getirildiği görülmektedir.

Osmanlı Devlet Arşivleri'nde yer alan 1792 tarih ve 11-750 yer numaralı belgeden Ayvalık'a imtiyaz sağlayan İkonomos'un Ayvalık Kocabaşısı olduğu öğrenilmiştir. Belge 1791 yılında ölen İkonomos adlı zımminin mirası ile ilgilidir (BOA, C.ADL.,11/750).

1773'ten sonra, Mora Yarımadası, Epir, Teselya, Midilli Adası, diğer doğu adaları aynı zamanda Syros, Patmos ve İyon Denizi Adaları'ndan Rum göçmenler Ayvalık'a gelerek yerleşmiş ve incelememize konu olan yerleşimin gelişimini sağlamışlardır (Firmin-Didot 1826; Jowett 1822; Stavraki 1861'den aktaran Psarros 2017).

16. yüzyıl sonlarından 1773 yılına kadar kurulmuş olan dört mahalle bulunduğu, Müslümanların ilk kurulan mahalle olan Taksiyarhis ile üçüncü olarak kurulan Agios İoannis mahalleleri arasında yaşadıkları literatürde belirtilmiştir (Stavraki, 1861'den aktaran Psarros, 2017).

Encyclopaedia of the Hellenic World, Asia Minor adlı kaynakta Karachristos Ioannis tarafından 2003 yılında yayımlanan, "Ayvalık (Cydoniae)" adlı makalede Ayvalık'a gelen göçmenlerin kökenlerine göre farklı bölgelerde yerleşimler kurduğu, Mora Yarımadası'ndan gelenlerin ise Moraitika adında ayrı bir bölgeye yerleştiği, Epirus'tan gelenlerin kendi mahallelerini yarattığı, İyonya adalarından gelen genç ve eğitilmiş kişilerin de kentin üst sınıfının ilk temsilcileri oldukları belirtilmiştir. Aynı kaynakta:

Yavaş yavaş, cemaatin kontrolüne itiraz eden ve esas olarak 19. yüzyılda şehrin siyasi yaşamında önemli rol oynayan iki "parti" kuruldu. Daha 19. yüzyılın başından itibaren, toplum yönetimini kontrol eden tabakalar ve yükselişte olan kentsel ticari tabakalar arasında ilk topluluklar arası çatışmalar belirgindi. Çatışma, "Academy of Cydoniae" olarak bilinen okulun işleyişiyle ilgiliydi denilmiştir (Karachristos, 2003).

Bu çatışmanın nedeni, kentte 1803 yılında kurulan Ayvalık Akademisi'nin Patrikhane'nin temsil ettiği geleneksel eğitimin dışına çıkarak daha çağdaş ve daha laik bir eğitim vermesidir. Ayvalık Akademisi'nin Yunan Bağımsızlığı'nda ve Yunan ulusçuluğunun yayılmasında eğitimin önemli olduğunu düşünen aydınlanmacı görüşe sahip din adamları (Benjamin Lesvios, Georgios Saffaris, Theofilos Kairis) tarafından kurulduğudur ki, bu kişiler Dimitrakellis Yannis İkonomos'un 1773 yılında kurduğu Panagion Ton Orphannon Okulu'nda okumuş ve daha sonra

Avrupa’da eğitim olarak İkonomos’un hayal ettiği fakat gerçekleştiremediği Akademi’yi kurmuşlardır. Akademinin yerleşimdeki yönetimde söz sahibi olan cemaat ve yerleşimin bağlı olduğu Efes Metropoliti tarafından da desteklendiği literatürde belirtilmiş, “*bir ticaret merkezi olduğu kadar kültürel bir merkez niteliği de taşıyan Ayvalık’ın ve burada kurulan Akademi’nin, Yunanlıların uluslaşma sürecinde ayrı bir yeri oldu*” denilmiştir. Ayrıca, okulun siyasi kimliği vurgulanmış ve Akademinin faaliyetlerinin ana ekseninin Antik Yunan ve Antik Yunanca olduğu da belirtilmiştir.

1811 yılında Ayvalık Akademisi’ni ziyaret eden din adamı Paisios [Kayseri Metropoliti (1832-1871)], o dönemde okulda 600’ü aşkın öğrenci olduğunu aktarmıştır. Bunlar arasında Kayseri’nin İncesu ve Germir beldelerinden bizzat Paisios’un eğitim için Akademi’ye gönderdiği üç öğrenci de bulunmaktaydı. Her ne kadar okuldaki öğrenci sayısı konusunda çeşitli kaynaklarda birbirinden farklı rakamlar mevcutsa da, Orta Anadolu’dan Ayvalık’a öğrenci gönderilmiş olması, okulun sahip olduğu prestiji gösterdiği gibi, Anadolu içlerinde Rum eğitimi için bu seviyede bir okul bulunmadığını da kanıtlar niteliktedir. Akademi’den mezun olan bu öğrencilerin, çoğunlukla kendi memleketlerine geri dönüp oralarındaki okullarda öğretmenlik yaptıklarını göz önünde bulundurduğumuzda, Akademi’nin öğretilerinin ne kadar geniş bir alana yayıldığını tahmin etmek hiç de zor olmayacaktır (Cihangir, 2020, ss. 411-440).

Aynı kaynakta bulunan “Öte yandan aydınlanma olgusunun Ayvalık Akademisi ile Anadolu topraklarına taşınmasında, Ayvalık’ın Osmanlı idaresinden ve Kilise (Patrikhane) denetiminden görece uzak bir konumda yer alması da etkili olmuştur” ifadesi Ayvalık’ın gelişimine etki eden faktörlerden birinin de Yunan aydınlanmasını sağlamak amaçlı bir eğitim merkezi kurma fikri olduğunu desteklemektedir. Avrupa’da ortaya çıkan Aydınlanma hareketinden en hızlı etkilenen kesimin Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Rumlar olduğu literatürde belirtilmiş, Yunan bağımsızlığına ulaşmanın en sağlam yolunun eğitim yoluyla gerçekleşebileceğine karar verilerek ulusçuluk fikri bu şekilde yayılmaya çalışılmıştır. Ayvalık tümüyle bir Rum

Ortodoks kenti durumuna gelmiş, eğitim konusu çeşitli dernekler ve cemaat tarafından desteklenmiştir. Yalnızca Ayvalık ve çevresi değil, uzak yerleşimlerden de ailesini kaybetmiş çocukların bu okullarda burslu olarak okumalarına olanak verilmiştir. Ayvalık okullarında ve Akademide okuyan birçok ismin Yunan kökenli ailelerden geldiği, dini eğitimin yanı sıra bilimsel eğitimler alarak Avrupa’da eğitimlerine devam ettikleri tespit edilmiştir.

AKMΣ (Archive of Oral Tradition, Centre for Asia Minor Studies), Aiolida, bölge Ayvalık, dos. A3, bölüm H’, s.298, aktaran Panos Valsamakis adlı kaynakta özellikle İyon Adaları’ndan gelen genç ve eğitimli kişilerin Ayvalık’ta aristokrat kesimi oluşturdukları vurgusu da Avrupa’da eğitim alarak aydınlanma fikrini yaymak isteyen Rum kökenli bir cemaatin Ayvalık’a bu fikirlerin Anadolu’ya yayılmasını sağlamak için geldiği görüşünü desteklemektedir.

18. ve 19. yüzyılda Ayvalık yerleşiminin gelişimini sağlayan etkenleri incelenen kaynaklar ışığında şu şekilde değerlendirmek mümkündür. Bunlara göre, Ayvalık’ta ilk yaşayan topluluğun Osmanlı hâkimiyetini kabul etmiş olan Ortodoks Rum halk ve Müslümanlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Ayvalık ilk kurulduğunda küçük bir yerleşim iken, burada yaşayan halkın çevrede bulunan vakıf arazilerinin işlenmesi ile ilgilenererek mütevazı bir yaşam sürdürdükleri görülmektedir. 18. yüzyıl başında Ege Bölgesi’ndeki diğer küçük kıyı yerleşimleri gibi Ayvalık özellikle zeytin ve ürünleri üzerine tarım, hayvancılık, denizcilik ile geçimini sağlayan ürünlerinin çoğunu İstanbul’a gönderen arada Avrupa ülkelerine kaçakçılık vasıtası ile ürünlerin teminini sağlayan bir yerleşimdir.

Fakat süreç içinde dünyadaki ve Akdeniz’deki siyasi gelişmeler sonucu bu bölgede yaşayan Ortodoks Rumların diğer yerleşimlerle ve ülkelerle ticari, dini, eğitim amaçlı bağlantıları olması, Fransa, İngiltere, Rusya gibi ülkelerin Ortodoks Rum halkı bağımsızlıkları için desteklemeleri ve onlar üzerinden Akdeniz ticaretini ele geçirmeye çalışmaları, özellikle Rusların Osmanlı Devleti’ni yıkarak Bizans’ı tekrar kurma hayali ve bunu Ortodoks Rumlar üzerinden yapmak istemesi, birçok misyonerin Ege kıyılarını ziyaret ederek Avrupa’da yayılmaya başlayan bağımsızlık

fikirlerini yayma çabaları sonucu küçük yerleşimlerde bile bazı siyasi oluşumların başlamasına neden olmuştur. Ayvalık yerleşiminde bu siyasi oluşumun yerleşim ile ilgili literatürde adı sıkça geçen Yannis Dimitrakellis İkonomos adlı din adamının girişimleri ile başladığı anlaşılmaktadır. İkonomos adlı kişinin Ayvalık kocabaşısı olarak bu yerleşimde Panagia Ton Orphanon Kilisesi'ni, eğitim için okulunu ve dışarıdan gelen yetim öğrencilerin de burada eğitim alacak şekilde inşa ettirdiği, yapı kompleksi sayesinde burada yapılan eğitim faaliyetleri üzerinden Rum bağımsızlık fikirlerinin temellerinin atılmaya başlandığı görülmektedir. Benjamin Lesvios, Gregorios Sarafis, Theofilos Kairis gibi Rum Aydınlanmasında öncü olan isimlerin eğitimlerini ilk önce bu okulda, daha sonra Patmos ve Sakız Adası'ndaki okullarda alıp, Avrupa'da sürdürdükleri tekrar Ayvalık'a dönerek Üniversite düzeyinde eğitim vermesi planlanan Ayvalık Akademisi'ni kurdukları ve burada eğitmen olarak çalıştıkları görülmektedir. Akademinin kuruluşuna maddi destek veren Ayvalık Cemaati'nden isimlerin de bu siyasi fikirlere sahip kişiler olduğu literatürde belirtilmiştir (Arıkan, 1944, s.587). Bu gelişmelerden sonra nüfus verilerine bakıldığında, Ayvalık'ta Rum Ortodoksların arttığı görülmektedir.

Bu arada 17. yüzyılda ticari açıdan gelişen İzmir'e yakınlığı nedeniyle Ayvalık da ticari açıdan elverişli bir yerleşim durumuna gelmiştir. Bölgede Ortodoks Rum nüfusun çoğunlukta olması, yönetsel ve dini olarak rahat ve korunaklı bir yerleşim olması, siyasi amaçla değil de ticari amaçlı bir grup Ortodoks Rum'un buraya göç etmesini sağlamıştır. Gerçekte, yerleşimde ekonomik bağlamda iki grubun varlığından söz edilmektedir. Birisi cemaat liderliğini yapan eğitimli zengin ve aristokrat kesim; diğeri ise ticaret sayesinde zenginleşmeye başlayan tüccar kesimdir. Bu gruplara ait iki siyasi parti kurulduğu ve bunlar arasında sürekli çatışma olduğu literatürde belirtilmiştir (Karachristos, 2003).

Osmanlı Devleti'nin burada bulundurduğu yöneticiler tarafından sürekli denetlendiği ve siyasi oluşumların kontrol altında tutulduğu da kaynaklardan öğrenilmektedir. 1821 yılında ortaya çıkan bağımsızlık ayaklanmasında en çok katılımın Ayvalık bölgesinden olduğu ve yerleşimin yerle bir edildiği görülmektedir (Erim, 1948).

Ayvalık kentinin mahalle bazında gelişimi incelendiğinde, Psarros'a göre Ayvalık'ın bugünkü yerleşiminde ilk kurulan mahalle Taksiyarhis Mahallesi'dir. İkinci olarak Agios Dimitrios ve üçüncü olarak da Agios Ioannis mahalleleri 1700'lü yıllara gelindiğinde mevcuttur. 1700-1710 yılları arasında misyoner François Tarillon Ayvalık'ı ziyaret etmiş; Kydonies yerleşmesinde 600 ev bulunduğunu belirtmiştir.

Mimar Dimitris Psarros'un 2004 yılında yayımlanan Ayvalık konulu kitabında Yunanca çok sayıda kaynaktan faydalanılarak kentin gelişiminin irdelendiği görülmektedir. Kaynaktan alınan bilgilere göre mahallelerin gelişimi şöyledir:

1750 yılında kentte dört mahalle bulunmaktadır. Diğer üç mahalleye Mesi Panagia Mahallesi eklenmiştir.

Mora (Peloponnes) bölgesini 1769'daki Türk-Rus Savaşı sonucunda terk eden çok sayıda mülteci tarafından Mesi Panagia Mahallesi büyümüş olup bu mahallede 800 ev bulunmaktadır. 1780 yılında elde edilen imtiyazlar sayesinde bölgenin çok fazla göç almaya başladığı, Papaz İkonomos'un Kilisesi ile bir okul ve bir hastaneden oluşan yapı topluluğu inşa ederek beşinci mahalle olan Kato Panagia'nın merkezini oluşturduğu literatürde belirtilmektedir (Sakkaris, 1920'den aktaran Psarros 2004).

İkonomos 1791 yılında ölmüş, fakat kentin gelişimi aynı hızla devam etmiş, 1803 yılında çeşitli yerlerden öğrencilerin gelip eğitim aldıkları Akademi kurulmuştur. Bu sayede Ayvalık bir eğitim merkezi durumuna gelmiştir.

1821 yılına kadar yerleşime üç mahalle daha eklenmiş (sırasıyla Agios Georgios, Agios Vasilios ve Agios Nikolaos) yerleşimdeki toplam mahalle sayısı sekiz olmuştur.

1821 yılında yerleşimde bir ayaklanma olduğu bilinmektedir. Bu ayaklanma sonucu kent tamamen yıkılmış, yerleşimdeki Rumların tümü Ayvalık'tan uzaklaştırılmışlardır. Kent 10 yıl kadar boş kaldıktan sonra 1831 yılında tüm halkın geri dönmesine izin verilmiştir. Ancak 1850 yılına gelindiğinde yerleşimdeki yapılar

tamamen onarılmış, ya da inşa edilmiş aynı süreçte yerleşime üç mahalle daha eklenerek (sırasıyla Profitis Elias, Agios Haralambos ve Agia Triada) toplam mahalle sayısı 11 olmuştur.

1821 yılında oluşan yıkıntılar ile kıyı bölgesi doldurularak kıyı bandı 100-200 m arası genişlemiş, Osmanlı Devleti tarafından planlaması yapılmıştır. Kıyı bölgesi çizimleri Osmanlı Devlet Arşivi'nde bulunmaktadır (BOA, HAT., 1219/ 47728). Bu bölgede parsel yoğunluğu %100'dür ve çeşitli büyüklüklerde depo yapıları, imalathaneler ve tabakhaneler bulunmaktadır.

Mevcut Ege yağları, Fransız mutfak ve masalarında bulunamayacak kadar sıradan kabul edilir. Bu orijinal vasatlık, koşullandırma yöntemlerinden kaynaklanmaktadır. Eylül ve Ekim aylarında toplanan zeytinler, değirmenlerin düşük kırma kapasitesi ve mali denetimlerdeki gecikmeler nedeniyle bahara kadar yığılmış durumda kalıyor. Birkaç ay boyunca, meyveler fermente oldu, çürümelerini geciktirmesi gereken bir deniz tuzu tabakasıyla kaplandı, ancak bu, ondan çıkarılan yağın lezzet kalitesini daha da değiştirdi (Boulanger, 2004, ss.215-228).

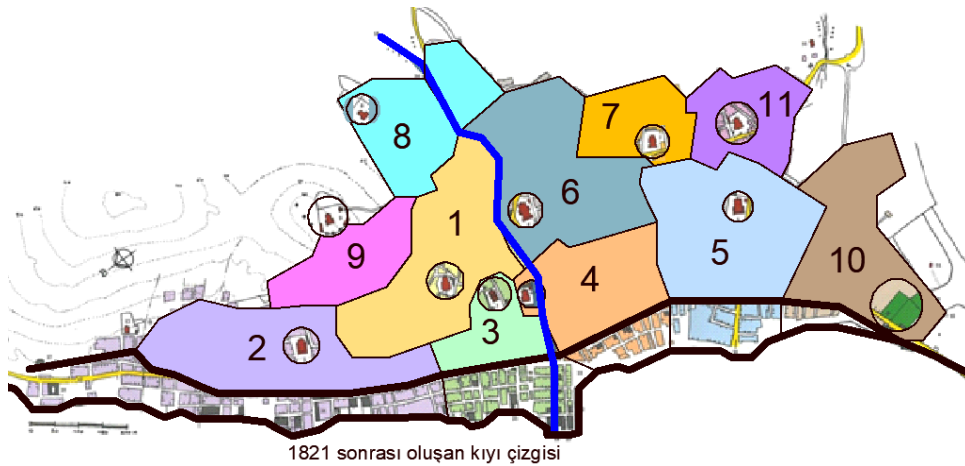
Bu kısımda belirtilen Eylül, Ekim ayında toplanan zeytinlerin bahara kadar beklemesi depolama alanlarının gerekliliğini göstermektedir. Ayvalık'ta konutların zemin katlarında bulunan depoların amacı bu olmalıdır. Daha sonra 1827 yılında Osmanlı Devleti tarafından limanın planlanarak depo yapılarının yapılması da bunun uzun süre bekleyen zeytinlerin depolanması amacına yönelik olabileceğini göstermektedir. Önceden evlerin alt kısımlarında depolanan zeytinlerin şehrin yıkılarak yok edilmesi sonrasında nerede depolanacağı ve Midilli Adası'na işlenmek üzere gönderileceği sorusunun yanıtı kıyıdaki depoların yapımı ile açıklanabilir. Bu arada isyan sonrası kentin boş kaldığı dönemde buradaki zeytinliklerin işlenmesinin Midilli Adası'ndaki Kulaksız Mustafa Paşa'ya verildiği bilinmekte ve onun çabalarıyla yine eski halkın ve Ortodoks Rumların bu bölgeye dönmesine izin verildiği bilgisi kaynaklarda yer almaktadır. Ancak 1850'li yıllarda kentin yeniden

eski durumuna kavuştuğu da daha önce belirtilen bilgiler arasındadır. Liman bölgesindeki depoların görevi bu geçiş döneminde zeytinlerin korunması olabilir.

Günümüze ulaşabilen konut yapılarının birçoğunun 1840 yılından sonra yapılmış olduğu görülmektedir. Bu yapılar yıkılan kentin ikinci defa inşa edilmesi ve nüfus artışı ile mahallelerin büyümesi veya yeni mahallelerin oluşması sonucu kent dokusunu oluşturmuşlardır.

1870 yılı sonrasında kentin gelişmesi daha da hızlanmış, Neoklasik stilin Osmanlı Devleti ve Balkan ülkelerinde tanınması ile Ayvalık'ta konut mimarisi yanı sıra diğer yapılardaki cephe öğelerinde de yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. 20. yüzyılın başında yerleşim çok zenginleşmiş, kentin zenginleri yerleşimin güney kısmında Çamlık bölgesinde geniş parseller içinde yazlık büyük köşkleri inşa ettirmiştir.

1914'de, Ayvalık'ın on bir mahallesinin bulunduğu ve nüfusunun 22.000 kişi olduğu literatürde belirtilmiştir (Apostolakis, 1914 den aktaran Psarros 2004). Yerleşimin gelişimine bakıldığında, başlangıçta içte konumlandığı, süreçte çekirdek merkez olacak düzende kıyıda lineer bir gelişim gösterdiği belirtilebilir.

Şekil 2.21 Psarros kent planı üzerinden çalışılmış Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

1. Taksıyarihis 2. Agios Dimitrios 3. Agios Ioannis 4. Mesi Panagia 5. Kato Panagia 6. Agios Georgios
7. Agios Nikolaos 8. Agios Vasilios 9. Profit İlias 10. Agios Haralambos 11. Agia Triada

Şekil 2.21’te görüldüğü gibi her mahalle bir kiliseye sahiptir. Yerleşimde 1897 yılında projesi Osmanlı Devleti tarafından hazırlanarak inşa edilmiş tek cami olan Hamidiye Camisi günümüzde de mevcuttur. Cami kentin gelişim gösterdiği kuzeybatıdaki tepenin üzerinde kentten daha yüksek olacak şekilde konumlanmıştır. Planları Osmanlı Devlet Arşivi’nde mevcuttur (Dündar, 1999). Küçük bir cami olması bölgede yaşayan Devlet görevlilerine hizmet vermesi için inşa edildiğini düşündürmektedir. Hazırlanan projenin mevcut durum ile karşılaştırması yapıldığında küçük farklarla birebir uygulandığı görülmüştür. Yapı cephesinde diğer yapılarda olduğu gibi neoklasik cephe elemanları kullanıldığı görülmektedir.

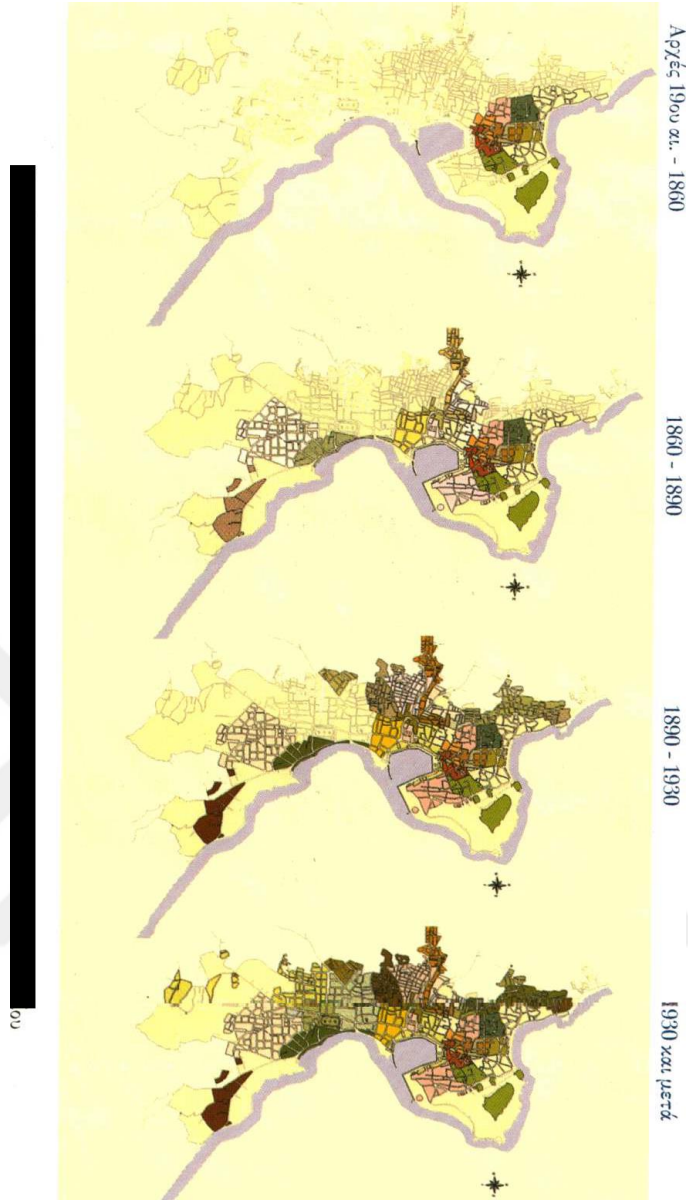
1976 yılında Ayvalık yerleşiminin 19. yüzyıla ait kent dokusunun sit alanı ilan edilmesi sayesinde o döneme ait yapıların günümüze kadar ulaşabilmesi sağlanmıştır. Ayvalık Kentsel Sit Alanı içindeki tescilli yapıların yanında daha çok sayıda tescil edilmesi gereken yapının varlığı yerinde yapılan incelemelerde görülmüştür. Son dönemde Ayvalık “*Endüstri Peyzajı*” başlığı ile UNESCO Geçici Miras Listesi’ne dâhil edilmiştir.

Mytilene Kentinin Gelişimi

18. yüzyılda Marsilya ile ticari ilişkiler Midilli Adası’nda Ortodoks Rum toplumunda yeni bir sosyal sınıf oluşmasını sağlamış, yarım yüzyıl sonra ortaya çıkacak yeni Yunan burjuva sınıfının temelleri oluşmuştur. Midilli Adası ve başkenti Mytilene kentinde kentsel dönüşüm ve batılılaşma hızlanmıştır. 1838’de imzalanan Balta Limanı Antlaşması ve Tanzimat reformları bu dönüşümde etkili olmuştur. 1840 ile 1880 yılları arasında yerel ekonomik ve sosyal hayatta birçok değişim yaşanarak 19. yüzyılın ikinci yarısında, Mytilene önemli bir ticaret merkezine dönüşmüştür. Yeni teknolojilerin getirilmesi, tarımsal üretime yeni bir ivme kazandırmış, sonuç olarak verimlilik ve ihracat artmıştır. Zeytin presleri ve sabun fabrikaları gibi sanayi tesisleri ortaya çıkmaya başlamıştır. 19. yüzyıl boyunca Mytilene, diğer birçok Osmanlı liman kenti gibi çarpıcı bir demografik büyüme yaşamış, Mytilene mahalleleri etnik olarak organize edilmiştir. En büyük grup olan Hristiyanlar şehrin güney kesiminde, Müslümanlar ise kuzeyde yaşamıştır. Yabancı tüccarlar ve

konsoloslar *Kiosk* adlı mahallenin yakınındaki “Fransız Mahallesi’nde” yerleşmiştir. Ayrıca yangın ve deprem gibi bir dizi doğal afet, Mytilene’nin kentsel dokusunun yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamış, yeni kentsel uygulamalar yapılmış ve yeni binalar inşa edilmiştir. Görkemli ve maliyetli kamu binalarının yapımına da tanıklık eden bu dönemde büyük altyapı çalışmaları yapılmıştır. Bu dönüşümlerin ardından Mytilene, modernize edilmiş ve batılılaşmış bir şehir imajını yansıtmıştır. Kamu binalarının yanı sıra, adanın burjuvaları ve çoğunlukla İstanbul, Mısır ve Rusya’dan gelen zengin gurbetçi topluluklar için ana ya da taşra konutları olarak görkemli konaklar da inşa edilmiştir. Son olarak, iyi bir yol ağının inşası ve buharlı gemilerin gelişyle deniz ulaşım sisteminin iyileştirilmesi Mytilene’nin, Midilli’nin hinterlandı, Anadolu kıyısı ve İstanbul ile bağlantısını kolaylaştırmıştır. İstanbul-İskenderiye ve Marsilya-Pire-İzmir deniz yollarının kesişme noktasında yer alan 19. yüzyıl Mytilene kenti, imparatorluğun en işlek limanlarından biri durumuna gelmiştir. Yavaş yavaş Mytilene, tüm nakliye şirketleri için önemli bir geçiş noktası durumuna gelmiş ve transit ticaret, ada ekonomisinin temelini oluşturmuştur. Midilli’nin ana nakliye merkezi olmasının yanı sıra Mytilene kenti, Anadolu kıyısındaki Ayvalık, Edremit ve Dikili gibi ikincil limanlar da tedarik etmiştir. Dış ticaretin artmasıyla, adayı Karadeniz ve Akdeniz limanlarına bağlayan bağlantılar daha da sıklaşmıştır (Falierou, 2018, ss.141–161).

Mytilene kentinin M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen antik kentin devamı olduğu literatürde belirtilmiştir. 19. yüzyıldan günümüze ulaşan kent dokusunun gelişimi incelendiğinde (Şekil 2.22), Midilli Kalesi’nin alt kısmında önce batıya, sonra güneye doğru mahalleler oluşturacak şekilde büyüdüğü gözlenmektedir. 19. yüzyıl başında ilk yerleşim bölgesinde Türklerin ve Rumların yan yana mahallelerde yaşadıkları görülmektedir. İlk yerleşim bölgesinde kilise, cami ve hamam birbirine yakın konumlarda bulunmaktadır.

Şekil 2.22 Mytilene kentinin gelişimi (Chtouris –Bakalis 2007)

Türk yerleşimi, kaleye bitişik ve eski liman kıyısındadır. Günümüzde de Yeni Cami ve hamam yapısı mevcuttur. Kaleden iç kısma doğru batı yönünde çok sayıda kilise çevresinde şekillenmiş Rum mahalleleri görülmektedir. Sokak dokusu Ayvalık'ta ilk kurulan mahallelerde olduğu gibi organik, az sayıda çıkmaz sokak bulunan düzenli bir yapıdadır. Antik kentin şehir duvarı ve tiyatrosunun, kalenin batısında yer alan tepede konumlandığı Koldewey tarafından hazırlanan haritada görülmektedir. Antik kent kalıntıları Mytilene kenti içinde çeşitli yerlerdeki kazılar sonucu açığa çıkarılmıştır. Eski Liman önündeki bölgede de antik kent kalıntıları

mevcuttur. Bu limanın antik kent limanı olduğu da haritada belirtilmiştir. Yerleşim 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında güneye doğru gelişim göstermiş bu bölgede büyük parseller içinde konaklar inşa edildiği görülmüştür.

Şekil 2.23 Robert Koldewey tarafından hazırlanmış 1890 tarihli Mytilene kenti haritası

Şekil 2.23’de Mytilene kenti Kalesi ve güneybatıya doğru gelişim gösteren kent planı algılanmaktadır. 1890 tarihli kent yerleşiminin görüldüğü haritada bazı camilerin günümüzde mevcut olmadığı yerinde yapılan incelemelerden anlaşılmıştır. Sokak örüntüsü bugünkü yerleşimle aynı görülmektedir. Kentin gelişmesi sırasında 1890 tarihli haritada bulunan Alissida deresinin ıslah edilerek üzerinin kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bu dere günümüzde çarşı merkezindeki ana yollardan birini oluşturmaktadır. Aynı şekilde Ayvalık’ta da 19. yüzyılda mevcut olan dere gerekli görülmesi üzerine ıslah edilerek üzeri kapatılmış; Dereboyu Caddesi olarak çarşının ana caddelerinden birini oluşturmuştur.

Kırsal tipte bir yerleşimden kente dönüşen Mytilene şehrinin; sanayi binalarının şehrin eteklerinde (Akrotiri, Vareia, Panagiouda, Dambakara, Aklidiou), bir kısmının da şehirde (Kato Gialos, sahil, kuzey limanı) kurulduğu, ticaret ve el sanatları faaliyetinin, Roma pazarı ekseninde ve güney limanının kıyı bölgesinde yoğunlaştığı kaynaklarda belirtilmektedir (Sotiriou-Dorovini, 2001).

19. yüzyıl başlarında Mustafa Ağa tarafından yaptırılmış olan Yeni Cami ve Aziziye veya Çarşı Hamamı (çarşı hamamı) çarşının kalbine hâkimdir ve Osmanlı şehrinin kamusal alanının bir ifadesidir. Osmanlı mimarisinin örnekleri olan bu yapılar, sosyal yaşam, dini ibadet ve eğitim yerleridir. Mytilene yerel ticaret atölyelerinin ve dükkânlarının çoğu, özel kullanımlarla yolların yaratıldığı Koumidia bölgesindedir (Ermou Caddesi'nin limana doğru olan kısmında kumlu plaj bölgesinde). *Kale ve çevresi şehrin en önemli yeri olup Yukarı ve Aşağı Kale olarak ikiye ayrılmıştır. Yukarı Kale'de kışla, askeri hastane, barut depoları, hapishaneler, camiler, Medrese ve subay aileleri için bazı büyük evler vardır* denilerek, Yukarı Kale'nin, eskiden yaklaşık 80 evden oluşan bir yerleşim yeri olduğu belirtilmiştir (Sotiriou-Dorovini, 2001, s.33, 34).

Aynı kaynakta Mytilene mimarisinin, Doğu Ege'deki diğer adalara göre oldukça farklı olduğu, Batı'dan ve Doğu'dan etkilendiği, bunun da onu belirli bir üsluba indirgemeyi olanaksız kıldığı belirtilmiş, 1880'den başlayarak Mytilene evinin tipolojisinin, Doğu unsurundan çok, Avrupa unsurundan etkilendiği de vurgulanmıştır.

Plomari Kentinin Gelişimi

18. yüzyılın ortalarından başlayarak ticaretin kademeli olarak artması, Midilli Adası'nın doğal limanlarının yüksek rakımlarda bulunan yerleşimlerin limanlarına dönüşmesinin nedeni olmuştur. Özellikle, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, kıyıya yakın veya fazla uzakta olmayan birkaç Midilli Adası köyünün sakinleri, komşu sahillerinde, gemileri demirlemek için uygun, esas olarak her türlü ithal veya ihraç edilen ürünün yanı sıra diğer bina türleri, örneğin; kafeler ve geçici konaklama yerleri gibi yapıları inşa ederek, bazıları küçük veya daha büyük yerleşim yerlerine (Perama, Gera ve Panagiouda gibi) dönüşmüştür. Özellikle, Potamos (Plomari) örneğinde olduğu gibi. Zamanla, bazı rıhtımlarda Osmanlı yetkilileri ithal ve ihraç edilen mallar üzerindeki gümrük vergilerini almak için gümrükler kurmuştur. Bu da, bu liman yerleşmelerinde artan ticari faaliyetin bir göstergesidir. 1883/1884 yılında, Takımadalar Vilayeti Günlüğü'nde, Midilli Adası genelinde 19, Midilli kazasında

10, Molyvos kazasında sekiz ve Plomari kazasında bir gümrük istasyonunun varlığından söz edilmektedir. 19. yüzyılın ortalarında en fazla gelişim gösteren liman Potamos'dur, yani dördüncü yerleşim grubunun tüm köy ve yerleşimlerinin bir limanı olan bugünkü Plomari'dir. Nehrin 18. yüzyıldan beri tüm Plomaritochori limanları olarak kullanılması, coğrafi konumu deniz yoluyla ticaretin yapılmasını kolaylaştırmaya devam ettiğinden, kesinlikle büyük ölçüde Tanzimat döneminin yeni sosyo-ekonomik koşullarına hizmet etmiştir. Bununla birlikte, Plomarililerin nehre kitlesel olarak taşınmasının nedeni, 1841, 1842 ve 1843 yangınları, özellikle de sonuncusunun, "Plomari Köyü" nü (Megalochori olarak anılır) neredeyse tamamen yok etmesidir. Bu nedenle, 1843, geleneksel olarak yeni Plomari'nin kuruluş yılı olarak kabul edilir. Yeni Plomari (Nehir), denizle olan temasının sunduğu olanaklardan, Tanzimat döneminin yeni sosyo-ekonomik koşullarından ve ticaret yollarının artması nedeniyle 1849'da, köyün yangınla yok edilmesinden yalnızca altı yıl sonra, Plomarililerin Potamos'a (nehir deltası çevresi) toplu olarak taşınması ile Stavrakis Anagnostis'e göre, Adanın en büyük ve Midilli'den sonra en kalabalık ikinci kentini oluşturmuştur. Adanın ikinci ticaret ve sanayi merkezi olan Yeni Plomari'nin hızlı nüfus artışı daha sonraki yıllarda da sürmüştür. Ioannis Athanasiadis'in 1867'de İstanbul gazetesi "Doğu Yıldızı" ndaki bir yazışmasına göre, kentin nüfusu 9.000 kişiye, 1881'den itibaren George Archontopoulos tarafından kaydedilen 1.200 aile, 1908'de 2.100'e yükselmiştir (Anagnostou, 2004, ss.522-535).

Potamos'un kurulması tamamen Plomari bölgesindeki Hristiyan sakinlerinin yerel bir kararına bağlıdır ve bölgenin denizcilik ve ticari faaliyetlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, bir kalenin veya herhangi bir tahkimatın bulunmaması, biri 1768-1774 Rus-Türk savaşı sırasında belli belirsiz, diğeri 1821 İhtilali sırasında yağma amacıyla en az iki Psarian saldırısıyla sonuçlandı. Bununla birlikte, korsanlık olgusunun yeniden azaltılmasıyla birlikte 1821 devriminin sona ermesi, kesinlikle hem Nehrin binalarının hem de kalıcı sakinlerinin kademeli olarak artmasına katkıda bulunacaktır. Yukarıdaki görüş hem Panagia Megalochori'nin "Ussurialıların günlüğü" (onuncu) tarafından doğrulanmıştır. Kayda göre 1832'de nehrin hâlihazırda iskân edilmiş olduğu tespit edilmiştir. Hem de Kleanthis

Voulalas'ın benzer bir sözlü ifadesi vardır. Potamos yerleşimi, 1821 devriminden sonra Plomari'nin daha geniş bölgesindeki köy ve yerleşim yerlerinin en zengin sakinleri tarafından ve Lesvoslu Benjamin'in Plomarit öğretmenin (1762-1824) teşvikiyle kuruldu (Anagnostou, 2004, ss.195-203).

Aynı kaynakta kentin ilk kuruluşunun daha önceki döneme tarihlendiği ve Benjamin Lesvios adlı kişi tarafından yönlendirilerek zengin bölge sakinlerinin yerleşimi kurduğu belirtilmektedir.

1854 tarihli bir konsolosluk raporu, adanın üç ünlü tersaneye sahip olduğunu ve Plomari'de yılda ortalama 20 küçük yelkenli tekne inşa edildiğini belirtir. Osmanlı Hükümeti, gemi inşa ruhsatını Osmanlı bayrağını taşımaları şartıyla verir. Daha sonra 1897 tarihli bir konsolosluk raporu, Plomari'nin Türkiye kıyılarını kendi çıkarları için kullanan bir kooperatif formunda 100 yelkenli gemiden oluşan küçük bir donanma filosuna sahip olduğunu belirtir (Sotiriou-Dorovini, 1999, s.20).

Plomari kentinin gelişimine bakıldığında; bugünkü Plomari kentinin eski isminin Potamos (Irmak), Potmoz, Podomoz gibi isimlerle Osmanlı Devlet Arşivleri'ndeki belgelerde sınırlı sayıda geçtiği görülmektedir. Yerleşimde 1843 yılı öncesinde deniz kıyısında çok az sayıda ev, silo ve depo bulunduğu belirtilmiştir. Eski Plomari diye adlandırılan Megalohori adlı yerleşim Ortaçağ'dan itibaren 10 km kuzeyde 612 m yükseklikte ormanlık içindedir. Bu yerleşimde ard arda üç kez yangın çıkması üzerine buradaki Rum halk kıyıya doğru yönelmiş ve bugünkü Plomari yerleşiminin oluşmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti döneminde 19. yüzyılda Pilmar, Pilimar gibi isimler ile geçen yerleşim bu bölgedeki Potamos, Plagia, Trigonas, Paleohorion, Kournella, Vanas, Akrassi, Drota, Valanlas, Levre, Katohorion, Milies ve Lavohorion isimli köylerin tümünü kapsayan bir kazadır. Dağlık bir bölgede bulunan köylerin hepsinin ürünleri Pilmar kazasının merkezi olan Potamos'da işlenmiştir. Köylerdeki halkın sezonluk olarak Ayvalık ve İzmir tarafına çalışmaya gidip geldikleri de literatürde belirtilenler arasındadır. Ayvalık'ta 1803 yılında büyük akademiye kuran kişilerin yönlendirmesi ile 1843 yılından sonra bu yerleşimde okullar açıldığı ve büyük bir kitaplık kurulduğu da belirtilmiştir. 1847 yılında inşa

edilen Saint Nikolas Kilisesi Ayvalık'ta 1843 yılında yapılan Taksiyarhis Kilisesi ile aynı tarzda Ege stili Bazilika olarak inşa edilmiş ve bu kilise çevresinde mahalle oluşmuştur (Polion, 2014).

Pilmar kazası köylerden oluşan, Ayvalık gibi Rumların çok yoğun yaşadığı fakat Türklerin de bulunduğu bir yerleşimdir. Osmanlı Devlet Arşivi'nde bulunan belgelerden Müslümanların varlığı anlaşılmaktadır. Yerleşimde inşa edilen cami, okullar ve kiliselerle ilgili Osmanlı Devlet Arşivleri'nde belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerden iki tanesi;

Midilli ceziresi Pilmar Kazası ileri gelenlerinden Kalyas Efendi'nin, mektep inşası ve cami tamirindeki hizmetinden dolayı Osmani nişan ile taltifi. 319-38 yer no ve 1894 tarihli belge (BOA, DH.MKT., 319/38).

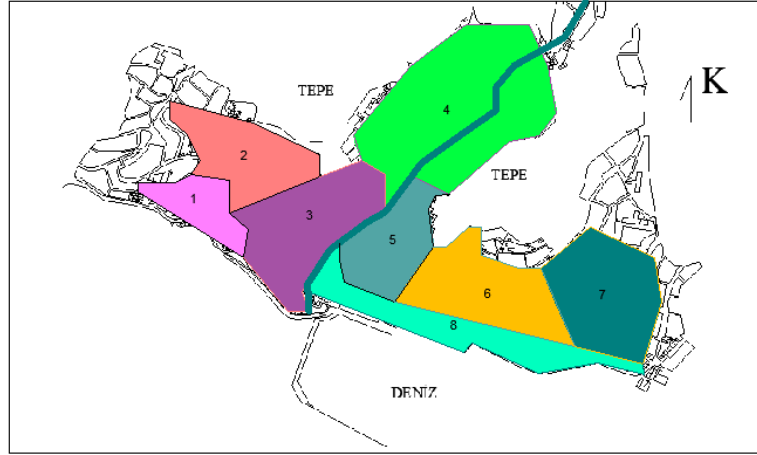
Pilmar Kasabası Ragol Mahallesinde Profid İlya namındaki harab Rum kilisesinin yerine kargir bir kilise inşasına ruhsat verildiği 162-3 yer no ve 1911 tarihli belgedir (BOA, DH.ID., 162/3).

Şekil 2.24 1905 tarihli haritada Plomari kazasını oluşturan köyler (Bekiaris, 2014)

Şekil 2.24'de bugünkü Plomari yerleşiminin Pilmar Kazası'nın bir köyü olan Potamos yerleşimi olduğu görülmektedir. Yerleşim 1950 yılına kadar zeytinyağı ve

sabun ihracatı konusunda gelişmiş, 2. Dünya Savaşı sonrası sabun ihracatı gerilemiş, 1970’den itibaren özel üretim yapan fabrikalar kapanarak kooperatifleşme yoluna gidilmiştir. Plomari ticari fonksiyonunu yitirince yurt dışına çok sayıda göç vermiştir. Günümüzde konutların çoğu yazlık konut olarak kullanılmaktadır.

1.Ammoueli, 2.Prastio, 3.Aghios Nikolaos, 4. Issa Messa, 5.Raydeli,6.Tarsanas,7.Agia Paraskevi,8. Kıyı bandı

Şekil 2.25 Plomari’de mahallelerin oluşum sırası

Kent iki tepe arasında bulunan Sedountas nehrinin çevresinde şekillenmiştir. Şekil 2.25’te kentin gelişim şeması görülmektedir. Nehrin kışın aktif olduğu, yazın ise kuruduğu görülmektedir. Yerleşimin gelişimine bakıldığında, ilk olarak Ammoudeli denen bölgede 1843 yılından önce yerleşim olduğu, Prastio denen bölgede balıkçıların ikamet ettiği küçük yapılar bulunduğu, Aghios Nikolaos mahallesinin 1843 yılında Megalohori’den gelenler tarafından kurulmaya başlanarak 1847 yılında inşa edilen kilise çevresinde gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır.

Kentin gelişimi Sedountas nehrinin doğusundaki Raydeli denen bölge ve nehir boyunca kuzeye doğru Issa Messa denen bölgede devam etmiştir. Kentin ızgara planlı gelişim gösterdiği nehrin doğu tarafındaki Tarsanas, tersanelerin bulunduğu bölgedir. Agia Paraskevi Mahallesi de, 19. yüzyıl sonunda inşa edilen kilisesi ile kentin en doğusunda yer almaktadır. Kıyı bandı eskiden kıyıda bulunan imalathanelerin yıkılması sonrasında doldurularak oluşmuştur.

2.3.3 19. Yüzyıl Öncesi ve 19. Yüzyılda Ayvalık ve Midilli Adası Arasındaki İlişkiler

İncelememize konu olan dönemde ve öncesinde Ada geneliyle karşı kıyı arasındaki ilişkilere bakılacak olursa;

- I. Anagnostou, Lesvos ve Küçük Asya'nın karşı kıyısı adlı makalesinde (Anagnostou 2007, ss.131-149) şu bilgileri vermektedir;
- Yalnızca jeomorfolojik değil, aynı zamanda antropolojik özellikleri de içeren modern coğrafya tanımına göre, ekonomi, demografik, siyasi yapı ve kültür gibi insan faaliyetlerini etkilediği için aşağıdaki ifadeler ile ortaya konulmuştur. Midilli ve Anadolu kıyılarının adadan deniz boyunca tek bir coğrafi alan oluşturduğu fikri öne sürülmüştür.

1. *Ortak köken.* Bu iki bölgedeki Hristiyan sakinlerin ortak kökeninin kanıtı, Ayvalık'ın 1773-1774'teki ikinci kolonizasyonundan (Kydonies) beri mevcuttur denilerek söz konusu dönemde Midilli Adası'ndan Ayvalık'a yerleşenler olduğu aktarılmaktadır.

2. *Ortak siyasi rejim.* Antik Dönem, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde iki bölgedeki Hristiyanların yaşadıkları ortak siyasi rejim, iki komşu bölge arasındaki ilişkileri güçlendirmiş ve sakinler arasında evlilikleri kolaylaştırmıştır.

3. *Özdeş dilbilimsel deyimler.* Uzun yıllar birlikte yaşamının bir sonucu olarak, her iki bölgenin Hristiyan sakinleri, özellikle Midilli ve Ayvalık'ta (Kydonies) yaşayanlar aralarında, gözlemlenebilen, ortak bir dil geliştirmişlerdir.

4. *Benzer gelenek ve alışkanlıklar.* Yukarıdakilere benzer şekilde, iki bölgenin Hristiyanları arasında ortak gelenekler olduğu ve benzer atasözleri kullanılırken, geleneksel kıyafet benzerliklerinin büyük ölçüde mevcut olduğu belirtilmektedir.

5. *İki bölgedeki ortak ekonomik faaliyetler.* İki bölgedeki ortak ekonomik faaliyetler, daha geniş bölgede bir transit ticaret merkezi olarak kurulması nedeniyle

Midilli'nin mali hâkimiyetiyle karakterize edilmiştir. Özellikle, Midilli Adası kökenli nüfusun sürekli, geçici veya kalıcı olarak karşı Anadolu kıyılarına ve 100 kilometre içeriye doğru göçü, bu bölgelerde neredeyse Midilli Adası kökenli kişilerce kasabaların ve köylerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır (İzmir, Ayvalık, Soma arası üçgen bölgede oluşan bazı yerleşimlerden bahsedilmektedir).

Midilli Adası kökenli Hristiyanların Anadolu kıyılarına göçü, Jön Türkler tarafından benimsenen milliyetçi politika nedeniyle 1910'dan sonra önemli ölçüde azalırken, Midilli'nin Yunan Devleti'ne entegrasyonu (1912) ve Lozan Sözleşmesi'nin dayattığı nüfus mübadelesi (1923) iki bölge arasındaki uzun soluklu ilişkiyi sonlandırmıştır.

Aynı kaynakta iki bölge arasındaki ticaret ve göçler ile ilgili şu bilgiler verilmektedir:

- 1821 Ayaklanması sonrası Ayvalık bölgesinin tümüyle yıkılması nedeniyle, 1828-1835 yılları arasında kentin yeniden yapımı için Midilli Adası kökenli çok sayıda inşaatçı ve işçinin bölgeye gittikleri ve yerleştikleri belirtilmektedir.

- Ayvalık'ın 1880 yılına kadar limanlarının buharlı gemilerin geçişine olanak sağlamaması Midilli Adası'na bu açıdan üstünlük sağlamış, iki liman arasında yelkenli gemiler ile çeşitli ürünlerin ticareti yapılmıştır.

- 19. yüzyıl boyunca Midilli Adası'nda yaşayan köylülerin karşılaştıkları ekonomik zorluklar nedeniyle karşı kıyıdaki yerleşimlere göç ettikleri belirtilmiştir. 1833 yılında adada yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle isyan çıkmıştır. 1836 yılında adada çıkan veba salgını adadan karşı kıyıya çok sayıda kişinin göç etmesine neden olmuştur. Çiftçilerin sefil durumu ancak Tanzimat Reformları sonrasında biraz iyileşebilmiştir. 1850 yılının Ocak ayında yaşanan don olaylarında zeytin ağaçları zarar görmüş ve gözlenen düşük sıcaklıklar nedeniyle yine karşı kıyıya çok sayıda göç olmuştur. Mytilene kentinde 6 Aralık 1851 tarihinde büyük kentsel komplekslerin yanmasına neden olan yangın ve 1860'lı yıllardaki deprem sonrasında da karşı kıyılara ve Batı Ege'nin iç kısımlarına göç olduğu belirtilmiştir.

- Midilli Adası kökenli ve özellikle kadın zeytin toplayıcıların adadaki zeytinliklerdense Ayvalık bölgesindeki zeytinliklerde zeytin toplamayı tercih ettikleri bunun nedeninin daha rahat koşullarda çalışmaları ve yüksek ücret almaları olabileceği söylenerek belirtilmiştir. Bu kişiler mevsimlik işçi olarak buraya gelmiş, zeytin işi bittikten sonra başka geçim kaynakları arayarak bölgeye yerleşmişlerdir.
- 1839'dan başlayarak kademeli olarak yaklaşık 20.000 kişinin Ege kıyılarına göç ettiği söz konusu kaynakta belirtilmiştir. Göç eden kişiler Küçük Asya kıyılarında Ayvalık-Soma-İzmir arasındaki bölgeye yerleşmiştir.

İki Yerleşim Arasındaki Ticari İlişkiler

18. yüzyılda bölgedeki Fransız ticareti ile ilgili olarak; Patrick Boulanger, (2007, ss.215-228) tarafından verilen bilgilere göre;

1535 yılından itibaren yenilenen "Kapitülasyonlar" sistemi sayesinde Fransızlar, Türkiye'de bulunan diğer yabancı milletlere göre ticari bir üstünlük elde etmiş ve 1669 yılında kurulan bir "franchise"dan faydalanan Marsilya, neredeyse zorunlu giriş noktası olarak ortaya çıkmıştır.

1720 yılında yaşanan veba salgını nedeniyle nüfusun yarısından fazlasının vefatı ve ticaretin felç olması sonrasında Marsilya zeytinyağı ve sabun ticaretinin uluslararası pazarı durumuna gelmiştir. Fransızların sanayileri için gerekli hammaddeleri sağlayabilmesi için Osmanlı Devleti'nin izni doğrultusunda Midilli, Port-Olivier, Ourlac, Mosconissi Adaları ve Doğu Ege'nin diğer noktaları (Casadely, Siagy) kadar uzak yerler Marsilya'ya zeytin ihracatına katılmıştır. Smyrna, 17. yüzyılın ortalarından başlayarak, Fransızlar tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa ticaretinin ilk yeri durumuna getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu limanlarına 18. yüzyılda Fransızlar tarafından verilen isimler de belirtilirse ticarete dahil olan limanlar şöyledir; Midilli (Midilli / Midilli), Port-Olivier (Yera / Yero), Mosconissi (Mosconissia / Yunda / Adalar), Ourlac (Vourla / Urla), Casadely (Kidonía / Ayvalık), Siagy (Sighagik / Sigagik) ve Smyrne (Smirni / İzmir).

Bölgedeki zeytinlerin nakliye şekli ve kalitesinin nasıl bozulduğu konusunda; *“Satış yerlerine nakliye ve yükleme, keçi veya keçi derisi ile yapılır, onlara zararlı tat ve koku verir. Hala satıcıların Batılı alıcıları gerçek ağırlıktan ayırmak için zeytinyağına yabani salatalık kaynatma ekledikleri kanıtlanmış dolandırıcılık vakaları var”* denilmiştir. Levanten ticaretinde ustalaşan Marsilya tüccarlarının, yürürlükteki uygulamalara ve yükümlülüklerle saygı göstermeleri koşuluyla, belli ölçeklerde hareket özgürlüğünden yararlandıkları, fakat zeytinyağının, dikkatlerini çeken ve “geri dönen” ürünlerden biri olduğu da vurgulanmıştır.

Mehmet Genç (2007, ss.229-235) D. Karydis ve M. Kiel tarafından yazılmış Yunanca bir kitaptan aldığı bilgileri aktarırken Midilli Adası’ndaki zeytinyağı üretiminin 17. yüzyılda başladığını ve 18. yüzyılda üretimin oldukça arttığını belirtmiştir. Bu konuyu belirtmesindeki dayanağı Osmanlı Devleti’nin ihracat konusuna sıcak bakmadığı ve ancak üretim fazlası olduğu zaman ek vergiler koyarak gerçekleştirdiği; yazar tarafından *“1718 / 1720’den itibaren ek vergiler konarak ihracata izin verilmesi, zeytinyağındaki aşırı üretimin göstergesidir. Bu ek gümrük vergileri resm-i miri ve bid’at olarak biliniyordu. %3’lük normal ihracat vergisinin aksine, bu yeni vergiler %20-30 kadar yüksekti”* denilerek vurgulanmıştır. İhracatın 1720 yılından sonra elli yıl kadar kesintisiz devam ettiği, 1740’lardan sonra önce düşmeye başladığı, Osmanlı arşiv belgeleri ışığında düşüşün 1750’lerde de sürdüğü, Yedi Yıl Savaşları sırasında tümüyle durduğu da verilen bilgiler arasındadır. Dış talepteki düşüş nedeniyle 1760’lı yıllarda iç pazara satışlar da vergilendirilmiş, bir süre sonra İstanbul ve İzmir’deki zeytinyağ talebini karşılayabilmek için ihracat ve iç ticaret yasaklanmıştır.

Tanzimat öncesi dönemde Osmanlı hükümetinin izni olmadan ve yalnızca önemli miktarlarda ürünün üretilebileceği yıllarda adadan ihraç edilmesi yasaktı. Zeytinyağ ihracatı genellikle yalnızca İstanbul ve İzmir’e yapılırdı. Bu amaçla Midilli Adalı zeytinyağı tüccarları, ürünlerini daha iyi tanıtmak için İzmir ve İstanbul’a yerleşmişlerdi. Midilli zeytinyağı tüccarlarının kuruluşunun kalıcı olmadığı, yalnızca ürünün daha kolay kullanılmasını amaçladığı açıktır. Ancak, Midillili Adalıların hem İstanbul’da hem de Anadolu’nun ilk Akdeniz bölgesinde, İzmir ve Kydonies

(Ayvalık) merkezli uzun vadeli, kalıcı olmasa da ticari amaçlı yerleşim durumu olmuştur (Anagnostou, 2004, s.73).

Sifneou Evridiki'nin (2007, ss.249-260) Ayvalık, Midilli ve Edremit arasındaki ticareti konu alan çalışmasında belirtilenlere göre;

Midilli Adası'nın Ege kıyılarına çeşitli türlerde ithalat ürünü gönderdiği bilinmektedir. Ticari yazışmalar ve ticaret istatistikleri taraflar arasındaki ilişkinin iki yönlü olduğunu kanıtlamaktadır. Midilli Adası'ndaki tüccarların ekonomik ve endüstriyel gelişimi, hammaddelerin sağlandığı ve endüstriyel ürünleri kanallara taşıdığı Küçük Asya hinterlandının varlığıyla bağlantılıdır.

Midilli Adası'nın dış ticaretinin önemli ölçüde arttığı 1860'tan beri, ithalatının yaklaşık üçte biri Doğu'ya yeniden ihraç edilmiştir. Adanın büyük ithalatçıları ve küçük tüccarlar, karşı kıyıda satış yapmış ve ürünlerini kasaba ve köylerin iç pazarlarında satmak istemişlerdir. 1860'tan sonra en az altmış yıl boyunca süren bu yaygın uygulama, 1925'te Midilli Ticaret Odası'nın muhasebe raporuyla doğrulanmıştır (Ticaret ve Sanayi Odası 1924-1925, Midilli, 1925, ss.12-13'den aktaran Sifneou, 2007).

Ayvalık'tan Midilli Adası'na tabakhaneler için çam kabuğu, inşaatlar için Sarımsak taşı ve kereste ithal edildiği, karşı kıyıya gönderilen ürünlerin ise daha çok endüstriyel ürünler olduğu kaynakta belirtilmektedir. Bunlar; zeytin değirmenleri için Kambot kumaşları ve penseleri olarak aktarılmıştır. Ancak asıl ürünün değirmenler için makineler olduğu "*Loukas ve Karamitzopoulos'un yerel makine atölyesi tarafından üretilen demir presleri ve zeytin değirmeni sistemleri, Orta Asya'nın buharla çalışan yağ değirmenlerini tedarik etti*" denilerek vurgulanmıştır. Ticari yazışmalar, Midilli iş dünyasının Küçük Asya'nın sanayileşmesine katkısının yalnızca makine temini yoluyla değil, aynı zamanda finansman sağlanması ve teknik konularda, ticarileştirme ve mesleki eğitim konularında önerilerde bulunulması yoluyla olduğunu ortaya koymaktadır. Ege Bölgesi'ndeki yağ yetiştiricilerinin, yetiştirme yöntemleri açısından mükemmel olduğu ve ağacın bakımına özel önem verdikleri zeytinliklerin sürülmesi, budanması ve gübrelenmesi ile ilgilendiklerinden

söz edilmektedir. Hatta mübadele sonrası adadaki zeytinliklerin iyileştirilmesine katkı sağlamışlardır. Fakat Midilli Adası'nın da sanayileşme açısından daha ileride olduğu kaynakta belirtilmektedir. Ayvalık, Yunan Devrimi'nden önceki en önemli zanaat faaliyeti olan sabun yapımında köklü bir geleneğe sahipti. 1840'larda ve 1850'lerde on beş sabun fabrikası vardı. Sabunun sabunlu toprakla karıştırılmasının artması sonucu ürün itibarını yitirdi ve Osmanlı Hükümeti'ni bu sabunların satışını yasaklamaya zorladı. Bu dönemde de Midilli Adası'ndaki tüccarlar ile bilgi alışverişi yapılarak sabun kalitesinin artırılması ile ilgili destek alınmıştır. 19. yüzyıl sonundaki tarım krizi sırasında da Ayvalık ve Midilli Adası'nın yenilmez yağlarının Osmanlı Hükümeti tarafından aynı pazara yönlendirildiği belirtilmekte; bu yağların Balkanlar, Doğu Akdeniz ve Rusya'ya lamba yakıtı olarak gönderildiği ifade edilmektedir. Bu malların ihracatı Midillili tüccarlarca organize edilmiştir. Ayvalık'ın kara bağlantılarının iyi durumda olmaması nedeniyle ticaretin deniz ulaşımının rahat sağlandığı Midilli Adası üzerinden gerçekleştiği söylenebilir.

Dini Bağlantılar

Eugenia Drakopoulou'nun (2007, ss.381-400) bildirisinde verdiği bilgilere göre; Midilli Adası ve Ayvalık'ın Athos Dağı'ndaki manastırlar ile manevi, sanatsal ve ekonomik bağları bulunduğu ve bu manastırlardan Pantokratoros manastırlarının üç bölümü, Iveron ve Dionysiou Manastırlarının Ayvalık'ta iki vakıf arazisi olduğu belirtilmektedir.

Aynoroz rahipleri de sanatlarını bu yere aktararak, etkileri yüzyılımıza kadar uzanan güçlü bir gelenek yaratırlar, örneğin Ayvalık'la yakından ilişkili Fotis Kontoglou'nun resminde olduğu gibi 18. yüzyılda kuzeydoğu Ege'de faaliyet gösteren Athos Dağı arasında aynı zamanda Leimonos manastırının katolik resmini yapan keşiş Nikiforos'du. Aynı yüzyılın sonunda, başka bir keşiş olan Kausokalyvite Makarios (1791-1812), Eresos ve Antissa'da ikonlar çizdi. Kydonies'de çıraklık yapmış ve 1821'den önce Agiasos'ta öğretmen olarak çalışan İberyalı bir keşiş olan Akindynos, el yazması kitap çoğaltıcısı, Athos Dağı'nın yanı sıra burası Sakız Adası ile de yakın temas halindedir. Damandriou manastırında

resim yapmaya çağrılan Michael Chomatzas gibi Chian ressamaları ve ağırlıklı olarak oymacılar bu dönemde büyük hareket kabiliyetine sahip olmakla birlikte prestije de sahipler ve şehre ulaşıyorlar (Drakopoulou, 2007, ss.381-400).

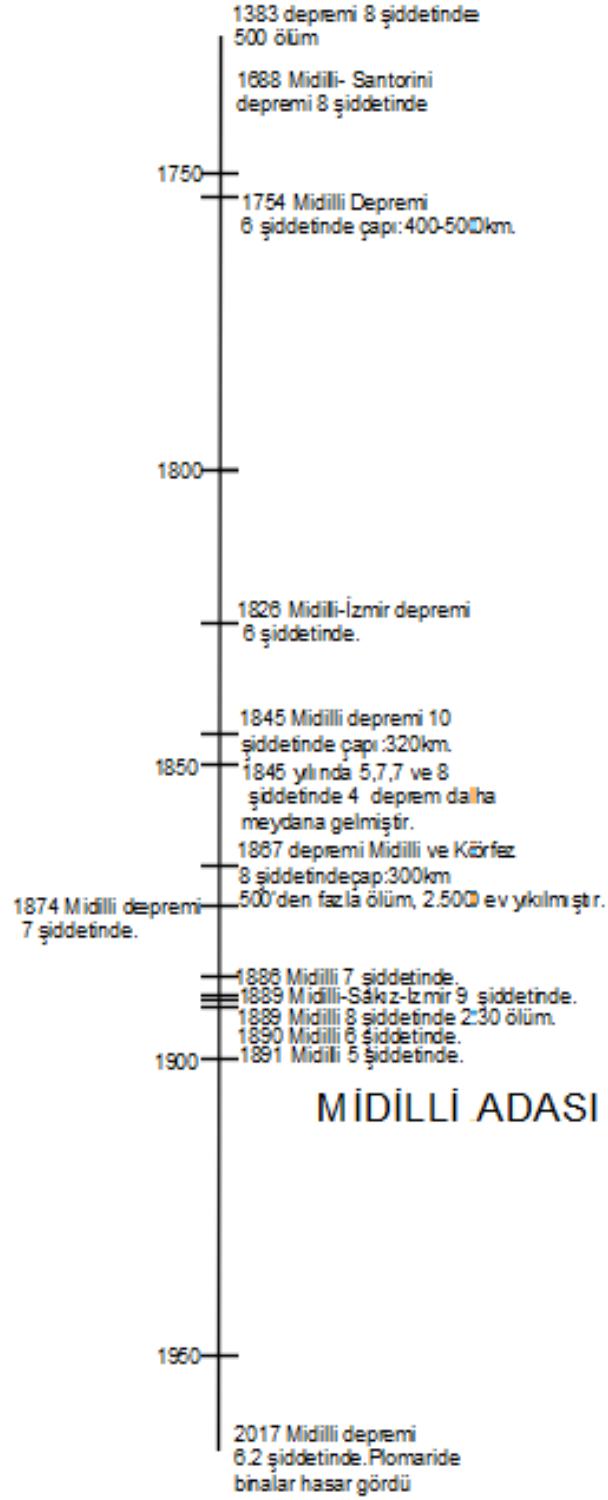
Athos Dağı keşişlerinin Ayvalık, Midilli Adası ve diğer Ortodoks Rum dini yapılarının bulunduğu Sakız adası gibi yerleşimler arasında geniş bir dolaşım kabiliyetine sahip oldukları ve burada çeşitli sanatsal ve eğitimsel faaliyetlerde bulundukları belirtilmiştir. 1700 yılına kadar Yunanistan genelinde tanınmış ressamların sayısının 1000'i aştığından söz edilerek bu kişilerden hiçbirinin Midilli Adası ve karşı sahil kökenli olmadığı, ancak 1700 yılından sonra bu bölgede yerli ressamların bulunduğu da bildiride verilen bilgiler arasındadır.

Dini resim sanatı, aynı zamanda diğer ticari ve entelektüel ilişkilerde, 19. yüzyılda Midilli ve Ayvalık'tı Kiklad adalarına bağlamaktadır. Georgios Kidoniatis (1817-1826) ikonları Ayvalı ve Tinoslu Megalohari'de bulunur ve 1826'da kilisenin kemerini boyar. Moschonisia'dan (1794-1820) Antonios Parisis'in ikonları Tinos, Paros ve Mykonos'ta bulunur. 1878'de Agia Barbara Pamfilon Kilisesi'nin mermer ikonostasisini boyayan Giannoulis Halepas'ın babası gibi Tinian mermerler de Midilli kökenlidir (Drakopoulou, 2007).

Üstte aktarılanlar, Ege Adaları'ndaki ve Ayvalık'ta bulunan Ortodoks Rum halkın 19. yüzyılda sıkı bir ilişki içinde olduğunu kanıttır.

İki Yerleşimdeki Kırılmalar

Depremler;

Şekil 2.26 Tarihsel süreçte Midilli Adası'ndaki depremler

Batı Anadolu ve Ege Adaları deprem kuşağında yer almaktadır. Bu nedenle bölgede tarih boyunca değişik büyüklüklerde depremler olmuştur (Şekil 2.26).

Mytilene kentinin kalesi de bunun bir örneğidir. Mytilene Kalesi'nin 1754 yılındaki 6 şiddetindeki depremde büyük hasar gördüğü için 1765-1766 tarihlerinde tamir edildiği literatürde belirtilmiştir (Kiel, 2005).

Adanın 1800 ile 1900 yılları arasında çok sayıda deprem olmasının yanında 22 adet yıkıcı depreme maruz kaldığı bilinmektedir. 1845 ile 1874 yılları arasında gerçekleşen depremler oldukça yıkıcı olmuş, 1867 yılında gerçekleşen 8 şiddetindeki depremde 500'den fazla kişinin öldüğü ve 2500 evin yıkıldığı literatürde belirtilmiştir. 1886 ile 1891 yılları arasında da adada çok büyük şiddette depremlerin olduğu kaynaklarda aktarılmaktadır (Köken, 2015).

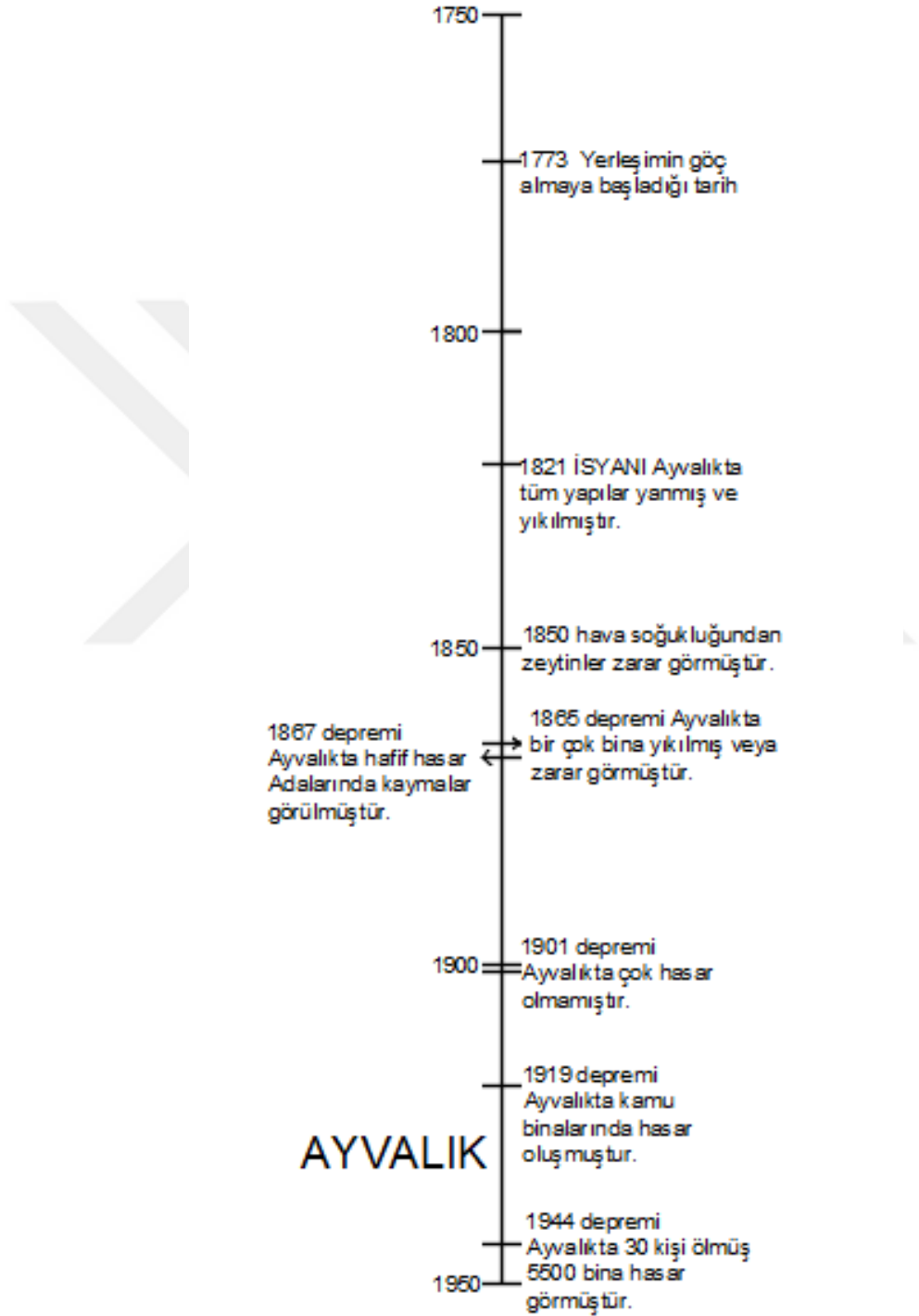
Ayvalık'ta 1750-1950 yılları arasında değişik büyüklüklerde çok sayıda deprem olmasına karşın Şekil 2.27'de belirtildiği gibi 1865 yılındaki depremde birçok binanın zarara uğradığı, Mübadele sonrası 1944 yılındaki depremde de 5500 binanın hasar gördüğü ve yıkıldığı anlaşılmaktadır.

Depremlerde zarar gören veya yıkılan yapıların yerleri ya boş kalmış ya da birçoğu kısa sürede aslına uygun olmayacak şekilde onarılarak kullanımı sağlanmıştır. 1944 depreminin izleri halen yerleşimde görülebilmektedir. Binaların sıva raspaları yapıldığında taş olan kısımlarda tuğla ile tamamlamalar veya eskiden cumbalı olduğu açıkça anlaşılan bir binanın cumbasız olarak onarımının yapıldığı çoğu yapıda izlenebilmektedir.

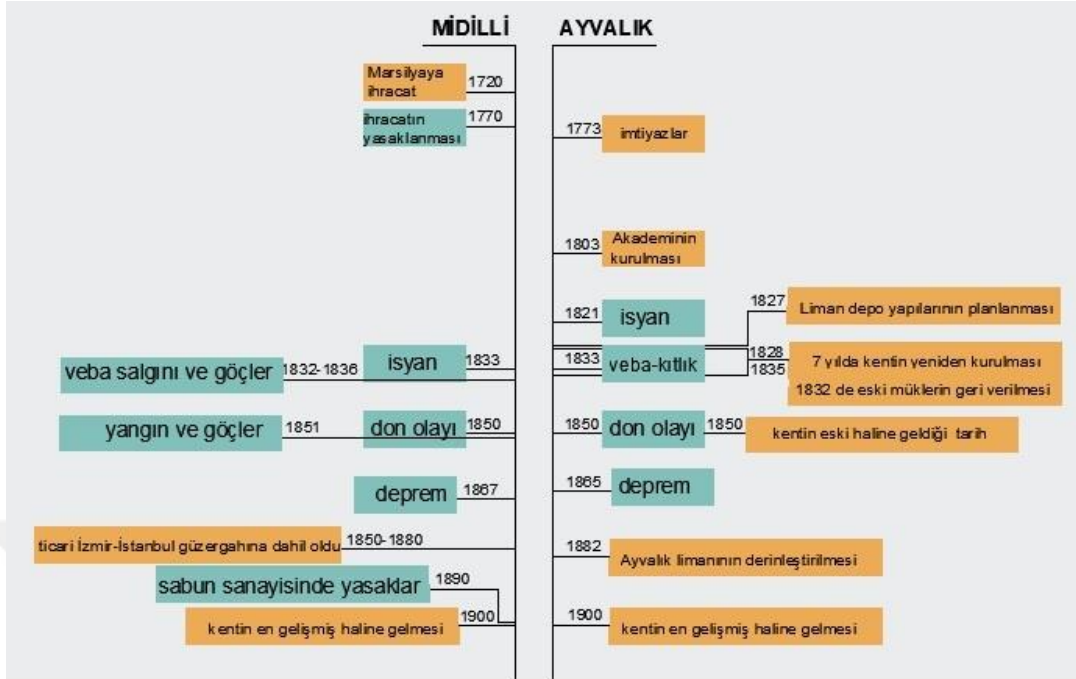
Bu nedenle tescilli yapı sayısı aslında Ayvalık tarihi dokusunun tümünü yansıtmamakta, yerinde yapılan detaylı incelemelerde gözden kaçan yapılar da tescil edilmeye devam edilmektedir.

Ayvalık'ta 1821 yılında çıkan isyan nedeniyle bütün kentin yıkılıp yangınlar nedeniyle yok olduğu da bilinmekte, 1865 yılındaki depremde de çok sayıda yapının

yıkıldığı düşünülmektedir. Bu nedenle Ayvalık tarihi konut dokusunda az sayıda 1840'lı yıllara tarihlenen yapı bulunduğu bu tarihten sonra inşa edilen yapıların yoğunluklu olarak kent dokusunu oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 2.27 Tarihsel süreçte Ayvalık yerleşimdeki depremler ve yıkımlar

Şekil 2.28 Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası'ndaki kırılmaları gösteren kronolojik şema

Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası'nda yaşanan kırılmaları gösteren Şekil 2.28'deki kronolojik şema yorumlanacak olursa;

Yerleşimlerin ticari gelişimi 18. yüzyılda İstanbul'da ve Avrupa ülkelerinde artan zeytinyağı gereksinimi sayesinde olmuştur. 1720 yılında Marsilya'ya Osmanlı Devleti'nin izin verdiği ölçüde ihracat yapılmaya başlanmıştır. Ancak 1770 yılında Osmanlı Devleti'nin artan gereksinimi nedeniyle ihracat yasaklanmış; fakat kaçak yollarla Avrupa'ya gönderim devam etmiştir. 1769 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle Mora Yarımadası bölgesinden ve İyon Adaları'ndan bölgeye Ortodoks Rum göçü olduğu görülmektedir. Midilli Adası ve Ayvalık'a bu göçmenlerin bir kısmı yerleşmiştir. Bir kısmı ise, Rusya'da kıyı kentleri kurmuştur. Aydınlanmacı fikirlere sahip bir rahibin atılımları ile Ayvalık'a bazı ticari imtiyazlar sağlanmış ve bunun da etkisi ile 1773 yılından sonra bölgeye yerleşimin arttığı görülmüştür. Yine aydınlanmacı fikirlere sahip din adamları sayesinde Ayvalık Akademisi kurulmuş ve Antik Yunan temelli eğitimler verilerek yeniden Bizans Devleti'nin kurulmasına yönelik siyasi çalışmalar yapılmıştır. Akademi Osmanlı Devleti tarafından 1806 yılında kapatılsa da, tekrar açılması sağlanmıştır. 1821 yılına kadar yerleşim göç olarak gelişmiş, 1821 yılındaki isyanda tamamen yıkılarak halkı buradan

uzaklaştırılmıştır. Midilli Adası'nın gerek Müslümanlar ile gayrimüslümlerin birlikte yaşadığı bir bölge olması, gerekse Osmanlı Devleti tarafından kontrol altında tutulan bir yerleşim olması nedeniyle bu isyana adadan katılım olmamıştır. İsyan sırasında yerleşimden uzaklaşan Ayvalık Rumları Midilli Adası ve diğer Ege Adaları'na gitmişlerdir. Bu dönemde Ayvalık bölgesi zeytinleri Midilli Adası yöneticisi tarafından işlenmiştir. 1827 yılında kentin yıkıntıları ile kıyı kesimi doldurularak depo yapıları yapılmak üzere planlaması Osmanlı Devleti'nce yapılmıştır. 1827 yılından başlayarak buraya tekrar Rum halkın yerleşimine izin verilmiş, Midilli Adası'ndan ve diğer adalardan yerleşime göç olmuştur. 1827-1835 yılları arasında kent tekrar kurulmaya çalışılmış, 1833 yılında veba salgını nedeniyle zor zamanlar geçirilerek kıtlık yaşanmıştır. Aynı dönemde 1832-1836 yılları arasında Midilli Adası'nda da veba salgını olduğu çiftçi sınıfının geçimini sağlayamadığı için isyan ettiği ve bu dönemde karşı kıyıya göçlerin gerçekleştiği görülmektedir. 1832 yılında Eski Ayvalık reayasının mülklerinin geri verileceği Devlet tarafından bildirilince, ayaklanan halkın da geri dönmeye başladığı literatürde aktarılmıştır (Erim, 1948). 1839 yılında İngilizler ile imzalanan Balta Limanı Anlaşması ve sonrasındaki Tanzimat reformları ile iki yerleşimdeki Rum Ortodoks halkın ticari açıdan ve geçimlerini sağlama açısından rahatladıkları anlaşılmaktadır. Ayvalık'ın ancak 1850 yılında eski refahına kavuştuğu bilinmektedir. Fakat 1850 yılına gelindiğinde daha çok Midilli Adası'nı etkileyen düşük sıcaklıklar nedeniyle zeytin ağaçları zarar görmüş, bu nedenle karşı kıyıya göçler olmuştur. Ayvalık çevresinde bulunan zeytin ağaçlarının bakımları çok iyi yapıldığından zararın daha az olduğu belirtilmiştir. Midilli Adası'nda 1851 yılında meydana gelen yangında birçok yapının yandığı, yine karşı kıyıya çok sayıda göç olduğu belirtilmiştir. 1867 yılında Midilli Adası'nda meydana gelen deprem sonrası da aynı şekilde karşı kıyıya göçler olmuştur. 1865 yılında Ayvalık'ta yaşanan deprem de birçok yapıya zarar vermiştir. Midilli Adası'ndan karşı kıyıya göç edenlerden bir kısmının Ayvalık'a yerleşmiş olabileceği düşünülebilir; fakat literatürde belirtildiği üzere göç edenlerin Edremit-İzmir arasındaki kıyı kesimine yerleştikleri ve Ege Bölgesi'nin 100 km'ye kadar iç kısımlarında yeni köyler kurdukları düşünülmektedir. 1850 dolaylarındaki göçün, zengin Rum topluluklarının bulunduğu ülkelere gerçekleştiği de literatürde belirtilenler arasındadır. İstanbul, Mısır, Romanya, Bulgaristan, Rusya, Marsilya gibi

yerlere göç edenlerin büyük kısmı 1880 yılları dolayında gerek evlilik, gerekse ticari amaçlı olarak Midilli Adası'na geri dönmüş ve kentin gelişimine katkıda bulunmuştur (Polion, 2014).

İzmir Konsoloslugu tarafından 1850 yılında Midilli Limanı'nın İzmir-İstanbul güzergâhına dâhil edilmesi ile adanın gelişimi hızlanmıştır. Yabancı sermayenin de adaya gelmesi ile sanayileşme başlamıştır. Ayvalık Limanı 1880 yılına kadar büyük gemilerin geçişine olanak sunmadığından güzergâhta yer almamıştır. 1882 yılında Ayvalık Limanı'nın da büyük gemilerin geçişine olanak sağlaması kentin ticari gelişiminde etkilidir.

Midilli ticari limanının deniz trafiği, İzmir Limanı'nın eşzamanlı ve hızlı gelişiminden etkilenecek çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. Midilli, 1880'lerden başlayarak İzmir, İstanbul, Galatsi, Trieste, İskenderiye, Pire ve Marsilya ile düzenli ulaşım sağlamıştır. Bu sayede kentin ve yaşam şeklinin batılılaştığı ve kentsel dönüşümün doruk noktasına ulaştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2.6 Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası'nda kırılma oluşturan olumsuz olaylar

	Salgın hastalıklar	Yıkıcı depremler	Ekonomik zorluklar	İsyanlar	İklimsel olaylar (don olayı)	Yangın ve yıkımlar	Göçler
AYVALIK	1833	1865 1944	1833	1821	1850	1821	1821
MİDİLLİ	1832 1836	1867 1874 1889 2017	1833	1833	1850	1851	1828 1836 1840 1850 1851 1889 1890

Tablo 2.7 Tarihsel süreçte Ayvalık ve Midilli Adası'nda kırılma oluşturan olumlu olaylar

	Avrupa'ya ihracat	İmtiyazlar	Eğitim Kuruluşları	Kentsel Dönüşüm	Kentlere geri göç	Sanayileşme	Kentlerin en gelişmiş hali
AYVALIK	1880-1920	1773-1774 1839-1840	1803 1840	1827-1850	1827-1850	1880 sonrası	1880-1900
MİDİLLİ	1720-1770 1860-1920	1839-1840	1840	1839-1878	1880 sonrası	1840-1880	1880-1900

Tablo 2.6 ve 2.7’den algılandığı üzere Midilli Adası ve Ayvalık’ta gelişen olumlu olayların genel etkenler nedeniyle paralel gittiği görülmekte, Midilli Adası’nın konum ve ulaşım açısından üstünlük taşıması nedeniyle ticari açıdan daha erken ve daha fazla gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Adada yaşanan salgın hastalıklar, depremler ve iklimsel olayların daha etkili ve yıkıcı olması karşı kıyıya göçleri ve kentsel dönüşümün boyutunu artırmıştır. Tarımsal faaliyetlerin adanın dağlık yapısından dolayı zor olması ve çeşitli yıkıcı, zorlayıcı doğa olayları sonrası göç eden kesim işçi ve çiftçi sınıfıdır. Karşı kıyıda ticari açıdan yer sahibi olmak ve daha iyi yaşam koşulları aramak için göçler olmuştur.

Midilli Adası’nda Batı ile ilişkilerin ticari olarak gelişen sınıf tarafından çabalar sonucu daha erken tarihte ve fazla olması kentsel düzeni ve yapılaşmaları etkilemiştir. Midilli Adası’ndaki konut yapılarında Batı ve Doğu (Ege kıyıları) ile ilişkilerin mimari etkilerini görmek olanaklıdır. 1880 sonrası yapılan evlerde çoğunlukla batı etkisinde kalınmıştır. Bu tarihten sonra adada inşa edilen konutlarda yapı malzemelerinin bile yurt dışından getirildiği belirtilmektedir. Mytilene’nin kırsal kesimde bulunan kule evleri, bahçe içindeki büyük konakları, yeni liman çevresinde inşa edilen ticari yapıları bu gelişmişliği göstermektedir. Ayvalık daha korunaklı olması ve ulaşımın kısıtlılığı nedeniyle ticari açıdan daha geç gelişim göstermiştir. Ayvalık’ta tamamı Rum Ortodoks olan halkın Antik Yunan’a olan sempatisi, aidiyet hissi ve halkın siyasi düşüncelerinin etkileri yerleşimdeki yapılaşmalara yansımıştır. Midilli Adası’nda ticaretin gelişimi ile oluşan burjuva sınıfı etkisiyle aynı dönemde inşa edilen konut yapıları Ayvalık’takilerden büyük farklılık göstermektedir. Plomari de, 1840 yılından sonra ticari amaçla gelişen bir kıyı kentidir. Kentin gelişimi sabun imalatı ve gemi yapımı sayesinde gerçekleşmiştir. İnsan yaşamı, yurt dışı ilişkiler ve buna bağlı olarak yapılaşma açısından Mytilene kentinin şehir düzeyine ulaştığı, Ayvalık ve Plomari kentlerinin de ticaret sayesinde gelişmiş kasabalar olduğu söylenebilir. Bu nedenle Plomari ve Ayvalık yerleşimlerinde yaşayan insan profili ve dolayısı ile konut yapıları birebir olmasa da benzer özellikler göstermektedir.

2.4 Bölüm Değerlendirmesi

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin gelişimine etki eden genel ve özel etkenlerin şunlar olduğu anlaşılmıştır:

Genel Etkenler (Tablo 2.8):

- Yerleşimlerin bitki örtüsü ve iklim özellikleri,
- Osmanlı devleti ve Batı ülkelerinin 18. yüzyılda artan zeytinyağı ihtiyacı,
- Bölgenin 18. yüzyılda artan zeytinyağı ihtiyacının büyük kısmını karşılayacak kapasitede zeytin ağacına sahip olması,
- Osmanlı Devleti hâkimiyetinde yaşayan gayrimüslim halk arasında Rum Ortodoksların ayrıcalıklı olması, adaların fethi sonrası Rum Ortodoks halkın bu bölgeye yerleşmesi,
- Fransız, İngiliz ve Rus devletinin Akdeniz ticaretinde etkin olmak için Rum Ortodoksları himaye etmesi ve ticareti bu halk üzerinden yürütmeleri,
- Aynı devletlerin bölgede yeniden Bizans İmparatorluğu'nu kurmak istemeleri ve bu nedenle Rum Ortodoks halkı desteklemeleri,
- Rum Ortodoks halkın bu ortam içinde Fransa'da oluşan aydınlanma ve ulusçuluk fikirlerini benimsemeleri ve bölgenin bu nedenle önemli olması,
- Sanayi Devrimi sonrasında artan hammadde gereksinimi sonucu bölgede dış ticaretin artması, İzmir Limanı'nın gelişmesi,
- Rum Ortodoks halkın çeşitli ülkelerde ve bölgelerde bulunması ve sürekli iletişim halinde olmaları. Eğitimin söz konusu dönemde önemli bir boyut kazanması,
- 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması, 1839 Balta Limanı Anlaşması ve Tanzimat reformlarının Rum Ortodoks halkı ticari açıdan üstün konuma getirmesi,
- İngiliz ve Fransızların bölgeye ticari yatırımları.

Tablo 2.8 Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin oluşumuna etki eden genel faktörler

YERLEŞİMLERİN OLUŞUMUNA ETKİ EDEN GENEL FAKTÖRLER	AYVALIK	MYTİLENE	PLOMARI
İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ	Akdeniz iklimi Zeytin ağacı	Akdeniz iklimi Zeytin ağacı	Akdeniz iklimi Zeytin ağacı Meşe palamudu
YAŞAYANLARIN ETNİK KÖKENİ	Rumlar	Türkler Rumlar	Rumlar
YAŞAYANLARIN DİNİ İNANCI	Hristiyan Ortodoks	Müslüman Hristiyan Ortodoks	Hristiyan Ortodoks
KURULUŞTAN İTİBAREN SİYASİ REJİM	Antik Dönem Bizans, Osmanlı Dönemi	Antik Dönem Roma, Bizans Osmanlı Dönemi	Osmanlı Dönemi
EKONOMİK FAALİYETLER	Zeytinyağı ve Sabun ihracatı	Zeytinyağı ve Sabun ihracatı	Sabun ihracatı
YASALAR	Tanzimat öncesi ve sonrası	Tanzimat öncesi ve sonrası	Tanzimat sonrası

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri aynı coğrafi bölgede yer aldıklarından aynı iklim ve bitki örtüsüne sahiptir. Yerleşimlerin yakınında geniş zeytinlik alanların bulunması, zeytinyağı gereksiniminin artması, kentlerin zeytinyağı ticaretine bağlı olarak gelişmesinin ana etkenlerinden biridir. Her üç yerleşimde de zeytinyağı ve sabun üretiminin en yoğun ticari faaliyet olduğu görülmektedir.

Yerleşimlerin özellikle 19. yüzyılda yoğun Rum nüfusa sahip olması ve Rumların Osmanlı Devleti içinde ayrıcalıklı dini ve ticari statüleri yerleşimlerin gelişimine katkı sağlamıştır.

Ayvalık ve Mytilene kentlerinin Plomari kentinden farklı olarak antik çekirdeğe sahip olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

Ayvalık ve Mytilene kentleri yapılaşma konusunda Plomari kentine göre daha eski yerleşimler olduğundan, Osmanlı devleti yasalarının Tanzimat öncesi ve sonrası dönemlerde etkili olduğu görülmekte, Plomari kentinde ise 1840 yılından sonra Tanzimat sonrası geçerli olan yasalar çerçevesinde yapılaşmalar olduğu düşünülmektedir.

Özel Etkenler (Tablo 2.9):

- Yerleşimlerde kentin gelişimine katkı sağlayan kişilerin maddi ve ticari yapısı, bağlantıları, bu kişilerin siyasi fikirleri,
- Yerleşimlerin topoğrafik yapısı,
- Yerleşimlerin ulaşılabilirlikteki kolaylığı ve ticari ilişkileri,
- Yerleşimlerde yapılaşmaların olduğu dönemdeki yasal çerçeve,
- Yapıları inşa eden ve ettiren kişiler,
- Kentlerin özelinde yaşanan olumsuz ve olumlu kırılmalardır.

Tablo 2.9 Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin oluşumuna etki eden özel faktörler

YERLEŞİMLERİN OLUŞUMUNA ETKİ EDEN ÖZEL FAKTÖRLER	AYVALIK	MYTILENE	PLOMARİ
TOPOĞRAFİK YAPI	Az eğimli	Az eğimli	Çok eğimli
ULAŞILABİLİRLİK	Karadan ve denizden zor ulaşım	Karadan zor, Denizden kolay ulaşım	Karadan zor, Denizden kolay ulaşım
YAPILARI İNA ETTİRENLERİN ETNİK KÖKENİ	Hristiyan Ortodoks	Müslüman Hristiyan Ortodoks	Hristiyan Ortodoks
MİMARLARIN VE USTALARIN KÖKENİ	Midilli Adasından, Ege Adalarından, Bergama'dan	Midilli Adasından, Ege Adalarından, Makedon kökenli	Ege adalarından
TAHRİBAT	1821 İsyanı sonrası 1944 depremi	1851 yangını 1867 depremi	2017 depremi
YAPILAŞMALARIN YOĞUNLAŞTIĞI DÖNEMLER	Antik dönem, Bizans dönemi, 1773 sonrası yeni yapılaşmalar	Antik dönemden itibaren kesintisiz yapılaşmalar	Tanzimat sonrası yapılaşmalar
19. YÜZYILDA GELİŞİME ETKİ EDEN FAKTÖRLER	siyasi(bağımsızlık) ve ticari faktörler	ticari faktörler	ticari faktörler

Ayvalık ve Mytilene kentlerinde, Plomari yerleşimine göre daha az eğimli ve denize doğru daha orantılı bir topoğrafik yapı hâkimdir. Plomari yerleşiminin sahip olduğu tepelik alanlar daha dik eğimlidir. Her üç yerleşim de tepelik alanlar arasında oluşan ve yazın kuruyup kışın yoğun akan derelerin çevresinde gelişim göstermiştir.

Ayvalık yerleşiminin bir iç deniz kıyısında kurulması ve bu iç denize girişi sağlayan boğazların 1880 yılında derinleştirilene kadar derinliğinin az olması ve o dönemde kara yollarının bozuk olması sebebiyle ulaşımı zordu. Bu da ticaretin başka limanlar ile küçük kayıklar vasıtasıyla yapılmasını beraberinde getirmiş; ticari gelişimi yavaşlatmıştır. Mytilene limanı ise, kolay ulaşılabilir doğal limanı sayesinde

bölgede İzmir Limanı'ndan sonra en çok ticaret yapılan limandır. Plomari limanı da doğal olarak ulaşılabilir olmakla birlikte kayalık olduğundan rüzgârlı havalarda ulaşımı zor olmuştur. Çok yakındaki Melinda limanı da Plomari kentine hizmet eden ikinci doğal liman görevi görmüştür. Plomari limanının işlek bir duruma gelmesi ve yerleşimin oluşturularak gelişmesi bölgede 19. yüzyılda artan ticari faaliyetlerin sonucudur. Midilli Adası'nın dağlık yapısı nedeniyle Ada'nın diğer yerleşimlerinden Plomari'ye karadan ulaşım 19. yüzyıl sonuna kadar zor sağlanmıştır.

Her üç yerleşimde de Ortodoks Rumların yoğun nüfusa sahip olması, toplumun dini yapısı ve yaşam şeklinin bir sonucu olarak konut yapılarının oluşturduğu mahallelerin bir kilise çevresinde konumlanmasına etki etmiştir. Mytilene kenti için durum daha farklı olmuş, kentte Müslüman Türkler ve Ortodoks Rumların birlikte yaşaması kentin biçimlenmesinin diğer iki yerleşime göre farklı olmasını beraberinde getirmiştir.

Yapılaşmada özellikle daha önemli yapılarda mimar ve ustaların isimleri kaynaklarda belirtilmekle birlikte, konut yapılarında da kontrolör olan mimarlar ve çalışan ustaların kökeni hakkında ulaşılan bilgilere göre; Mytilene ve Ayvalık kentinde çalışan ustaların yine Ortodoks Rum kökenli olduğu, bu kişilerin Midilli Adası'ndan, Ege Adaları'ndan, Bergama'dan ve Makedonya'dan gelip sezonluk olarak bölgede inşa faaliyetlerinde bulundukları kaynaklarda aktarılmıştır.

Kentlerde oluşan tahribatların etkisi büyüktür. Ayvalık 1821 İsyanı'nda büyük yıkıma uğramış ve yeniden kurulmuştur. Yerleşimde oluşan depremler tarihi yapıların bir bölümünün de kaybına yol açarak kentin bütününe korunmasını engellemiştir. Mytilene kentinde de yangın ve depremler çok sayıda yapının yok olmasına yol açarak kentin 19. yüzyıl sonunda kentsel dönüşüm geçirmesine neden olmuştur. Plomari kentinin ise zaten 1840 yılından sonra yapılaştığı bilinmekte olup, 1867 depreminde yerleşimde yıkım olmadığı yapıların sağlam kaldığı, 2017 depremine kadar kentin 19. yüzyıla ait dokusunun genel olarak özgün durumunu koruduğu anlaşılmıştır. 2017 yılındaki depremde de yapılar zarar görmüş; fakat tamamen yıkımı söz konusu olmamıştır.

Yerleşimlerdeki ilk kuruluş ve gelişim dönemlerine bakıldığında, Ayvalık'ın antik bir çekirdeğe sahip olsa da küçük bir yerleşim olduğu, ancak 1773 yılından sonra gelişerek köy yerleşimi olmaktan çıkıp kaza durumuna geldiği literatürde aktarılmaktadır (Erim, 1948). Mytilene antik dönemden başlayarak önemli bir kent olmuş ve yıllar boyu kesintisiz yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Kent içinde günümüzde de arkeolojik buluntulara rastlanmaktadır. Plomari ise, ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında oluşan ve gelişen bir kenttir.

Her üç yerleşimin de ticarete bağlı gelişim gösteren kentler olmasının yanı sıra Ayvalık yerleşiminde yaşayan kişilerin Yunan bağımsızlığı konusunda etkin rol oynayan kişiler ile bağlantılı olduğu ve bu konuda çalışmaların yoğun olduğu literatürden öğrenilmiştir (Arıkan, 1944). Bu nedenle Ayvalık kentinin, Mytilene ve Plomari'den farklı olarak siyasi açıdan da göç alan bir yerleşim olduğu anlaşılmaktadır.

Mytilene, Ayvalık, Plomari kentlerinin gelişimine etki eden genel etkenler ortak olmakla birlikte, kentlerin gelişiminde özel etkenlerin kentleşme ve yapılaşmadaki etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Konut yapılarının ve kentsel yapının karşılaştırılması sırasında özel etkenlere daha geniş yer verilmiştir.

BÖLÜM ÜÇ

AYVALIK, MYTİLENE VE PLOMARİ KONUT DOKULARI

3.1 Ayvalık

Ayvalık kentsel sit alanı incelendiğinde, yerleşimin doğal sınırlar olan tepe ve deniz arasında şekillendiği görülmektedir. İki tepe arasından geçen akarsu, atıkların denize gönderilmesi yanı sıra, taşıma yüzeyi ve su kaynağı olarak işlev görmüştür. İklimsel değişim nedeniyle yağışların azalması sonucu derenin bataklık durumuna gelmesi ile üstü kapatılarak kentin ana yol akslarından biri oluşturulmuştur. Kentin ilk mahallesi Taksıyarihis, diğer mahallelere göre daha yüksek bir alanda, iç denize hakim olacak şekilde kurulmuştur. Bu da denizden gelebilecek saldırılara karşı korunma çabasının sonucudur. Ayvalık'ta kilise çevresine yapı adalarının eklenmesi ile mahalleler gelişmiştir. Dolayısı ile her mahallenin merkezinde bir kilise yer almaktadır. Topoğrafik eğrilere göre şekillenen yolların sınırladığı yapı adaları kent genelinde organiktir. Çok eğimli alanlarda ııınsal ve gridal dokulu yapı adalarına da rastlanmaktadır. Sonradan deniz doldurularak kente eklenen depo ve imalathanelerin yer aldığı kıyı bölgesinde gridal doku hâkimdir. Kentin eski kıyı sınırını oluşturan hat kısmen ana yol aksıdır. Bu yola ve denize paralel ikinci bir yol aksı ve bu iki ana yola dik olarak bağlanan eski derenin kapatılması ile oluşan Dereboyu Caddesi kentin en geniş yollarıdır. Kentin diğer ara sokaklarının dar olması motorlu taşıt kullanımından önce oluşturulmasının sonucudur. Osmanlı Devleti tarafından her tür yapılaşmanın kontrol altında olduğu önceki bölümlerde belirtilmiştir. Kentin kurulduğu dönemde geçerli yasalar doğrultusunda yol genişlikleri, bina yükseklikleri, cephe açıklıkları, malzeme kullanımı ve hatta yapım sistemi ile ilgili kuralların yerel mimarlarca ve yöneticilerce denetlendiği kaynaklarda belirtilmektedir (Dündar, 1999). Kent genelindeki ortak mimari dilin okunabilmesine dayanılarak yerleşimde kurallı yapılaşma olduğu algılanmaktadır. Konut yapılarının planlarının gereksinim ve yaşam şekline göre tasarlandığı anlaşılmaktadır. Mahallelerin ilk kurulduğu dönemlerde daha büyük olan parselasyon düzeninin ilerleyen dönemlerde arazi rantının yükseltmesi nedeniyle bölünerek daha küçük parsellere geçildiğini düşündüren örneklere rastlanmıştır. Yapım sistemi genellikle

aynı olmak koşulu ile dönemsel olarak yapı cephelerinde ve süslemelerinde farklılıklar olduğu gözlenmektedir. İlk dönem yapıları daha yalındır. Son dönem yapılarında neoklasizmin de etkisiyle cephe süslemelerinde artış görülmektedir.

3.1.1 Ayvalık Yerleşiminde Konut Yapılarının Oluşumuna Etki Eden Özel Etkenler

Yerleşimdeki yapılar daha önce de söz edildiği gibi, volkanik kayalar üzerinde yani sağlam bir zeminde inşa edilmeye başlanmıştır. Korunaklı bir iç denizin kıyısında yer alan yerleşimin ilk mahallesi bu iç denizi tümü ile görece şekilde eğimli arazide konumlandırılmıştır. Yerleşimin çevresindeki toprak arazinin ağaçlık alanlar veya tarım arazisi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle yerleşime yakın konumda bulunan zeytinlikler ticari gelişime olanak sağlamıştır. Akdeniz iklimine sahip yerleşimde su gereksinimi yağışlar sayesinde sarnıçlarda biriktirilerek veya yeraltı sularıyla dolan kuyulardan sağlanmıştır. Yapıların çatı örtülerinin yağışlar nedeniyle alaturka kiremitli kırma veya beşik çatı olduğu, bazı yapılarda çatı teraslarının bulunduğu görülmektedir. Evlerin açıklıklarının ve konumlanışlarının olabildiğince güneş alacak şekilde olduğu düşünülmektedir. Hâkim rüzgâr kuzeydoğudan esen poyrazdır. Sokaklar denizden kente doğru esen poyraza dik konumlandırılmıştır. Yapı adalarının iç kısımlarında bulunan bahçelerin rüzgâra karşı korunaklı olduğu ve Osmanlı geleneği olan mahremiyet nedeniyle genellikle sokaktan algılanmadığı görülmektedir.

Kentin ilk olarak kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte; yerleşimin Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında, Ortodoks Rumların zeytin ve ürünleri üzerine ticaret yapmaları sonucu geliştiği görülmektedir. Yerleşimde yaşayan kişilerin, Avrupa'da, Ege Adaları'nda ve çeşitli bölgelerde yaşayan Ortodoks Rumlar ile dini, ticari ve siyasi ilişkilerinin bulunduğu bilinmektedir. Bu bağlantılar sonucu yerleşimler arasında kültür, sanat ve eğitim konusunda da alışveriş olduğu anlaşılmaktadır (Anagnostou, 2007).

Ayvalık yerleşiminin ticari gelişimi ancak 1880 yılından sonra iç denize girişi sağlayan boğazın derinleştirilerek büyük gemilerin geçebilmesi ile sağlanabilmiştir.

O nedenle ticari gelişimi daha önce gerçekleşmiş diğer yerleşimlerdeki yapılar ile karşılaştırıldığında, yapıların genellikle daha yalın olduğu ve gereksinime göre şekillendiği görülmektedir. Aynı dönemde Ege Adaları'nda daha hızlı ticari gelişim gösteren yerleşimlerde Avrupa'dan gelen Neoklasizm akımının etkisinin daha çok görüldüğü yapılaşmaların olduğu kaynaklar ışığında tespit edilmiştir. Örnek verilecek olursa;

“H NEOKLASIKH APXITEKTONIKH TΩN KATOIKIΩN THΣ EPMOYΠOΛHΣ ΣYPO” adlı kaynakta 1821 İsyanı sonrası ilk yerleşimcileri İzmir, Sakız Adası, Ayvalık'tan olmak üzere çeşitli yerlerden gelen Rumların Syros Adası'nda bulunan Ermoupolis kentini kurdukları ve kentin kısa sürede ticari açıdan çok gelişim gösterdiği belirtilmiştir. Kentin en eski tarihli yapısının Resim 3.2'de görülen yapı olduğu, fakat ticari gelişim sonrası İtalya ve Almanya gibi ülkelerden gelen mimarların yerleşimdeki yapıları tasarladığı, yapılaşmada Neoklasizmin etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Kaynakta sunulan, Ayvalık'taki yapılar ile aynı dönemdeki (1840-1900 yılları arasındaki) yapılaşmalara bakıldığında, Ermoupolis'te inşa edilen yapıların çok daha ihtişamlı oldukları algılanmaktadır. Resim 3.1'de örnek olarak verilen 1870 tarihli yapının plan kurgusu Ayvalık'taki konutlarda görülen tiplerden birisidir.

Şekil 3.1 Ermoupolis'te bulunan 1870 tarihli ikiz ev

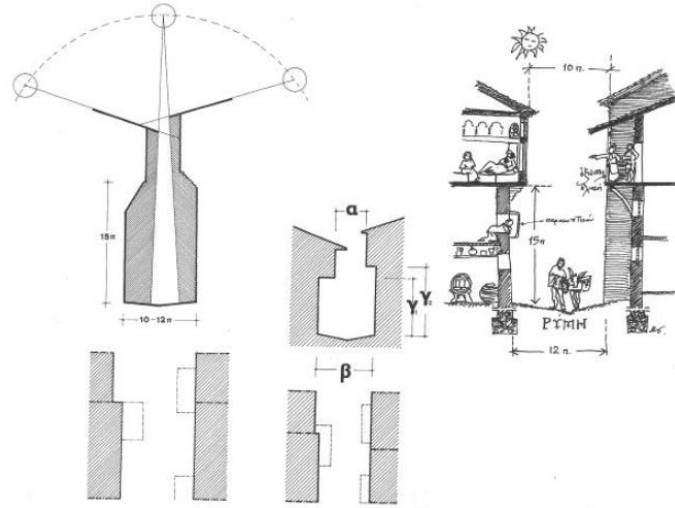
Şekil 3.2 Ermoupolis'te bulunan 1827 tarihli yapı

Şekil 3.2'de görülen 1821 İsyanı sonrası Ermoupolis'i kuranların inşa ettiği en eski yapının 1827 yapım tarihli olduğu belirtilmiştir. Fotoğraf o dönemdeki yapılaşmaya örnek oluşturması açısından önemlidir. Pencere ve kapı boyutu, üçgen çıkması, taş dokusu ile Ayvalık evleri ile benzerlik göstermektedir. Yapı cephesi, kültürlerin sentezini sunar nitelikte olup bir yönde ahşap eliböğründelerle desteklenmiş şahnişin, diğer yönde üstü kemerli geniş pencereler ve giriş kapısı üstündeki üçgen alınlık etkileşim yanı sıra dönemsel değişimi de düşündürmektedir.

Osmanlı Devleti, hâkimiyeti altında olan tüm yerleşimleri en küçüğüne kadar denetim altında tutmuş, önceki bölümde de belirtildiği üzere yapılaşmalar nizamname ve kanunların çıkarılması öncesinde bile görevlendirilmiş kişiler tarafından denetlenmiştir. Tanzimat Dönemi ve izleyen yıllarda imar ile ilgili yasal düzenlemelerin taşrada ne kadar etkili olduğu tam olarak bilinmese de, inşa edilen yapıların belli kurallar içinde yapıldığı algılanmaktadır. Ayvalık'ta incelenen alanlarda bulunan konut yapılarının genellikle belli yüksekliklerde olduğu, çıkmaların binadan yola 70-80 cm dolayında, en üst katta ve belli yüksekliklerde yapıldığı; belli dönemlerde bu çıkmaların şekli ve cephe uzunluğuna bağlı olarak oranlarında değişiklik olduğu; pencere ve kapı boyutlarında standart ölçü ve oranların kullanıldığı; pencere, kapı sövelerinin, bina plastr ve silmelerinin genellikle aynı ölçülerde olduğu; ahşap pencere ve kapı kanatlarında aynı veya benzer detayların kullanıldığı; binalarda yola zemin katta bir basamaktan fazla taşma

olmadığı; ana giriş kapılarının üzerinde mutlaka havalandırma bölümünün yer aldığı; yapılar arasına taş duvar örüldüğü; yan yana iki binadaki çıkmalar arasında mesafe bulunduğu gibi nizamname ve kanunlarda belirtilen bazı hususların yerleşimde uygulandığı görülmektedir. Yapıların onarımlarının izne bağlı olduğu ve kurallara uymayan yapılara onarım izni verilmediği Melih Ersoy'un (2017) "Osmanlı'dan Günümüze İmar ve Yasalar" kitabında da belirtilmiş olup 1882 ve 1891 tarihli Binalar (Ebniye) Kanunu'nun tüm yerleşimler için geçerli olduğu dikkate alınarak yerleşimdeki konut dokusu üzerindeki etkileri de aynı kaynaktaki kanunlar ışığında araştırılmaktadır.

2. bölümde de detaylı olarak belirtildiği gibi, yapıları inşa ettiren kişiler Ortodoks Rumlardır. Yapıları inşa eden ustaların da Osmanlı Arşivleri'nde ulaşılan isimler ışığında aynı etnik kökenden geldikleri, fakat genellikle dolaşım halinde oldukları, bu nedenle çeşitli yerlerden yapı öğelerini, yapım stillerini yerleşime taşıdıkları düşünülmektedir. Yıllar boyunca ustadan çırağa aktarılan yapım tekniklerinin taş duvarlarda, ahşap karkas yapımda en yakın ulaşım mesafesinde bulunan yöresel malzemeler kullanılarak uygulandığı düşünülmektedir. Yapıların konumları, içinde yaşayacak kişilerin yaşam şekli ve gereksinimleri, maddi olanakları, estetik anlayışları, çalışan ustaların becerileri ve geleneksel yapıma ilişkin bilgileri, en önemlisi yapılaşma kuralları binanın biçimlenişinde etkili olmuştur. Çok önceki devirlere ait yapılarda uygulanmış yapılaşma kurallarının veya geleneklerinin yeni yapılaşmalarda da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Örneğin Bizans Dönemi'nde kullanılan bazı yapım kurallarının Osmanlı Dönemi'nde de devam ettiği kaynaklarca belirtilmektedir (Moutsopoulos, 1974).

Şekil 3.3 Sokaklardaki binaların ve çıkıntılarının çizimi ve mesafeleri (Moutsopoulos, 1974)

Şekil 3.3'de görüldüğü üzere kaynakta Bizans yapım kurallarına göre yapıların güneş alabilmesi için sokaktaki çıkmaların belli kurallara göre düzenlendiği, sonraki yüzyıllarda da (16.-19. yüzyıllar) aynı kuralların Osmanlı şehirlerinde uygulandığı belirtilmiştir. Söz konusu sistemin Ayvalık evlerinde de kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Kentte yaşayan kişilerin dini inançlarının güçlü olduğu yerleşime yakın konumda bulunan manastır yapılarından ve çok sayıdaki kilise yapısından anlaşılmaktadır. (Şekil 3.4) Yerleşimdeki konutlardan daha eski zamana tarihlenen manastırlarda da yapım sistemlerinin aynı olduğu algılanmaktadır.

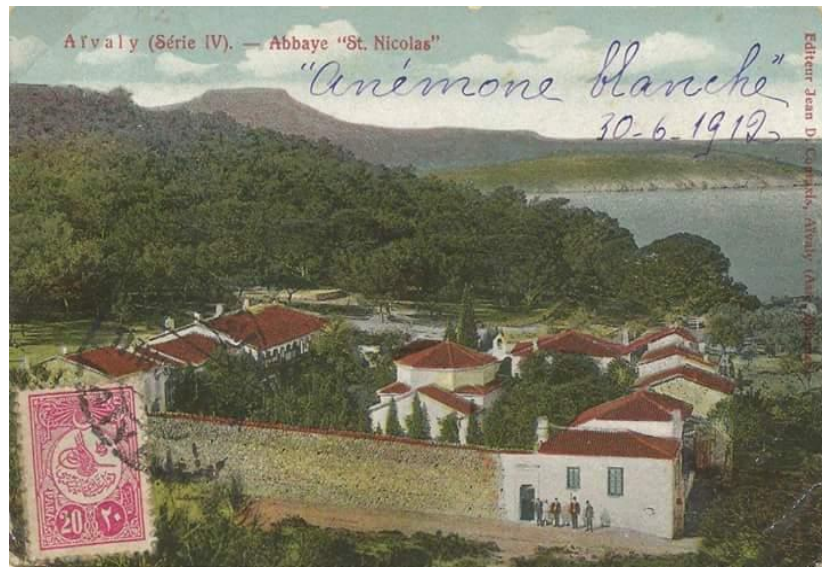

Şekil 3.4 Güvercin Adası'ndaki 1786 yılına tarihlenen AgiosYorgi Manastırı (Kişisel arşiv, 1999)

Şekil 3.5 Manastır içindeki kule ev ve yapı içinden izler (Kişisel arşiv, 1999)

Şekil 3.5'teki gibi dış beden duvarlarının yöresel taştan, pencere ve kapılardaki sövelerin taştan yapıldığı, döşeme, merdiven gibi yapının içinde yer alan ahşap elemanların yapım detaylarının Ayvalık konutlarındakiler ile aynı olduğu görülmektedir. Manastırların plan kurgusunda Şekil 3.6'da olduğu gibi ortada kilise olacak şekilde çevresinde gereksinim mekânları ve rahip evleri veya yaşam alanları olduğu bilinmektedir. Günümüze ulaşan Ayvalık'taki mahallelerin ilk kurulduğunda manastırlardan esinlenerek inşa edildiği, daha sonra aynı cemaatten olan kişilerin bölgeye göçü ile mahallelerin kiliseleri çevresinde gelişerek son şeklini aldığı eldeki veriler ışığında düşünülebilir.

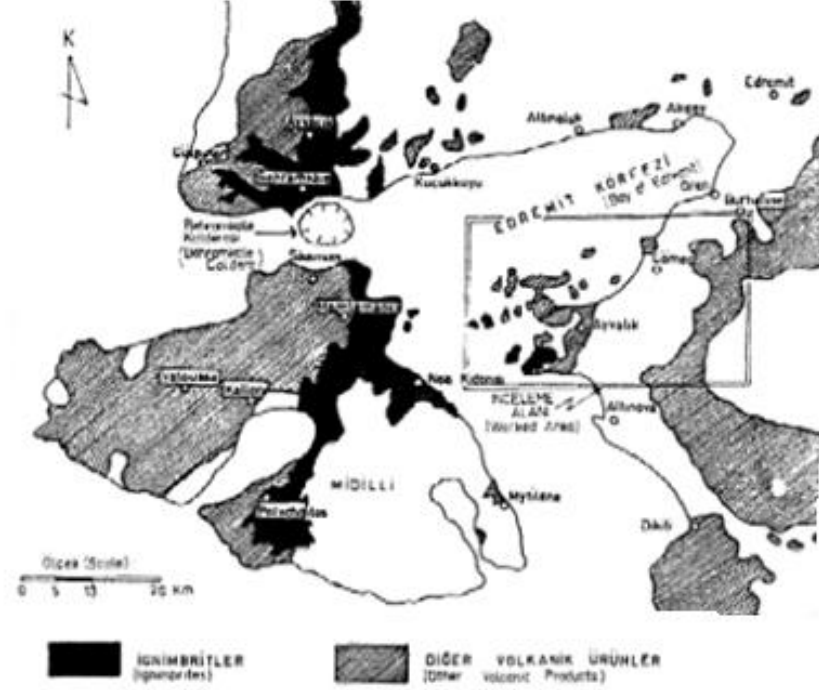
Şekil 3.6 Eskiden Çamlık Meydanı'nda konumlanan Ayvalık Aya Nikola Manastırı

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, yerleşimdeki mahallelerin tarihsel gelişim süreci Psarros (2017) ışığında belirlenmiştir. Bu doğrultuda üçüncü bölümde her mahallede yer alan, yapım tarihi bilinen konut yapıları saptanmıştır. İncelemeler sonrasında eş zamanlı ve art zamanlı konutlar gruplandırılarak bunların benzer ve farklı yönleri tartışılmış; birtakım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Raporda bu bağlamda her mahalleden yapım tarihi belli olan veya yapım tarihi belli olan yapılar ile aynı cephe özelliklerine sahip yapılardan örnekler seçilerek mahallelerdeki yapıları tarih sırasına göre; parsel büyüklüğü, plan özellikleri, kullanım şekli, malzeme özellikleri, yapım tarzı, cephe özellikleri ve süslemeleri açısından karşılaştırmak amaçlanmıştır.

Çalışma Ayvalık kentsel sit alanına ait kadastral çizimlerin bilgisayar ortamında dwg olarak elde edilmesi ile başlamıştır. Kadastral çizimler Autocad ortamında Psarros tarafından çizilmiş mahallelerin oluşum sırasına ait jpeg formatında dokümanlar ile karşılaştırılarak eski mahalle sınırları belirlenmiştir. Mevcut imar paftaları da jpeg. olarak Autocad ortamına aktarılmış eski mahalle sınırları içinde bulunan tescilli yapılar işaretlenmiştir. İşaretlenen yapılar içinde yapım tarihi belli olan yapılar alan araştırmaları ve kaynak araştırmaları ile belirlenerek parsel bazında çalışmalar yapılmıştır.

3.1.1.1 Jeolojik Yapı

Şekil 3.7 Ayvalık çevresinin jeolojisi ve volkanik kayaçların petrolojisi (Ercan vd.,1986)

Ayvalık kentsel sit alanının volkanik kayaçlar üzerine kurulduğu Şekil 3.7’de görülmektedir. Konut yapımında, ağaçların ve yöredeki volkanik taşların karma olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Konut cephelerinde kullanılan taşlar incelendiğinde, 1840-1850 yılları arasına tarihlenenlerde Ayvalık kentsel sit alanının zemininde bulunan sarı renkli yöresel taşın yoğun kullanımı görülmektedir. Cephe süsleme elemanı olarak daha uzak konumda bulunan sarımsak taşının aynı dönemde daha az örnekte kullanıldığı dikkat çekmektedir. Şekil 3.7’de siyah renkli alanlarda sarımsak taşının bulunduğu, Ayvalık Sarımsak mevkiinde bulunan bu taşın özellikle yapısı açısından inşaat malzemesi olarak kullanımının uygun ve uzun ömürlü olduğu "*Ayvalık çevresinin jeolojisi ve volkanik kayaçların petrolojisi*" (Ercan vd., 1986) adlı makalede verilen bilgiler arasındadır. 1844 yılında yeniden inşa edildiği Psarros tarafından aktarılan ilk mahalleye ait Taksıyarhis Kilisesi’nin üst beden duvarlarında sarı kesme taş, alttaki kemerli revak kısmında sarımsak taşı kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 Ayvalık Taksiyarhis Kilisesi Anıt Müzesi (Funda Ünal Arşivi)

İlk kurulan mahalle olan Taksiyarhis Mahallesi'nin volkanik kayalar üzerine oturduğu en az toprak tabakaya sahip bölge olduğu, alanda bulunan bazı binalarda yapılan restorasyon çalışmaları sırasında zemin iyileştirmesi yapılırken görülmüştür. Aynı bölgede zemin kazısı sırasında karşılaşılan kayaların rengi sarıdır. Sarı renkli taşın, su alımı ve korozyona uğrama kapasitesi düşük volkanik andezit olduğu, bu nedenle dayanıklı bir yapı malzemesi niteliği yansıttığı yerel inşaat mühendislerinden öğrenilmiştir. Diğer mahallelerin bazı kısımlarında toprak tabakanın yer yer 1-1.5 metre dolayında olduğu bilgisi alanda yeni yapılaşmalar sırasında zemin kazısı yapan yerel jeoloji mühendislerinden alınmıştır. Günümüze ulaşabilen yapıların sağlam zemine oturdukları düşüncesi ilk olarak akla gelmektedir.

3.1.1.2 Arazi kullanımı

Şekil 3.9 Ayvalık arazi kullanış planı (Ayvalık'ta Şehircilik Araştırmaları, 1964)

Şekil 3.10 Ayvalık kentsel sit alanındaki yapıların kullanım durumu (Ayvalık'ta Şehircilik Araştırmaları, 1964)

Şekil 3.11'de görüldüğü gibi ilk oluşan mahalle eski ismi ile Taksiyarhis Mahallesi'dir. İlk kurulduğunda sınırlarının bu kadar geniş olmadığı, zamanla bu sınırlara ulaştığı aynı kaynakta belirtilmiştir. Mahallenin kuruluş tarihi kaynakta 1600 olarak belirtilmiş olup, bu tarihe ait bir yapı alanda bulunmamaktadır. Ayvalık'ta araştırılan alanda yapım yılı bilinen en eski konut yapısı 1842 tarihli'dir. Bunun nedeni 1821 ayaklanması sonucu tüm kentin yıkılmasıdır. Kentin 1850 yılından sonra eski görünümüne kavuştuğu kaynaklarda belirtilmiştir (Erim, 1948). Bu bilgi üzerine düşünüldüğünde, kentin geneli yıkılmış olsa da bazı yapıların ayakta kalmış olma olasılığı akla gelmektedir. Yapılardan en azından onararak kullanılabilecek durumda olan belli sayıda veya temel seviyesinde kalıntıların mevcut olması gerekmektedir. Konut yapıları genel olarak sıvalı olduğundan sıva raspa yapılmadan bu izleri tespit etmek mümkün değildir. Restorasyonu yapılan konutlarda sıva raspa yapıldığında çeşitli onarım izlerine rastlanmakta bu da yapıya ait ipuçları vermektedir (Şekil 3.12 ve 3.13).

Şekil 3.12 1901 tarihli yapının restorasyon aşamasındaki görünümü (Kişisel arşiv, 2010)

Şekil 3.13 1901 tarihli yapının cephe izleri (Kişisel arşiv, 2010)

Kent sakinlerine mülklerinin 1832 yılında geri verilmesi ve anlaşmalar ile sağlanan ticari imtiyazlar sonucu tadilat ve yeni yapılaşmalar hız kazanmıştır. Böylece kentin tamamının mahalle sıralaması olmaksızın tekrar yapılaşmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Ayvalık kentsel sit alanında günümüze ulaşabilen 19. ve 20. yüzyıl başına ait en yoğun konut dokusunun sırasıyla Taksıyarris, Agios Georgios ve Kato Panagia mahallelerinde bulunduğu, diğer mahallelerde daha sınırlı sayıda olduğu görülmektedir.

3.1.1.3 Parsel Kullanımı

Taksıyarris Mahallesi yapı parsellerine bakıldığında, yapı adalarının kilise çevresinde gelişim gösterdiği, kiliseye yakın parsellerin daha büyük olduğu, mahalle dış sınırına yaklaştıkça parsellerin küçüldüğü göze çarpmaktadır. Bunun nedeni 1880 yılı sonrasında ekonomik gelişim nedeniyle nüfusun artması dolayısı ile arazi rantının yükselmesidir. 19. yüzyıldan günümüze ulaşan büyük yapı parsellerinde gerek ataerkil yaşamdan çekirdek aileye geçişin olması, gerekse deprem gibi doğa olayları sonucu boşalan parsellerin el değiştirmesi sırasında bölünmeler olabileceğini düşündüren örnekler tespit edilmiştir. Bu örneklerden ilki ve en önemlisi Agios Georgios Mahallesi'nde bulunan ve yapım tarihi bilinen en eski yapıdır. 1842 tarihli konutun plan özellikleri ve yapı cephesi söz edilen konuda bilgi vermektedir.

Yapıların plan özelliklerinin dönemseller olarak içinde yaşayacak bireylerin gereksinimlerine, yaşam şekline, maddi durumuna, sosyal statüsüne, yapım kurallarına, geleneksel yapım tekniklerine, sosyal etkileşimlere, yapının üzerinde konumlandığı parsel özelliklerine bağlı olarak şekillendiği düşünülmektedir.

Şekil 3.14 KVKBK 517 tescil nolu yapı (Ayvalık Belediyesi arşivi)

Şekil 3.15 KVKBK 519 tescil nolu yapı (Ayvalık Belediyesi arşivi)

Şekil 3.16 KVKBK tescil fişlerine göre 519-517-518 numaralı yapılar (Kişisel arşiv, 2022)

Tescil fişlerindeki fotoğraflarda ve Şekil 3.14, 3.15 ve 3.16’da görüldüğü üzere 19. yüzyıl sonlarında üç ayrı parselé dönüştüğü düşünölen yapının 517 tescil numaralı yapı fotoğrafındaki cephe izlerinden yapıda bölünme olduğu açıkça görölmektedir. 518 tescil numaralı yapı, diğér iki parselden tümü ile farklı cephe özelliklerine sahiptir. 1842 tarihli yapının ilk yapıldığı dönemdeki oturumunun bir kısmı bölünerek tamamen yeni yapılaşma olduğu algılanmaktadır. Kapılardaki sarımsak taşı sövelerin tescil fişlerinde bulunmadığı, yakın zamanda yapıya eklendiğı de görölmektedir. 479 ada 6 parsel ile 14 parselin arasında 15 parsel olmasına karşın bahçelerinin bitişik olması da bu tezi güçlendirmektedir (Şekil 3.17).

Şekil 3. 17 479 ada hava fotoğrafı (TKGM)

3.1.1.4 Yerel Malzeme Kullanımı ve Yapım Sistemi

Mahallelerde 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başında inşa edilen yapıların; Osmanlı Devleti'nce görevlendirilmiş mimar veya kalfalarca denetlenerek belli kurallara göre yapıldığı 2. bölümde belirtilmiştir. Günümüze ulaşan o döneme ait yapılarda kurallara göre yapılaşma olduğu algılanmaktadır.

İncelenen alanlarda konut dokusunun ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Konutlar sokakları sınırlayacak şekilde inşa edilmiştir. Sokaktan konuta iki adet giriş kapısı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yaşam alanına çıkan merdivene açılan kemer ile vurgulanmış kapı olup genişliği 1.00m-1.30m dolayındadır. Diğeri zemin kattaki depo veya işlik olarak kullanılan mekâna açılan yüksekliği ana kapıdan genellikle daha az, genişliği yaklaşık 1.30m-1.50m olan kapıdır. Ayrı girişleri olan bu mekânlar içeriden bağlantılıdır.
- Her yapının mutlaka zemin katı altında depo olarak kullanılan bölüme denk gelen alanda veya bahçede sarnıcı veya kuyusu bulunmaktadır. Sarnıçlar su gereksinimini karşılamanın yanı sıra yapının inşa edileceği zeminin düzlenmesinde de yardımcıdır. Kuyular yeraltı suları ile sarnıçlar da çatıdan gelen yağmur suyu ile dolmaktadır.
- Yapı adaları binaların yan yana sıralanması ile organik veya gridal dokuya sahip sokak dokularının oluşmasını sağlamıştır. Çok büyük yapı adalarında yapı adasının içinde ulaşımı sağlayan çıkmaz sokaklar görülür. Taksiyarhis Mahallesi organik dokunun en yoğun olduğu bölgedir. Özellikle kıyı bölgesi yolları gridal dokudur. Diğer mahallelerde her iki doku da görülmektedir.
- Genellikle yapı adalarının köşesinde bulunan parsellerde konut bahçelerinin de bina ile birlikte sokak dokusunu sınırlandırdığı ve sokaktan bahçeye de giriş kapısı bulunduğu görülmektedir. Diğer parsellerde bahçeler yapıların arka cephesinde ve yapı adasının iç kısmına gelecek şekilde konumlanmıştır. Bahçeler sokaktan algılanmamaktadır.

- Yapı yüksekliklerinin çok özellikli yapılar dışında 7.50m-9.00m dolayında olduğu, bitişik olanların genellikle sokak boyunca aynı yükseklikte yapıldığı görülmektedir. Kat yükseklikleri zeminden başlayarak genellikle 2.20, 2.30, 3.00m veya 2.50, 3.00, 3.50m dolayındadır. Zemin kat, yüksekliği en az olan kattır. Kat yüksekliği her zaman en üst katta en fazladır.

- Yan yana inşa edilmiş yapılar arasındaki duvarların iki yapının ortak duvarı ve genişliğinin genellikle 60-70 cm kadar olduğu saptanmıştır. Yapıların kat döşemelerini taşıyan ana taşıyıcı kirişler 25-30 cm genişliğinde selvi ağacındandır ve yapının iki yanındaki ortak duvarlara sabitlenmiştir. Selvi ağacının kesilmeden önce içine maraz ya da böcek girmediyse, kesildikten sonra çürüme yapmayan, lifleri çok sıkılaşan ve dayanımı fazla olan bir ağaç olduğu yerel marangozlarca anlatılmaktadır. Günümüzde restore edilen yapılarda ağacın genellikle deforme olmadığı görülmektedir.

- Sokak dokusu üzerinde bulunan ara parsellerdeki konutların çatıları genellikle beşik çatıdır ve alaturka kiremit örtülüdür. Yan yana gelen çatı parapet duvarlarının harman tuğlasından örüldüğü birçok yapıda görülmüştür. Çatıdan sarnıca yağmur suyunu biriktirme amaçlı künkler ile bağlantı yapılmıştır.

- İncelenen kent dokusunda yoğunlukla zemin ve ara kat beden duvarları 50-70cm kalınlığındadır ve yöresel taşlar ile toprak harç kullanılarak örülmüştür. Zemin kat ara bölme duvarları ilk dönem yapılarında bağdadi, sonraki dönemlerde genellikle taş veya harman tuğlasıdır. Ara kat ara bölme duvarları bağdadidir. Kapalı çıkması bulunan yapılarda üst katın arka cephe beden duvarı ve yan beden duvarları yöresel taş ile iç bölme duvarları ve kapalı çıkmalar bağdadi sistemde inşa edilmiştir. Kat döşemeleri ana ve ara ahşap kirişlemeler ve bunların üzerine sabitlenen kaplama tahtası ile oluşturulmuştur. Yapı içindeki merdivenler odalardaki dolaplar ve yüklükler, kapı ve pencere kasaları, kanatları, kepenkleri ahşaptır.

- Cephelerde pencerelerin konumlanması ve boyutlarına bakıldığında; genellikle zemin katta yol cephesinde pencere açılmadığı veya küçük bir pencere açıldığı

görülmektedir. Ara kat pencereleri ana giriş kapısının yan kısmında genellikle depo kapısının üzerine denk gelmektedir. Ara kat pencereleri, boyut olarak üst kat pencerelerinden biraz daha küçüktür. Ara kat pencere boyutları 70-80 cm genişliğinde ve 130-140 cm yüksekliğindedir. Üst kat pencere boyutları 80-100 cm genişliğinde, 150-180 cm yüksekliğindedir. Pencerelerde 1/1.5 - 1/2 arası en boy oranı olduğu görülmektedir.

- Bina cephesindeki açıklıkların sayısı ve ana girişin konumunu parselin yola olan cephesinin genişliği belirlemektedir. Geniş cepheli parsellerde genellikle kemerli ana giriş kapısının cephenin ortasında konumlandığı görülür. Köşede konumlanmış örnekler de mevcuttur. Yapının yola bakan cephesi dar ise, ana giriş kapısı genellikle köşede konumlanmaktadır.

- Yapıların beden duvarları genellikle yöresel taşlar ve toprak harç ile örüldüğünden yapılar büyük oranda sıvalıdır. Yalnızca cephesi kesme taş ile inşa edilmiş yapılarda sıva bulunmamaktadır.

- 1840-1850 yılları sonrasında inşa edilen, fakat sarımsak taşı kullanımının olmadığı yapılarda pencere ve kapı sövelerinin, cephe süslemelerinin tuğla ve alçı kullanılarak yapıldığı, sonraki dönemlerde söz konusu cephe süslemelerinde sarımsak taşının kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapıların tescil fişlerinde bulunan fotoğraflar ile güncel durumlarına bakıldığında, bazı örneklerde yakın tarihlerde sarımsak taşından cephe süsleme öğelerinin pencere ve kapılara eklendiği görülmektedir.

- Ayvalık kentsel sit alanında bulunan tescilli yapıların geneline bakıldığında, en üst katların yoğunlukla bağdadi kapalı çıkmalı olduğu görülmektedir. Çıkma şekilleri yapıların konumuna, parsel şekline, ön cephe genişliğine bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte, genellikle bina cephesinden 70-80 cm yola taşıdığı algılanmaktadır. Köşe parsellerde köşeli çıkmalar, yamuk parsellerde üst kat odalarını dikdörtgen forma getirme amaçlı üçgen çıkmalar, ara parsellerde cephenin tamamında veya bir kısmında paralel çıkmalar yapıldığı gözlenmektedir. Ayvalık'ta

konut dokusunda bulunan bu çıkmaların eskiden gelen yapım teknikleri yanı sıra, Osmanlı imar kısıtlamaları doğrultusunda imal edildiği anlaşılmaktadır.

Tescilli yapıların eski fotoğrafları tümüyle incelenmiş, tüm yapıların ana giriş kapılarında süsleme öğelerinin varlığı görülmüştür. Fakat ara kat pencereleri genel olarak ahşap pervazlıdır. Depo, giriş kapıları ahşap pervazlıdır. Bağdadi duvar üzerindeki üst kat pencereleri de ahşap pervazlıdır. Kapalı çıkması bulunmayan yapıların ön cephelerinde pencere sövelerinde, kapı sövelerinde, köşe plastr ve cephe silmelerinde sarımsak taşından süsleme elemanları kullanılmıştır.

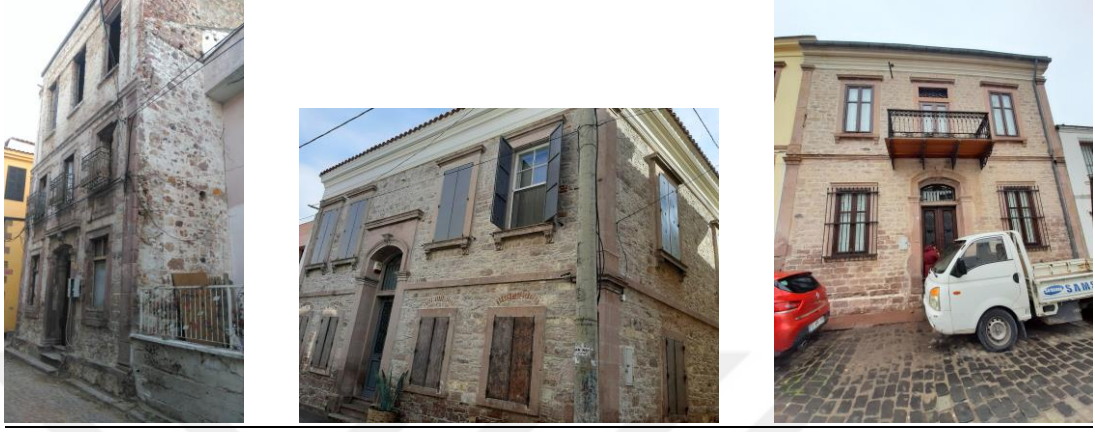
3.1.2 Ayvalık'ta Görülen Konut Tipleri ve Konutların Dönemsel Olarak İncelenmesi

Ayvalık kentsel sit alanında görülen konut tipleri; iki katlı taş evler, iki katlı üst katı bağdadi çıkmalı evler, üç katlı en üst katında bağdadi çıkmalı evler, üç katlı taş evler olarak gruplandırılabilir. Ayvalık kentsel sit alanı içinde yer alan konutların tarihi bilinen en eski örnekleri 1840'lı yıllara aittir. Bu konutlarda kule ev ve Türk evi etkisi görülmektedir. Ayvalık konutlarında her dönemde görülen bu konut tipi kentsel sit alanının genelinde hakimdir. İlk iki katın beden duvarları taş olup üçüncü kat bağdadi kapalı çıkmalı olarak inşa edilmiştir. İç bölme duvarları bağdadi, kat döşemeleri ve merdiven gibi yapı elemanları ahşaptır. Yapımda depreme karşı antisismik ve hafif, aynı zamanda kısa sürede inşa edilebilecek bir yapım sistemi seçilmiştir. Cephe süslemeleri ilerleyen dönemlerde artmıştır.

Şekil. 3.18 Ayvalık'taki iki veya üç katlı bağdadi kapalı çıkmalı konut örnekleri (Kişisel Arşiv, 2022)

İki katlı veya üç katlı bu yapıların yanı sıra 1860 yılından sonra iki katlı veya üç katlı tümü ile taştan inşa edilmiş neoklasik cephe elemanları olan konut yapılarının yapımına başlandığı görülmüştür.

Şekil.3.19 Ayvalık'taki iki veya üç katlı neoklasik konut örnekleri (Kişisel Arşiv, 2018)

Bu yapılarda da kat döşemeleri ve iç bölme duvarları genellikle ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. 1890 yılından sonra yapılan konut yapılarında dış cephenin tümü ile taş olduğu örneklerin arttığı görülmektedir. Bunun nedeninin hükümetin yangınlara karşı çıkarmış olduğu yasalar ve neoklasizm akımının etkisi olduğu düşünülmektedir. Zeytincilik ile geçimini sağlayan kişilerin evleri genellikle üç katlıdır ve zemin katta mutlaka ticari fonksiyonu bulunan mekân yer almaktadır. İki katlı yapıların başka mesleklerden kişilerin yaşadığı evler olduğu düşünülmektedir. Genellikle konutlar bitişik nizam ve arka bahçeli inşa edilmiştir. Ticari mekâna ve yaşam alanına giriş kapısı, köşe parseller dışında ön cepheden ve aynı yoldan sağlanmıştır. Zemin katta giriş kapıları ve küçük bir havalandırma penceresi dışında başka açıklık bulunmamaktadır. Bunun nedeni evin mahremiyetini sağlamaktır. Yaşam alanına giriş kapısının her dönem yapısında en önemli cephe ögesi olduğu görülmektedir. Cephe açıklıklarının neoklasik cephe düzenine sahip, tümü ile taştan yapılmış yapılarda diğer tiplere göre daha fazla olduğu algılanmaktadır.

Raporun ekinde ilk olarak mahallelerdeki tarihli yapılar KVKBK tescil fişi numaraları ve yapım tarihleri belirtilerek sunulmuş, daha sonra farklı mahallelerde bulunan yakın tarihli yapılar gruplandırılmıştır. Otuz üç yapının föyü hazırlanarak konum, yapı adası, parsel, plan ve cephe konusunda detaylı incelenmesi, bu şekilde dönemsel yapım özellikleri konusunda çözümleme yapılması amaçlanmıştır. Gruplandırmalar 1820-1860, 1861-1890, 1891-1920 tarihleri arasındaki yapılaşmalara göre düzenlenmiş ve değerlendirilmiştir (Şekil 3.20-3.35).

Ayvalık kentsel sit alanında bulunan 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başında inşa edilmiş çok sayıda yapıdan yaklaşık 1800 tanesi KVKBK tarafından tescil edilmiştir. Bu yapılardan yapım tarihi kesin olarak bilinen yaklaşık 363 yapı olduğu Ahmet Yorulmaz tarafından belirtilmiştir. Söz konusu yapılardan tarihlerine göre kaç adet bulunduğu Ahmet Yorulmaz'dan alınan bilgilere göre Bilge Yıldırım Gönül'ün doktora tezinde tablo 3.2'de görülmektedir. Buna göre;

Tablo 3. 1 Ayvalık'ta tarihi belli olan yapıları ve sayılarını gösterir tablo (Yıldırım, 2004, s.61)

1842:1 adet	1862:1 adet	1875:4 adet	1886:7 adet	1897:4 adet	1908:13 adet
1845:2 adet	1863:4 adet	1876:3 adet	1887:5 adet	1898:6 adet	1909:8 adet
1847:1 adet	1864:4 adet	1877:2 adet	1888:6 adet	1899:6 adet	1910:20 adet
1848:1 adet	1865:2 adet	1878:2 adet	1889:6 adet	1900:7 adet	1911:17 adet
1849:1 adet	1866:2 adet	1879:2 adet	1890:11 adet	1901:17 adet	1912:3 adet
1850:1 adet	1869:4 adet	1880:4 adet	1891:14 adet	1902:19 adet	1913:10 adet
1855:1 adet	1870:3 adet	1881:7 adet	1892:6 adet	1903:9 adet	
1856:2 adet	1871:2 adet	1882:5 adet	1893:7 adet	1904:10 adet	
1858:3 adet	1872:1 adet	1883:1 adet	1894:6 adet	1905:16 adet	
1860:4 adet	1873:1 adet	1884:5 adet	1895:5 adet	1906:20 adet	
1861:3 adet	1874:1 adet	1885:1 adet	1896:10 adet	1907:11 adet	Toplam: 363

Ayvalık kentsel sit alanında tarihi bilinen 363 yapı bulunduğu görülmektedir. Tarihi bilinen yapıların özellikleri incelenerek yapıların oluşumuna etki eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Alan ve kaynak çalışmaları ile çeşitli mahallelerden 100 adet yapı incelenerek bunların; mahallelerdeki tarihi bilinen yapılar, belli tarih aralığında yapılmış yapılar olarak föyleri hazırlanmış gruplandırılarak sunulmuştur. Ayrıca bu yapılardan 31 tanesinin ada, parsel, plan ve

cephe özelliklerini gösteren detaylı föyleri hazırlanmıştır. Bu çalışmalar rapor ekinde pdf olarak sunulmuştur. Tablo 3.3'te Ayvalık evlerinin dönemsel analizi yapılmıştır.

Tablo 3.3 Ayvalık evlerinin dönemsel analiz tablosu

AYVALIK EVLERİ					
		1820-1861	1861-1890	1891-1920	
Kat adedi	2	X	X	X	
	3	X	X	X	
Bodrum kat	var				
	yok	X	X	X	
Zemin katta ikinci giriş	var	X	X	X	
	yok				
Cephe kurgusu	simetrik		X	X	
	asimetrik	X	X		
Üst katta kapalı çıkma	var	düz çıkma	X	X	X
		üçgen çıkma	X	X	
		dizi çıkma	X	X	
	yok		X	X	X
Açık çıkma	var		X	X	X
	yok		X		
Ana giriş	yoldan yüksek		X	X	X
	yol ile aynı hizada		X	X	
Üst örtü	Eğimli çatı	geniş saçaklı	X	X	X
		bordürlü	X	X	X
	Düz çatı				
Cephe öğeleri	Ana giriş kapısı	Tek kanatlı	kemerli		
			düz	X	
		Çift kanatlı	kemerli	X	X
			düz	X	
	Depo giriş kapısı	Tek kanatlı	kemerli		
			düz	X	
		Çift kanatlı	kemerli		
			düz	X	X
	Ana giriş kapısı	söveli		X	X
		Ahşap pervazlı		X	
	Depo giriş kapısı	söveli		X	X
		Ahşap pervazlı		X	
	Pencere ara kat	söveli		X	X
		pervazlı		X	
	Pencere üst kat	söveli		X	X
		pervazlı		X	X
	Sardunyalık	var		X	X
		yok			
	Cephe süslemesi	var		X	X
		yok		X	

İncelenen yapılardan elde edilen veriler ışığında çıkan sonuçlar şu şekildedir;

Daha önceki bölümde de aktarıldığı gibi Osmanlı Devleti, hâkimiyeti altında bulunan yerleşimlerdeki imar faaliyetlerini çok eski dönemlerden beri kontrol altında tutmuş gelişigüzel yapılaşmalara izin vermemiştir. 1839 yılından başlayarak da ilmühaber, beyanname, nizamnameler ve kanunlar çıkararak imar konusunda sağlıklı kentleşme çalışmaları yapmıştır. Cerasi (1999), bu belgelerin taşrada ne kadar etkili olduğunun bilinmediğini belirtmiştir.

Ayvalık'ın 1821 yılında yaşanan isyan sırasında harap olarak 1840'lı yıllardan sonra tekrar yapılaşma sürecine girdiği önceki bölümde detaylı olarak anlatılmıştır. Melih Ersoy'un "*Osmanlı'dan Günümüze İmar ve Yasalar*" adlı kitabındaki yasalar incelenmiştir.

1839 tarihinden itibaren yapılaşma konusunda istenen koşullardan Ayvalık konut dokusunda görülenler belirtilecek olursa;

1839 tarihli ilmühaberde yangınlardan korunabilmek amacıyla ahşap bina yapımı kısıtlanmıştır. Çıkma sokaklar yasaklanmıştır. Yola taşan balkon çıkması yasaklanmıştır. Evlerin altına bir adet dükkân yapılmasına izin verilmiştir. Ahşap kullanılan evin iki tarafı binadan yüksek kargir duvar ile örülerek iki konut arasında ortak bir duvar oluşturulması ve eve bitişik olarak sonradan konut inşa edecek olanların, var olan ortak duvarın masrafının yarısını ödemesi sağlanmıştır. 1839 tarihli raporda belirtilen iki bina arasındaki ortak duvar Ayvalık kentsel sit alanındaki tüm yapılarda görülen bir özelliktir.

1848 Ebniye Nizamnamesi'nde sokak genişliklerinin 4,5 metreden az olmaması istenmiştir. Çıkma sokakların yapımı kısıtlanmıştır. Genişliği kurallara uygun sokakların korunacağı belirtilmiştir. 1840 yılından itibaren tuğla malzemenin kullanılmaya başlandığı, dış duvarları taş ve tuğla, döşemeleri ahşap olan yarım kargir yapım tarzının sürdüğü görülmektedir. Binaların arasına taş duvar yapılması, bina saçaklarının 56 cm kadar olması nizamnamede belirtilmiştir. Cumbalar zeminden en az 375 cm yüksek ve Ayvalık evlerinde olduğu gibi 75 cm genişliğinde olacaktır. Demir balkon yapımına da tüzüğe uygun olmak koşulu ile izin

verilmiştir. Evlerin altında bir dükkân olabileceği nizamnamede tekrarlanmıştır. Bina yüksekliğinin ahşap binada 13,5 m, taş binada 16,5 m'ye kadar olmasına izin verilmiş; ama inşaatın yapılacağı konut dokusuna da uyulması konusu dile getirilmiştir (Ersoy, 2017).

1848 Ebniye Nizamnamesi'nde binaların uzun ömürlü olması, yangına karşı dayanıklı olması konusunda çok detaylı bilgiler verilerek kurallar getirilmiştir. Kalfaların da yapım konusunda bilgili olması kurallara uyması sağlanmıştır. Öncelikle yapıların sağlam zemine oturması gerektiği konusu belirtilerek zeminden 37 cm yükseklikte temel yapılması istenmiştir. Yapı beden duvarlarında uzun ömürlü taş kullanılması gerektiği belirtilmiştir. 375 m²'den büyük binaların tümü ile kargir olarak yapılması istenmiştir. Hem yaşam şeklinin değişmesi hem de yasada getirilen zorunluluklar nedeniyle eskiden ataerkil yaşamın sürdüğü büyük evlerin bölünerek küçültülmüş olabileceği akla gelmektedir. Yapının bağdadi bölümlerinin ahşap kaplanmaması, sıvanması gerektiği üzerinde durulmuş, bağdadi sıvanın uygun mevsiminin yaz ayları olduğu söylenerek kış aylarında yapım faaliyetlerine izin verilmemiştir. Önceki bölümde de belirtildiği gibi, Ayvalık'ta da inşa faaliyetlerinin yaz aylarında devam ettiği bilinmektedir. Çalışacak ustalarda yetkinlik aranmış, malzemelerin ölçüleri, özellikleri ağaçların kesim mevsimi konusunda bile detaylı bilgiler verilmiştir.

1859 tarihli sokaklara dair nizamnamede özellikle sokakların temiz tutulması, hijyen kuralları, kanalizasyonlardan taşma olmaması, sokağa bina cephesinden taşma olmaması ve inşaatlar sırasında sokak geçişlerinin engellenmemesi konuları üzerinde detaylı kurallar getirilmiştir.

1863 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi'nde binaların sokağa bakan cephelerinde yapılacak çıkmalar detaylı olarak anlatılarak 4,5 metre genişliğindeki yollarda 56 cm çıkma yapılabileceği, çıkmaların bina cephe uzunluğunun üçte ikisini geçmemesi ve bitişik binalar arasındaki çıkmalar arası mesafenin üç metre olacağı gibi kurallar getirilerek yapı cepheleri düzenlenmeye çalışılmıştır. Tüm cephe elemanlarının sokağa taşma boyutları verilmiştir. Bina cephesi tümü ile taş ise 19,5

metre, ahşap ise 15 metre olarak belirlenmiştir. Kalfasız inşaat yapımı yasaklanmıştır.

1882 tarihli Ebniye Kanunu'nda yapıların tümüyle kargir yapılması konusunda destek ve yaptırımlar bulunmaktadır. Bina yapım ve onarımlarından büyüklüklerine göre çeşitli vergiler alındığı görülmektedir. Kamu binalarından (dini yapı, okul vb.) vergi alınmamıştır; fakat konut yapılarında belli ebatlar geçildiğinde çeşitli vergiler alındığı görülmektedir. Örnek olarak cumba veya şahnişin uzunluğu 1,5 metreyi geçiyor ise vergi alınmıştır. Sokak boyutlarına göre çıkma ebatları belirlenmiş, binaların yüksekliği bulunduğu yolun genişliğine göre saptanmıştır. Binaların kurallara uygun yapılması konusunda baskı arttırılarak ruhsat zorunluluğu ve kurallara uyulmadığında ceza kesilmiştir.

Yukarıda söz edilen yasalarda yalnızca Ayvalık tarihi konut dokusunda görülen konular üzerinde durulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin imar konusundaki öneri ve yaptırımlarının konutların dış cephelerinin şekillenmesinde çok etkili olduğu görülmüştür. Kurallar çerçevesinde dış hatları belirlenen yapılar, dönemin neoklasik sanat akımı, geleneksel yapım teknikleri, toplumsal etkileşimler sonucunda şekillenmiştir. Yapıların plan özelliklerinde bir standart olmadığı, ekonomik durum, yapının bulunduğu parselin konumu ve şekli, en önemlisi içinde yaşayacak kişilerin gereksinimleri doğrultusunda gelişim gösterdikleri görülmektedir.

1820-1860 Ayvalık konutları:

Ayvalık kentinin 1770 yılından sonra gelişmeye başladığı önceki bölümde belirtilmiştir. 1821 yılında yaşanan isyan sırasında kentin tamamen yıkılmış olduğu kaynaklarca belirtilmişse de bu tarihten sonraki yapıların eski kentin yıkıntıları üzerine inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir. Ayvalık'ta günümüze ulaşabilen ve tarihi bilinen en eski konut yapıları 1840'lı yıllara aittir. Bu konut yapılarının kule evlerin etkisinde, yapım sistemleri kule evlere benzeyen kat yükseklikleri daha az olan en üst katında kapalı bağdadi çıkmaları bulunan konut yapıları olduğu tespit edilmiştir. Bu döneme ait konutları ilerleyen dönemlerden ayıran en önemli özellik yapımında zemindeki sarı taşın beden duvarlarında blok olarak kullanımıdır. Plan özellikleri açısından bakıldığında, daha sonraki dönem yapılarına göre daha büyük parsellerde yer aldıkları görülmüştür. Zemin katta ticari kullanım ve bu ticari mekâna yaşam alanından ayrı bir giriş kapısı bulunmaktadır. Yaşam alanına giriş kapısının karşısında yer alan merdiven ile üst kattaki mekânlara ulaşılmaktadır. Bu ilk dönem yapılarında zemin katta yer alan ticari mekândan birden çok sayıda merdiven ile yaşam alanına çıkışın sağlanması da ilerleyen dönemlerdeki konutlardan farklı bir özelliktir. Sonraki dönemlerde arazi rantlarının artması nedeniyle parsellerde bölünmeler olduğu ve daha küçük oturumlu konutlar inşa edildiği algılanmaktadır. Bu dönem örneklerinin cephe özellikleri açısından sonraki dönem yapılarına göre daha yalın oldukları görülmektedir. Ahşap bağdadi inşa sistemiyle yapılmış çıkmaların yamuk parsellerde üçgen çıkma şeklinde, dikdörtgene yakın parsellerde ise paralel çıkma şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Bu ahşap kapalı çıkmaların üzeri sıvanmıştır. Bunun nedeni yasalarla yangına karşı korunma çabasıdır. Dış beden duvarları yöresel taş, iç bölme duvarları ahşap bağdadidir. Kat döşemelerinde pencere ve kapılarda, çatıda, merdivenlerde ve odalarda, hollerde yer alan gömme dolaplarda kullanılan malzeme ahşaptır. Bu döneme tarihlenen az sayıda örnekte pencere, kapı sövelerinde, cephe silmelerinde sarımsak taşı kullanımının başladığı görülmektedir. Ana giriş kapıları ilerleyen dönemlere göre daha yalındır ve yol kotundan fazla yüksek değildir (Şekil 3.20).

1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar

122-1845

141-(1840-1850)

253-biliniyor 1840-50 arası

159-biliniyor(1840-1850 arası)

Fotoğraf (M. Soyulu arşivi)
547-(1845-1850)

548-(1845-1850)

519-1842

90-1853

92-1840

69-1855

749-1858

112-1860

69-1855

68-(1855-1860)

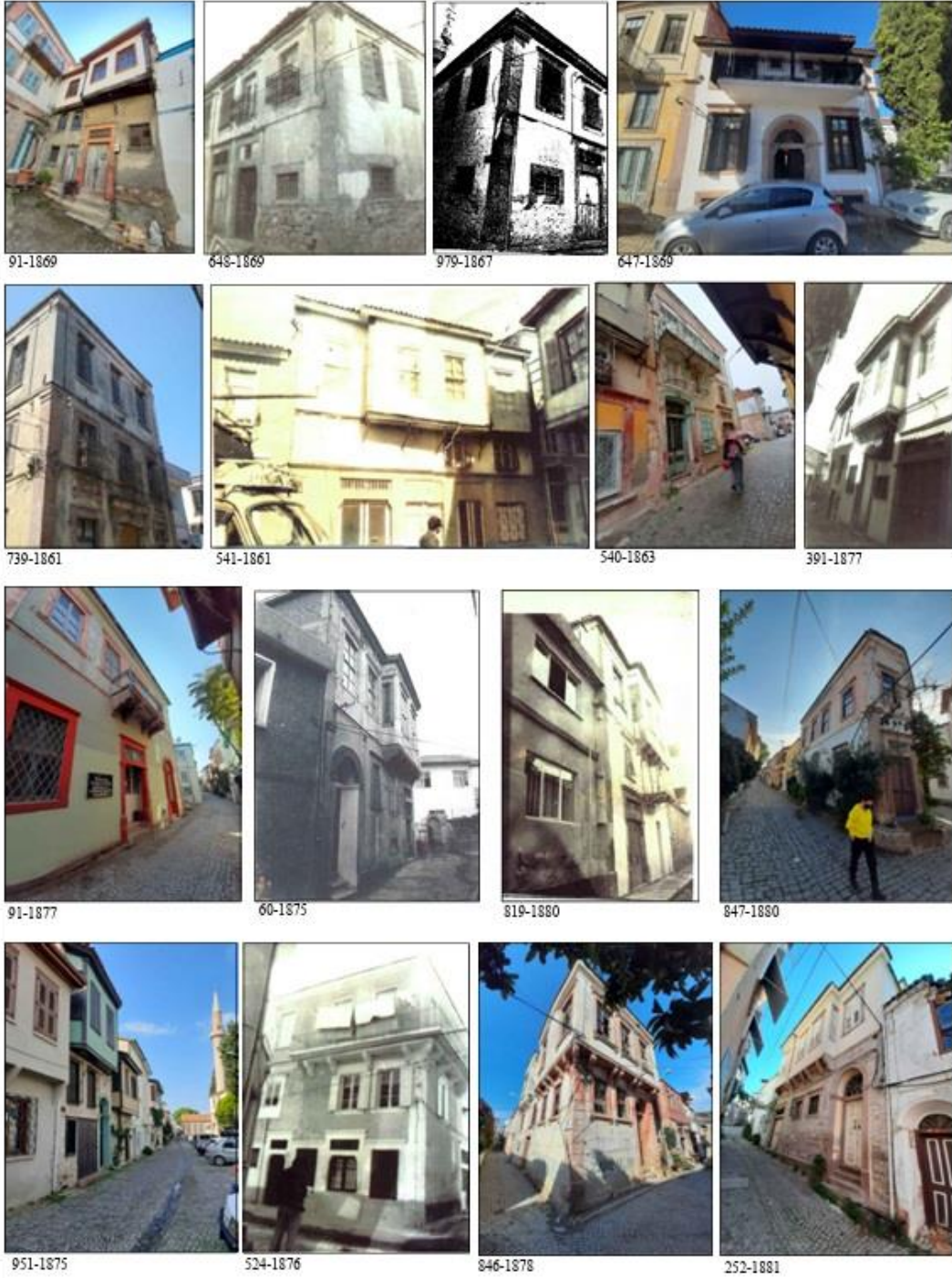
67-(1855-1860)

Şekil 3.20 Ayvalık'ta 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş yapılar (Kişisel arşiv, 2021 ve Ayvalık Belediyesi arşivi)

1861-1890 Ayvalık konutları:

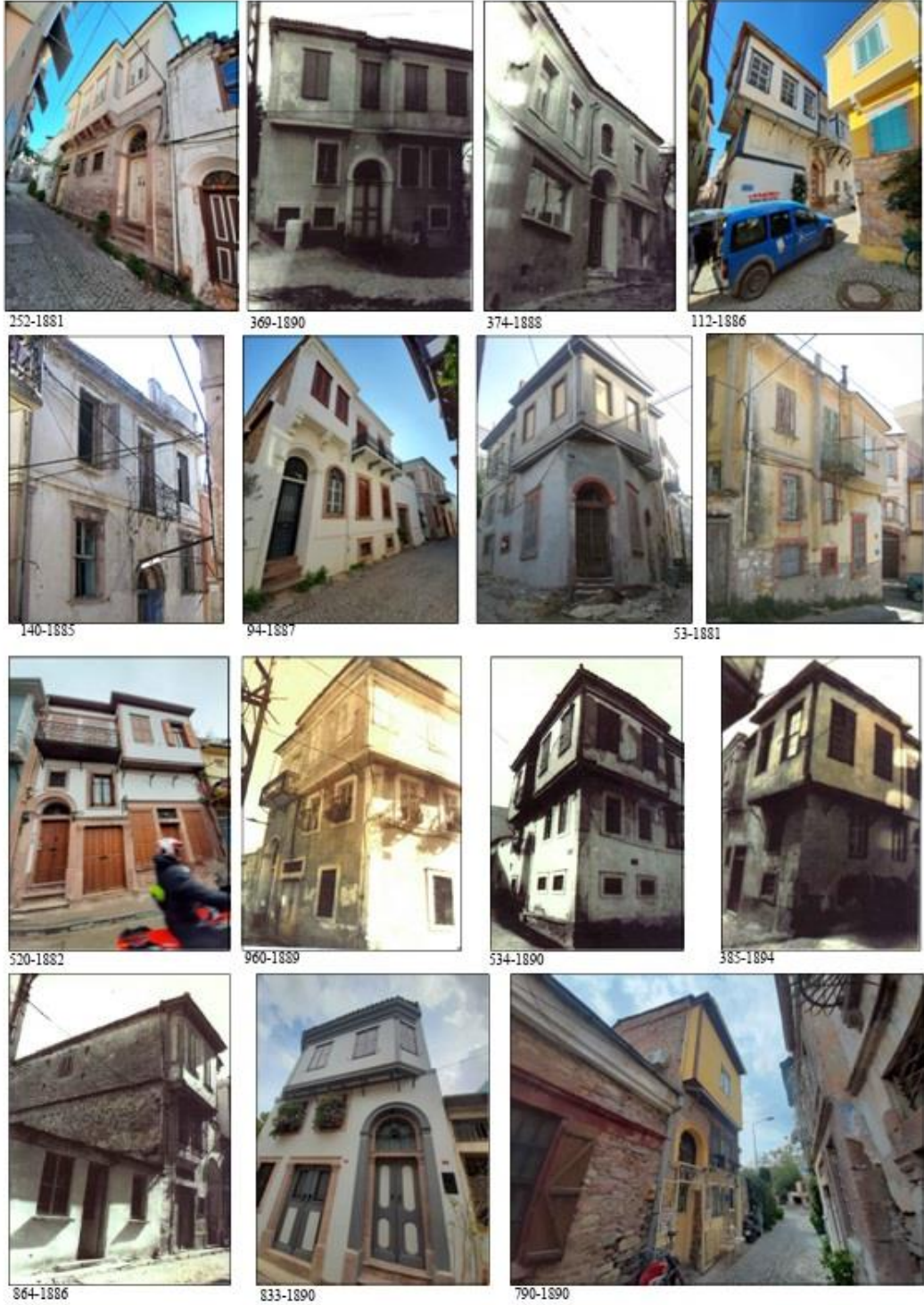
Bu dönem konutlarının da büyük çoğunluğunun önceki dönemde inşa edilmiş kule ev etkisinde ahşap bağdadi kapalı çıkmalı olarak inşa edildikleri tespit edilmiştir. Fakat önceki dönem yapılarında görülen yerel sarı taşın beden duvarlarında blok kullanımına rastlanmamıştır. Beden duvarlarının diğer yöresel taşlar ve kentin zemininde yer alan sarı taş ile karma olarak moloz taş duvar şeklinde toprak harç ile örüldüğü ve sıvandığı görülmüştür. En üst katta yer alan bağdadi kapalı çıkmalar da sıvalıdır. Pencere oranları önceki dönemle aynıdır. Zemin katlarda ticari kullanım devam etmektedir. Ticari mekâna ve yaşam alanına giriş kapıları ayrıdır. Yaşam alanı giriş kapıları genellikle havalandırmalı ve kemerlidir. Bu dönem yapılarında pencere ve kapı sövelerinde, kat silmelerinde ve diğer cephe süsleme elemanlarında sarımsak taşı kullanımının arttığı izlenmektedir. Kent genelinde konut yapılarının genellikle üç katlı inşa edildiği görülmüştür. İki katlı konut yapıları da yer almaktadır. Üst katta bağdadi kapalı çıkması bulunamayan, tümü ile taştan inşa edilmiş iki veya üç katlı konut yapılarında cephe öğelerinde sarımsak taşının kullanımı artmıştır. Bu yapılar neoklasizm etkisinde inşa edilmiş simetrik cepheye sahip konut yapılarıdır. Parsel büyüklüklerinin önceki döneme göre küçülmeye başladığı algılanmaktadır. Konutların yapım sistemi ve iç konstrüksiyonları her binada aynıdır. Konutlar geleneksel yapım sistemi ile yapılmıştır (Şekil 3.21, 3.22).

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 1

Şekil 3.21 Ayvalık'ta 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş yapılar (Kişisel arşiv, 2021 ve Ayvalık Belediyesi arşivi)

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 2

Şekil 3.22 Ayvalık'ta 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş yapılar (Kişisel arşiv, 2021 ve Ayvalık Belediyesi arşivi)

1891-1920 Ayvalık konutları:

Kule ev etkisinde gelişen en üst katında ahşap bağdadi kapalı çıkmalar ile genişletilen konut tipi inşası bu tarih aralığında da devam etmiştir. Dönemin sonuna doğru bazı konut yapılarının hemen hemen aynı cephe özelliklerine sahip olacak şekilde fakat volta döşeme kullanılarak çıkmalı inşa edildiği, en üst kat çıkma duvarlarının da tuğla ile örüldüğü görülmüştür. Teknolojinin ilerlemesi sonucu bazı dönem yapılarında yerelden farklı malzeme kullanımı göze çarpmıştır. Bu dönemde plan özellikleri aynı olmak üzere tamamen taştan çıkmasız konut inşasının arttığı gözlenmektedir. Bu yapılarda sarımsak taşı kullanımı ve işçiliği de artmıştır. Pencere kapı sövelerinde ve diğer cephe elemanlarında kullanılan sarımsak taşlarında (akantus yaprağı vb.) neoklasik cephe süslemelerinin arttığı görülmektedir. Düz cepheli tümü ile taştan inşa edilmiş simetrik cepheli konutlarda en üst katta ahşap cumba veya açık çıkmalar görülmüştür. Ana giriş kapısı bazı örneklerde iki kat yüksekliğindedir (Şekil 3.23, 3.24, 3.25).

1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 1

389-1899

365-1894

271-1899

556-1891

460-1893

143-1900

135-1896

128-1895

832-1891

932-1893

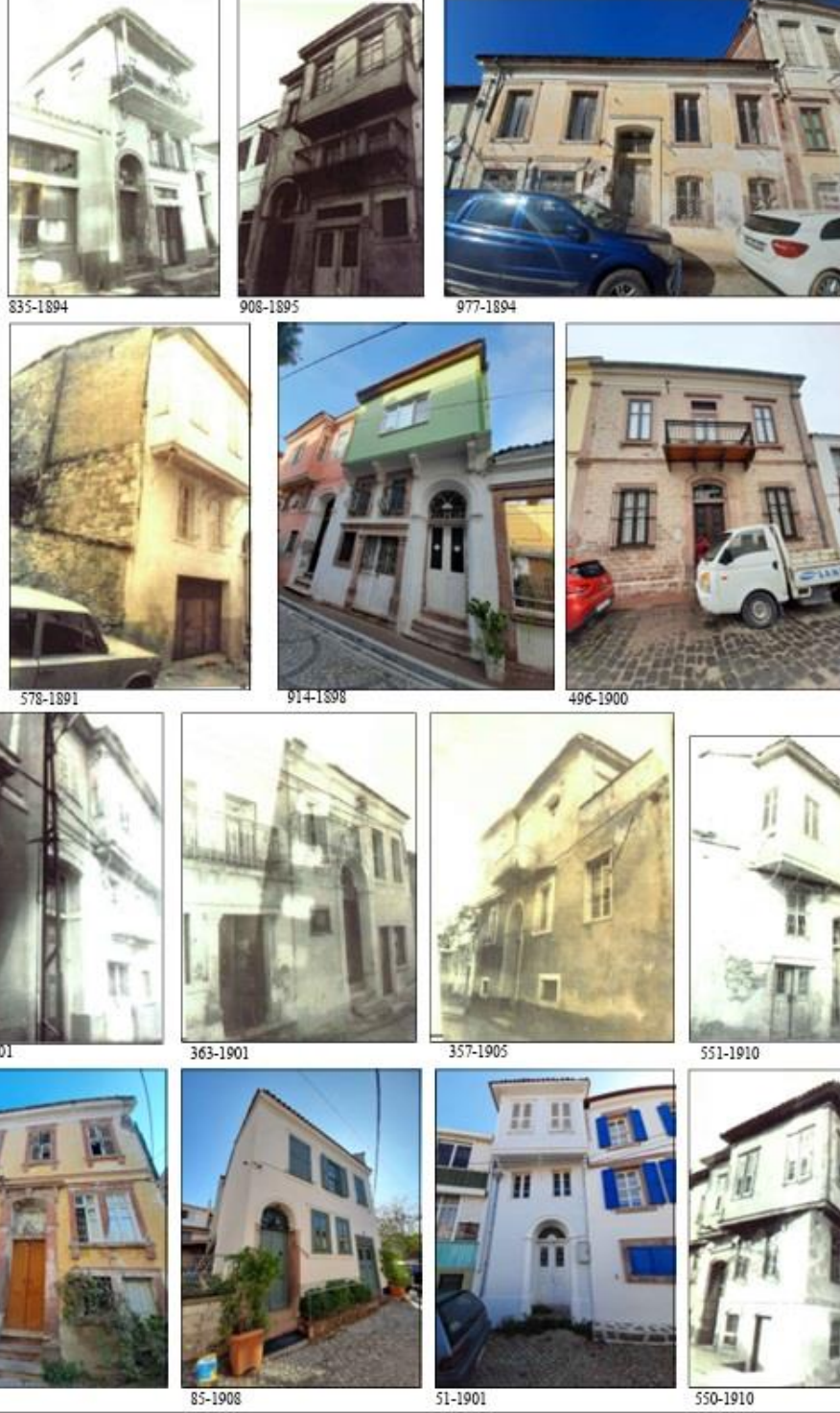
949-1894

822-1891

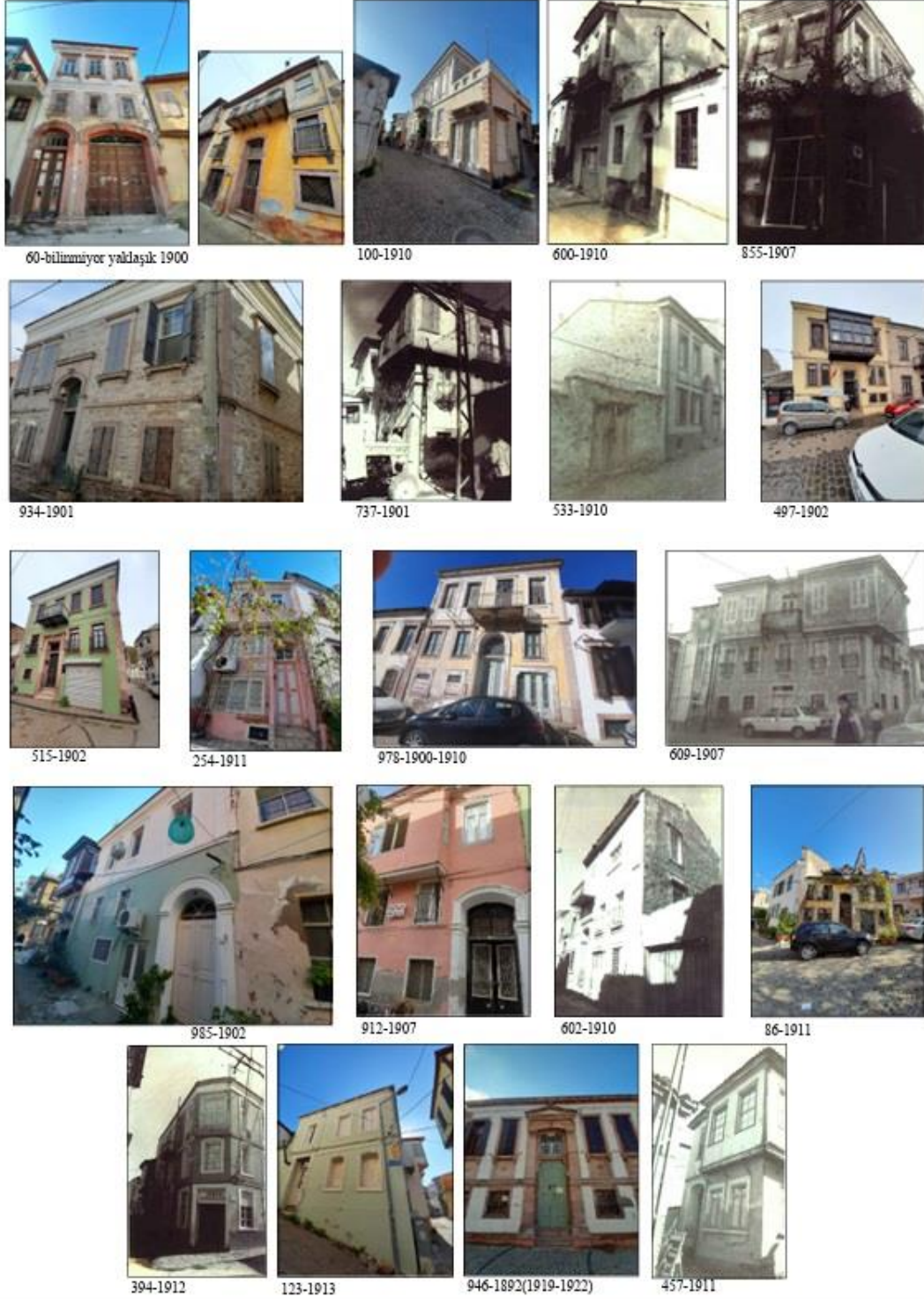
Şekil 3.23 Ayvalık'ta 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş yapılar (Kişisel arşiv, 2021 ve Ayvalık Belediyesi arşivi)

1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 2

Şekil 3.24 Ayvalık'ta 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş yapılar (Kişisel arşiv, 2021 ve Ayvalık Belediyesi arşivi)

1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 3

Şekil 3.25 Ayvalık'ta 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş yapılar (Kişisel arşiv, 2021 ve Ayvalık Belediyesi arşivi)

3.2 Midilli Adası

Ada geneline bakıldığında dağlık bir yapısı olması nedeniyle yerleşimlerin ada genelinde yoğunluğunun oldukça az olduğu Şekil 3.33'te görülmektedir. Yerleşimlerin doğal sınırları tepe ve deniz kıyısıdır. Küçük dağ köyleri ve bu dağ köylerinin liman yerleşimleri bulunmaktadır. Aradaki eğimli araziler tarım arazisi olarak kullanılmıştır. Dağ köyleri korsan saldırılarının olduğu dönemlerde kurulmuş eski yerleşimlerin devamıdır. Adanın batı kesimi kayalık ve tarıma elverişli değildir. Bu nedenle bu kesimde yaşayanlar inşaat işleri ile daha çok uğraşmış, Anadolu'nun batı kesimlerine bu bölgeden inşaatçılar dönemlik olarak gitmiştir. Adanın kuzeyi, doğusu ve özellikle en verimli arazilerin yer aldığı güney kesimindeki yerleşimlerde tarım ve zeytincilik yapıldığı görülmektedir. Yerleşimlerin genellikle mevsimlik akarsular çevresinde geliştiği birçok yerleşimde görülmüştür. Zeytinyağı ve sabun gereksiniminin artması ile Mytilene ve Plomari gibi kıyı kentlerinin ticari gelişim yaşadığı kaynaklar ışığında anlaşılmaktadır. Mytilene kenti antik çekirdeğe sahip çok eski bir yerleşimdir. Kuzey limanı antik bir limandır. Kent Midilli Kalesi'ne bitişik olarak önce batıya, sonra güneye doğru gelişim göstermiştir. Mytilene kentinde Müslüman ve gayrimüslimlerin beraber yaşaması nedeniyle kilise merkezli mahalle oluşumu görülmemektedir. Rum ve Türk mahalleleri yan yana, fakat ayrıdır. Mytilene kentinde yapı yoğunluğunun 19. yüzyılda oldukça az olduğu eski haritalardan görülmektedir. Kent deprem ve yangın gibi doğal afetlerden etkilendiğinden kentsel dönüşüm uygulanmış; 19. yüzyılın ikinci yarısında neredeyse yeniden inşa edilmiştir. Bu nedenle kentin günümüze ulaşan tarihi dokusunda Tanzimat dönemi yasalarının etkili olduğu düşünülmekte ve kaynaklarca doğrulanmaktadır. Yol genişlikleri daha eski dönemlere tarihlenen kentlere oranla daha geniştir. Kentin ana yol aksı kıyıdadır. Eskiden kent ortasından geçen akarsunun kapatılmasıyla oluşan geniş bir ticari yol aksı vardır. Denize paralel ikinci bir ticari yol aksı daha bulunmaktadır. Mytilene önemli bir liman kenti olması nedeniyle hızlı gelişim göstermiş ve ihracatçılar kenti durumuna gelmiştir. Sosyal yapısı diğer yerleşimlere oranla daha farklıdır. Batı etkisinde gelişim göstermiştir. Ekonomik gelişimin diğer yerleşimlerden önce olması beraberinde batı ile kültürel ilişkileri gelişmiş, batılılaşma konut mimarisine de yansımıştır.

Plomari kenti 1850 yılından başlayarak Mytilene kentinin ikincil limanı olarak gelişim göstermiş, adanın dağlık yapısı nedeniyle karayollarından ulaşımın zor olduğu dönemlerde işlenen ürünler deniz yoluyla Plomari'den Mytilene'ye kolayca ulaştırılabilmektedir. Plomari de, ada genelinde olduğu gibi yükseltileri fazla iki tepe arasındaki nehir çevresinde gelişim göstermiştir. Kentin doğal sınırlarını deniz ve tepeler oluşturmuştur. İki tepe arasındaki akarsu çevresinde yer alan araziler düz, kentin geri kalan kısmı çok eğimlidir. İlk yerleşim bölgesi diğer mahallelere göre daha yüksek bir alanda konumlanmıştır. İlk yerleşim bölgesinde balıkçı ve denizcilerin yaşadığı kaynaklarca belirtilmektedir (Polion, 2014). Zeytin ticaretinin başlaması ile gelişen ilk mahallede kilise merkezli gelişim olduğu görülmektedir. Az eğimli olan bu mahallede organik yapı adaları göze çarpmaktadır. Kentin diğer bölümleri çok eğimli olduğundan arazi eğimine paralel gelişen gridal dokuda küçük yapı adaları oluşmuştur. Kentin kıyı kesiminde bulunan imalathanelerin günümüzde işlevini kaybetmesi nedeniyle yıkıldığı ve kıyı bölgesinin yeniden düzenlendiği görülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Agios Nikolaos Mahallesi ve sonrasında nehir boyunca gelişen konut dokusunun günümüze kadar bozulmadan ulaştığı görülmüştür. Kentin diğer kısımlarındaki tarihi doku daha az korunmuş durumdadır. Plomari kentinde ticaretin gelişmesi nedeniyle arazi rantının yükseldiği ve yapı yoğunluğunun kısıtlı inşa alanı olması yüzünden çok fazla olduğu görülmektedir. Konutların, Osmanlı Devleti genelinde olduğu gibi genel ve yerel yapılaşma kurallarına uyularak inşa edildiği düşünülmektedir. Yapım sistemleri gelenekseldir. Mülk sahipleri Kiklad adalarından gelen yerleşimciler olan konut yapılarında adanın başka bir yerleşiminde görülmeyen semer tonozlu çıkmalı konut yapıları dikkat çekicidir. Ayrıca ilerleyen dönemde yapılan konutlarda Bizans soylu evlerine öykünen orta katı kapalı çıkmalı yapılar, adanın diğer yerleşimlerinde görülmemiştir.

3.2.1 Midilli Adası Yerleşimlerinin Gelişimine Etki Eden Özel Etkenler

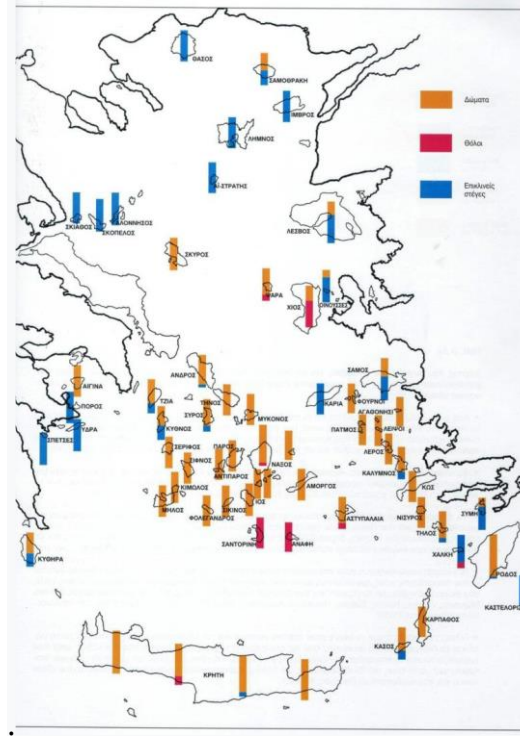
Adada yer alan her yerleşimin bulunduğu arazinin topoğrafik durumdan, jeolojik yapıdan etkilendiği görülmektedir. Yerleşimlerin ekilebilir arazilere, denize yakın veya uzak konumlanması insanların ekonomik ve sosyal yaşamlarını etkilemiştir.

Örneğin deniz kenarındaki yerleşimlerde insanlar balıkçılık yaparak, ekilebilir arazilere yakın yerleşimlerdekiler tarımla uğraşarak, dağlık ve verimsiz arazilere yakın yerleşimlerde hayvancılık yaparak yaşamışlardır.

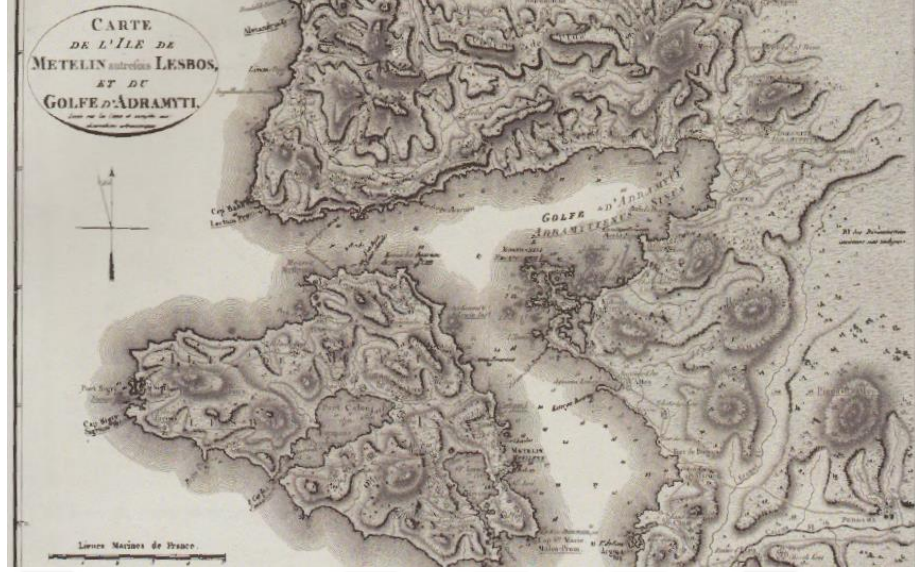
Akdeniz iklimine sahip olan adanın iklimi Ayvalık ile aynıdır. Adada yükseltilerin fazla olması nedeniyle yüksek rakımlı yerlerde iklim özelliklerinin deniz seviyesindeki yerleşimlere göre daha sert olduğu söylenebilir.

Evler genel olarak güney veya doğuya yönlendirilmiştir (Apostolou, 1981'den aktaran Hatzilias 2009). Bunun sebebi olasılıkla, kuzeybatıdan esen hâkim rüzgâr poyrazdan korunma çabasıdır. Güneş ışığı alacak şekilde ılıman ve nemli iklimin yerleşimlerin evrimini ve yapım yönteminin şeklini etkilediği düşünülebilir.

Moutsopoulos (1974), yağmurun olmadığı bölgelerde düz çatının bulunduğunu belirtmiştir. Yüksek yağış oranlarına karşın Midilli Adası'nda da düz damlı evler bulunduğu görülmektedir. Şekil 3.26'da turuncu renk ile düz dam, pembe renkle tonoz, mavi ile de eğimli kiremit çatılı yapılar gösterilmektedir.

Şekil 3.26 Ege yerleşimlerinde çatı türleri (Maria Arakadaki (2007-2013) ders notlarından alınmıştır)

Şekil 3.27 Adanın topografik yapısı (Choiseul-Gouffier 1809)

Şekil 3.27'de görüldüğü gibi, adanın dağlık yapısı ekilebilir arazilerde bile yaşam şartlarını zorlaştırmıştır. Zeytinliklerin bulunduğu bölgelerde eğim nedeniyle zeytin ağaçlarının daha verimli olabilmesi için her ağacın altına toprağı tutmak için taştan setlemeler yapılmıştır.

Midilli Adası'ndan zeytinyağı hem İstanbul'a gönderilmekte hem de sabun endüstrisinde kullanılmak üzere Avrupa'ya özellikle Marsilya'ya ihraç edilmekteydi. Ayrıca yasal veya yasadışı olmak üzere 18. yüzyıl boyunca Yera Körfezi'nden Fransa'ya da zeytinyağı ihracatı yapılmıştır. Bu nedenle Fransız tüccarlar ve konsolos yardımcısının Midilli Adası'na yerleştiği kaynaklarda belirtilmektedir. 16. yüzyıldan başlayarak (1535, 1569) Osmanlı Hükümeti'nin Fransız tüccarlara vermiş olduğu ayrıcalıklar sayesinde adadaki ticari faaliyetler artmış, Midilli Adası Anadolu kıyılarının transit ticaret merkezi durumuna gelmiştir. Bu durum Adanın Hristiyan nüfusunun artmasını da sağlamıştır (Sifneou, 1996).

Ayvalık'ın 1774 yılından başlayarak ticari açıdan imtiyazlı olması, birçok Midillili tüccar, zanaatkâr, işçi ve çiftçinin dönemsel veya kalıcı olarak karşı kıyıya göç etmesine sebep olmuştur. Adadan İzmir ve İstanbul'a da göçler olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Özellikle Mithymna ilinden gelen adalılar, Edremit Körfezi'nin iç bölgelerine yerleşmişlerdir (Kavouras, 1950'den aktaran Hatzilias 2009).

Bölüm 2’de de belirtildiği gibi, 1821 yılında meydana gelen Yunan Ayaklanması Ayvalık’ın tümü ile yıkılmasına neden olmuş; ancak Midilli Rumlarının önde gelenleri ekonomik durumlarını riske atmak istemediklerinden ayaklanma Midilli Adası’nda aynı etkide olmamıştır. Bu sayede yerleşimdeki konut yapılaşmaları kesintiye uğramamıştır.

Tanzimat’tan önce toprak mülkiyetinin bir kısmı gayrimüslim tüccarların veya küçük çiftçilerin eline geçmiş, 1840 ve sonraki yıllarda Rum cemaatin içinde idari görevler üstlenen, tefecilik ve ticaret ile zenginleşen bir üst sınıf oluşmuştur. Fakat küçük çiftçi ve köylüler toplam nüfusun yaklaşık %70’ini oluşturmuştur. Bu da sosyal farklılaşma ve sosyal eşitsizliklere yol açmıştır (Sifneou, 1996).

Zenginleşen kişilerin adanın kentlerinde ve köylerinde batı tarzı konaklar yaptırması birbirleriyle ve Osmanlı İmparatorluğu’na ait olan Balkanlar ve Anadolu’nun tüm kent merkezlerinde bulunan tüccarlar ile sosyal rekabet içinde olduklarının göstergesidir. Zenginleşme ve batılılaşma sonucu 1880-1912 yılları arasında Midilli kentinin çarşısının ve güney limanının inşa edilmesi kentsel dönüşümün en büyük göstergesidir. Kentte çok sayıda mağaza, ofis, kafe, otel, heybetli kilise inşa edilmiş ve yerleşime Avrupalı bir görünüm kazandırılmıştır (Sotiriou-Dorovini, 1994).

Bölüm 2’de belirtildiği gibi, korsanlıkla mücadele nedeniyle adanın iç kesimlerindeki yerleşimlerin her birinin kıyıda limanları bulunmaktaydı. Kara bağlantısı yetersiz olduğundan ada içi ulaşım bu limanlar ile deniz yolundan sağlanmaktaydı. İlerleyen dönemde bu küçük limanlar yerleşim yerlerine dönüşmüş, bununla birlikte karayolu ağı da inşa edilerek iç iletişim kolaylaşmıştır. Hem batı Anadolu kıyıları ile hem de ada içi ulaşımın kolaylaşması ticari gelişimi hızlandırmıştır.

Midilli Adası’nda 1850 yılındaki don olayı nedeniyle zeytin ağaçlarının yok olması ve bol ürün veren yeni çeşitlerin yaygınlaşması ile 1880’li yıllarda endüstriyel üretime geçiş zorunlu olmuş, İzmir’den sipariş edilen makineler kullanılmıştır

(Sifounakis, 1994'ten aktaran Hatzilias 2009). Midilli Adası tüccarlarının İzmir ile ticari ve sosyal ilişkileri konut yapılarında İzmir evlerinin benzerlerinin oluşumuna etki etmiştir.

İzmir'in 19. yüzyılın ikinci yarısında ticari ve ekonomik gelişimi kentsel ve mimari gelişimini etkilemiştir. Yapılarda neoklasizm, ekletizm ve barok etkiler görülmektedir. Popüler sınıflar iki katlı genellikle sıralı, bahçeli evlerde yaşamışlardır. Zemin katta evin büyük salonu, hol ve yemek odası bulunmakta, bunun yanında arka planda günlük aktiviteler için mekânlar yer almaktadır. Personel odaları asma katta, ailenin yatak odaları ise ikinci kattadır (Bakalis, 2004).

Bu tür İzmir konutları yaygınlaşarak İzmir ile ekonomik ve kültürel ilişkiler içinde olan Ege kent merkezlerinde (Midilli Adası, Sakız Adası, Samos vb.) evlerin inşasını etkilemiştir. Mytilene Güney limanının gelişmesi ile Akdeniz ve Karadeniz'in ekonomik merkezleriyle (Marsilya, Syros, İskenderiye, İstanbul, Selanik, Odessa, Trieste, Galatsi vb.) bağlantılı, hem Avrupa ürünlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na ithalatı için bir kapı hem de batıya hammadde ve tarım ürünleri ihracatı için bir merkez durumuna gelmiştir. Yunan Devleti'nin kuruluşu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı bölgelerinde Yunan kimliğinin desteklenmesi neoklasizmin yayılmasına neden olmuştur (Hatzilias, 2009).

15. ve 16. yüzyıllarda Balkan kentlerinin kentsel ve mimari özelliklerine bakıldığında, seyyahlar tarafından camiler ve hamamlar dışında yüksek taş yapıların bulunmadığı belirtilmiştir. Konut yapılarının İstanbul, Filibe, Sofya gibi ekonomik olarak gelişmiş büyük şehirlerde bile alçak, tek katlı, ahşaptan yapılmış ve çamurla kaplı kulübeler olduğu söylenmektedir (Todorov, 1983).

Ege kıyıları ve adalarında görülen yakın tarihli depremler, yaşam yanı sıra mimari biçimlenişi de etkilemiştir. Her iki afetin etkilerini en aza indirgeyecek optimum çözümler uygulanmaya çalışılmıştır.

Osmanlı kentlerinde meydana gelen yangınlar (İzmir 1654, Midilli 1851, Agiasos 1813 ve 1877) ve yıkıcı depremler (Midilli 1867, Sakız adası 1881) nedeniyle zemin katı taş, birinci katı ahşap konstrüksiyonlu antisismik konut yapımı gelişmiştir. Osmanlı Hükümeti, kentlerde çıkan büyük yangınların ardından taş yapıları (örneğin 1696, 1702, 1715, 1746 kararnameleriyle) dayatmaya çalışırken, yıkıcı depremler sonrası ahşap bina yapımını zorunlu kılmıştır (Anagnostou, 2004).

G. Archontopoulos, (1894, s.28) Mytilene kentinden söz ederken; *"Bu şehrin evleri ve çarşısı yıllar önce ahşaptı; 1851 yılının Ağustos ayında çıkan yangın, halkı evleri ve çarşısı taştan inşa etmeye zorladı; ancak 1867 depremi çarşısı ve şehrin çoğunu yıktı; ondan sonra tekrar çarşı ve evler taştan daha heybetli yapıldı"* demiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda konut yapıları için dönüm noktası Tanzimat dönemi mevzuatı olmuştur. 1868 yılından sonra İmparatorluğun tüm vatandaşlarına ve yabancı uyruklulara mülkiyet hakkı verilmesi inşaatların sayısında artışa yol açmıştır. Taş yapıların teşvik edilmesi 1846 tarihli kararname ile başlamış, 1875'te İstanbul'da bazı bölgelerde yangından korunmak için ahşap yapılar yasaklanmıştır. Taşrada inşa edilen üst katı bağdadi çıkmalı yapılarda (Ayvalık'ta olduğu gibi) ahşap kısımların sıvandığı görülmektedir (Ersoy, 2017).

1882'den sonra, binaların sınırladığı yolların genişliğine bağlı olarak belirli yükseklikler getirilmiş, binaların çıkıntılarına ait boyutlar ayrıntılı olarak belirtilmiştir (kapalı çıkmalar, balkonlar, kornişler, merdivenler vb.). Genel olarak Tanzimat imar düzenlemeleri iki tür yapıya izin vermektedir; Taş ve ahşap yapılar, bu da tipolojik olarak birçok farklı evin bir arada var olmasına yol açmıştır (Ersoy, 2017).

19. yüzyılda özellikle 1850 yılından sonra inşaat faaliyetlerindeki artış İzmir, İstanbul, Midilli Adası, Ayvalık, Cunda adası ve Anadolu'nun Osmanlı hakimiyetindeki diğer yerleşimlerinde mimarlar, demirciler, zanaatkarlardan oluşan atölyeler oluşmasını sağlamıştır (Stavrakoglou, 2005'ten aktaran Hatzilias, 2009).

Midilli Adası Vatoussa yerleşiminde 1848 yılında inşa edilen Meryem Ana Kilisesi'nin yapımında Ayvalık, Cunda Adası ve Midilli Adası'ndan yerli inşaatçıların çalıştığı belirtilmektedir (Hatzilias, 2009).

The Rebuilding of Moschonisi Following its Devastation in 1821 (Evangelia, Panagiotis., 2018) adlı makalede Moschonisi'de (Cunda Adası'nda) 1843-1845 yılları arasında sekiz marangoz, yedi dülger, yedi duvarcı bulunduğu belirtilerek isimleri ile listelenmiştir (Yunda Adası'nın tahrîr-i cedîd defterinde bu kişilerin isimleri; Orta boylu kara bıyıklı **duvarcı Andriya** veled-i Nikola, Orta boylu kara bıyıklı **duvarcı Petro** veled-i Yorgaki, Orta boylu kara bıyıklı **duvarcı Dimitri** veled-i Nikola vb. şeklinde verilmiştir).

İzmir ve İstanbul mimarları Ignatios Vafiadis, Xenophontas Latris, Patroklos Kampanakis vb.nin Midilli'deki faaliyetlerinden de kaynaklarda söz edilmektedir (Sotiriou-Dorovini, 2001).

Midilli Adası'nda inşaatla uğraşan kişilerin (taş ustaları, marangozlar, madenciler vb.) ve atölyelerin adanın batı kesimindeki köylerde bulunduğu belirtilmiştir. Bunun nedeni bu bölgenin kayalık olması nedeniyle zeytin yetiştiriciliği ve ticaretinin yapılamamasıdır (Adanın batısında bulunan Anemotia, Skalochori, Agra-Lefka, Mesotopos, Vatousa, Fterounda, Hidi köylerinden bahsedilmektedir). Ekonomik zorluk nedeniyle bu kişiler Şekil 3.28'de görüldüğü gibi mevsimlik olarak İzmir'e ve Anadolu'nun diğer bölgelerine göç etmek zorunda kalmışlardır (Aristidis, 1999'den aktaran Hatzilias 2009).

Şekil 3. 28 Midilli zanaatkârlarının profesyonel iş ağları (19. yüzyıl-1922) (Hatzilias, 2009)

Fransa ve İngiltere'nin Midilli Konsolos Yardımcısı'nın 1858 tarihli konsolosluk raporunda İzmir'e göç eden ve çalışan 30-35 Hristiyan zanaatkâr ve inşaat işçisi aile ile birlikte, adada yarısı mevsimlik olarak Doğu Sahili'ne (özellikle İzmir ve İstanbul'a) taşınan ve zeytincilikle uğraşan yaklaşık 4000 işçinin (inşaatçılar, taş ustaları, marangozlar, sıvacılar, yağlı boyacılar) varlığından söz edilmektedir (Anagnostou, 2004).

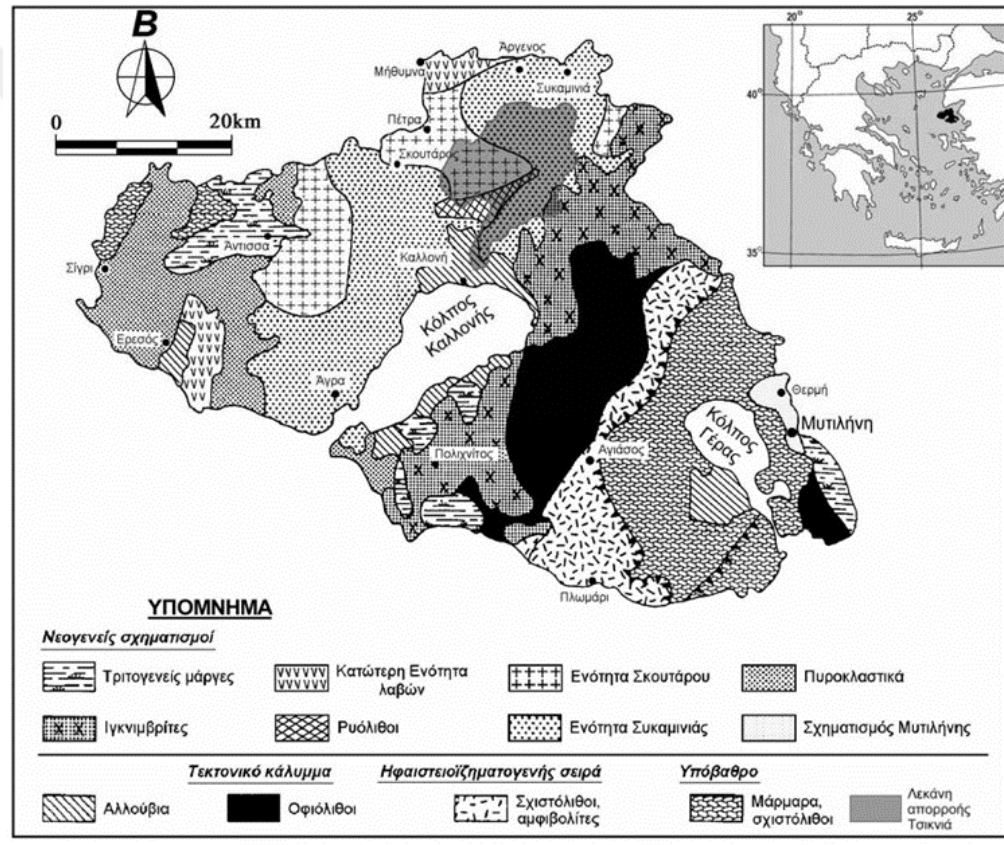
Bu mevsimlik göçün inşaat sektöründeki iş gücü fazlalığından kaynaklandığı, bu nedenle Batı Anadolu kıyılarında gelişen pazara yöneldikleri de belirtilmektedir (Sifnaiou, 1991).

19. yüzyılın ortalarında 1850-1851 yıllarında don olayında zarar gören Midilli zeytinliklerinin yeniden inşasının ve taş setlemelerinin Arnavut taş atölyelerince yapıldığı bilinmektedir. Arnavut inşaatçıların özellikle 1867 depremi sonrası hasar onarımı için buraya göç ettikleri ve yerel halk tarafından saravala olarak adlandırıldıkları da kaynakta verilen bilgiler arasındadır (Paraskevaidis, 1991'den aktaran Hatzilias 2009).

Midilli Adası'ndaki evlerin şekli ve tipi; toprağın türü, her yerleşim yerinin sakinlerinin gereksinimleri, güvenliği, mevcut yapı malzemeleri, sosyal ve ekonomik durum gibi etkiler altında oluşmuştur.

Mytilene ve Molvos kentlerinde kentsel karakter sürekli olsa da, diğer küçük yerleşimlerin korsan saldırısı nedeniyle iç kısımlara taşınması, 16. ve 17. yüzyıllarda yeniden yapılanması söz konusu olmuştur (Karydis, 1997).

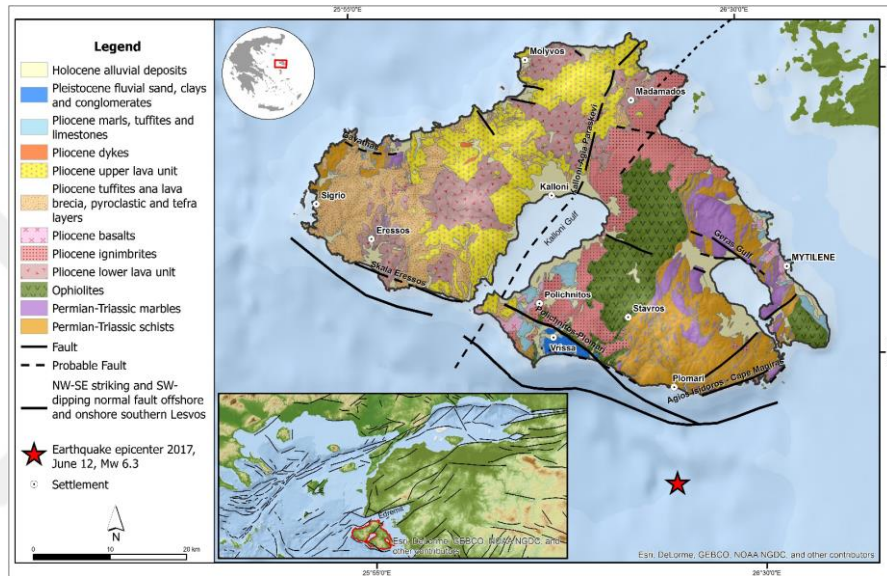
3.2.1.1 Jeolojik Yapı

Şekil 3.189 Midilli Adası jeolojisi (Alatzás, 2012).

Şekil 3.29'da görüldüğü gibi Midilli Adası'nın batı kısmı ve Mtyilini kentinin kurulduğu alanda volkanik kayalar bulunmaktadır. Adanın orta kısmında siyah olarak görülen kayaların Ayvalık Sarımsaklı mevkiinde bulunan ingimbrit adı verilen volkanik taş olduğu, bu taşın özellikle yapısı açısından inşaat malzemesi olarak kullanımının uygun ve uzun ömürlü olduğu "Ayvalık çevresinin Jeolojisi ve

volkanik kayaçların petrolojisi" (Jeoloji Mühendisliği 27(Nisan 1986),19-20) adlı makalede verilen bilgiler arasındadır. Bu taşın adadaki inşa faaliyetlerinde kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Adanın doğu kısmı ekilebilir arazilerden oluşmaktadır. Mytilene kentinin de kayaçlar üzerine kurulmuş olması antik çağlardan başlayarak insanların yerleştiği yerlerde sağlam zemin arayışının veya zeminden çıkan yerel malzemenin yapı malzemesi olarak kullanılmak istendiğinin bir göstergesidir.

Şekil 3.30 Midilli adası jeolojik haritası (Antoniou vd., 2017)

Adanın jeolojik haritası Şekil 3.30'da görülmektedir. Geleneksel yapıların inşasında yerleşimin zemininde yer alan yeşil renkli taşların kullanıldığı birçok yapıda görülmektedir.

Şekil 3.31 Zemindeki yerel taşın duvarlarda kullanımı (Kişisel arşiv, 2022)

Plomari'de eski bir yapının zemininde bulunan yeşil kayaçlar duvarda da kullanılmıştır (Şekil 2.31).

Şekil 3.32 Beden duvarında yeşil renkli taşın görüldüğü bir yapı (Kişisel arşiv, 2022)

Plomari kentindeki 19. ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olan neredeyse tüm yapıların beden duvarlarında zeminde yer alan yeşil renkli taşın diğer taşlarla karma olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 3.32). Hasar alan yapıların onarımında tuğla ve başka malzemeler ile tamamlamalar yapılmıştır.

3.2.1.2 Arazi Kullanımı

Adadaki yerleşimlerin konumlanması, sosyal ve ekonomik yapı hakkında genel bilgi verilirse;

15. yüzyıl sonlarında Mytilene ve Molvos kaleleri dışındaki kıyı yerleşimleri korsan baskınları nedeniyle denizden görülmeyecek şekilde daha iç kesimlerdeki ova ve dağlık alanlara çekilmiş, 16. ve 17. yüzyıllarda kıyı yerleşimlerinin çoğu terk edilmiştir. Mytilene, Molvos ve daha sonra Sığrı kalelerinde yaşayan halk önemli konumdaki Müslümanlardır. Bunun dışında yalnızca Müslüman veya gayrimüslimlerden oluşan köyler olması yanında Müslüman ve gayrimüslimlerin birlikte yaşadıkları köyler de bulunmaktaydı. Gayrimüslim nüfusun ada genelinde her dönem çoğunlukta olduğu görülmektedir.

17. yüzyılın ortalarına kadar ada genelinde genellikle köylerde yaşayan gayrimüslim nüfus; Hristiyan arazilerinin ve daha yoğunlukla Müslümanlara ait arazilerin ekimi, hayvancılık ve balıkçılık ile geçimini sağlıyordu.

Adadaki arazi kullanımına bakıldığında, kuzey ve batıda hayvancılık, güneyde balıkçılık, diğer kısımlarda ise tarımsal üretimin yaygın olduğu görülmektedir. Adanın doğusundaki ekilebilir arazilerde üretilen tarım ürünleri hububat, şaraplık üzüm, zeytinyağı, incir, pamuk, sebze, reçine ve meşe palamudu idi. Ayrıca ipek böcekliği dolayısıyla ipek üretimi de yapılmaktaydı. Üretimin çoğu ada halkının gereksinimlerini karşılar, küçük kısmı İstanbul ve İzmir'e deniz yolu ile gönderilirdi. Adanın kuzey ve batı kısmı dağlık olduğundan hayvancılığın, süt ürünlerinin geliştiği bölgedir. Adanın güneyindeki iki körfez balık ve kabuklu deniz ürünlerinin bol olmasını sağlamıştır (Archontopoulos, 1894'ten aktaran Hatzilias 2009).

Kalloni ve Polichnitos tuzları yiyeceklerin korunması için gerekli tuzu sağlamıştır. Anagnostou, (2002, ss.127-128), tuzun zeytincilik, tabaklama, hayvancılıkta ve konutlarda kullanımından detaylı olarak söz etmektedir.

Ayrıca un üretimi için su değirmenleri, yel değirmenleri, ilkel zeytin değirmenleri işletilmekte, sabun ve çömlek yapımı gibi aile el sanatları da sakinlerin gereksinimlerini karşılamakta idi. Diğer meslek gruplarına örnek verilecek olursa bakkallar, terziler, kürkçüler, kunduracılar, kahveciler, meyhane sahipleri vb. zanaatkârlar (inşaatçılar, marangozlar, oduncular) da bulunmaktaydı. Bu şekilde Ada kendi kendine yeten ve içe dönük bir ekonomiye sahip iken Osmanlı halkının Akdeniz beslenme şekli ile teması günlük beslenmede hayvansal yağın yerini zeytinyağının alması (önceden genellikle aydınlatmada kullanılıyordu) ve bu ürüne artan talebi karşılamak amacıyla iklimin elverişli olduğu yerlerde (Lesvos, Thassos, Girit, Mora, vb.), zeytin yetiştiriciliği arttırıldı ve diğer ürünlerin yerini aldı.

Midilli'de arazilerin büyük bölümü hükümete ait olduğundan (Karydis - Kiel, 2000) diğer mahsüllerin yerini zeytinin alması daha kolay olmuştur. 17. yüzyıl ortalarına gelindiğinde mevcut zeytinlikler genişlemiş, yabani zeytin ağaçları aşılınmış, zeytinlerin daha verimli olması için teraslamalar yapılmıştır. Adanın kuzeybatısında bulunan meşe palamudu ile zeytinyağının ihraç edilen temel ürünler durumuna gelmesiyle ada dışa dönük bir ekonomiye yönlendirilmiştir.

Şekil 3.33'te Midilli Adası'ndaki yerleşimler kahverengi renk ile işaretlenmiştir. Ekilebilir arazilerin bulunduğu bölgede yerleşim sayısının az olduğu görülmektedir. Her yerleşimin konumuna, topografik ve jeolojik yapısına göre üretim ve yaşam şekli değişmektedir.

22.09.2018 - 23.09.2018 tarihlerinde Midilli Adası'nın Ayvalık'a bakan yüzü, yani doğu tarafındaki yerleşimler incelenmiştir. Panagiuda, Pamfila, Thermi, Pigi, Mistegna, Nees Kydonies, Kapi, Mandamados, Skamnia ve Agia Paraskevi yerleşimleri taranmış, sokak dokuları incelenmiş ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Tüm bu yerleşimlerde 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında Ayvalık'ta yapılmış konut ve kilise yapılarına doku bağlamında olmasa da çok benzer tek yapı örneklerine rastlanmıştır. Söz konusu yerleşimlerin küçük yerleşimler olduğu tespit edilmiştir.

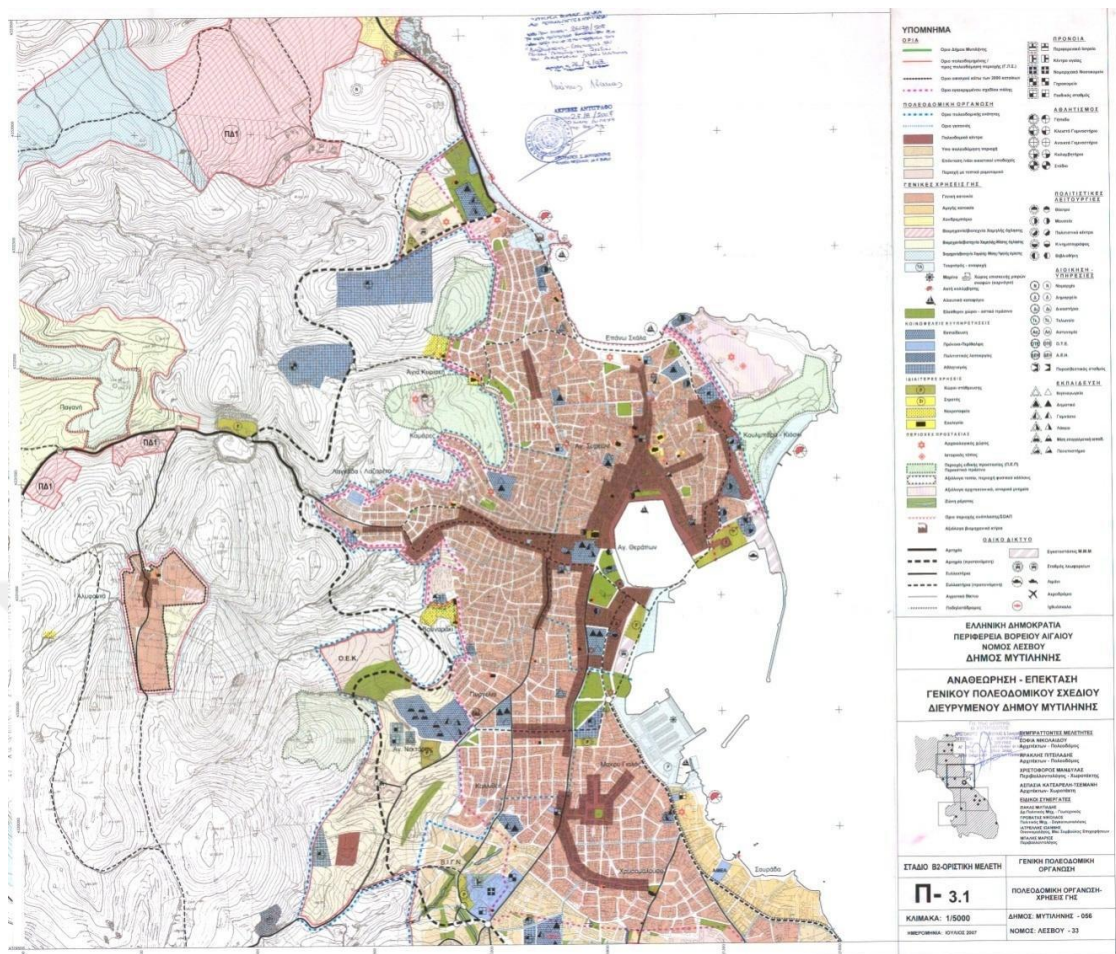
Midilli Adası doğu kıyı kesiminde Ayvalık'ta olduğu gibi bütünlük içinde korunmuş kıyı ile yüksek kısımlardaki konut ve ticari yapı bütünlüğünü sağlayan aynı büyüklükte ve özellikte bir yerleşime (Mytilene kenti haricinde) rastlanmamıştır.

Yerleşimler genel olarak skala (iskele liman yerleşimi) ve topografyaya bağlı olarak tepe yerleşimi arasında arada boşluk yani tarım alanları (yoğunlukla zeytinlikler, zeytinliklerin arasında da tarımsal ürünler ekilmekteydi) bırakılmak kaydı ile oluşturulmuştur.

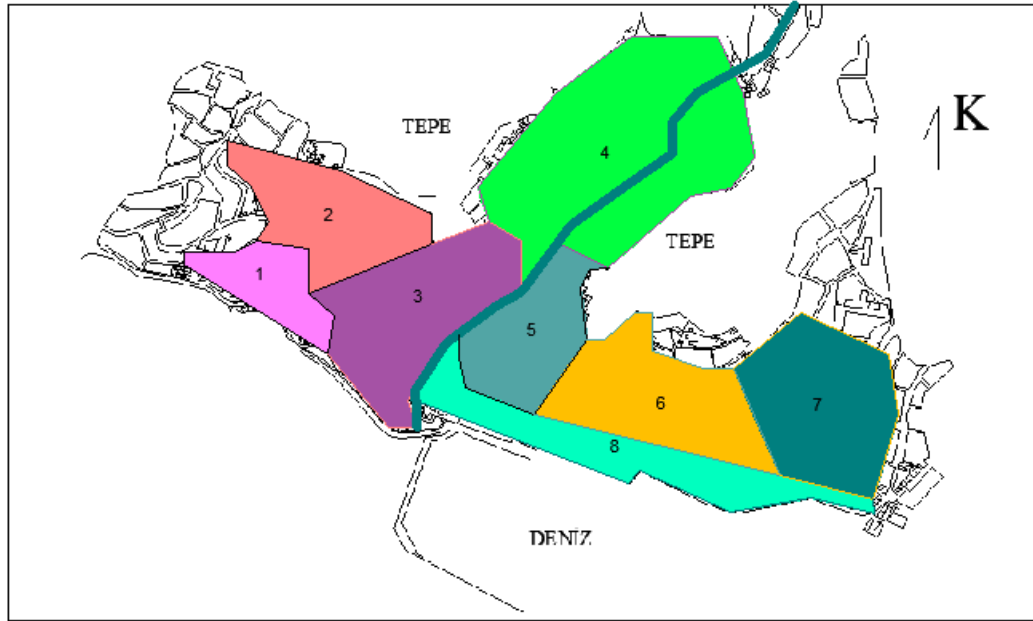

Şekil 3.33 Midilli'deki yerleşimler (Olgun vd., 2018)

Şekil 3.34'te Mytilene kenti konut dokusu pembe renkle gösterilmiştir. Kahverengi ile işaretlenen alanlar ticari yapıların bulunduğu yerlerdir. Güney limanı, limandan kuzey limanına giden aks, güney limanının doğu kısmındaki Ermou Caddesi ve güneye doğru uzanan ticari aks görülmektedir.

Şekil 3.35'te görüldüğü gibi Plomari deniz kenarında yer alan bir liman kentidir. Kentin kuzeyindeki araziler sezonluk akarsular ile beslenen dağlar arasındaki zeytinlikler ve meşe ağaçlarıyla doludur. Plomari kenti de bu arazilerden elde edilen zeytin ve meşe palamudu ürünlerinin deniz yoluyla ticaretini sağlamak amacıyla gelişmiştir. Kentin çevresindeki köylerde yaşayanların arazilerdeki ürünleri topladığı ve bakımları ile ilgilendiği, Plomari'de de bu ürünlerin işlendiği ve deniz yoluyla ticari bağlantısı olan limanlara gönderildiği anlaşılmaktadır. Kentin 1850'li yıllarda Agios Nikolaos Kilisesi çevresinde gelişmeye başladığı kaynaklarda belirtilmektedir (Polion, 2014) (Şekil 3.36, 3.37). Kent daha sonraları ticari gelişimin etkisi ile Setundas nehri boyunca ve daha sonra kıyı bölgesinde gelişim göstermiştir. Kıyı bölgesinde eskiden yer alan ticari yapılar Şekil 3.38'de görülmektedir. Ticari kullanım konutların zemin katlarında da yer almaktadır.

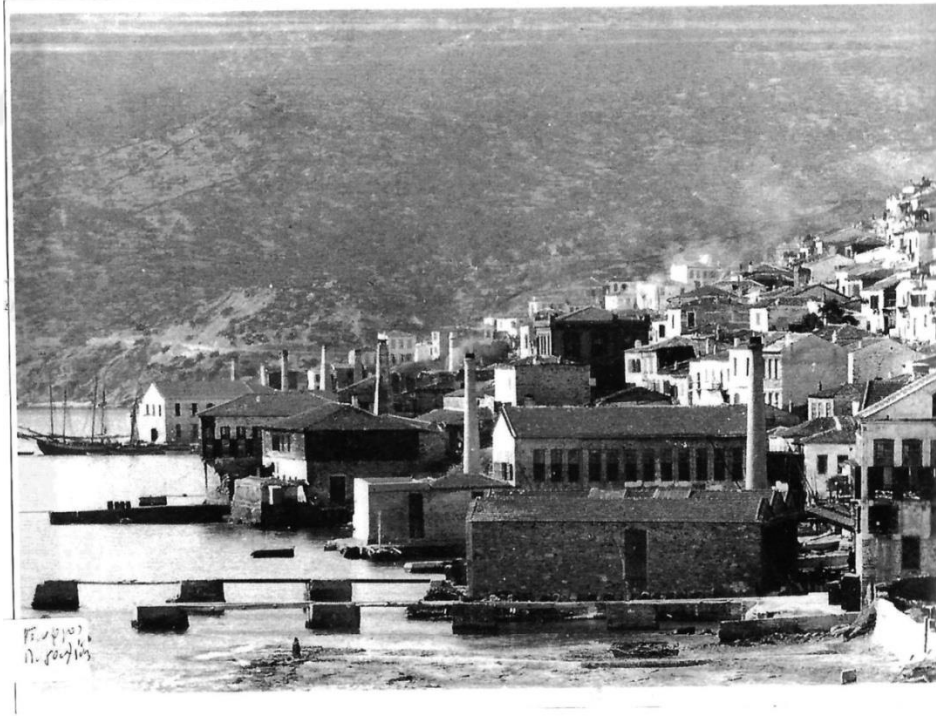

1.Ammoueli, 2.Prastio, 3.Aghios Nikolaos, 4. İssa Messa, 5.Raydeli,6.Tarsanas,7.Agia Paraskevi,8. Kıyı bandı

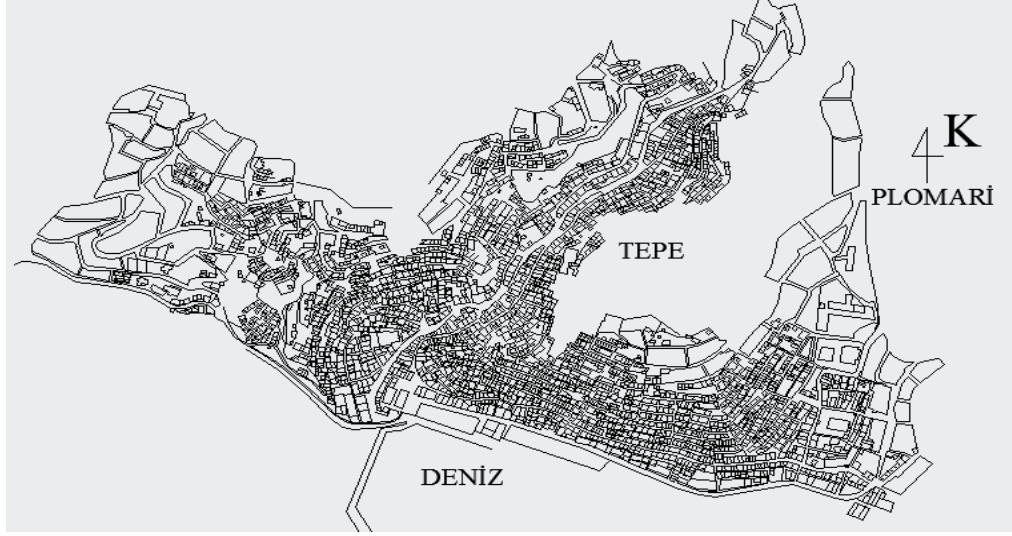
Şekil 3.36 Kentteki mahallelerin gelişim sırası (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.37 Plomari’de nehir boyu yapılaşmalar (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 3.38 Plomari kıyı bölgesinin geçmişteki görünümü (Polion, 2014)

Şekil 3.39 Plomari kent planı (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.40 Plomari’de nehir boyu yapılaşmalar (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 3.41 Plomari’de nehir boyu yapılaşmalar (Kişisel arşiv, 2019)

Plomari kent planına (Şekil 3.39) bakıldığında, ilk yerleşim bölgesi Agios Nikolaos Kilisesi çevresindedir. Bu bölgedeki konut dokusu 19. yüzyılın ikinci yarısına ait örnekler barındırmaktadır. Kuzeye doğru kentin ana yol aksını oluşturan Setundas nehri boyunca, nehrin iki tarafındaki konut dokusu da aynı döneme ait örnekleri yansıtmaktadır (Şekil 3.40, 3.41). Kentin doğu kısmında kıydan tepeye yükselen eğimli arazide de aynı döneme ait geleneksel konutlara az sayıda da olsa rastlanmaktadır. 19. yüzyıl ikinci yarısına ait imalathanelerin kıyı boyunca inşa edildiği eski tarihli fotoğraflarda görülmektedir. İlk yerleşim bölgesindeki yol

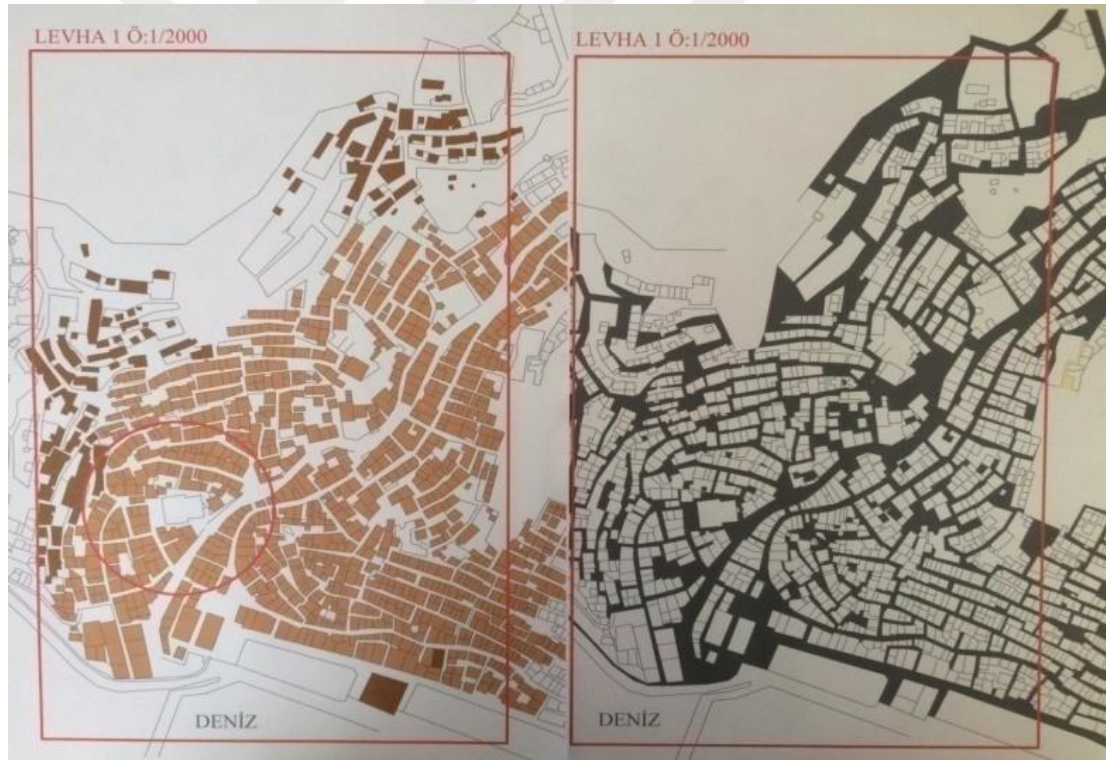
Evángelos Alatzás, 2012 yılında yaptığı Mytilene İli Mülkiyet Statüsü ve Arazi Kullanımlarının Gelişimi Çalışması'nda harita ile ilgili bilgiler vermiştir. Buna göre; Şekil 3.42'de gösterilen kısmın yalnızca Rumların kullanımında olduğu belirtilmektedir. Harita James Aristarch tarafından hazırlanırken yalnızca bu bölümün incelenmesine izin verildiği söylenmiştir. Haritada yapıların inşa şekli ile ilgili bilgi verildiği de görülmektedir.

Haritanın kuzey kısmında, Yunan ve Türk kesimi arasında var olan resmi olmayan sınırı gösteren "Quartier Turc" başlığı görülmektedir. Bu bölgede beş küçük kilise bulunmaktadır. O dönemde yoğun ticari kullanımla "Kuzey Limanı"nın faaliyet gösterdiği, şehrin kuzey kesiminin Türk kontrolünde olduğu belirtilmiştir. Haritaya kentsel açıdan bakacak olursak, öncelikle kentte seyrek yapılaşma olduğu, yapı bloklarının büyük bir bölümünün bahçelerle kaplı veya açıkta olduğu söylenebilir. O zamanın yaşlılarının ifadelerinden ve fotoğraflardan, haritanın yeşil kısımlarının ekim alanları veya serbest yeşil alanlar olduğu anlaşılmaktadır. Evler taştan (haritada açık kahverengi), ahşaptan (haritada sarı) ve taş ile ahşabın birlikte kullanıldığı karma yapılardan (haritada koyu kahverengi) oluşmuştur. Güney Limanı çevresindeki ticari amaçlı yolların diğer yollara göre daha geniş olduğu görülmektedir. Haritanın kuzey ve güney kesiminin sınırında, önemli Müslüman binaları ve önde gelen Türklerin konutlarıyla bölünmüş bir yeşil alan vardır. Aralarında Yeni Cami ve Aziziye Hamamı'nın bulunduğu yapılar çarşının kalbine hükmediyordu ve Osmanlı şehrinin kamusal alanıydı. Bu yapılar 19. yüzyılın başlarında Mustafa Ağa tarafından inşa edilmiş, Osmanlı mimarisi özellikleri taşıyan ve sosyal yaşam (hamam), dini ibadet (cami), eğitim (okul) ve laik iktidar (rahip-kadı) yerleriydi. Kuzey Limanı'nın eski görüntüsü, 19. yüzyılın sonlarında yapılan çalışmalar nedeniyle ortadan kalkmıştır. 1890 tarihli eski haritadan yola çıkarak, yeşil alanların ve boş alanların bugünkünden çok daha fazla olduğu fark edilmektedir. Bu da 1890 yılı sonrasında yerleşimin yoğun kentleşmesini açıkça göstermektedir. 1880-1912 döneminin kentleşmesinin göstergesi, Mytilene şehrinin çarşısının ve güney limanının rıhtımının inşasıdır. Pekçok dükkân, ofis, kafe, otel, heybetli kiliseler 1880-1890 yıllarından sonra inşa edilmeye başlanmıştır. Adanın güney limanı da 1890'dan günümüze önemli değişiklikler geçirmiştir.

Mytilene şehrinin 1955 yerleşim haritaları ile karşılaştırıldığında yeşil alanların azalması dışında çok büyük değişiklikler olmadığı görülmektedir (Alatzás, 2012).

Kıyıda parsellerin dar cepheli, ince uzun dikdörtgen formlu ve diğer kesimlere göre daha büyük; iç kısımlarda ise yapı adalarının büyük, çeperinin yapılaşmış orta kısmının ise yeşil alan niteliğinde olduğu görülmektedir. Yapılar genellikle bitişik düzende ve sokağı sınırlandırır tarzdadır.

1890 yılına ait haritada Güney Limanı'ndaki ticari yapıların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ticari yapıların parsellerin tamamına oturduğu görülmektedir. Çevrede yer alan konut dokusundaki yeşil alanların günümüzdekinden daha fazla olduğu algılanmaktadır.

Şekil 3.43 Plomari ilk yerleşim bölgesindeki sokak dokusu ve yapı adalarının görünümü

Şekil 3.43'de görüldüğü gibi, Plomari'de topoğrafyanın düz olduğu çarşı bölgesi ve kilise çevresinde organik sokak ve yapı adaları yer almaktadır. Bu bölgedeki yapı adaları diğer bölgelere göre daha büyüktür. Eğimin daha fazla olduğu bölgelerde

yapı adaları çok daha küçük ve eğime paralel, dar uzun formudur. Adalar içindeki yapılar genellikle parselin tamamına oturmakta, bazı parsellerde ön bahçeli veya yan bahçeli yapılaşma görülmektedir. Büyük yapı adalarında çıkmaz sokaklara rastlanmaktadır. Yerleşimdeki parsel kullanımına bakıldığında, konut yapıları genellikle parselin tamamına oturmaktadır. Yapıların bazılarında iki ayrı kottaki sokaktan giriş olduğu saptanmıştır. Yapı adalarının ortasında yer alan yeşil alanlar yapı adasını çevreleyen konutların ortak bahçesi olarak kullanılmaktadır.

3.2.1.4 Yerel Malzeme Kullanımı ve İnşa Sistemi

Midilli Adası'ndaki evlerde kullanılan malzemeler taş ve ahşap, pişmiş veya doğal kil, kireç ve deniz kumudur. Çatının kaplanması, duvarlarda iç bölmelerin sıvanması için inşaat sırasında daha bağlayıcı olması amacıyla saman, algler, deniz kabukları, çanak çömlek parçaları, balçık gibi malzemeler de çamur bağlayıcı içine karıştırılmıştır. Kireçtaşı kayalarının bulunmadığı ve kireçtaşının maddi açıdan teminine olanak olmayan kuzey köylerinde dış taş duvarlarda bağlayıcı olarak yalnızca çamur (elenmiş killi toprak) kullanılmıştır (Zagorisiou ve Giannoulellis, 1995).

Midilli Adası'nın kuzey kesiminde ev temelleri için ve inşaata uygun çok sayıda volkanik kaya bulunmaktadır. 18. yüzyıl sonrası kilise ve konakların yapımında Ayvalık'ın güneyinde bulunan Sarımsak taşı kullanılmıştır. Dış duvarlar 60-80 cm kalınlığında taştan örülmüş, üst kat genellikle çıkmalı bağdadi sistemde inşa edilmiştir. Adanın güney köylerinde taşlar genellikle içten ve dıştan sıvanırken kuzey köylerinde taş duvarlar sıvasızdır. Bunun nedeni o bölgedeki taşların daha düzgün örülebilmesi veya yerleşim yerlerini daha iyi gizleyebilmek içindir. Dış taş duvarların yer yer alması şeklinde tuğla ile kullanıldığı Şekil 3.44'te görülmektedir. Bu tuğlaların yerli üretim olduğu veya Ayvalık Küçükköy'den getirildiği kaynaklarda belirtilmektedir (Hatzilias, 2009).

Şekil 3.44 Taş ve tuğla duvar, Skalochoori'de bir evin ön cephesi (Hatzilias, 2009)

Şekil 3.45 Taş ve tuğla duvar, Plomari'de bir evin yan cephesi (Kişisel arşiv, 2022)

16. yüzyıla kadar çok sayıda bileşen Türkler tarafından sentezlenmiştir” denilerek Türk evi kökeninin tek bir kültüre indirgenemeyeceği de vurgulanmıştır.

İncelemeler ışığında Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altına alınan yerleşimlerde, gerek fermanlar ve nizamnamelerin uygulanması, gerekse yapıları inşa eden kişilere inşa sırasında yapmaları gereken imalatların öğretilmesi ile belli kurallar dâhilinde yapılaşma sağlandığı görülmektedir. Bu şekilde imparatorluk genelinde bölgelere göre farklılıklar gösterse de, “Osmanlı konut mimarisi” adı altında genellenebilecek bir yapım sistemi olduğu görülmektedir. Doğan Kuban'ın da belirttiği gibi Batılılaşma döneminde (19. yy sonu-20. yüzyıl başı) başkent ve önemli taşra merkezlerinde (Mytilene kenti gibi) mimari köklü bir görünüş değişikliğine uğrasa da, küçük taşra kasabalarında geleneksel yapım teknikleri ve biçimleri (Ayvalık gibi) egemen kalmıştır (Kuban, 2018). Ülkeyi sıklıkla etkileyen depremler, çalışma kapsamında incelenen odak alanları da, konutların yapım sistemine bağlı olarak farklı düzeylerde etkilemiştir.

Midilli Adası'nın güneyinde 2017 yılında meydana gelen depremde Vrisa yerleşimi yerle bir olmuş; bunun üzerine köy tamamen terk edilmiştir. Bu yerleşimdeki konutlarda geleneksel antisismik yapım sisteminin kullanılmadığı belirtilmektedir (Jerome, 2018).

Aynı depremde Plomari'deki konut yapılarında ağır hasarlar olduğu, fakat çoğu yapının dış duvarı yıkılsa veya balkonu çökse de ayakta kaldığı yerinde yapılan incelemelerde görülmüştür (Şekil 3.47, 3.48).

Şekil 3.47 Plomari’de 2017 depremi sonrası duvarı yıkılan konut yapısı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 3. 48 Plomari’de duvarı yıkılmış bir konut yapısı (Kişisel arşiv, 2019)

Plomari'de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren inşa edilmiş geleneksel konutlarda yerel malzeme kullanımının yoğun olduğu görülmektedir. Konut yapılarında kullanılan ana malzemeler taş ve ahşaptır. Yapıların beden duvarlarında kullanılan taş yerleşimin zemininde bulunan yeşil tüf ve gri mermerdir. Bağdadi duvarlarda, çatı yapımında, ahşap döşeme ve tavanlarda, pencere kapı imalatlarında kullanılan malzemeler yerleşimin yakınlarındaki ormanlardan sağlanmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan konutlara bakıldığında, genellikle iki veya üç katlı, zemin ve birinci katları yöresel taş kullanılarak; üç katlılardan en eskiye tarihlenenlerin en üst katlarının bağdadi sistemde yapılmış olduğu algılanmaktadır. 19. yüzyıl sonuna doğru ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilen yapıların üçüncü katlarının beden duvarlarının da taş olduğu görülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen en eski yapıım sisteminde her katta ara duvarların bağdadi olduğu, ileriki dönemlerde zemin katta tuğla duvar kullanımına başlandığı düşünülmektedir.

İncelenen yapıların yapıım sistemlerine bakıldığında, beden duvarları üzerine sabitlenen ana ahşap kirişlemeler üzerine ara kirişlemeler sabitlenerek, kaplama tahtaları ile kat döşemelerinin ve tavanların oluşturulduğu, taş duvarların aralarında ahşap elemanlar kullanılarak deprem yükünün azaltılmaya çalışıldığı, bina köşelerindeki kılıçlamalar vasıtası ile bina ahşap konstrüksiyon elemanlarının kilitlenerek yapının herhangi bir sarsıntıda ayakta kalması sağlanmıştır. Ara bağdadi duvarlar ve döşemeler her katta ayrı ayrı taşınacak ve dış beden duvarlarına belli noktalarda ana taşıyıcı hezenler vasıtasıyla yük aktaracak şekilde yapılmıştır. Bağdadi duvar ve döşeme sistemi herhangi bir yıkım sırasında kendi içinde boşluk yaratacak ve can kaybını azaltacak şekilde düşünülmüştür. Fonksiyonel olarak en kullanışlı çözümlerin düşünüldüğü merdivenler ve sabit mobilyalarda da ahşap malzeme kullanılmıştır.

3.2.2 Adada Görülen Konut Tipleri

Midilli'de ev ailenin ana mülküdür ve evlendikten sonra anneden kızlarına devredilmiştir. Evin eşyaları da ebeveynlerin kızlarına olan yükümlülüğüdür. Bu nedenle her ailenin ekonomik ve sosyal durumunu yansıtmaları açısından önemlidir. İki kız kardeşe çeyiz olarak verilen ikiz evler, yerel bir özelliktir (Sifneou, 1996).

Geç Bizans ve erken Osmanlı dönemine ait konut örnekleri adada yaşanan büyük depremler nedeniyle günümüze ulaşamamıştır.

Midilli Hristiyan Cemaati Konseyi (KSKK) Hukuk İşleri Arşivi'nin 1866-1875 yılları arasındaki çeyiz evlerinin tahmini değerlerine dayanan tabloya göre ev tipleri şu şekilde belirtilmiştir (Sifneou, 1996, ss.155-156);

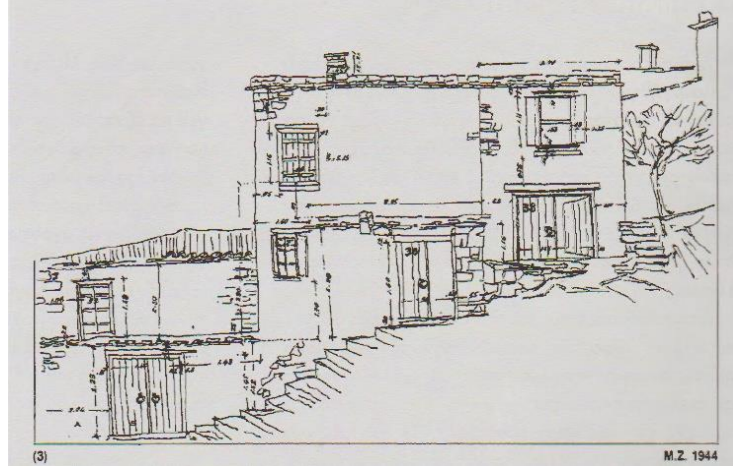
- Damlar,
- Midilli merkezine yakın ve büyük köylerde bulunan şehir evleri,
- Kuleler (Pamphylla, Thermi, Halikas),
- Agios Therapontas'ın merkezi bölgesinin konakları, (Yunan pazarına yakın aynı adı taşıyan kilisenin etrafındaki konaklar)

Midilli Adası evleri hakkında genel olarak bilgi verilecek olursa;

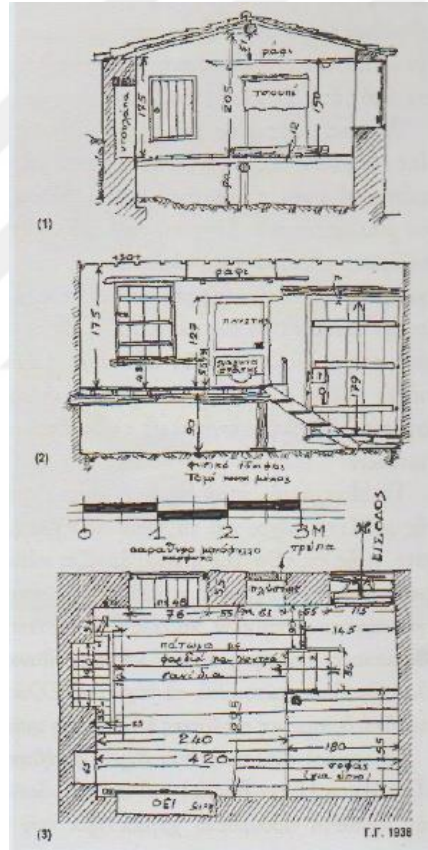
Çiftlik Evleri (damlar)

Midilli Adası'nda çiftçilerin yazları ekinlerinin (meyve bahçelerindeki meyve ve sebzeler, bağlar, tütün, hububat vb.) yakınında yaşadığı, zeytin hasadı döneminden sonra (Nisan'dan sonbahara kadar) mevsimlik konaklama için inşa edilen küçük yapılardır (Şekil 3.49, 3.50).

Tuğladan veya taştan yapılmış, genellikle eğimli kiremit çatılı kulübe veya dam olarak bilinirler. Bu kulübelerde giriş, geniş cephede bulunur ve genellikle, ailenin zamanını günlük tarım veya ev işlerini yaparak geçirdiği, sazlarla veya dallarla kaplı derme çatma bir ahşap kulübenin önüne inşa edilirdi. Bu çiftlik evlerinin çoğunda ahşap yükseltilmiş bir zemin vardı (Zagorisiou ve Giannoulellis, 1995).

Şekil 3.49 Plomari'den çiftlik evlerine örnek (Zagorisiou ve Giannoulellis, 1995)

Şekil 3.50 Plomari'den çiftlik evlerine örnek (Zagorisiou ve Giannoulellis, 1995)

Köy Evleri

Midilli Adası'ndaki köy evleri genellikle iki katlı ana ev ve yardımcı binalardan oluşmaktaydı. Bu yapılar bir avlu ile çevrili idi. Avlu içinde nakliye hayvanlarının

barınakları, fırın, çamaşır odası ve tuvalet vardır. Ana evin zemin katında üzümli sıklamak için keten ayrıca yağ, şarap ve diğer yiyecekleri depolamak için çeşitli boyutlarda kil kavanozlar bulunur (Zagorisiou ve Giannoulellis, 1995).

Evin yaşam alanı zemin kattan ahşap bir iç merdivenle veya genellikle adanın güney köylerindeki örneklerde dış merdivenle ulaşılan birinci katta yer almaktadır. Mutfak bazen zemin katta, bazen dışarıda avluda yer almakta; bazen de bulunmamaktadır. Bu nedenle evin içindeki ocakta yemek yapılır (Vagena-Papaioannou, 1993).

Yaşam alanı iki bölümden oluşur: a. alt katta şömine, kanepeler ve yemek için alçak bir masa, ayrıca ailenin ev eşyaları. b. ahşap kanepenin bulunduğu daha yüksek bir, pencereli bir uyku alanı bulunur. Birçok evde, ebeveynlerin veya misafirlerin uyuması için yükseltilmiş bir özel alan olan set vardır.

Ada ekonomisinin geliştiği yıllarda 1867'deki büyük depremde sonra, yeni binalar taştan yapılmıştır. 19. yüzyılın son on yılında yapılar Kuzey Makedonya'dan gelen organize atölyeler tarafından inşa edilmiştir. Tasarımlar, Midilli aristokratlarının alışveriş için sıklıkla ziyaret ettiği Smyrna sahilinden ve diğer büyük şehirlerden alınmıştır. Mekânların dar olduğu köylerde (Agiasos, Plomari vb.) iki katlı hatta üç katlı dar cephe kapalı çıkmalı evler bulunmaktadır. Bu yapıların çoğunda evin zemin katında üst kattaki ana yaşam alanı ile bağlantılı dükkânlar veya işlikler bulunur (Hatzilias, 2009).

Kule Evler

Adanın başkenti Mytilene'de yaşayan zengin yağ ticareti yapan Hristiyan veya Müslümanların ikinci konutlarıdır. Bu yapılar arazilerde veya bahçelerde inşa edilmiş kır evleridir. Tek odalı kare kat planına sahip, en üst katında şahnişin bulunan Ortaçağ kulesi tipine dayanan üç katlı evlerdir.

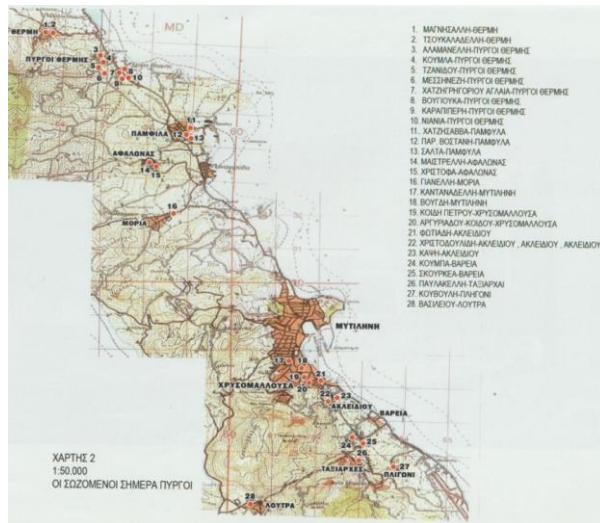
Stratis Aksiotis "*ΠΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ*" (Midilli adası kuleleri ve konakları) (2016) isimli kitabında kule ev ve planlarını incelemiştir.

Bu kitaptaki plan ve görsellerin düzenlenmesi ile kule evlerin yıllara göre gelişimini izleyebilmek için kitaptaki görsellerden düzenleme yapılarak faydalanılmıştır (Şekil 3.51-3.62).

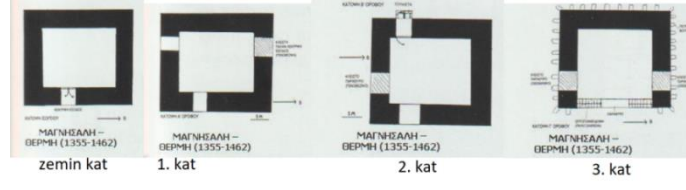
Adada günümüze ulaşabilen en eski konut yapıları olmaları ve kent içindeki konutların tipolojik gelişimine etkisinin incelenebilmesi açısından kule evlerin plan ve cephe gelişiminin görülmesi önemlidir.

Şekil 3.51 Midilli Adası kuleleri ve konaklarının incelendiği alan (Aksotis, 2016)

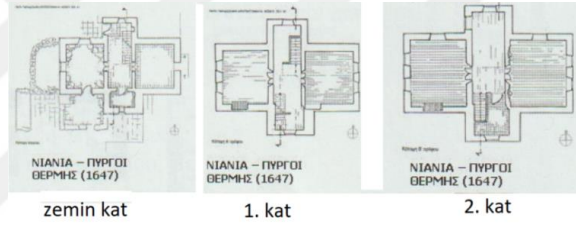

Şekil 3.52 Kitapta incelenen Kule evlerin konumları (Aksotis, 2016)

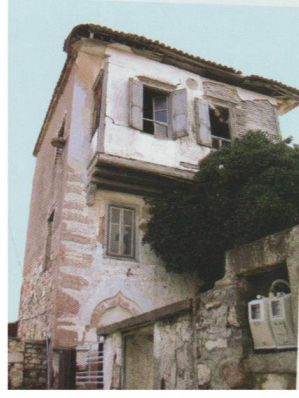
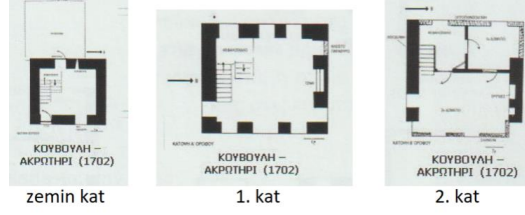
14-15.YÜZYIL KULE EV

Şekil 3.53 14.-15. yüzyıl kule ev örneği (Aksotis, 2016)

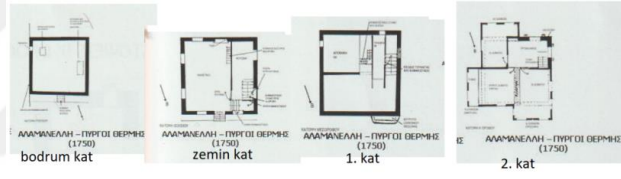
1647 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.54 1647 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

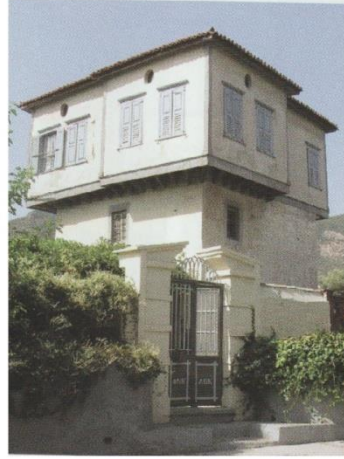
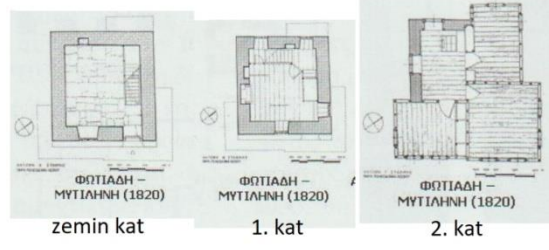
1702 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.55 1701 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

1750 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.56 1750 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

1820 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.57 1820 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

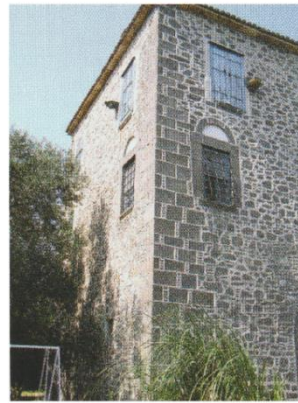
1830 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.58 1830 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

1842 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.59 1842 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

1846 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.60 1846 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

1864 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.61 1864 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

1867 TARİHLİ KULE EV

Şekil 3.62 1867 yapım tarihli kule ev örneği (Aksotis, 2016)

Kentsel veya Yarı Kentsel Evler

Kule ev tipinin kentsel alana aktarılarak kentin mahallelerini oluşturduğu düşünülmektedir. Genellikle kare veya dikdörtgen planlı üç katlı binalardan oluşan bu yapılar Mytilene kenti ve çevredeki yerleşimlerde, aynı zamanda Ayvalık'ta görülmektedir. Bu evlerde giriş doğrudan sokağa açılmakta, zemin kat dükkân veya işlik olarak kullanılmaktadır.

Midilli Adası evlerinde genellikle avlu yoktur, var olanlarda avlunun taş döşeli olduğu ve yüksek duvarlarla caddeden izole edildiği görülmektedir (Müslüman konut geleneği) (Papaioannou ve Vasilikioti, 1975).

Konaklar

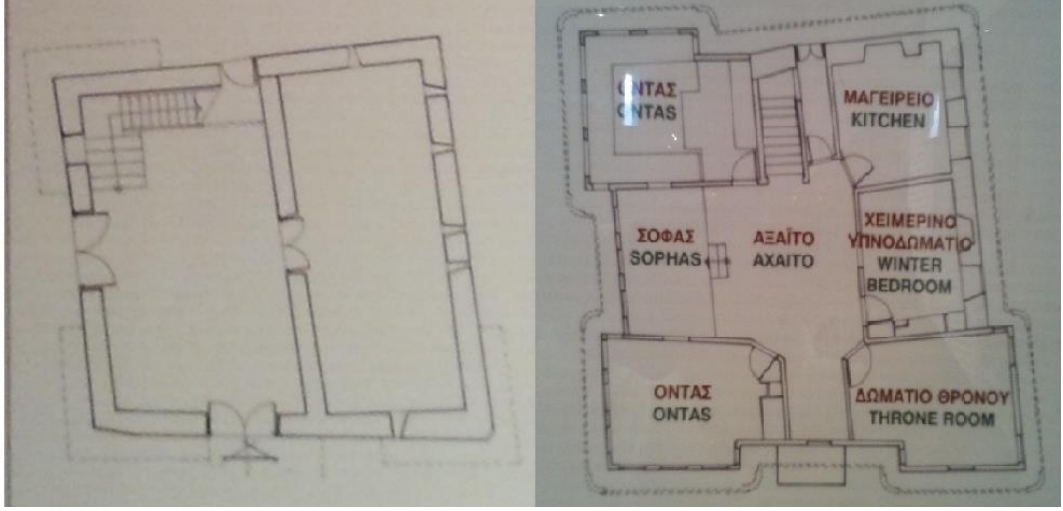
18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyılın başlarında büyük toprak sahipleri, zengin tüccarlar ve armatörler (Müslümanlar ve Hristiyanlar) tarafından özellikle Mytilene ve Molivos olmak üzere adanın diğer büyük yerleşim yerlerinde inşa edilmiş yapılardır. Tanzimat sonrası Osmanlı İmparatorluğu'ndaki siyasi, ekonomik, mimari ve estetik değişimleri yansıtan yapılardır. Midilli Adası Petra'daki Vareltsidania Konağı (Şekil 3.64-3.73) bu yapılara bir örnektir. Bu yapı tipinin Balkanlardaki geniş mimari geleneğin bir parçası olduğu kaynaklarda belirtilmekte, Şekil 3.63'te görülmektedir (Vagena-Papaioannou, 1993).

Şekil 3.63 Petra'daki Vareltzidania Konağı tanıtım panosunda yer alan Balkanlardaki benzer yapıları gösteren pano (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.64 Petra'daki Vareltzidania Konağı (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.65 Petra'daki Varelzidania Konağı tanıtım panosunda yer alan zemin kat ve üst kat planları (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.66 Petra'daki Varelzidania Konağı merdiven ve zemin kat tavanı (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.67 Petra'daki Varelzidania Konağı zemin kat tavanı (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.68 Petra'daki Varelzidania Konağı üst katta yer alan sofa (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.69 Petra'daki Valtzidania Konağı üst katta yer alan oda (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.70 Petra'daki Valtzidania Konağı üst katta yer alan oda tavanı (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.71 Petra'daki Varelzidania Konağı üst katta yer alan sofa tavanı (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.72 Petra'daki Varelzidania Konağı'nın üst katından görünüm (Kişisel arşiv, 2011)

Şekil 3.73 Petra'daki Varelzidania Konağı'nın üst katından görünüm (Kişisel arşiv, 2011)

Mytilene kentindeki varlıklı kişilere ait konakları inceleyen Sotiriou Dorovini bu yapıları erken (1850-1880), orta (1880-1900) ve geç (1900-1930) dönem konakları olmak üzere üç döneme ayırmıştır.

- İlk dönem evleri, yardımcı işlevler için bir bodrum kat ve yaşam alanı olarak iki kattan oluşmaktaydı. Yardımcı binalar (hamam, çamaşırhane vb.) bahçeye bağımsız şekilde yerleştirilmiştir. Ailenin yaşam alanı, mutfak, kiler ve hizmetli odalarının bulunduğu zemin katta; yatak odaları ise üst katta yer almaktaydı.

- İkinci dönem evlerine personelin konaklaması için çatı katı eklenmiştir. Zemin kat yüksekliği artırılarak misafir odaları (resepsiyon alanları) zemin katta düzenlenmiştir.

- Üçüncü dönem konaklarında mekânlar devam ettirilerek sadeleştirilmiştir.

Bu evler Avrupa sanat akımlarının etkisinde inşa edilen yapılardır. İnşaat malzemeleri genellikle yurtdışından gelmiş olup ev sahibinin mali durumunu

yansıtmaktadır. Midilli Adası'nın diğer yerleşimlerinde bulunan konakların da Mytilene kentindekilere benzer oldukları görülmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun Akdeniz Kültürel Mirasını Koruma Programı çerçevesinde; 'CORPUS' projesi gerçekleştirilmiştir. Cezayir, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Mısır, İspanya, Fransa, Yunanistan, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas, Filistin, Portekiz, Suriye, Tunus ve Türkiye hakkında araştırmalar yapılarak bu yerleşimlerde yer alan yüz otuz adet geleneksel yapı tipolojisi belirlenerek bu yapıların hangi alanlarda bulunduğu harita üzerinde işaretlenmiştir. Belirlenen konut tipolojileri hakkında genel bilgiler verilerek görseller de pdf dosyası olarak paylaşılmıştır. Bu çalışmada Midilli Adası'na ilişkin dört adet konut tipolojisi belirlendiği görülmektedir.

Balkan-Style Tower Dwelling (Balkan tarzı kule konut) ismiyle adlandırılmış konut tipi haritadaki bölgelerde görülmektedir (Şekil 3.74).

Şekil 3.74 Balkan tarzı kule konut http://www.meda-corpus.net/eng/gates/PDF/F1/Gr_t13.PDF

Bu konut tipi ile ilgili olarak; Midilli Adası'na ait çok özel bir konut tipinin örneğidir denilmiş, varlıklı Türkler ve Rumlar tarafından mevsimlik olarak kullanılan evler olduğu belirtilmiştir. Birkaç benzer kule örneğinin Yunanistan'da Tesalya bölgesinde görüldüğü de ifade edilmiştir.

Insular Version of The Ottoman-Style Dwelling (Osmanlı tarzı konutun adaya özgü versiyonu) olarak tanımlanan konut tipi de haritada yalnızca Midilli Adası'nda görülen bir yapı tipidir (Şekil 3.75).

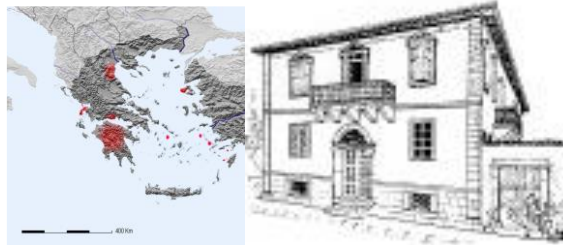

Şekil 3.75 Osmanlı tarzı konutun adaya özgü versiyonu http://www.meda-corpus.net/eng/gates/PDF/F1/Gr_t12.PDF

Söz konusu evlerin Midilli Adası'ndaki Petra ve Molvos kasabalarında örnekleri bulunan Balkan tipi yapıların ada versiyonu olduğu belirtilerek bu yapıların hem kat planları hem de morfolojik olarak Makedonya ve Teselya'da benzer örneklerinin bulunduğuna işaret edilmiştir. Adadaki örneklerin diğer bölgelerden farklı olarak üç kat yerine iki katlı ve daha küçük ölçekli olduğu belirtilmiştir. Adada bulunan örneklerin geometrik ana hatları bulunduğu ve simetrik hacimlere sahip olduğu da aktarılanlar arasındadır.

Çalışmada daha önceki kısımda belirtilen kentsel veya yarı kentsel evler ve konakların bu grup içerisinde ele alındığı görülmektedir.

Urban or Continental Style Dwelling (Kentsel veya kıta tarzı konut) adı verilen konut şeklinin adanın batı kısmında bulunduğu haritada gösterilmiştir. Haritanın aksine bu tarz konut yapısı ada genelinde görülmektedir. Söz edilen konut tarzına ilişkin görsel Şekil 3.76'de verilmiştir.

Şekil 3.76 Kentsel veya kıta tarzı konut (http://www.meda-corpus.net/eng/gates/PDF/F1/Gr_t14.PDF)

Suburban or Coastal Style Dwelling (banliyo veya kıyı tarzı konut) olarak adlandırılan konut tipi de Midilli Adası'nın batısında yer alan konutlara verilen isimdir (Şekil 3.77).

Şekil 3.77 Banliyo veya kıyı tarzı konut (http://www.meda-corpus.net/eng/gates/PDF/F1/Gr_t15.PDF)

Yunan Devleti'nin kurulması ile neoklasik mimari tarzın ilk olarak anıtsal yapılarda görülmeye başlandığı, daha sonra geleneksel malzeme ve tekniklerle çeşitli sahil kasabalarında bu tarzdan etkilenecek yerel konut versiyonları oluştuğu belirtilmektedir. Syros, Patmos, Hydra, Symi ve Kalymnos gibi Ege Adaları'nda bu konutların çeşitli versiyonları bulunduğu da, söz edilmektedir. Neoklasik unsurların Osmanlı evi dış cephelerinde hatta savunma kulesi konutunda bile dış cephelerde kullanıldığı da aktarılmaktadır.

3.2.2.1 Mytilene Konutlarının Genel Özellikleri ve Dönemsel Olarak İncelenmesi

Alan çalışması bağlamında; ilk alan araştırmasında (10.08.2018-11.08.2019 tarihlerinde) Midilli Adası'nın başkenti Mytilene kenti incelenmiştir. Neoklasik mimarinin güzel örneklerini barındıran bir kent olduğu görülmüştür. Geleneksel konut yapılarının bulunduğu sokak dokusu genel olarak korunmuş; fakat yapılar büyük oranda yenilenmiştir. Mytilene Belediyesi'ne gidilerek 19. yüzyıla ait konut dokusu ile ilgili belgeler dijital ortamda alınmıştır. Mytilene kentindeki konut dokusunda 700 dolayında yapının tescil edildiği öğrenilmiştir. Bu yapıların 16 mahallede hava fotoğrafları üzerinde işaretlenerek numaralandırılmış olduğu görülmüştür. Ayrıca bir pdf dosyasında bu yapıların yapım tarihi belli olanlarına

ilişkin liste de Belediye'den alınan belgeler arasındadır. Dijital ortamda yapıların tescil fişleri, hava fotoğrafı üzerinde işaretlenmiş konumları ve yapım tarihi belli yapıların bilgileri karşılaştırılarak belli tarih aralıklarında inşa edilmiş yapılar gruplandırılmış ve rapor ekinde sunulmuştur (Şekil 3.83-3.91). Bu bilgiler ışığında Mytilene konut yapılarının dönemsel gelişiminin Ayvalık'taki konut yapılarıyla karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Hava fotoğrafında kent içindeki 16 mahallede bulunan tescilli yapılar pafta üzerinde numaralandırılarak işaretlenmiştir. Midilli Belediyesi'nden alınan ayrı bir dosyada bu yapıların tarihleri verilmiştir. Tarihleri verilen yapılar tescilli yapıların bilgilerinin yer aldığı ayrı bir ortamdaki bilgiler ile eşleştirilerek dönemsel gruplandırma yapılmıştır. İlk yerleşim bölgesi ve 1860-1890 yılları arasında gelişen kentsel alan 12-13-14 numaralı mahallelerin bulunduğu kale ile güney limanı arasındaki bölgedir. Fakat zaman içinde kentsel dokunun çeşitli nedenlerle tahrip olduğu, kentsel dönüşüm geçirdiği, yanlış onarımlar nedeniyle özellikle ilk döneme ait yapıların çoğunun eski cephe karakterini kaybettiği bu nedenle özgün durumuna ilişkin sağlıklı veri oluşturulamadığı görülmektedir (Şekil 3.80, 3.81, 3.82).

Çalışmada kentteki yapıların dönemsel incelemesi bağlamında; Mytilene kentindeki tarihi bilinen konutlara ait dönemsel gruplama yapılarak ekte sunulmuştur. Sunulan fotoğraflarda ilk sayı mahalle numarasını, ikinci sayı konutun hava fotoğrafı üzerinde mahalle içindeki işaretlenme numarasını, son kısımdaki tarih de yapım yılını göstermektedir. Tescilli yapıların işaretlendiği genel hava fotoğrafı dışında her mahallenin ayrı hava fotoğrafı da bulunmaktadır. Tarihi belli yapıların kent planı içindeki yeri mahalle ve bina numaraları ile tespit edilebilmektedir.

Σελίδα 3.78 Mytilene kentindeki tescilli yapıların işaretlenerek numaralandırıldığı hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

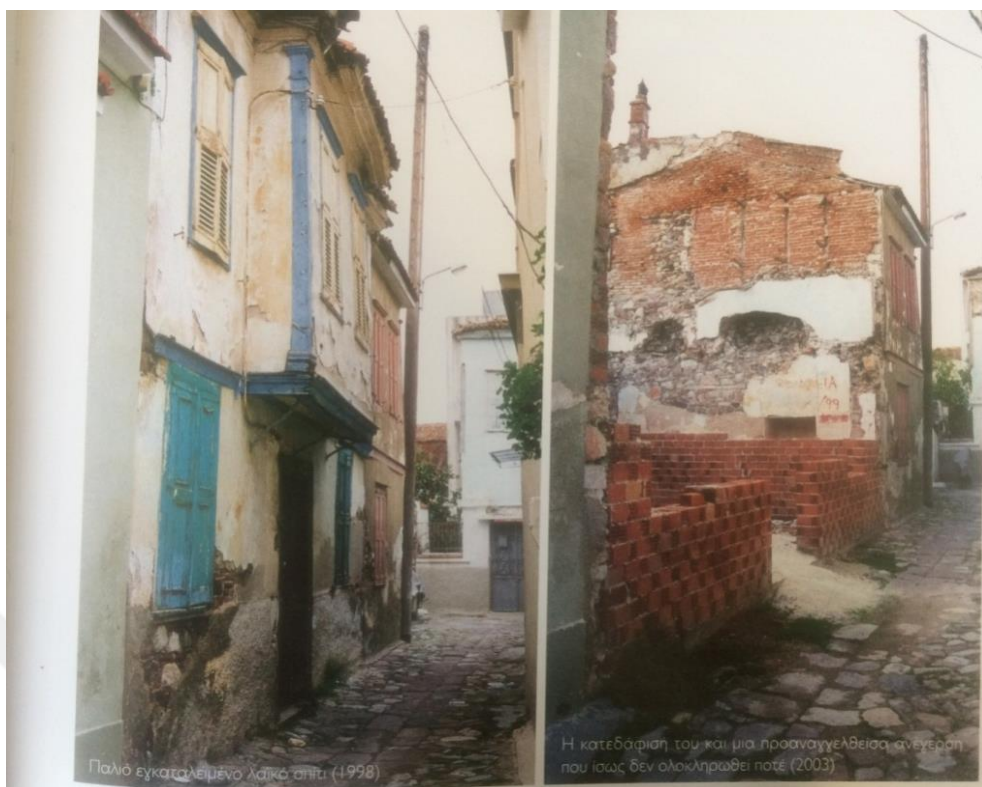
Şekil 3.78'de Güney Limanı'nın kuzeybatıdan esen hâkim rüzgâr poyrazdan korunaklı olduğu görülmektedir. Kentin ilk yerleşim bölgesi de Kuzey Limanı ile Güney Limanı arasında yer almaktadır (Şekil 3.79).

Şekil 3.79 Türkler ve Rumların birlikte yaşadığı en eski mahalleye ait plan (Karatzas, 2004)

Şekil 3.80 Mahalledeki konut yapılarında onarım sonrasındaki değişimi gösteren fotoğraf (Karatzas, 2004)

Şekil 3.81 Mahallede eskiden var olan yıkılmış bir yapı (Karatzas, 2004)

Şekil 3.82 Mahalledeki konut yapılarındaki onarım sonrası değişim (Karatzas, 2004)

1820-1860 Mytilene konutları:

Mytilene kentinde 1851 yılında yaşanan yangın ve 1867 yılındaki deprem nedeniyle o döneme ait konut yapılarının sayısı azdır. Günümüze ulaşabilen en eski tarihli yapılar kule evlerdir. Kule evlerin genel özelliklerine bakıldığında, üç katlı ilk iki katında fazla açıklık bulunmayan yapılar olduğu görülmektedir. Üçüncü katta bulunan odalar bağdadi kapalı çıkmalar ile büyütülmüştür. Pencere açıklıkları diğer iki kata göre daha fazladır. Pencere ebatlarının 1/1.5 ile 1/2 oranları arasında olduğu görülmektedir. Zemin katta bir giriş kapısı ile ticari mekâna girilmekte, bu mekândan üst katlara merdiven ile ulaşılmaktadır. Büyük bahçeler içinde yer alan bu yapıların, tarımla uğraşan varlıklı kişilere ait olduğu daha önce belirtilmiştir. Cephe öğeleri diğer dönemlere göre yalındır. Dönem yapılarına genel olarak bakıldığında, tek katlı, iki katlı ve üç katlı konut yapılarının bulunduğu görülmektedir. Cephe özellikleri açısından bu dönem yapılarının daha sade olduğu göze çarpmaktadır. İkinci ve üçüncü katlarda düz veya üçgen bağdadi kapalı çıkmalar dikkat çekmektedir. Pencere ve kapılar ahşap pervazlıdır; fakat az sayıda örnekte taş söveli pencere ve kapılara da rastlanmaktadır. Zemin kat kapı girişleri kemerli veya düzdür. En eski tarihli örneklerde ana kapı yol ile aynı seviyede, ilerleyen yıllarda yol kotundan yüksektir. Bu dönemde konut yapılarında neoklasizm etkisinin görülmeye başlandığı söylenebilir (Şekil 3.83).

1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar

2-45-1821

4-4-1850

7-8-1860

7-9-1850

7-10-1821

12-36-1860

12-40-1860

12-45-1830

12-46-1840

13-2-1840

13-64-1850

13-65-1850

13-82-1850

14-70-1850

14-74-1860

14-114-1840

14-142-1850

Şekil 3.83 Mytilene’de 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1861-1890 Mytilene konutları:

Mytilene'deki 1861-1890 sürecinde yapılmış konutlar incelendiğinde, bodrumlu ve tek katlı; iki katlı; bodrumlu ve iki katlı veya üç katlı örnekler olduğu algılanmaktadır. Bazı yapılar sokağı sınırlandırır şekilde konumlanmış iken, bazıları ön bahçeli veya yan bahçeli düzendedir. Simetrik cepheli örneklerde genellikle ortada giriş, yanlarda birer pencere, üst katta giriş üstünde açık veya kapalı çıkma, yanlarında alttaki ile aynı aksta birer pencere yer alır. Cephe bazı örneklerde köşelerinde akroter veya ortasında dairesel veya üçgen alınlık olan ve eğimli çatıyı gizleyen parapet duvarı ile nihayetlenir. Hemzemin girişler de bulunmakla birlikte, genellikle girişler birkaç basamakla yoldan yükseltilmiş, yola taşan davetkar veya cephede girinti yaparak kentsel niş oluşturan düzende şekillenmiştir. Böylece yarı açık tanımlı giriş mekânı ve anıtsal nitelikteki giriş cephede daha da vurgulanmıştır. Simetrik cepheli olup da, cephe ortasında yükselen, simetri ve giriş aksını vurgulayan çatı mekânının eklenmiş olduğu örnekler de görülmektedir. Simetrik dengeli bazı üç katlı konutlarda, alt katta girişi yapı ana girişinden daha alçak tutulmuş olan ticari mekânın varlığı da dikkat çeker. Bodrumlu ve tek katlı, simetrik dengeli, bodrumun yükseltilerek yaşam katı durumuna getirildiği bir örnekte yanal merdivenle lineer bir giriş mekânı oluşturulmuş, cephede ortada ana giriş, bir yanda depo girişi, diğer yanda bodrum girişi konumlandırılmıştır (Şekil 3.84, 3.88).

Asimetrik cepheli bodrumlu ve iki katlı, çıkmasız bazı örneklerde cephe vurgusunun cephe boyunca süren üçgen alınlık ile oluşturulduğu da görülür. Köşe parsellerde konumlanan bazı konutlarda ise, bir cephede açık çıkma, diğer cephede iki kat boyunca devam eden kapalı çıkmanın olduğu algılanmaktadır. Köşe parsellerde köşe vurgusunun yapı kütesine dairesel bir form katarak ve köşede yine aynı formda açık çıkmaları konumlandırarak çarpıcı bir nitelik kazandırıldığı örnekler de vardır. Düzgün olmayan parsellerde üst katın üçgen dizi çıkmalarla dik açılı mekânlara dönüştürüldüğü ve planın cepheye yansıtılarak yapı ve sokağa hareket kazandırıldığı örnekler de görülebilmektedir. Bahçeli örneklerde, bahçe duvarı sokakla görsel ilişki kurulabilecek düzende belirli bir yüksekliğe kadar taş duvar, üstü demir parmaklıklı olarak şekillenmiştir.

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 1

7-1-1880

7-2-1880

7-6-1880

7-7-1890

7-48-1880

8-3-1880

8-4-1892

8-11-(1880-90)

8-5-1888

8-15-1880

8-19-1880

8-22-1880

8-32-1880

8-36-1880

8-39-1880

Şekil 3.84 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 2

8-42-1890

8-43-1890

8-44-1890

8-54-1880

8-78-1880

9-30-1880

8-49-1880

12-2-1880

12-4-1895

12-15-1890

12-16-1890

Şekil 3.85 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 3

12-33-1890

12-41-1870

12-42-1890

12-44-1890

12-54-1870

12-55-1870

12-63-1880

12-64-1880

12-77-1880

12-78-1880

12-79-1870

12-80-1880

12-85-1880

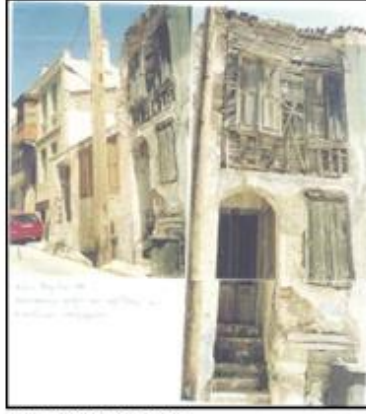
12-102-1880

Şekil 3.86 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 4

12-117-1880

12-130-1880

13-01-1880

13-11-1890

13-32-1880

13-41-1890

13-42-1880

13-45-1880

13-74-1880

13-76-1870

Şekil 3.87 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 5

13-83-1880

1880

14-04-1880

14-21-1880

1880

14-73-1890

14-78-1870

14-115-1890

14-129-1890

14-151-1880

15-25-1890

Şekil 3.88 Mytilene’de 1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1891-1920 Mytilene konutları:

Önceki döneme ait özellikler görülmekle beraber bu dönem yapılarının kat yüksekliklerinin ve plan ebatlarının diğer dönemlere göre daha büyük olduğu görülmektedir. Cephe açıklıklarında ve ebatlarında da artış olmuştur. Bu dönemde kent içinde üç katlı yan yana inşa edilmiş büyük gabarili konutların yanı sıra, büyük bahçeler içinde inşa edilmiş konak yapıları göze çarpmaktadır. Bu döneme ait kent içindeki konut yapılarının tamamen taştan inşa edildiği, en üst katlarda ahşap cumbalı veya açık çıkmalı oldukları görülmektedir. Neoklasizm etkisindeki konutlar simetrik cephelidir. Asimetrik cepheli konutlar da bulunmaktadır. Bahçeli konak yapılarında daha çok batı etkisi ve cephe süslemelerinde artış görülmektedir (Şekil 3.89, 3.91).

1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 1

5-5-1900

6-5-1900

7-21-1900

7-32-1910

7-35-1900

7-36-1900

7-38-1910

7-39-1910

7-49-1910

8-12-1900

8-34-1900

8-35-1900

Şekil 3.89 Mytilene’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1891-1920 Yılları arasında inşa edilmiş konutlar 2

8-37-1900

8-69-1900

9-64-1900

12-6-1900

12-1-1900

12-24-1910

12-17-1920

12-21-1900

12-49-1900

12-52-1900

Şekil 3.90 Mytilene’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar 3

12-75-1900

12-110-1900

12-111-1900

12-112-1900

13 19 1900

13-37-1900

14-94-1900

14-97-1900

14-116-1900

14-133-1900

14-135-1900

14-139-1900

14-141-1900

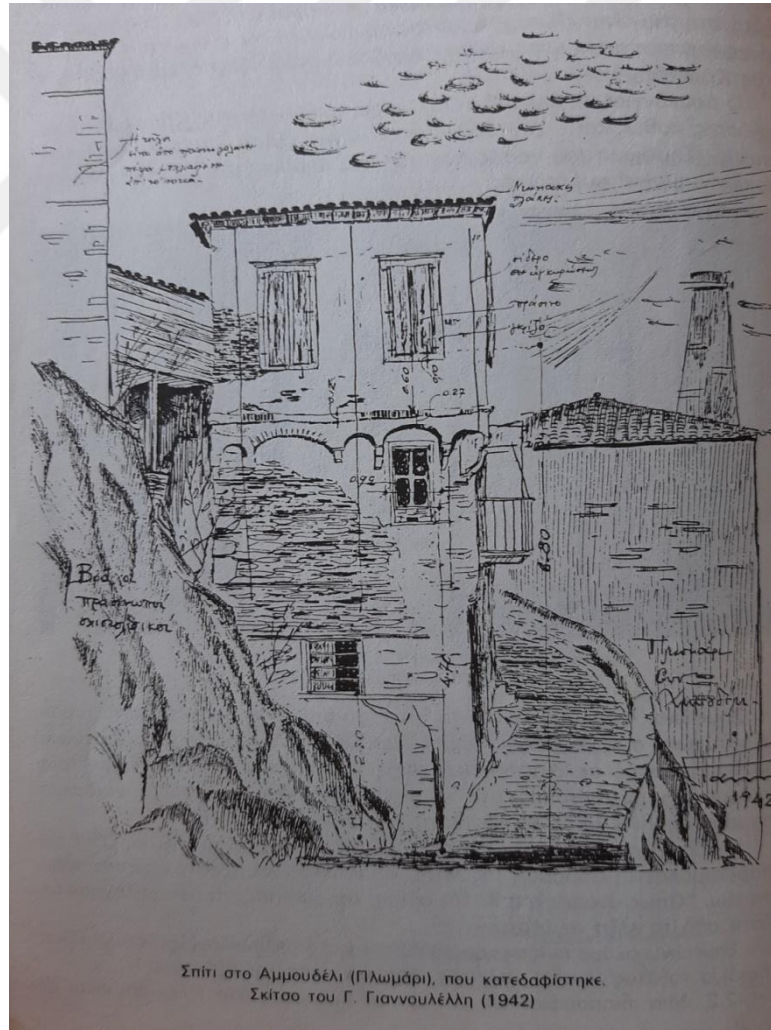
Şekil 3.91 Mytilene’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Midilli Belediyesi Arşivi)

Tablo 3. 4 Mytilene Konutları'nın dönemsel analiz tablosu

MYTİLENE EVLERİ						
				1820-1860	1861-1890	1891-1930
Kat adedi	2			X	X	X
	3			X	X	X
Bodrum kat	var			X	X	X
	yok					
Zemin katta ikinci giriş	var				X	X
	yok			X	X	X
Cephe kurgusu	simetrik			X	X	X
	asimetrik			X	X	X
Üst katta kapalı çıkma	var	düz çıkma		X	X	X
		üçgen çıkma		X		
		yamuk çıkma		X		
	yok			X	X	X
Açık çıkma	var			X	X	X
	yok			X	X	X
Ana giriş	yoldan yüksek			X	X	X
	yol ile aynı hizada			X	X	
Üst örtü	Eğimli çatı	geniş saçaklı		X	X	
		bordürlü		X	X	X
	Düz çatı					
Cephe öğeleri	Ana Giriş Kapısı	Tek kanatlı	kemerli			X
			düz	X	X	
		Çift kanatlı	kemerli	X	X	X
			düz	X	X	X
	Depo giriş kapısı	Tek kanatlı	kemerli			
			düz		X	X
		Çift kanatlı	kemerli			
			düz		X	
	Ana Giriş Kapısı	söveli			X	X
		Ahşap pervazlı		X		X
	Depo giriş kapısı	söveli				
		ahşap pervazlı			X	X
	Pencere ara kat	söveli			X	X
		pervazlı		X	X	X
	Pencere üst kat	söveli		X	X	X
		pervazlı		X	X	X
	Sardunya lık	var				
yok		X	X	X		
Cephe süslemesi	var			X	X	
	yok		X	X		

3.2.2.2 Plomari Konutlarının Genel Özellikleri ve Dönemsel Olarak İncelenmesi

Ada genelinde ve Plomari'de ilk konut yapım sisteminin Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki diğer yerleşimlerde de olduğu gibi Türk evi niteliği gösterdiği kaynaklar ışığında anlaşılmıştır (Giannoulelli, 1942). Fransız Devrimi sonrasında gelişen özgürlük hareketi sonrası Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı çeşitli etnik grupların konut yapılaşmalarında Türk evi kimliğinden uzaklaşma çabası görülmektedir. Plomari'de de aynı şekilde ilk olarak Türk evi özellikleri gösteren konut yapılaşmasından kule ev kimliğine geçildiği, daha sonra da semer tonozlu çıkmalı konut tipinin 1840-1861 yılları arasında yerleşimde inşa edilmeye başlandığı anlaşılmaktadır (Şekil 3.92).

Şekil 3.92 Plomari’de eskiden var olan kule ev örneği (Giannoulelli,1942)

Plomari'de yerleşimin deniz kıyısına taşınmaya başlandığı dönemdeki ilk konut dokusunun Agios Nikolaos Kilisesi çevresinde oluşmaya başladığı belirtilmiş olup bölgede yapılan alan çalışmaları ve kaynaklar ışığında en eski konut yapılarının Ayvalık'ta olduğu gibi kule evlerin devamı niteliğinde olduğu görülmektedir.

Yerinde yapılan incelemelerde ve kaynaklar ışığında elde edilen verilere bakıldığında Plomari konutlarının gelişimi şu şekilde aktarılabilir:

1. Yerleşimin ticari açıdan zenginleşmediği dönemde tek katlı damlar,
2. 1820-1860 sürecinde yerleşimin gelişmeye başladığı dönemde kule evler,
3. 1861-1890 tarihleri arasında semer tonozlu kule evler ve çıkmasız düz cepheli evler,
4. 1891-1920 tarihleri arasında neoklasik büyük evler.

Yerleşimin ticari açıdan zenginleşmediği dönemde tek katlı damlar

G. Giannoulelli (1942), "*Çok eski günlerde, Plomari bölgesindeki yerleşimlerin başlangıcından neredeyse 18. yüzyılın sonuna kadar, çoğu ev fakirlere aitti. Varlıklı olanlara ait olan evler tek katlı, alçak tavanlı, üzeri toprakla örtülü yatay çatılı evlerdi*" diyerek ilk konut yapılarını tanımlamıştır.

1820-1860 sürecinde yerleşimin gelişmeye başladığı dönemde yapılan kule evler

Bu süreçte Midilli Adası genelinde ve Batı Ege kasabalarında Bizans kulesine çok benzer, yapım tekniği açısından aynı konut yapıları görülmektedir. Kulelerden esinlenerek inşa edilmiş konut yapılarının bazıları en üst katında bağdadi kapalı çıkmalı, bazıları ise çıkmasız inşa edilmiştir. Önceki bölümde Midilli Adası'nın doğusunda yer alan kule evler ile ilgili bilgi verilmiştir. Plomari'deki kule evlerden az sayıda örnek günümüze ulaşabilmiştir. 1840 yılı sonrası kule evlerin Plomari'deki gelişimi diğer yerleşimlerden farklı olarak Kiklad Adaları'ndan gelen yerleşimcilerin kültürel etkileşimi buraya taşıyarak kapalı çıkmaların semer tonozlu inşa edilmesi sonucunu doğurmuştur. Midilli Adası genelinde ve Ayvalık'ta semer tonozlu yapıya rastlanmamıştır. Bu da kültürel etkileşimin mimari üzerindeki öneminin kavranması

açısından önemlidir. Akdeniz Mimarisinin karakteristiklerinden olan bu ögenin söz konusu coğrafyadaki başka yerleşimlerde görüldüğü belirtilebilir.

Şekil 3.93 Yerleşimin en eski tarihli konut yapısı (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.93’de görüldüğü gibi, yerleşimdeki en eski tarihli yapı kule ev görünümündedir. Yalın bir yapım sistemine sahip yapı Agios Nikolaos Kilisesi’nin yakınında deniz seviyesinden yüksek kayalık zemin üzerine inşa edilmiştir. Kule evlerin genel özelliği olan kare veya dikdörtgen forma sahip şekilde planlanmıştır. Zemin kat duvarlarında açıklık bulunmamaktadır. Yapının zemin katının bir cephesi kayalara bitişiktir. Yapının üst katı bağdadi çıkmalı olarak inşa edilmiştir. Üst katta dış cephenin sıvanmamış olması yapının ilk yapım dönemine tarihlendiğinin kanıtıdır. Bu döneme ait ayakta kalan tek yapı görseldekidir.

1861-1890 tarihleri arasında semer tonozlu kule evler ve çıkmasız düz cepheli evler (Şekil 3.94-3.98)

Kule evlerin Kiklad Adaları’ndan gelen göçmenler aracılığı ile gelişimi sonucu oluşmuş evlerdir. Konutların planları topografik duruma ve kullanıcı gereksinimlerine göre şekillenmiştir. Konutların iç tasarımlarında kullanımı kolaylaştırıcı işlevsel çözümlemeler (dolap detayları vs.) yapıldığı görülmektedir. Ticaret kenti olması nedeniyle zemin katta ticari kullanım göze çarpmaktadır.

Şekil 3.94 Semer tonoz çıkmalı ev örneği (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.95 Semer tonoz çıkmalı evler (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.96 Semer tonoz çıkmalı ev (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.97 Açık çıkmalı düz cepheli ev (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.98 Çıkmasız düz cepheli ev (Kişisel arşiv, 2022)

1891-1920 tarihleri arasında yapılan neoklasik büyük evler (Şekil 3.99, 3.100)

Şekil 3.99 Neoklasizm etkisinde inşa edilmiş büyük ölçekli konut (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 3.100 Neoklasizm etkisinde inşa edilmiş büyük ölçekli konut (Kişisel arşiv, 2022)

1820-1860 Plomari konutları:

Plomari kentinin 1850 yılından sonra gelişim gösterdiği daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. Bu nedenle döneme ait yapı sayısı azdır. 1820-1860 yılları arasında inşa edilen yapıların iki katlı olduğu zemin kat beden duvarlarının yöresel taştan, üst katın ise ahşaptan inşa edildiği, üst kat kaplama tahtalarının sıvanmadığı görülmektedir. Kule evin devamı niteliğinde olan bu yapıların cephe açıklıkları azdır. Döneme ait yapıların deniz seviyesinden yüksekte inşa edildikleri göze çarpmaktadır. Günümüze ulaşabilen tek örnek kayalara dayalı olarak inşa edilmiştir. Ana giriş kapısı çift kanatlı ahşap pervazlı yalın görünümlüdür. Pencere kepenkleri ve üst kattaki ahşap çıkmalar düz kaplama tahtalarının yan yana sabitlenmesi ile yapılmıştır. Zemin katın depo, üst katın yaşam alanı olarak kullanıldığı algılanmaktadır (Şekil 3.101).

1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar

Şekil 3.101 Plomari'de 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Kişisel arşiv, 2022)

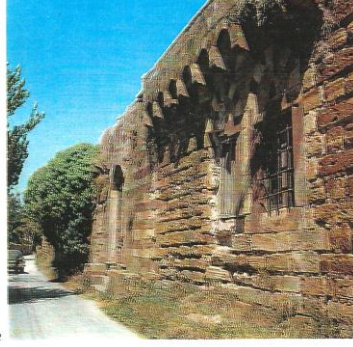
1861-1890 Plomari konutları:

Bu dönemden günümüze ulaşabilen iki tip konut yapısı alan çalışmaları sırasında saptanmıştır. Daha önce belirtildiği gibi, Kiklad adalarından gelenlerce inşa edilmiş semer tonozlu kapalı çıkmalı konutlar ve çıkmasız düz cepheli konutlarda yapım sistemlerinin yerel malzeme ile geleneksel yapım sistemi kullanılarak inşa edildiği görülmektedir. Her iki konut tipinde de cephe açıklıklarının benzer ebatlarda olduğu, pencere ve kapıların ahşap pervazlı, cephelerin yalın olduğu görülmektedir. Zeytinyağı ve sabun ticareti sayesinde göç alan kentin bu dönemde inşa edilen konutlarının çoğunda zemin katın ticari işleve ayrıldığı algılanmaktadır. Zemin kattaki ticari mekâna ve yaşam alanına ayrı kapılar ile girildiği, bununla birlikte yaşam alanı ve ticari mekânın içeriden bir kapı ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Dönemin sonlarına doğru konutlarda kat yüksekliklerinin arttığı, cephe açıklıklarının fazlaştığı, boyutlarının büyüdüğü, pencere ve kapıların söveli olduğu, kat silmeleri ve köşe plastirlarının olduğu göze çarpmakta, cephelerde neoklasizm etkisinin başladığı anlaşılmaktadır. Tümü ile taştan yapılan üç katlı konutlarda cephe ortasında konumlanmış ahşap cumba veya açık çıkmanın ikinci katta konumlanması diğer yerleşimlerdeki konutlardan farklı bir özelliktir. Yapılan araştırmalarda aynı özelliğin Bizans soylu evlerinde de olduğu saptanmıştır (Şekil 3.104).

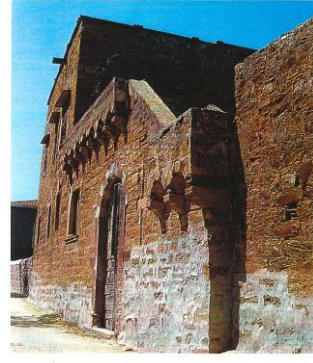
Semer tonoz kullanımı, yapılan alan çalışmaları sırasında, kaynaklarda da belirtildiği gibi Midilli Adası'nın diğer yerleşimlerinde görülmemiştir. Akdeniz Mimarisinin karakteristiklerinden olan bu ögenin söz konusu coğrafyadaki başka yerleşimlerde görüldüğü belirtilebilir. Ege Adalar mimarisi bağlamında Sakız Adası'nda (Şekil 3.102), Kos'ta bu bağlamda örneklerin olduğu literatüre de yansımıştır. Avrupa'da konut mimarisinde söz konusu mimari ögenin kullanımı konusunda da Dünya Miras kenti olan, Çekya'nın Cesky Krumlov yerleşimi belirtilebilir (Şekil 3.103).

a

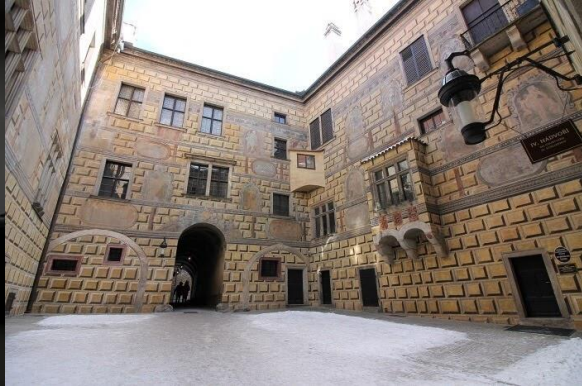
b

c

Şekil 3.102 Sakız Adası'nda yapı cephesinde semer tonoz kullanımına ilişkin örnekler Bouras, C. (1983). *Chios, Greek Traditional Architecture* içinde D. Hardy (Çev.), Phillipides (Ed.), ss.158-175.

Şekil 3.102'deki ilk örnek (a) Sakız adasında Mesta'dan bir kilise, diğerleri ise konut olup (c) Kambos'ta yer alan Mavrokordatos Evi'dir. Şekil 3.103'teki örnekler Cesky Krumlov yerleşimindendir.

Şekil 3.103 Krumlov kentinde semer tonoz kullanımı görülen yapılar (Gather moments, 2023)

1861-1890 yılları arasında inşa edilmiş konutlar

Şekil 3.104 Plomari’de 1860-1891 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Kişisel arşiv, 2022)

1891-1920 Plomari konutları:

Önceki dönem yapılarının özellikleri sürmekle birlikte bu dönemde daha büyük parsellere oturan, cephe açıklıkları ve cephe süslemeleri daha fazla olan batı etkisinde inşa edilmiş üç katlı konutlar görülmüştür. Bu dönem yapılarını önceki dönemlerden ayıran özellik, yapı ön cephelerinde ikinci ve üçüncü katlarda Fransız balkonların bulunmasıdır. Daha büyük oturma sahip bu yapıların zemin katlarının önceki dönemlerdeki gibi ticari işlev için düzenlendiği, üst katlarının yaşam alanı olduğu alan çalışmaları sırasında saptanmıştır.

Bu dönem yapılarında da ticari mekân girişi ile yaşam alanı girişi ayrıdır; fakat mekânlar birbiri ile bağlantılıdır. İnşa sırasında yerel malzeme kullanımının sürdüğü ve geleneksel yapım sisteminin kullanıldığı görülmüştür. Dönemin sonlarına doğru pencere, kapı sövelerinde ve cephe kaplaması olarak tuğla kullanılan örneklerle rastlanmıştır. Cephesi taş kaplamalı, neoklasik, iki katlı konut yapılarının da kapı üzerinde bulunan tarihlerinden bu dönemde yapıldıkları anlaşılmıştır. Bu yapılarda pencere ve kapılar taş söveli, bina köşeleri taş plastrlı ve çatıları üçgen alınlıklıdır. Son dönem yapılarında yaşam alanı giriş kapısının, bazı örneklerde kat yüksekliğinde ve süslemeli olduğu görülmektedir (Şekil 3.105).

Tablo 3.5'te Plomari konutlarının dönemsel analizi yapılmıştır.

1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar

Şekil 3.105 Plomari’de 1891-1920 yılları arasında inşa edilmiş konutlar (Kişisel arşiv, 2022)

Tablo 3.5 Plomari Konutları'nın dönemsel analiz tablosu

PLOMARİ EVLERİ					
		1820-1860	1861-1890	1891-1920	
Kat adedi	2	x	x	x	
	3		x	x	
Bodrum kat	var				
	yok	x	x	x	
Zemin katta ikinci giriş	var		x	x	
	yok	x	x	x	
Cephe kurgusu	simetrik		x	x	
	asimetrik	x	x	x	
Üst katta kapalı çıkma	var	düz çıkma	x		
		cumba		x	x
		Semer tonozlu çıkma		x	x
	yok		x	x	
Açık çıkma	var		x	x	
	yok		x	x	
Ana giriş	yoldan yüksek				x
	yol ile aynı hizada		x	x	x
Üst örtü	Eğimli çatı	geniş saçaklı	x	x	
		bordürlü		x	x
	Düz çatı				
Cephe öğeleri	Ana Giriş Kapısı	Tek kanatlı	kemerli		
			düz		
		Çift kanatlı	kemerli	x	x
			düz	x	x
	Depo giriş kapısı	Tek kanatlı	kemerli		
			düz		
		Çift kanatlı	kemerli		
			düz	x	x
	Ana Giriş Kapısı	söveli		x	x
		Ahşap pervazlı		x	x
	Depo giriş kapısı	söveli			
		ahşap pervazlı		x	x
	Pencere ara kat	söveli		x	x
		pervazlı		x	x
	Pencere üst kat	söveli		x	x
		pervazlı		x	x
Sardunya lık	var				
	yok		x	x	x
Cephe süslemesi	var			x	x
	yok		x	x	

3.3 Bölüm Değerlendirmesi

Üçüncü bölümde Ayvalık ve Midilli Adasında 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasına tarihlenen konutların ve konut dokularının oluşumuna etki eden özel etkenler incelenmiştir. Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinde söz konusu döneme ait konut yapıları dönemsel olarak gruplandırılmış, Ayvalık'tan otuz üç, Mytilene'den dokuz, Plomari'den on bir yapı detaylı incelenerek föyleri hazırlanmış ve tezin ekler bölümünde sunulmuştur.

Kentlerde inşa edilen konutlar ve kent dokuları iklime, doğaya ve topografyaya göre şekillenmiştir. Yerel malzeme kullanımı, geleneksel yapım sistemi konut dokularında görülen ortak unsurlardır. Konutlar bir bütünlük ve dönemsel olarak stil birliği içinde olmasının yanı sıra kullanıcısının yaşam tarzına göre şekillenmiştir. 1820-1860 yılları arasındaki konutları ilk dönem, 1861-1890 yılları arası inşa edilenler ikinci dönem, 1891-1920 arası inşa edilen konutlar son dönem konutları olarak adlandırılacak olursa;

Ayvalık'ta ilk dönem konutları iki veya üç katlı, yerel malzeme ile geleneksel yapım sisteminde inşa edilmişlerdir. Üç katlı olanlar, zemin katta ticari işlev barındıran, en üst katın ahşap bağdadi kapalı çıkmalarla genişletildiği *Kule ev* ve *Türk evi* etkisinde inşa edilmiş konutlardır. İlk dönemde kentteki yapı yoğunluğunun daha az olduğu, ilerleyen dönemlerde arazi rantlarının artması nedeniyle parsellerde bölünmeler ile yapı yoğunluğunun arttığı algılanmıştır. İkinci dönem Ayvalık konutları da iki veya üç katlıdır. Birinci dönem yapılarının inşa şeklinin bu dönemde de devam ettiği, bunun yanı sıra tümüyle taştan inşa edilmiş neoklasik cephe özelliklerine sahip yapıların da inşa edildiği görülmüştür. Son dönem yapılarında ilk dönem yapım sistemi ağırlıklı olmak üzere cephelere süsleme öğeleri eklemiştir. Neoklasik cephe düzenine sahip konutlarda artış olmuştur.

Mytilene ilk dönem konutları *Kule ev* ve *Türk evi* etkileşimi ile inşa edilmiştir. İki veya üç katlı geleneksel yapım sistemine sahip konutlardır. İkinci dönemden itibaren batı etkisinde büyük bahçe içinde serbest nizam veya bitişik nizam büyük oturumlu,

kat yükseklikleri ve cephe açıklıkları önceki döneme göre fazla olan konut yapıları göze çarpmaktadır. Bu dönem yapılarında cephe süslemelerinde artış gözlenmektedir. Son dönemde ikinci döneme benzer yapılaşmalar devam etmiş, aynı zamanda plan ve cephe özellikleri açısından batı etkisinin daha fazla görüldüğü konutlar inşa edilmiştir.

Plomari’de ilk dönem yapılarında iki veya üç katlı *kule ev* etkisinde Akdeniz’e ait bir yapı ögesi olan *semer tonozlu* kapalı çıkmalı konut inşası görülmektedir. Üç katlı konutlar zemin katlarında ticari işlev barındırmaktadır. Bu dönem yapılarının yüksekliklerinin sonraki dönem konutlarından fazla olduğu algılanmaktadır. İkinci dönem konutları geleneksel yapım sistemine sahip, yerel malzeme kullanılarak inşa edilmiş yapılardır. İki veya üç katlı tümüyle taştan inşa edilmiş çıkmasız veya semer tonozlu kapalı çıkmalı konut yapılarının ikinci dönemde inşa edildiği tespit edilmiştir. Son dönem konutları geleneksel yapım sisteminde fakat daha çok neoklasizm ve batı etkisinde inşa edilmiş iki veya üç katlı büyük oturumlu, kat yükseklikleri ve cephe açıklıkları önceki dönemlere göre fazla olan yapılardır.

Üç kentte de konut dokusunun doğa ve iklime göre şekillendiği, yerel malzeme kullanıldığı, geleneksel yapım sisteminde inşa edildiği, yaşam şekline göre plan tasarımı yapıldığı algılanmaktadır. Ayvalık diğer iki yerleşime göre daha az batı etkisinde kalmıştır. Mytilene ve Plomari kentlerindeki son dönem konut yapılarında batı etkisi daha fazla olmuştur.

İlk dönem yapıları Mytilene ve Plomari kentlerinde daha yerel, ikinci dönem konutları yerel ve neoklasik, üçüncü dönem konutları neoklasik ve batı etkisinde Avrupalı konutlardır. Ayvalık’ta ise ilk dönemden son döneme kadar Türk evi ile kule ev etkisinde gelişmiş yerel konut tipinin kent genelinde (yaklaşık %70 oranında) hakim olduğu görülmüştür. Neoklasik konut yapılarının da inşası ikinci ve son dönemde artmıştır. Sonraki bölümde elde edilen veriler ışığında üç kente ait konut dokularının karşılaştırılmalı olarak analizi yapılmıştır.

BÖLÜM DÖRT

AYVALIK, MYTİLENE VE PLOMARİ 19. YÜZYIL KONUT DOKULARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Konum, iklim, bitki örtüsü, ticaret ve yaşam bağlamında yakınlıklar yansıtan üç yerleşim doğal olarak mimari açıdan da benzerlikler göstermektedir. Önceki bölümde yerleşimlerin özelliklerinin ayrıntılı incelemesi sonrasında üç yerleşimdeki çarpıcı ortak özelliklere bakıldığında;

- Üç yerleşimin de nehir boyu gelişen kentler olarak nehrin iki yanında konumlanması,
- Nehrin aynı zamanda taşıma yüzeyi de olması,
- Yerleşimlerin Ayvalık ve Mytilene’de volkanik kayalar üzerine, Plomari’de de kayalık alan üzerine kurulmuş olması,
- Zemin taşının yapıların yapımında kullanılması,
- Konutlarda yerel malzemenin ve geleneksel yapım sistemlerinin kullanılması,
- Evlerin ticari mekân (depo, işlik) ve yaşam mekânlarının içeriden bağlantılı olması,

belirtilebilir.

Yerleşimlerdeki akarsular Ayvalık ve Mytilene kentinde kapatılarak ana ticari akslar oluşturulmuştur. Plomari yerleşiminde ise, dere yatağı ıslah edilmiştir. Plomari yüksek iki tepe arasında yer alan Setundas deresi boyunca devam eden dar bir alanda gelişim göstermiştir.

Yerleşim düzeni ve aktivitelere bakıldığında, Ayvalık kentinin arka sırtlarında yani doğusunda bulunan ekilebilir araziler tarım amaçlı kullanılmış, aynı şekilde Mytilene kentinin ve adanın diğer küçük yerleşimlerinin tarımsal faaliyetleri adanın doğusundaki ekilebilir arazide yapılmıştır. Adanın batısındaki yerleşimlerde ekilebilir arazilerin olmaması nedeniyle hayvancılık yapıldığı ve süt ürünleri imal edildiği görülmektedir.

Mytilene ve Plomari kentlerinde Ayvalık ile benzer arazi kullanımı vardır. Bu yerleşimlerde de Ayvalık'ta olduğu gibi kıyı ile arka planda yer alan yükseltiler arasında konut dokusu gelişmiştir. Kıyı bölgesinde ticari yapılar hâkimdir. İki yükselti arasından geçen akarsu etrafında ticari mekânlar konut dokusunun zemin katlarında veya ayrı bir yapı olarak yer almaktadır.

Kentsel doku yoğunluğu bağlamında üç yerleşim karşılaştırılacak olursa, topografik ve ekonomik yapı ile ilintili olarak Plomari en yoğun olup Ayvalık onu izlemekte, Mytilene ise daha düz arazide konumlanması ve ekonomik refah düzeyinin daha fazla olması nedeni ile yoğunluğu en az olan yerleşim niteliği yansıtmaktadır.

Ayvalık kentinin 1821 ayaklanması ile yıkımı sonucunda ekonomik refahı kesintiye uğramıştır. Kıyı bölgesindeki depo yapıları ve imalathaneler ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında kent silüetine eklenmiştir. Aynı dönemde konut onarımı ve yeni imalatların sürdüğü; ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle eski yapım sistemlerinin genel olarak devam ettiği görülmektedir. Mytilene kentinde ise, yangın ve deprem gibi afetler sonucu halka ait konutların çoğunun ortadan kalktığı, yerleşimin kentsel dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Zeytin ticaretinin artması sonucu Ayvalık'ın kıyı bölgesinde inşa edilen depo, imalathane gibi yapıların, Mytilene yerleşiminde kent içine veya kıyısına inşa edilmediği yakın yerleşimlerde yapıldığı algılanmaktadır. Mytilene limanı ithalat ve ihracat için kullanılan, batı etkisinde gelişerek yeni banka ve çeşitli ticari yapıların inşa edildiği Avrupalı bir liman durumuna gelmiştir. Mytilene kıyı silüetine eklenen büyük katedral de bu görünümü desteklemektedir. Kent içindeki konut yapılaşmaları 1861-1890 yılları arasında buradaki ekonomik refahı yansıtmaktadır. Ticari depo ve imalathane yapılarının konut dokusu dışında yer alması Ayvalık ile Mytilene kentleri arasındaki en büyük farktır.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin 1820-1860 yılları arasında inşa edilmiş yapıları karşılaştırılacak olursa, üç yerleşimde de kule ev etkisinde gelişmiş konutlar görülmektedir. Ayvalık ve Mytilene kule konutları Türk evi etkisinde en üst

katlarında bağdadi kapalı çıkmalı olarak inşa edilmiştir. Plomari’de ise kule konut gelişimi Akdenize ait bir yapı ögesi olan semer tonozun kuleye eklenmesi ile oluşmuştur. Bu dönemde üç kentte de zemin katta ticari kullanım görülmektedir.

1861-1890 yılları arasında Ayvalık'ta yapılmış konut dokusuna bakıldığında; eski yapım sisteminin genel olarak sürdüğü, daha küçük boyutlu ve tipolojik olarak Balkan tarzı kule evin devamı olan aynı zamanda cephelerde Türk evi etkisi görülen kendine özgü bir konut tipinin doku genelinde hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde Ayvalık konutları ile benzer nitelikte ender örnek görülmekle birlikte, Mytilene kenti konutları genel olarak farklıdır. Mytilene konutlarında dış cephenin çoğunlukla taştan inşa edilmesi yangından korunma çabası yanı sıra ekonomik gelişmişliğin de yansımasıdır.

Ayvalık konutlarında bu dönemde de depo ve imalathane yapıları kent kıyısında, kent içinde ve konutların zemin katlarında yer almaktadır. Mytilene kentinde ticari işlev konutların zemin katında bulunmamaktadır. Konutların bodrum katında bulunan depolar tam bir kat yüksekliğinde değildir. Yoldan ya çok küçük bir kapı ya da kapak ile ulaşılabilen depolar bulunmakla birlikte, yalnızca ev içinden ulaşılabilen bodrum katlar da görülmektedir. Ayvalık evlerinde zemin kattaki ticari mekâna ayrıca girişi sağlayan kapılar Mytilene evlerinde yoktur. Plomari konutları da bu dönemde Ayvalık konutları ile benzer özellikler göstermektedir. Geleneksel yapım sisteminin kullanıldığı, zemin katta zeytinyağı depolanan ve sabun üretimi yapılan, zemin kattaki ticari mekana ayrıca giriş kapısı bulunan, çıkmasız veya semer tonozlu kapalı çıkmalı konut dokusu bu döneme aittir.

Semer tonozlu kapalı çıkmalı konutlar Kiklad Adaları’ndan gelenler tarafından yerleşimde uygulanmaya başlanmıştır. Bu yapım sistemi Ayvalık ve Midilli Adası genelinde aynı dönem konutlarında görülmemektedir. Ayvalık kentinde 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen konutlarda yoğunlukla görülen en üst kattaki ahşap kapalı çıkma Plomari konutlarında görülmemekte, Mytilene kentinde az sayıdaki örnekte görülmektedir. Önceki bölümde belirtildiği gibi Ayvalık konutlarında kule ev ile

Türk evi yapım sistemi karma bir sistem olarak kullanılmıştır. Ayvalık ve Mytilene konutlarında neoklasizm etkisi bu dönemde görülmeye başlanmıştır.

1890 sonrası Ayvalık konutlarında önceki dönemlerde görülen konut yapım sisteminin devam ettiği aynı zamanda neoklasizm etkisinin arttığı gözlenmektedir. Plomari’de de bu dönemde önceki dönemlerde görülmeyen neoklasizm ve Avrupai mimari akımların etkisinde konut inşası başlamıştır. Büyük ölçekli tümü ile taştan inşa edilmiş, cephe açıklıklarının önceki dönemlere göre fazla sayıda ve daha büyük olduğu konutlar göze çarpmaktadır.

1890 yılı sonrasında Mytilene konutları ekonomik ve sosyal ilişkileri nedeniyle Avrupa’daki mimari akımların ve İzmir kentinin etkisinde kalmıştır. Bu dönemin konutları tümüyle taştan yapılmıştır. Konut büyümüş, cephelerde neoklasik öğeler artmıştır. Konutların yol dokusunu sınırlandıracak şekilde yan yana inşa edilmesinin yanı sıra büyük bahçeli, bahçeden eve ulaşılan örnekler de çoğalmıştır. Ekonomik gelişim ve batılılaşma konut yapılarında algılanmaktadır.

Mytilene kentinin denizden bakıldığında panoraması 19. yüzyılda limandaki ticari gelişimi ve kentsel dönüşümü yansıtmaktadır. Ayvalık kıyı silüetinde ticari depolar, imalathaneler, fabrikalar yer alırken; Mytilene kıyı silüetinde bankalar, oteller gibi gösterişli ticari yapıların ve büyük katedralin yer aldığı görülmektedir. Kent içindeki 19. yüzyılın ilk yarısına ait geleneksel konut mimarisi büyük oranda yenilenmiştir. Sokak dokusu içinde 19. ve 20. yüzyıla ait yapılardan özgün durumuyla günümüze ulaşanlar kısıtlı sayıdadır.

Elde edilen veriler ışığında Mytilene kentindeki konut dokusu dönemsel olarak adlandırılacak olursa; 1820-1860 yılları arasındaki konut yapıları "*Kule evler*" ve "*Kırsaldan Kentsele geçiş konutları*", 1861-1890 yılları arasındaki konut yapıları; "*Neoklasik kentsel konutlar*", 1891-1920 yılları arasındaki konut yapıları; Avrupa ve İzmir etkisinde oluşan "*Büyük konaklar*" olarak nitelendirilebilir.

Aynı dönemlerde Ayvalık kentindeki konut dokusu dönemsel olarak adlandırılacak olursa; her dönem zemin katında üretim fonksiyonu bulundurması da göz önüne alınarak 1820-1860 yılları arasındaki yapılar çoğunlukla ataerkil yaşam biçimini yansıtan geleneksel yapım sistemine sahip "*Ayvalık kentsel kule evleri*", 1861-1890 yılları arasındaki konut yapıları; "*Ayvalık kentsel kule evleri*" ve "*Neoklasik kentsel konutlar*", 1891-1920 yılları arasındaki konut yapıları; "*Büyük neoklasik kentsel konutlar*" şeklinde adlandırılabilir.

Mytilene kentinde aynı döneme tarihlenen konut yapılarının Ayvalık ve Plomari ile karşılaştırılması yapıldığında; 19. yüzyılın ikinci yarısında Ayvalık ve Plomari üreticilerin kentidir. İki yerleşimde yaşayanların ekonomik durumları hemen hemen aynıdır. Mytilene ise, aynı dönemde ihracat kenti durumuna gelmiştir. Kentteki yapım tarihi bilinen yapıların oldukça varlıklı kişilere ait olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Mytilene kentinin yangın ve depremler nedeniyle yapı kaybına uğraması kentsel dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Mytilene kenti konutları ekonomik gelişimin diğer iki yerleşime göre daha fazla olması, kentsel dönüşüm, Avrupa ile daha yoğun ticari ve kültürel ilişkiler nedeniyle Ayvalık ve Plomari konutlarından farklılaşmıştır. Aynı dönemde Mytilene kentinde daha çok bahçe içinde, büyük neoklasik konaklar inşa edildiği görülmüştür. Mytilene konutlarında Avrupa etkisi diğer yerleşimlere göre cephe elemanlarında ve iç mekân bezemelerinde kendini daha fazla göstermiştir.

Her üç yerleşimde de, 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başında inşa edilmiş neoklasik cephe öğelerine sahip geleneksel yapım sisteminin devam ettiği konutlar bulunmaktadır.

Yerleşimlerde inşa edilen yapıların ortak özellikleri; yerel malzeme kullanımı, yasaların etkisi ile bina yüksekliklerinin ve cephe açıklıklarının belli standartlara göre yapılması, deprem ve yangın gibi doğal afetlere karşı korunma çabası, yapı iç mekânlarında fonksiyonel çözümler yapılması, plan özelliklerinin topografik yapıya ve kullanıcı gereksinimlerine göre şekillenmesidir.

Aynı dönem yapılarında farklılaşmaya neden olan etkenler ise, kültürel etkileşim ve konut sahibinin ekonomik durumudur. Bu etkenler yapı oturumunun büyüklüğünde, cephe süslemelerinde ve iç mekânlardaki tavan, merdiven, dolap gibi ahşap öğelerde kendini göstermektedir. Ayvalık, Mytilene ve Plomari evlerine ait föyler pdf olarak ekte sunulmuş, elde edilen veriler ışığında Tablo 4.1, Tablo 4.2 ve Tablo 4.3'te dönemsel olarak karşılaştırma yapılmıştır. Tablo 4.4'te Ayvalık ve Mytilene depo-işlik mekânları dönemsel olarak karşılaştırılmıştır.

Yerleşimlerde günümüze ulaşan konut örüntüsü değerlendirildiğinde, Ayvalık'ın daha iyi korunmuş olduğu, daha fazla örneğin günümüze iyi durumda ulaştığı belirtilebilir. Mytilene'nin yangın, deprem gibi afetler nedeni tarihi konut dokusunu önemli ölçüde yitirdiği; Plomari'de ise aidiyet etkisinin konutların sürdürülebilirliğinde önemli rol oynadığı buna karşın son yıllardaki deprem etkilerinin yerleşime yansıdığı görülmektedir.

Üç yerleşimdeki konut mimarisi karşılaştırıldığında, Mytilene'de büyük, gösterişli, Avrupa etkisinde bahçeli neoklasik konaklar; Ayvalık'ta ağırlıklı olarak orta ölçekli, bezemeli evler; Plomari'de ise diğer yerleşimlere göre daha yalın ve daha yüksek, yapım sistemi ile özgün (semer tonozlu) evler görülmektedir. Bu durum bir bağlamda ekonomik yapının konut mimarisinde yansıması olarak da nitelendirilebilir.

Ayvalık ve Plomari'de *depo ve işlik mekânları* evlerin zemin katında iken, Mytilene'de deponun evlerin bodrum katında olduğu bu kata ulaşımın ev içinden veya dışarıdan küçük bir kapı ile sağlandığı görülmektedir. Ayvalık'ta konut dışındakiler kıyıda ve kent içinde, Mytilene'de ise yakın yerleşimlerde dir. Plomari ve Ayvalık'ta depo ve işlik mekânı, konutun zemin katında olup ayrı bir girişi vardır. Konut girişi daha yüksek ve genellikle kemerli iken, depo-işlik girişi daha geniş, daha alçak, düz ve yalındır. Ayvalık'ta bu mekânlar daha alçak iken, Plomari'de sabun üretimi nedeni ile asma katlı, yani daha yüksektir.

Tablo 4.1 1860 öncesinde Ayvalık, Mytilene ve Plomari'nin karşılaştırma tablosu

DÖNEM		AYVALIK	MYTILENE	PLOMARI
1860 öncesi	*Evlerin altında zeytin depo ve işliklerinin bulunması	X	X	X
	*İsyan sonucu kentin tamamen yıkılması	X		
	*Depo ve imalathanelerin:			
	- Kıyıda olması	X		X
	- Yakın yerleşimlerde yapılması		X	
	*Yangın ve depremlerle konutlarının çoğunun yok olması		X	
	*İthalat ve ihracat için kullanılan Avrupalı bir limanın varlığı		X	
	*Konutlarda Bizans Kulesi etkisi	X	X	X
	*Ahşap çıkmalı kule evler	X	X	
	*Semer tonozlu çıkmalı kule evler			X
	*Kentin iki tepe arasında şekillenmiş akarsu çevresinde konumlanması	X	X	X
	*Nehirlerin aynı zamanda taşıma yüzeyi olması	X	X	X
	*Sağlam zemin arayışı ve yerel malzeme kullanımı	X	X	X
	*Organik sokak dokusu ve büyük yapı adaları içinde bitişik nizam yapılaşma	X	X	X
	*Gridal sokak dokusu ve küçük yapı adaları içinde bitişik nizam yapılaşma	X		X
	*Büyük bahçe içinde serbest nizam yapılaşma		X	
	*Müslüman ve Gayrimüslim halkın birlikte yaşaması		X	
	*Kilise merkezli mahalle oluşumu	X		X
	*Konutlarda Türk Evi etkisi	X	X	
	*Konutlarda geleneksel yapım sistemlerinin kullanılması	X	X	X
	*Konutlarda zemin kattaki ticari mekanın ayrı girişinin olması	X		X
	*Konutlarda zemin kattaki ticari mekana ev içinden ulaşılması	X	X	X
	Arazi eğimi			
	-az	X		
	-daha az		X	
	-en fazla			X
				

Tablo 4.2 1860-1890 yılları arasındaki süreçte Ayvalık, Mytilene ve Plomari'nin karşılaştırılması

DÖNEM		AYVALIK	MYTILENE	PLOMARİ
1860-1891	*Evlerin altında zeytin depo ve işliklerinin bulunması	X		X
	*Depo ve imalathanelerin:			
	- Kıyıda olması	X		X
	- Yakın yerleşimlerde yapılması		X	
	*İthalat ve ihracat için kullanılan Avrupalı bir limanın varlığı		X	
	*Ahşap çıkmalı kule ev etkisinde konutlar	X		
	*Semer tonozlu çıkmalı kule ev etkisinde konutlar			X
	*Kentin iki tepe arasında şekillenmiş akarsu çevresinde konumlanması	X	X	X
	*Nehirlerin aynı zamanda taşıma yüzeyi olması	X	X	X
	*Sağlam zemin arayışı ve yerel malzeme kullanımı	X	X	X
	*Organik sokak dokusu ve büyük yapı adaları içinde bitişik nizam yapılaşma	X	X	X
	*Gridal sokak dokusu ve küçük yapı adaları içinde bitişik nizam yapılaşma	X		X
	*Büyük bahçe içinde serbest nizam yapılaşma		X	
	*Müslüman ve Gayrimüslim halkın birlikte yaşaması		X	
	*Kilise merkezli mahalle oluşumu	X		X
	*Konutlarda Türk Evi etkisi	X		
	*Konutlarda geleneksel yapım sistemlerinin kullanılması	X	X	X
	*Konutlarda zemin kattaki ticari mekanın ayrı girişinin olması	X		X
	*Konutlarda zemin kattaki ticari mekana ev içinden ulaşılması	X		X
	Arazi eğimi			
	-az		X	
	-daha az	X		
	-en fazla			X
	*Üreticilerin kenti	X		X
	*İthalat ve ihracatçılar kenti		X	
	*Konutlarda neoklasizm etkisi	X	X	X
	*Cephelerde süsleme öğeleri olması	X	X	X

Tablo 4.3 1890 yılı sonrasında Ayvalık, Mytilene ve Plomari karşılaştırılması

DÖNEM		AYVALIK	MYTILENE	PLOMARI
1891 sonrası	*Evlerin altında zeytin depo ve işliklerinin bulunması	X		X
	*Depo ve imalathanelerin:			
	- Kıyıda olması	X		X
	- Yakın yerleşimlerde yapılması		X	
	*İthalat ve ihracat için kullanılan Avrupalı bir limanın varlığı		X	
	*Konutların Avrupalı mimari akımların ve İzmir'in etkisinde kalması		X	
	*Ahşap çıkmalı kule evler	X		
	*Taş malzemeli büyük ölçekli konutlar	X	X	X
	*Kıyı silüetinde bankalar, oteller, ticari yapılar büyük katedral olması		X	
	*Kıyı silüetinde depolar, ticari imalathaneler, fabrikalar olması	X		X
	*Sağlam zemin arayışı ve yerel malzeme kullanımı	X	X	X
	*Organik sokak dokusu ve büyük yapı adaları içinde bitişik nizam yapılaşma	X	X	X
	*Gridal sokak dokusu ve küçük yapı adaları içinde bitişik nizam yapılaşma	X		X
	*Büyük bahçe içinde serbest nizam yapılaşma		X	
	*Müslüman ve Gayrimüslim halkın birlikte yaşaması		X	
	*Kilise merkezli mahalle oluşumu	X		X
	*Konutlarda Türk Evi etkisi	X		
	*Konutlarda geleneksel yapım sistemlerinin kullanılması	X	X	X
	*Konutlarda zemin kattaki ticari mekanın ayrı girişinin olması	X		X
	*Konutlarda zemin kattaki ticari mekana ev içinden ulaşılması	X		X
	Arazi eğimi			
	-az		X	
	-daha az	X		
	-en fazla			X
	*Üreticilerin kenti	X		X
	*İthalat ve ihracatçılar kenti		X	
	*Konutlarda neoklasizm etkisi	X	X	X
	*Cephelerde süsleme öğeleri olması			
	-en fazla		X	
	-daha az	X		X

Tablo 4.4 İki zeytin kentinde depo ve işlik mekânlarının konum ve özellikleri

DÖNEM	AYVALIK		MYTİLENE	
	KONUM	ÖZELLİK	KONUM	ÖZELLİK
1820-1860	*Konutun zemin katında. *Kıyı bölgesinde ve kent içinde.	*Ticari mekâna ayrı giriş ve giriş kapısı; Ev içinden erişim.	*Konutun zemin katında.	*Depo mekânına ev içinden veya küçük bir kapı ile erişim
1861-1890	*Konutun zemin katında. *Kıyı bölgesinde ve kent içinde.	*Ticari mekâna ayrı giriş ve giriş kapısı; Ev içinden erişim.	*Konutun bodrum katında deponun bulunması. *Yakın yerleşimlerde	*Depo mekânına ev içinden veya küçük bir kapı ile erişim
1891 sonrası	*Konutun zemin katında. *Kıyı bölgesinde ve kent içinde.	*Ticari mekâna ayrı giriş ve giriş kapısı; Ev içinden erişim.	*Konutun bodrum katında deponun bulunması. *Yakın yerleşimlerde	*Depo mekânına ev içinden veya küçük bir kapı ile erişim

4.1 Sokak Örüntüsü ve Yapı Adalarının Karşılaştırılması

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin gelişimi ve mahallelerin oluşum sıraları önceki bölümde incelenmiştir. Üç yerleşim karşılaştırıldığında:

- Yer seçimi: Zeminin sağlam olması ve yapı malzemelerinin kolay sağlanması açısından üç kentin kuruluşunda *kayalık alan* tercih edilmiştir. Ayrıca iklimsel faktörler dikkate alınarak kuzeydoğudan esen *poyrazdan* korunmak amacıyla tepelerin korunaklı tarafında yerleşilmiştir. Liman ise, güneyde konumlandırılmıştır.

- Topoğrafik yapı: Yapı adaları ve sokak örüntüsünü şekillendiren topoğrafya irdelendiğinde, üç kentin de iki tepe arasında şekillenmiş akarsu çevresinde geliştiği algılanmaktadır. Eğim açısından Mytilene en az, Ayvalık daha fazla, Plomari ise en eğimli arazi yapısına sahiptir. Bununla birlikte tümünde deniz seviyesinde düz arazi bulunmakta, bu alanlarda 19. yüzyıl sonlarında yapılan ticari yapılar yer almaktadır. Eğimin az olduğu alanlarda büyük yapı adaları ve organik sokak dokusu, eğimin fazla olduğu yerlerde küçük yapı adaları ve eğime paralel sokaklar görülmektedir. Daha düz olduğundan en büyük yapı adaları, Mytilene'dedir. İlk mahalleler organik sokak dokusu yansıtır.

- Parsel deseni: Ayvalık'ta kıyıdan tepeye doğru eğimli bir topoğrafya görülmekte, kıyıda yapılar parselin tamamına otururken, orta ve tepe bölgede bahçeli düzen algılanmaktadır. Kıyıda daha büyük ve gridal sokak örüntüsü ile şekillenmiş olan yapı adaları, tepeye doğru küçülmekte ve ıınsal bir düzene dönüşmektedir. Büyük yapı adalarında çıkmaz sokaklar görülmektedir. Mytilene'de büyük ve organik yapı adaları görülür. Parseller bahçeli olup, konutların arka cepheleri ortak yeşil alana açılır. 19. yüzyıl sonu ticari yapıları ise, bahçesizdir. Plomari'de de yapılar genellikle parsel bütününe oturmakta olup bahçeli örnekler daha azdır. Düz alandaki yapı adaları büyük, eğimli alandakiler küçüktür.

Kentlerin ilk kurulan mahallelerinin Ayvalık'ta Taksiyarhis Kilisesi çevresinde orta eğimli arazide korunaklı iç denizi görecekle şekilde; Mytilene kentinde tepenin üzerindeki kalenin arka yüzüne bitişik; Plomari'de Ayvalık'ta olduğu gibi az eğimli arazide Agios Nikolaos Kilisesi çevresinde olduğu görülmektedir. Üç yerleşimde de ilk mahallelerde organik doku hakimdir.

Şekil 4. 1 Ayvalık yerleşiminin genel görünümü (Anonim)

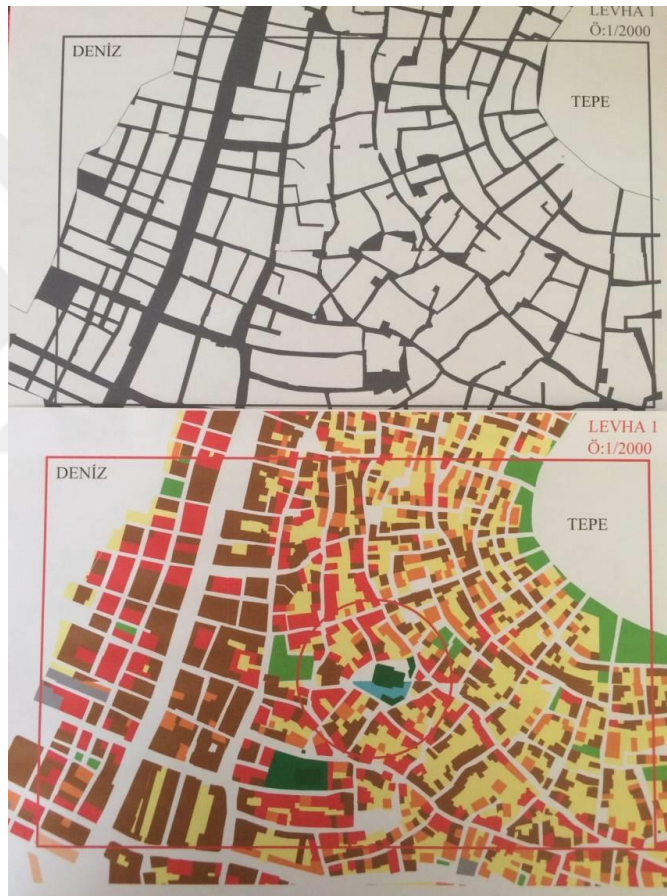

Şekil 4. 2 Ayvalık sokak dokusu

Şekil 4. 3 Ayvalık hava fotoğrafı (TKGM)

Ayvalık'ta tepe bölgesi eğimli topoğrafyaya, düz kesim ise organik tepeye doğru ırsal dokuya sahiptir. Yapı adaları tepeye yaklaştıkça küçölmektedir. Konut ağırlıklı yapılar mevcuttur. Yapılar genellikle parselin tamamına oturmamaktadır, bahçelidir. Orta bölge düz topoğrafyaya sahip olup genellikle ızgara doku hakimdir. Yapı adaları büyüktür. Konut ağırlıklı yapılar vardır. Yapılar genellikle parselin tamamını kaplamamaktadır, bahçelidir. Kıyı bölgesinde arazi düzdür ve ızgara doku (gridal) hakimdir. Sanayi ve ticaret ağırlıklı yapılar mevcuttur. Yapılar parselin tamamına oturmaktadır.

Şekil 4. 4 Ayvalık yerleşimindeki yapı adalarından bir kesit

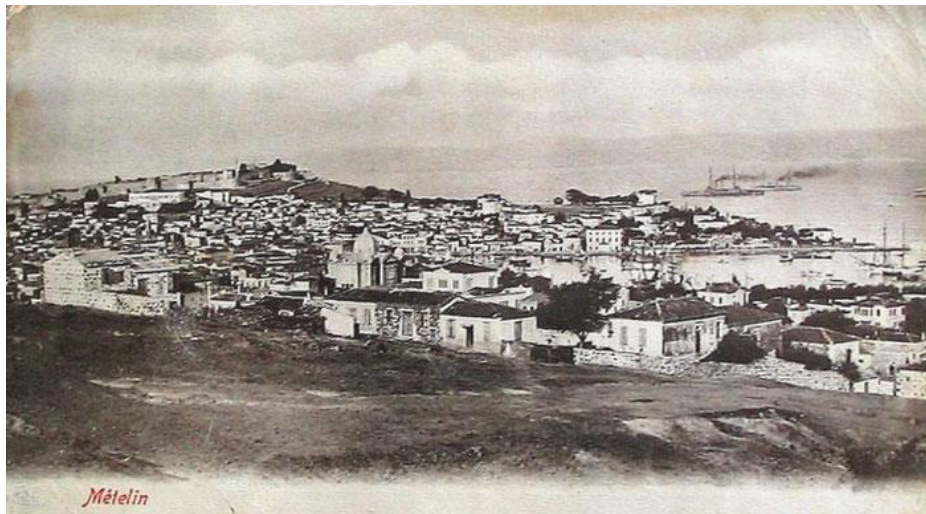
Yapı adaları, kıyı bölgesinde sanayinin yer aldığı kesimlerde büyük, ticaretin yoğun olduğu kısımlarda daha küçüktür. Yapılar parsellerin tamamına oturmaktadır. Dikdörtgen parseller dar cepheleri ile kıyıya bakmaktadır. Tepe bölgesine yaklaştıkça yapı adaları küçölmekte ve eğime paralel yerleşim görölmektedir. Eğimin daha az

olduğu kısımda organik görünümlü büyük yapı adaları bulunmaktadır. Yapı adalarının büyüklüğünden dolayı bölgede çok sayıda çıkmaz sokak vardır.

Parseller genellikle bahçelidir. Şekil 4.4'te kırmızı tescilli yapıları, kahverengi tescilsiz mevcut yapıları, sarı bahçeleri, turuncu renk öneri proje çizilecek boş arsaları göstermektedir.

Şekil 4. 5 Mytilene hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Şekil 4. 6 Mytilene yerleşiminin genel görünümü (Anonim)

Şekil 4. 7 Mytilene sokak dokusu (Koldewey,1890)

Mytilene'nin tepe bölgesindeki kaleye bitişik gelişen kentin yapı adaları organik dokuya sahiptir. Yapı adaları büyüktür ve adaların dış çeperinde yer alan konutların ön cepheleri yola, arka cepheleri yapı adalarının ortasında bulunan yeşil ağaçlık alanlara bakmaktadır. Ayvalık ve Plomari'den farklı olarak Mytilene evleri genellikle bahçe içinde yer almaktadır. Sıralı konutlar ve serbest nizam yapılaşma kent içinde birlikte görülmektedir.

19. yüzyılın sonlarına doğru yeniden inşa edilen güney limanında bulunan ticari yapılar bahçesizdir ve parselin tamamına oturmaktadır.

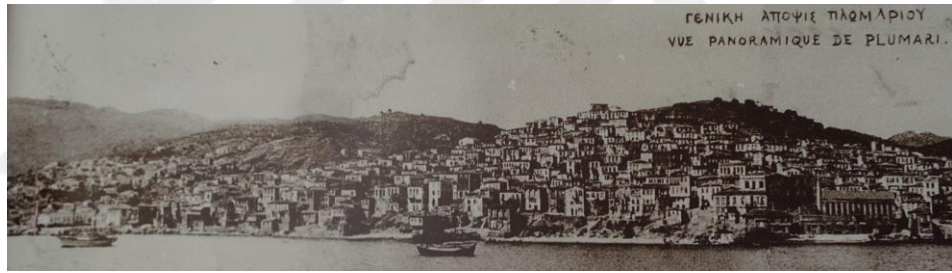

Şekil 4. 8 Mytilene yapı adalarından bir kesit (Karatzas, 2004)

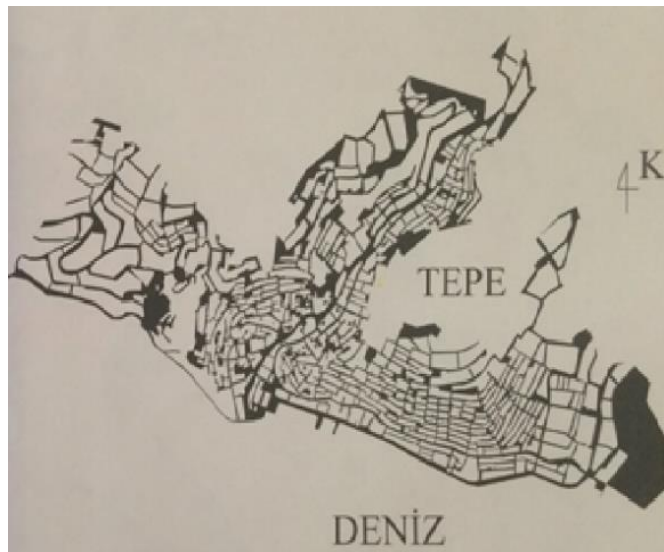
Mytilene kentinde Türkler ve Rumlar birlikte yaşadıklarından Ayvalık ve Plomari'de olduğu gibi kilise merkezli mahalle oluşumu görülmemektedir. Türk ve Rum mahallelerinin birbirine yakın konumda fakat ayrı oldukları anlaşılmaktadır.

Mytilene konut dokusu, Ayvalık kentsel sit alanındaki konut dokusu ile karşılaştırıldığında konut yoğunluğunun daha az olduğu algılanmaktadır. Ayvalık'ta kilise çevresindeki yüksek yoğunluklu mahalle oluşumu, Mytilene kentinde görülmemektedir. Bunun sebebi, Müslüman ve Hristiyan halkın birlikte yaşamasıdır. Kent içinde kiliseler ile camiler yakın konumlarda bulunmaktadır.

Şekil 4.8'de görülen alan güney limanına yakın konumdadır. Arazinin düz olması nedeniyle organik dokuda büyük yapı adaları olduğu ve yapı adalarının içine ulaşımı sağlayan çıkmaz sokakların çokluğu göze çarpmaktadır.

Şekil 4. 9 Plomari'nin genel görünümü (Plomari Turizm Ofisi)

Şekil 4. 10 Plomari sokak dokusu

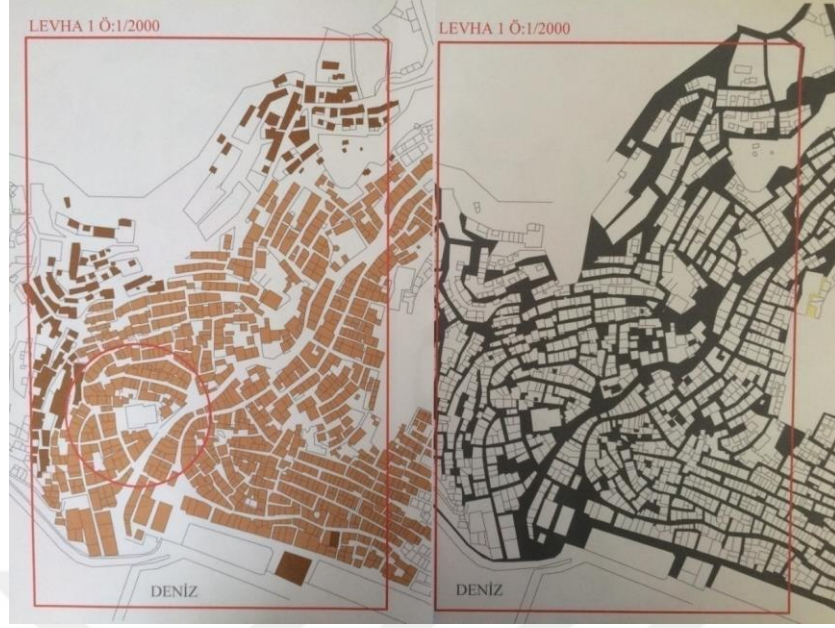

Şekil 4. 11 Plomari hava fotoğrafı (Google Earth)

Tepe bölgesi çok eğimli topoğrafyaya sahiptir. Yapı adaları küçük ve eğime paraleldir. Konut ağırlıklı yapılaşma mevcuttur. Yapılar parselin tamamına oturmaktadır. Orta bölge düz arazide ve genellikle organik dokuludur. Yapı adaları diğer bölgelere göre daha büyüktür. Konut ağırlıklı yapılar mevcuttur.

Kıyı bölgesinde eskiden bulunan ticari imalathaneler ve fabrikalar günümüzde yıkık durumda olup alanın yeniden düzenlendiği görülmektedir. Kentin doğusunda bulunan deniz ile tepe arasındaki eğimli arazide eğime paralel küçük yapı adalarının oluşturduğu gridal doku görülmektedir. Yol dokusuna bakıldığında, kentin ana yol aksı ıslah edilmiş olan ve yaz dönemlerinde kuruyan nehre paralel giden yoldur. Sahile paralel giden biri deniz kenarında, diğeri konut dokusunun arkasında yer alan iki ana yol aksı daha bulunmaktadır.

Plomari’de Ayvalık ve Mytilene’den farklı olarak konut yapılarına farklı kottaki sokaklardan giriş yapıldığı görülmüştür. Genellikle arazi eğiminden faydalanılarak inşa edilmiş zemin kattaki ticari mekâna giriş alt kottaki sokaktan, birinci ve ikinci kattaki yaşam alanlarına ulaşım üst kottaki sokaktır.

Şekil 4. 12 Plomari yol ağı ve yapı adalarından bir kesit

Plomari’de yapılar genellikle parselin tamamına oturmakta, bazı parsellerde ön bahçeli veya yan bahçeli yapılaşma görülmektedir. Büyük yapı adalarında çıkmaz sokaklara rastlanmaktadır. Topoğrafyanın düz olduğu çarşı bölgesi ve kilise çevresinde organik sokak ve yapı adaları görülmüştür. Bu bölgedeki yapı adaları diğerlerine göre daha büyüktür. Eğimin daha fazla olduğu bölgelerde yapı adaları çok daha küçük, dar uzun ve eğime paraleldir.

4.2 Parsel-Yapı İlişkilerinin Karşılaştırılması

Şekil 4.13 Ayvalık, Plomari ve Mytilene’nin parsel yapısı (Aristarch, 1890)

Ayvalık, Mytilene ve Plomari'nin 19. yüzyıla ait konut dokusu irdelendiğinde, Ayvalık'ta konutların yolu sınırlandırarak şekilde bitişik nizam inşa edildiği, yapıların genelde parselin tamamına oturmadığı, hemen hemen her yapının arka veya yola cepheli yan bahçeye sahip olduğu görülmektedir. Bahçelerin arka cephede yer alması veya yola cepheli yan bahçelerin yüksek bir duvar ile yoldan ayrılmasının korunaklı açık alan yaratma çabası veya arka cephenin ışık ve hava almasını sağlamak olabileceği düşünülmektedir. Bazı yapılarda yalnızca havalandırma boşluğu görünümünde 1-2m genişliğinde arka bahçe olması ikinci görüşü güçlendirmektedir. Yapılar, parselin genelde %50-%70'ine oturmaktadır. Büyük bahçeli parsellere az rastlanmaktadır.

Mytilene kentinin 1890 tarihli haritasına bakıldığında, Ayvalık'ta olduğu gibi yapıların bitişik nizam ve yolu sınırlayarak inşa edildiği, yapı adalarının ortasında ortak yeşil alan bırakıldığı görülmektedir. Bu yeşil alanlara dışarıdan da geçiş bulunmaktadır. Mytilene kenti 19. yüzyıla ait konut dokusu içinde ön bahçeli, yan bahçeli konut yapıları da çok sayıda bulunmaktadır. Ayvalık ve Plomari ile karşılaştırıldığında daha seyrek yapılaşma göze çarpmaktadır. Serbest nizam büyük bahçeli 180 civarı kule evin 19. yüzyılda kent içinde yer aldığı literatürde belirtilmektedir. 19. yüzyıl sonlarında da ekonomik gelişmişliğin etkisi ile büyük bahçe içinde çok sayıda konak yapısı kent içinde inşa edilmiştir (Anagnostou, 2004).

Plomari'de ise, genellikle konutların parselin tamamına oturduğu, daha sınırlı sayıda olmak üzere arka, yan ve ön bahçeli yapılaşmalar olduğu görülmektedir. Parselin tamamına oturan konutların genelde arazi eğiminin fazla olduğu arazide yer aldığı, ender olarak aynı şartlarda arka veya yan bahçe bulunduğu tespit edilmiştir. Nehire paralel giden düz arazi boyunca da az sayıda bahçeli konut veya yapı adasının ortasında ortak yeşil alanı olan konutlar görülmüştür.

Mytilene, Agiasos ve Plomari'de parsel kullanımının Ayvalık'taki parsel kullanımına benzerliği göze çarpmaktadır.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari yerleşimlerinin parsel kullanımı karşılaştırıldığında; üç yerleşimde de üretici kesime ait konut yapılarının bitişik nizam ve küçük oturumlu olduğu görülmektedir. Ticari gelişim dolayısı ile kentlerdeki arazi rantlarının artması bitişik nizam yapılaşmayı beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte hükümetin yapılaşma kurallarının da parsel kullanımı konusunda etkisi olduğu düşünülmektedir. Yerleşimlerde parsel kullanımındaki farklılıkların nedeni ise, topoğrafik yapı ve kentlerin geçmişi'dir. Mytilene kentinin kentsel dönüşüm geçirmesi, arazi eğiminin az olması, geniş yeşil alanların tasarlanmasına olanak vermiştir. Mytilene kentinin ekonomik gelişiminin daha hızlı ve kültürel ilişkilerinin daha yoğun olması da geniş bahçe içinde Avrupalı konak yapılarının inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca Mytilene'de Türkler ve Rumların birlikte yaşaması ve işlenecek arazilere yakın olması gibi etkenlerin; Rum üretici sınıfın Mytilene kentini değil, Ayvalık ve Plomari gibi işlenecek arazilere yakın kentleri tercih ettiğini düşündürmektedir. Yoğun göç alan bu yerleşimlerde arazi rantı artmıştır. Bu nedenle Ayvalık ve Plomari'de kentsel dokunun Mytilene'ye göre daha yoğun olduğu görülmektedir. Ayvalık ve Plomari parsel kullanımındaki farklılığın nedeni topoğrafik yapıdaki farklılık ve Ayvalık evlerinin Plomari'den daha eski kentsel doku üzerine inşa edilmesidir. Ayvalık'ta büyük parselde yer alan eski yapıların bazılarında ikiye veya üçe bölünerek kullanım görülmüştür. Bunun nedeni Sanayi Devrimi sonrası ataeril ailenin çekirdek aileye dönüşmesidir (Braudel, 2018). Plomari'de konutların oturum alanının Ayvalık evleri ile dönemsel olarak aynı olduğu görülmüştür. Dönemin yapılaşma kurallarının bu konuda etkili olduğu düşünülmektedir.

4.3 Kütlesel Özelliklerin Karşılaştırılması

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerindeki konut yapılaşmalarının ilk dönemde Bizans Kulesi'nden esinlendiği, ilerleyen dönemde, kent sakinlerinin, inşaatçıların kültürel etkileşimleri ve ekonomik gelişim hızının etkisiyle farklılaştığı görülmektedir. Her dönemde hükümetin bildirdiği yapılaşma koşullarının da etkili olduğu bilinmektedir.

Kentlerde görülen 1820-1860 yılları arasında inşa edilen konutların kule ev kimliği taşıdığı literatür incelemeleri ve alan araştırmaları ile anlaşılmıştır. Ayvalık'ta 'Kule ev' kimliğinin kat yüksekliklerinin azaltılması ve üst kat kapalı çıkmalarında Türk evi etkisi görülmesi kaydıyla 19. yüzyıl sonuna kadar kentsel dokunun %60-70'inde etkili olduğu saptanmıştır.

Mytilene Kenti'nde 19. yüzyıl ortalarına kadar inşa edilen çok sayıda bahçeli kule evin ilerleyen dönemde ayakta kalamadığı, kule ev kimliğinin bahçeli konak yapılarında kare plan kullanılmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Mytilene kentinde ve Plomari'deki ilk dönem kule evlerinin kat yüksekliklerinin Ayvalık'takilere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Mytilene kenti ve Midilli adasının doğu kıyısında bulunan, günümüze ulaşan kule ev örneklerinde bu görülmektedir.

Plomari'de ilk dönemde kule evler semer tonozlu çıkmlar ile inşa edilmiş, bu yapım sisteminin Kiklad Adaları'ndan gelenler ile yerleşime taşındığı literatürde belirtilmiştir.

Üç kentte de konut yapıları kütleli olarak farklılık gösterse de yapım sistemlerinin genelde aynı olduğu görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Mytilene evlerinin kütleli görünümü Ayvalık ve Plomari'den farklıdır. Büyük oturumlu kapalı çıkması bulunmayan, kat yükseklikleri artan konut yapıları bu dönemde hakimdir. Ticari faaliyetler dolayısıyla ekonomik gelişimin daha hızlı gerçekleşmesi ve kültürel iletişimin artması ile Avrupa mimari akımlarının etkisi görülmektedir. Aynı dönemde Plomari ve Ayvalık evlerinde de kapalı çıkmasız ve neoklasizm etkisinde inşa edilen konutlar görülmekte bu yapılarda da kat yüksekliklerinde artış olduğu algılanmaktadır. Plomari ve Ayvalık'ta kapalı çıkmalı yapılarda görülen kütleli farklılık Ayvalık'ta ahşap, Plomari'de semer tonozlu çıkma yapılmasıdır. Ayrıca Ayvalık evlerinin zemin katında yer alan ticari mekân yüksekliği Plomari'dekilere göre daha azdır.

4.4 Plan Özelliklerinin Karşılaştırılması

Ayvalık, Mytilene ve Plomari konutlarının 19. yüzyıla tarihlenen örnekleri incelendiğinde planların yaşam şekline, ihtiyaçlara ve topoğrafik yapıya göre şekillendiği görülmüştür.

Ayvalık konutlarının genel plan özelliklerine bakıldığında; yapılar üç katlıdır. Kat yükseklikleri zemin ve birinci katta daha az en üst katta en fazladır. Zemin kat ticari işler için kullanılmaktadır. Üst katlardaki yaşam alanları ile zemin kat bağlantısı içeriden küçük bir kapı ile sağlanır. Konutun ön cephesinin baktığı yoldan, zemin kattaki ticari mekâna ve üst katlardaki yaşam alanına ulaşım için yan yana iki giriş kapısı bulunur. Yapıların yaklaşık %70'inde en üst katta ahşap bağdadi kapalı çıkma ile odaların büyütülmesi veya düzgün dörtgen forma getirilmesi sağlanmıştır. Yüksekliği en fazla olan üst katların yazlık olarak, yüksekliği az olan ara katların ise, kışın kolay ısınabilmek amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Birinci ve ikinci katlarda genellikle iç sofalı plan tipine rastlanmaktadır.

Plomari konutları Ayvalık'taki örnekler gibi üç katlıdır. Zemin katta ticari mekânın yer alması Ayvalık ile benzer özelliğidir. Eğimin fazla olduğu arazilerde zemin kata giriş kapısı alt kattaki yolda yer almakta, ayrıca içeriden de merdiven ile ulaşılan küçük bir kapı ile üst kattaki yaşam alanlarına bağlantı bulunmaktadır. Ayvalık evlerinde yaşam alanı ile ticari mekân bağlantı kapısının zemin katta yer alışı topoğrafik yapının daha düz oluşundandır. Plomari evlerinde Ayvalık'takilerden farklı olarak zemin kattaki ticari mekân yüksekliklerinin daha fazla olduğu ve ahşap asma kat ilavesi ile iki kat olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayvalık'ta zeytinyağ üretiminin fazla olduğu ve zemine gömülü küplerde bu yağın saklandığı anlaşılmaktadır. Plomari'de ise sabun üretiminin daha fazla olması nedeniyle sergi alanı olarak asma katların inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Üst katlarda yer alan yaşam alanları genellikle iç sofalı plan tipine sahiptir. En üst katlarda semer tonozlu kapalı çıkmalar ile odaların büyütülmesi veya şeklinin düzeltilmesi amaçlanmıştır. Yapıların genelinde yapım sistemi gelenekseldir.

Mytilene kentinde 19. yüzyılın ilk yarısına kadar yapılan bahçe içindeki kule evlerin plan özellikleri, Ayvalık ve Plomari evlerine benzerdir. Kat yükseklikleri diğer iki yerleşimden daha fazladır. Genellikle kare planlı kule evlerde Ayvalık ve Plomari'den farklı olarak tek bir giriş kapısı bulunmakta, zemin kattan üst katlardaki yaşam alanlarına merdiven ile çıkış bulunmaktadır. En üst kattaki odalar Ayvalık'ta olduğu gibi ahşap bağdadi kapalı çıkmalar ile genişletilmiştir.

İlerleyen dönemlerde (1840 yılı sonrası) ekonomik gelişimin hızlı olması ve Avrupa ile kültürel ilişkilerin artması ile Mytilene kentinde neoklasizm etkisi Ayvalık ve Plomari'ye göre daha erken tarihlerde mimariye yansımıştır. Kule evlerin etkisi ile 19. yüzyıl ilk dönem evlerinin kare planlı olduğu, basit geometrik bölmeler yapıldığı, bazı konutlarda kapalı çıkma olarak cumbanın kullanıldığı görülmektedir. Mytilene tacirlerin kenti durumuna geldiğinden; zemin katta ticari üretim fonksiyonuna ihtiyaç kalmamıştır. Zemin veya yarı bodrum katlarda hamam, çamaşırhane, personel yatak odaları, mutfak, kiler, depo veya gündelik yemek odası gibi servis mekânları yer almıştır. Orta katta salon ve yemek odası gibi yaşam alanları, en üst katta yatak odaları bulunmaktadır. Plan tipolojileri genellikle orta hollü, bazı örneklerde iç hollüdür. Neoklasizm etkisiyle planlarda da simetri hakimdir.

4.5 Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması

Ayvalık konutlarının 19. yüzyıl boyunca genellikle kule ev ile Türk evi etkisinde inşa edildiğinden söz edilmiştir. Türk evi etkisi ile zemin katlarda en az miktarda açıklık bulunmaktadır. Zemin katta genelde yaşam alanına ve ticari mekâna giriş kapıları masiftir. Pencere açıklıkları 50/50 cm gibi küçük boyutlardadır. Ara kat ve üst kat pencereleri 1/1.5-1/2 oranlarındadır. Yapılar bitişik nizam inşa edildiklerinden köşe parseller dışında yalnızca ön ve arka cephelerinde açıklık bulunmaktadır. En üst katta bulunan bağdadi kapalı çıkmalar binadan genelde 70-80 cm kadar dışa taşmaktadır.

Yaşam alanına giriş kapısı en gösterişli cephe ögesidir. Kapılar, söveli, genellikle kemerli ve havalandırılmalıdır. Ticari mekâna giriş kapılarının daha yalın olduğu, işlevsellik açısından daha geniş açıldığı görülmektedir. Neoklasizm etkisinde olmayan yapıların cepheleri yalındır. Pencerele ahşap pervazlı ve kepenklidir. Ahşap kapalı çıkmaların köşelerinde yer alan ahşap dikmeler ve kat hizalarında yer alan ahşap silmeler sade profillidir. Kent genelinde cephe süsleme öğelerinde standart ölçülere uyulduğu algılanmaktadır. 19. yüzyıl sonuna doğru neoklasizm etkisi ile çıkmasız, simetrik cepheli, neoklasik etkideki söve, plastr, silme gibi cephe öğelerinin sarımsak taşından ve yine belli standartlarda kullanıldığı görülmektedir.

Plomari konutlarında da Ayvalık'ta olduğu gibi zemin katta çok fazla açıklık bulunmadığı, ilk dönem yapılarında Ayvalık evlerine benzer ebatlarda ahşap pervazlı pencere ve kapı açıklıkları olduğu gözlenmiştir. Plomari evlerini Ayvalık ve Mytilene'den farklılaştıran en önemli faktör Akdeniz mimarisinde görülen semer tonozun üst kat çıkmalarında yapım sistemi olarak kullanılmış olmasıdır. Bu sistem cephe elemanı olarak da yapılara farklı bir estetik katmıştır. Düz cepheli dönem konutlarında ahşap pencere ve kapı pervazları oldukça yalındır. Bizans yönetici evlerine benzeyen üç katlı orta katta cumbalı konut yapıları da Ayvalık ve Mytilene kentinde görülmeyen örneklerdir. 19. yüzyıl sonuna doğru cephe süslemelerinde neoklasizm etkisiyle Ayvalık'taki aynı dönem konutları ile benzer cephe süsleme elemanları kullanılmıştır.

Mytilene kentinde incelenen konut dokusunda kule ev etkisi hissedilmezken, Ayvalık kentsel sit alanında yer alan konutların çoğunda plan ve cephe gelişiminin temelini bu kule evlerin oluşturduğu görülmektedir. Ayvalık tarihi kent dokusunda özellikle köşe parsellerde yer alan konut yapıları ile Midilli Adası'ndaki kule evler arasında büyük benzerlik görülmektedir.

Ayvalık evlerinde plan kurgusu açısından yapıların genelde üç katlı oluşu, zemin katın depo veya işlik olarak kullanımı, zemin ve birinci kat beden duvarlarının taş olması, iç konstrüksiyonun ahşap oluşu, en üst katta sıvalı bağdadi kapalı çıkma yapım tekniği, yapı planlarının kareye yakın dikdörtgen oluşu, dış cephe açıklık ebat

ve oranlarının benzer oluşu, yalnızca kat yüksekliklerinin daha az olduğu göz önüne alınarak; Midilli kule evleri ile yapım sistemi, plan özellikleri ve cephe özellikleri açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Bu yapılar Ayvalık kentsel sit alanında bulunan konut dokusunun yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Bu evlerin “**Ayvalık Kentsel Kule Evleri**” olarak adlandırılması mümkündür.

Ayvalık evlerinde kule konutların çeşitli tiplerinin geleneksel Türk evinin etkisinde gelişim gösterdiği, Plomari ilk dönem evlerinin de kule eve eklenen semer tonozlu kapalı çıkmalar ile zenginleştirilerek oluştuğu anlaşılmaktadır. Yerleşimlerdeki konut yapıları aynı dönemde inşa edilmesine, aynı ticari ve dini kimliğe sahip halka ait olmasına karşın dış cephe sistemlerinde farklılık görülmektedir.

Mytilene kentinde ilk dönem kule evleri oldukça yalın cephelidir. Kat yüksekliklerinin fazla oluşu dışında Ayvalık'taki kapalı bağdadi çıkmalı evlere çok benzerdir. Fakat 19. yüzyılın ikinci yarısında tümü ile diğer iki yerleşimin aynı dönem yapılarından farklılaşan Avrupa ve İzmir etkisinde cephe özellikleri görülmektedir. Yapılar pencere ve kapı söveleri, duvar nişleri içinde yer alan heykelleri, silme, plastr gibi cephe süslemeleri ile gösterişlidir. Bahçe içinde inşa edilen konutların yaşam alanlarına ve zemin kattaki servis mekânlarına girişleri ayrıdır. Yaşam alanına bahçeden çıkış merdivenleri değişik formlardadır. Bu yapıların cephe süslemelerinde belli bir standart bulunmamaktadır. Plomari ve Ayvalık'ta 19. yüzyıl sonunda görülen neoklasik cepheli konutlara benzer yapılar da vardır.

Kentlerdeki konut mimarisinde cephe süslemelerinin ekonomik refah ile doğru orantılı olarak arttığı algılanmaktadır. Cephe oluşumunda kültürel etkileşimin de etkisinin büyük olduğu görülmektedir.

4.6 Yapım Sistemlerinin Karşılaştırılması

Pamela Jerome (2018, ss.41-49) “*A Tale of Two Cities: Mytilene and Ayvalık*” adlı bildirisinde iki kentteki şehir evlerinin yapım sistemlerinin aynı olduğundan, bu yapıların antisismik inşa edildiğinden söz etmiştir. Çeşitli bölgelerde meydana gelen depremlerde bu sistemde inşa edilmiş yapıların depremler sırasında ayakta kaldığını vurgulayarak özellikle bu yapı sisteminin Asya'dan Osmanlı Devleti aracılığı ile diğer bölgelere yayıldığını şu şekilde belirtmiştir:

Yüzyıllar boyunca, geleneksel inşaatçılar sismik faaliyetlerle başa çıkmayı öğrendiler. Binaların depremlerden onarılabilir hasarla ve büyük kayıp olmadan hayatta kalmasını sağladılar. Balkanlar, Anadolu ve ötesinde, bu sistem ahşap çerçeveyi bağlamayı içeriyordu.

Taş yapı kısmen çökse bile, döşemeler ve çatı ahşap çerçeve üzerinde desteklenerek ayakta kalacak şekilde taşıyıcı taş yapıya dönüştürülmüştür. Bu sistemin İslam kültürünün Orta Doğu'dan yayılması gibi yüzyıllar boyunca göç ve kültürel etki kalıplarını takip etmiş olabileceğine dair bazı kanıtlar var. Asya kesinlikle, eski Osmanlı İmparatorluğu içinde iyi temsil edilmektedir.

Aslen Ayvalıklı Mimar Dimitris Psarrou'nun aktarımıyla, (Petronotis, 2000, s. 293) Ayvalıklı Rum ustalar, Türk ustalar ile görüşerek onlardan geleneksel yapım tekniklerini öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Bölgede meydana gelen depremlerde Ayvalık konutlarının tamamen yıkılmadığı ve can kayıplarının çok fazla olmadığı görülmektedir. Antisismik yapım sistemine ilişkin olarak söz edilen yapım tekniği ve detaylar Ayvalık evlerinde görülmektedir. Bu konunun çeşitli örnekler ile detaylandırılması olanaklıdır.

Plomari ve Mytilene'de yıkılmış yapılarda görülen döşeme yapım sistemi detaylarının Ayvalık konutlarındaki yapım sistemi ile genel olarak aynı olduğu algılanmaktadır.

Ayvalık ve Mytilene'den farklı olarak Plomari'de ilk dönemde inşa edilen konutlarda G. Giannoulellis (1942) nin; *"1. veya 2. katın çıkıntılarının ahşap destekler yerine taş kemerlerle inşası (W. Makedonya terminolojisinde distekia). Bunu başarmak için, asma duvarının, çıkıntının (bugün diyeceğimiz gibi erkerin) dayandığı, kemerlerle birleştirilmiş tek parça veya kompozit taş sütunlar inşa ederler"* diyerek belirttiği gibi kemerli çıkmalı inşa sistemi tespit edilmiştir. Semer tonozlu evlerin Midilli Adası'nda başka bir yerleşimde görülmediğini belirten yazar *"Kiklad Adaları'ndan birçok adalının Yunan vatandaşlığını koruyarak Plomari'ye gelip yerleştiği bilinmektedir"* diyerek; Kiklad Adaları'ndan gelen göçmenler vasıtası ile Plomari'ye bu sistemin getirildiğinden söz etmiştir. Bu da Rapoport'un (2004) *"Konut kimlik ifadesi olarak görülür, etnik köken de konutların düzenlenmesinde etkili olmaktadır"* ifadesi ile belirttiği gibi inşa sisteminde kültürün önemini göstermektedir. İlerleyen dönem yapılarında sistemin kullanımının azaldığı Ada genelinde ve bölgede yaygınlaşan neoklasik inşa sisteminin devam ettiği görülmektedir.

4.7 Ayvalık, Mytilene ve Plomari Kentlerinde Tarihi Konut Dokularında Saptanan Koruma Sorunları

Ayvalık, Mytilene ve Plomari'de tarihi konut dokusunda farklı şekillerde koruma sorunları yaşandığı görülmektedir. Ayvalık kentsel sit alanı içerisinde yer alan konutlar Balıkesir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan izin alınmadan onarılamamakta, özgün durumlarının korunması konusunda yerel yönetim ve ilgili kurula titiz davranılmaktadır. Fakat günümüzde de nitelikleri açısından korunması gereken çok sayıda yapının tescillenmemiş olduğu görülmektedir. Mülk sahiplerinin yeterli koruma bilincine sahip olmamasından kaynaklanan kaçak müdahaleler yapıldığı tespit edilmiştir. Ayvalık'ta izinsiz müdahalelerde cepheye özgün olmayan cephe elemanlarının eklenmesi, bazı özgün cephe öğelerinin çıkarılması, yapıların plan şemalarının değiştirilerek özgün mekân kurgusunun zedelenmesi gibi yanlış müdahaleler görülmektedir. Mülk sahiplerinin maddi olanaklarının yeterli olmaması nedeniyle evlerine bakım yaptıramadıkları bilinmektedir. Ayvalık kentsel sit alanı içerisinde çok sayıda tescil edilmemiş, fakat tescilli yapı özelliği gösteren konut

bulunmaktadır. Kentsel sit alanındaki yeni yapılaşmaların da tarihi dokuya uygun olmadığı görülmektedir.

Mytilene ve Plomari kentlerinde hükümetçe tescil edilen yapıların kentlerin geneline bakıldığında, çok az sayıda, yapılan onarımların da özgün yapım sisteminden farklı olduğu tespit edilmiştir. Mytilene ve Plomari’de depreme karşı konutların dış cephelerinde uygulanan betonarme sistem özgün cephe elemanlarının kaybına yol açmaktadır. İç mekân onarımlarında da plan şemalarının değişime uğradığı gözlenmiştir. Özellikle Mytilene kentinde sokak dokuları içinde yer alan konutlarda yeni yapılmış görünümünün hakim olduğu, onarımlar sonucu cephe süsleme elemanlarından iz kalmadığı, yalnızca cephe açıklıklarının korunduğu görülmüştür. Üç yerleşimde de çeşitli nedenlerle binaların yıkılması sonucu oluşan boş parsellerdeki yeni yapılaşmaların eski kent dokusuna uygun olmadığı algılanmaktadır.

4.8 Bölüm Değerlendirmesi

Tezin yöntem bölümünde belirtildiği gibi Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri Le Febre, Braudel, Cerasi ve Rapoport’un bakış açılarından faydalanılarak karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Le Febre (2019) incelemelerinde kentin bugünkü durumundan başlamış, geçmişe gitmiş, kentin oluşumunu incelemiş, yeniden günümüze dönerek geleceğe yönelik yapılabilecekler ile ilgili görüşlerini sunmuştur.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinde ilk olarak alan araştırmaları yapılmış, daha sonra literatür araştırmaları ile kentlerin ilk kurulduğu dönemdeki sosyo ekonomik, iktisadi, demografik, idari durumları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Özgün yapım özellikleri korunmuş yapılara ait detaylı föyler oluşturulup karşılaştırmalı şekilde incelenerek yapımlarında etkili olan etmenler anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapıların gelecek nesillere aktarılabilmesi için öneriler sunulmuştur.

Rapoport (1969), bir binayı biyolojik yapı, sosyal organizasyon, dünya görüşü, yaşam şekli, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar, kişi ve grup ihtiyaçları, fiziksel ihtiyaçlar gibi bileşenleri ve insan, iklim, yerleşim, malzeme, teknoloji gibi bileşenleri ile fiziksel çevre arasındaki etkileşim olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Rapoport evin biçimsel ve mekânsal oluşumunda belirleyicilerin toplumsal ve kültürel etmenler olduğunu; buna karşılık iklim, malzeme, yapım yöntemleri ve teknoloji gibi fiziksel etmenlerin ise yalnızca değiştirici bir rol oynadığını ifade etmiştir. Aile yaşantısı evin kullanım şeklini belirler. Ayrıca konut bir statü ve kimlik belirtme özelliği de taşır. Etnik köken konutların düzenlenmesinde etkili olmaktadır (Rapoport, 2004).

Kültür insan yaşamının her aşamasında kural ve öğretiler sistemi ile yer alarak yönlendirici ve yol gösterici bir etki ile var olmaktadır. Rapoport'a (2004) göre de, kültürün amacı işlerin nasıl yapılması gerektiğini gösteren çeşitli kurallar aracılığı ile bir yaşama tasarımı sağlamaktır. Konut oluşumunda da bu yaşama tasarımı, kültürel birikim ve toplumsal yaşam etkili olmaktadır.

İncelenen kentlerde kültürün konut oluşumunda etkisi görülmüştür. Plomari evlerinde ve Ayvalık evlerinde kule evin farklı gelişimi etnik köken ve kültürel etkileşim sonucu özellikle üst kat çıkmalarında farklılığa yol açmıştır. Mytilene'deki konutların diğer iki yerleşimden farklı oluşu batı ile erken kültürel iletişimin ürünüdür. Konutların planlarının Rapoport'un belirttiği gibi yaşam şekline göre geliştiği, yerel malzemeler, günün teknolojisi gibi etkenlerin yapım sisteminde etkili olduğu tespit edilmiştir. Yerleşimlerdeki gösterişli konutlarda statü belirtme kaygısı algılanmaktadır.

Cerasi (1999), "her uygarlık kendi kentlerinin biçimlerini karşı karşıya kaldığı dağ sistemi, coğrafyası ve miras kalan tarihi ile yaratır" diyerek kentlerin mutlaka bir antik çekirdeğe sahip olduklarını da söylemiştir.

Kentler Cerasi'nin belirttiği gibi, çoğunlukla iki vadiyi ayıran tepelerin eteklerindeki ilk yükseltilerin kıyısında verimli bir ırmak vadisi veya yüksek bir göl ovasında kurulmuştur. Bunun nedeni akarsuyun bazen taşıma yüzeyi, bazen de

atıklar için kullanılmasıdır. Ayvalık, Mytilene ve Plomari ırmak çevresinde gelişim göstermiştir.

Cerasi kent yollarının ya önceki kalıntılardan yola çıkılarak, ya da daha önceden var olan tarla veya meyve bahçelerinin sınırlarından oluştuğunu belirtmiştir. Fakat konutun yönlenişi yolun şeklini belirlemiş, yollar her zaman belirtilen sınırlarla aynı kalmamıştır. Ayvalık, Plomari ve Mytilene kentlerinde düz arazide görülen organik yapı adaları oluşumunun nedeni bu şekilde açıklanabilmektedir. Yine Cerasi'nin belirttiği gibi, özellikle Ayvalık ve Plomari'de görüldüğü üzere, 18. yüzyıldan başlayarak kentlerin yoğunlaşması ile yeşil alanlar azalmış, kent sokakları boyunca sıra evler oluşmuş, küçük ticaret ve zanaat dükkanları evler arasında ve evlerin giriş katlarında özellikle Rum mahallelerinde yaygınlaşmıştır. 18. yüzyıl sonrası yönetmelikle konut kat sayısının ikiden üçe çıkarıldığı da belirtilenler arasındadır. 18. ve 19. yüzyıllarda nizamnamelerdeki ev yüksekliği sınırlamalarına genelde sadık kalındığı belirtilmiş, Tanzimat öncesi mülkiyet hakkının olmaması evlerin ucuza mal edilmesine yol açmıştı denilmiştir. Tanzimat sonrası konut yapıları kalıcı olacağından daha özenli yapılmıştır. İncelenen yerleşimler arasında Mytilene, konut yapılarında batı etkisinin en çok görüldüğü kenttir.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri Sanayi Devrimi sonrası zeytin ticareti sayesinde gelişim göstermiş liman kentleridir. Braudel'in (2018) belirttiği gibi bir kent ister büyük ister küçük olsun içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir. Yalnızca bir ekonomi, ticaret, endüstri merkezi değil, toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümüdür. Bu nedenle konutların oluşturduğu dokuların bozulmadan gelecek nesillere aktarılması, yaşam şekillerinin anlaşılması açısından önemlidir.

Kentlerin bulunduğu alan, yanardağların bulunduğu volkanik bir bölgedir. Braudel'in (2018) de belirttiği gibi, Akdeniz insanları her zaman yanardağ ve depremlerin tehdidi altında yaşamıştır. Bu nedenle bölgede bu büyük felaketlere dayanacak şekilde tasarlanmış hafif malzeme kullanılan bir mimarinin izlerine rastlanmaktadır. Günümüzde de yaşanan deprem felaketlerinin az hasarla atlatılması

için yapı sistemlerinin detaylı incelenerek devamının sağlanması gerekmektedir. Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinde depreme dayanıklı konut yapımı çabası görülmektedir. Akdeniz insanının tarihinin çoğu zaman tepelerde ve dağlarda başladığı, zaman içinde zahmetli olan bu yaşam şeklini terkederek kıyıya doğru yöneldikleri belirtilmiş, bunun örnekleri Midilli adasında görülmüştür.

Braudel'in (2018) de belirttiği gibi, ev yalnızca aileyi, mallarını bir çatı altında toplamak değil, onu dış dünyadan ayırmak ve aile topluluğunun ve aile reisinin şerefini korumak içindir. Konut kimi zaman çok basit ve yalın olabilir. Tek bir odadan ihtiyaca göre genişler. İçerisi ile dışarısı arasında bir sınır olan eşğin kutsallığı da buradan gelmektedir. İncelenen kentlerde evlerin giriş kapılarının cepheye ait en gösterişli ve özenli yapılmış cephe elemanı olmasının nedeni budur. Evin ana direği evli kadını temsil etmekte, ana giriş ise evin efendisi erkek ile özdeşleşmektedir. Planı ister geometrik ister kendiliğinden biçimlenmiş olsun kent insanlar arasındaki alışveriş düzenine göre kurulmuştur. Ara sokaklar caddeler ve meydanlar vakit geçirilen bir mekân oluşturmaktadır. Ataerkil yapı Akdeniz kültürlerinin bütününde görülen yaygın bir özelliktir. Halen gelenekler devam etse de, kapitalist düzen çekirdek aile sistemini yaratmıştır. Özellikle Ayvalık'ta ataerkil aile yaşantısının sürdüğü, birbiri ile bağlantılı evlerin veya büyük parsellerde yer alan evlerin ilerleyen zamanda bölündüğü algılanmaktadır.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinin 19. yüzyıla ait konut dokusunun incelenmesi ve hangi etkiler altında şekillendiğinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi esasına göre şekillenen tez çalışmasında; yapılan incelemeler sonucunda şu kanılara varılmıştır.

Kentlerin kurulurken genellikle ya bir antik çekirdeğe sahip olduğu ya da daha önceden bilinen bir alan olduğu anlaşılmıştır. Mytilene kentinin günümüzde kazılarla ortaya çıkmış antik yerleşim üzerine kurulduğu görülmektedir. Antik yerleşimin kuzeyde bulunan limanı yanında güney limanı inşa edilerek kentin ticari açıdan gelişimi ile 19. yüzyıl kent dokusu oluşturulmuştur. Ayvalık'ın antik çekirdeğe sahip olduğu düşünülse de, kazı sonucu ortaya çıkan herhangi bir kalıntı

görülmemiştir. Fakat adalardaki manastır yapıları ve bu bölgenin vakıf arazisi olduğunu belirten kaynaklardan daha önceden bilinen bir bölge olduğu görülmüştür. Ticari açıdan önem kazanınca yerleşime toplu göçler olmuştur. Plomari antik bir çekirdeğe sahip değildir. Fakat yakın konumda bulunan Megalohori Köyü'nün sakinleri ve çevre köylerin doğal limanı olarak kullanılmış bir alandır. Ticari ihtiyaç ve eski köyün yangında yok olması ile daha önceden bilinen bu bölgeye toplu göç olmuştur.

Kentlerde mahalleleri oluşturan yapı adalarının, topoğrafyaya ve önceki dönemden kalan izlere göre şekillendiği algılanmaktadır. Ayrıca kentler ne kadar yoğun göç alırsa yapı yoğunluğu o denli artmış, yeşil alan azalmıştır. Mytilene, eğimi en az olan kenttir. Kentteki 19. yüzyıla kadar oluşmuş yapı adalarının genellikle organik görünümlü olduğu saptanmıştır. Ayvalık ve Plomari'ye göre 19. yüzyıl boyunca daha az göç alması ve kentsel dönüşüm nedeniyle yapı adalarının iç kısımlarında yeşil alanların olması, diğer iki yerleşime göre daha fazladır. Ayvalık orta eğime sahip bir yerleşimdir. Yol dokusu arazi eğimine paralel gelişmiştir. Plomari, üç kent arasında, eğimin en fazla olduğu yerleşimdir. Yalnızca düz arazide organik doku görülmüştür. Nüfus yoğunluğunun artması ile yeşil alan kaybı doğru orantılıdır. Buna göre, yerleşimler arasında en fazla yapı yoğunluğu Plomari'de, daha sonra Ayvalık'ta, en az yapı yoğunluğu Mytilene'de görülmektedir. Organik yapı adalarının düz arazilerde önceden yer alan tarım arazilerinin sınırlarına göre şekillenmiş olabileceği kaynaklarda belirtilmiştir.

En eski yerleşimlerden beri sağlam zemin arayışı ve yerel malzeme kullanımı görülmektedir. Ayvalık'taki ilk dönem yapılarında zeminde bulunan sarı renkli tufün kesme taş olarak işlenerek özellikle köşe taşlarında; beden duvarlarında da diğer yöresel taşlarla karma olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ilerleyen dönemde pencere ve kapı sövelerinde, silmelerde, plastrlarda ve cephelerde kesme taş kaplama olarak kullanılan sarımsak taşı da yöresel bir tüftür. Mytilene kentinin de, jeolojik haritasına bakıldığında, sağlam kayalık zemine kurulduğu buna karşın deprem sırasında yıkımlar yaşandığı anlaşılmaktadır. İlk dönem yapılarında yerel taş ve ahşap malzeme kullanılmış, ilerleyen dönemde Avrupa'dan yapı malzemeleri

getirilmiştir. Plomari'deki konut yapılarında da zemindeki yeşil renkli tufün beden duvarlarında kullanıldığı saptanmıştır. Konut yapılarının özellikle ilk yapılaşma bölgesinde kayalar üzerine ve kayalara dayanarak inşa edildiği görülmüştür.

Yapıların plan şemalarının ihtiyaca ve topoğrafik yapıya göre şekillendiği görülmüştür. Ayvalık'ta ilk dönem yapılarında plan şemasında ataerkil yaşantı izlerine rastlanmış, ilerleyen dönemlerde parsellerde bölünmeler olduğu (çekirdek aileye geçiş) tespit edilmiştir. Üretici kesimin yer aldığı Ayvalık ve Plomari'de zemin katların ayrı bir giriş ile ticari mekân olarak kullanıldığı görülmüştür. Mytilene kentinde ise, aynı plan yapısı ilk dönem konutlarında görülmekte, ilerleyen dönemde kentin üreticilerin kenti olma özelliğini yitirerek ithalat ve ihracat yapan, Avrupalı yaşam tarzını benimseyen tüccarların kenti olması ile konut plan şemalarının değiştiği algılanmaktadır. İnsanların mesleklerinin plan şemasına etki ettiği düşünülmektedir. Ayvalık, Plomari ve Mytilene kentlerinde ticari kimliği bulunmayan kişilerin evlerinde benzer ticari kullanım görülmemektedir. Bu evler genellikle iki katlı inşa edilmiştir.

Yapıların cephe özelliklerini belirleyici etkenlerin: Yasalar, konutu yapan ustanın, mal sahibinin kültürel etkileşimleri veya etnik kökeni ve buna bağlı geleneksel yapım teknikleri olduğu görülmüştür. Ayrıca ekonomik rahatlığın da cephelerin şekillenmesinde payı büyüktür. Üç yerleşimde de ilk dönem yapılarının Bizans kulesi etkisinde inşa edildiği algılanmaktadır. İlk dönemde Ayvalık ve Mytilene kule evlerinde Türk Evi etkisinde ahşap bağdadi kapalı çıkmalı olarak inşa edilmiştir. Aynı dönemde Plomari'de yapılan kule evlerin Akdeniz uygarlıkları etkisinde semer tonozlu yapıldığı görülmüştür. İlerleyen dönemlerde Ayvalık evlerinin kat yükseklikleri yasalar nedeniyle azalmış, ama aynı cephe özelliklerini yansıtmak şekilde inşa edilmiş, Mytilene konutları Batı etkisinde neoklasik cephe süslemeli çıkmasız taş konutlara dönüşmüştür. Plomari'de yine yasalar nedeniyle kat yükseklikleri azaltılmış, semer tonoz kapalı çıkmalı konutların yanı sıra tümüyle taştan çıkmasız inşa edilen yalın cepheli ve neoklasizm etkisinde konutlar da görülmüştür. Üç yerleşimde de, 19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında çıkmasız neoklasik cephe öğelerine sahip yapılar yapılmıştır. Cephe süslemelerinin en çok

görüldüğü kent Mytilene'dir. Süslemelerin ekonomik rahatlıkla doğru orantılı olarak fazlaştığı anlaşılmaktadır. Son dönem yapılarında cephe açıklıklarının büyüdüğü ve fazlaştığı göze çarpar. Bunun nedeni Batı etkisinde, daha çok ışık ve hava olarak hijyen koşullarının iyileştirilmesidir. İlk dönem yapılarında olduğu gibi son dönem yapılarında da üslup birliği olduğu görülmektedir.

Konutlarda her dönemde geleneksel yapıım sisteminin kullanıldığı görülmüştür. Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentlerinde ilk dönem yapılarından başlayarak konutlarda aynı inşa tekniği (Bizans kulesi yapıım tekniği) kullanıldığı görülmüştür. Beden duvarları zemindeki kayaya oturacak şekilde 60-70 cm kalınlığında moloz taş duvardır. Bu taş duvar örülürken belli aralıklar ile deprem yükünü dağıtmak amacı ile ahşap hatıllar yerleştirilmiştir. Bazı yapılarda ahşap dikme ve çaprazlamaların duvar içine yerleştirildiği tespit edilmiştir. Kat hizalarında ve çatı altı hizasında taş duvar üzerine sabitlenen ahşap hezenlerin bina köşelerinde ahşap kılıçlamalar ile kilitlenerek binanın taş duvarlarının açılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Kat döşemeleri ana ahşap hezenler üzerine sabitlenen ara ahşap kirişlemeler ile oluşturulmuş, ara duvarlar ilk dönem yapılarında her katta bağdadi, ilerleyen dönemlerde yalnızca ara kat ve üst katta bağdadi, zemin katta taş veya tuğladan örülmüştür. Kat döşemelerinde ve duvarlarda ahşap kullanılmasının nedeni hem hızlı ve ekonomik imalat yapma isteği hem de depreme karşı herhangi bir yıkımda yaşam boşluğu sağlamak amaçlıdır. Dış duvarların taştan inşa edilmesinin nedeni hem iklim koşullarından korunmak (yazın serin, kışın sıcak olması için) hem de yangına karşı korumalı olmasıdır. Aynı zamanda zeminde bulunan inşa malzemesinin kullanımının kolaylığı da tercih nedenidir.

Üç yerleşimde de konut yapılarında fonksiyonel kullanım isteği göze çarpmaktadır. Ayvalık ve Plomari konutlarında gömme dolaplar, planların küçük alanda en kullanışlı ve gereksinime yanıt verecek şekilde tasarlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Mytilene'de günümüze ulaşan örnekler daha büyük ölçekli olduğundan geniş kullanım alanlarının rahatlığı tasarımlarda görülmektedir.

Kültürün, kültürel iletişimlerin kendini konut yapılarında gösterdiği tespit edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetindeki yerleşimlerde 18. yüzyıl öncesi genel olarak belki de hükümetin koymuş olduğu yasalar nedeniyle Türk Evi kimliğinde konut yapılarının inşa edildiği, 18. yüzyılda ortaya çıkan aydınlanma düşünceleriyle etnik gruplarda kendi kimliğini gösterme çabası olduğu anlaşılmaktadır. Rum ve Ermeni ustalar vasıtasıyla Bizans yapım tekniklerinin Osmanlı topraklarında yeniden uygulanmaya başlandığı Cerasi (1999) tarafından belirtilmiştir. İncelenen yerleşimlerde 19. yüzyılda yapılan konut dokusunda bu etki hissedilmektedir. Ayvalık'ta bu tarz konut yapımının yüzyıl sonuna kadar devam ettiği, Mytilene'de ilk dönemde daha çok görülen bu etkinin ilerleyen dönemde yapım sistemi ve plan şemasının kare olarak devamı şeklinde görüldüğü söylenebilir. Plomari'de ise diğer iki yerleşimde görülmeyen semer tonoz kullanımı yine kültürel iletişimin bir sonucudur. 19. yüzyıl sonunda batı ülkeleri ile iletişimin artması cephelerde neoklasik öğeler barındıran konut yapılarının çoğalmasına etki etmiştir.

Kentlerin toplumsal yapıya göre şekillendiği anlaşılmıştır. Ayvalık ve Plomari 19. yüzyılda Rum nüfusun yoğunlukta olduğu kentlerdir. Mytilene ise, Rumlar ve Türklerin birlikte yaşadığı bir kenttir. Kent yapılarına bakıldığında, Ayvalık'ta her mahallede bir kilisenin yer aldığı görülmüştür. Plomari'nin ilk mahallesinde kilise odaklı bir yerleşim vardır. Fakat Ayvalık'taki kilise yoğunluğu Plomari'de görülmemektedir. Mytilene kentinde camiler ve kiliseler uzak konumlanmış olup kiliselerin kentin odağında yer almasının Rum nüfusun artışı sonrasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Kentlerin günümüzdeki durumlarına bakıldığında, koruma bilincinin hükümetin yaptırımlarına bağlı olduğu görülmüştür. En çok tarihi doku kaybının görüldüğü yer Mytilene'dir. Mytilene kentinde yanlış onarımlar nedeniyle eski sokak dokularının kaybolduğu, tarihi binalarda yoğun betonarme kullanımının olduğu görülmüştür. Plomari kentinin ticari önemini kaybetmesi nedeniyle konutlar uzun yıllar aynı ailelerde kalmış, yazlık konut olarak kullanılmış, el değiştirmede için binalara müdahale edilmemiştir. Kent fazla rant değeri olmaması nedeniyle kendi kendine korunmuştur. Fakat 2017 depremi sonrası konutların el değiştirmesi ve

Mytilene’de olduğu gibi yanlış onarımlar nedeniyle sokak silüetlerinde kayıplar başlamıştır. Ayvalık’ın devlet tarafından koruma altına alınması ile kent bütününde tarihi konut dokusunun büyük oranda korunmuş olduğu görölmektedir.

BÖLÜM BEŞ

SONUÇ

Coğrafi konum, iklim, bitki örtüsü gibi özellikleri açısından birbirine yakınlıklar gösteren Ayvalık ile Mytilene ve Plomari kentlerini karakterize eden en çarpıcı özellik “zeytin kenti” olmalarıdır. Zeytin bu üç kıyı kentinin yalnızca tarımsal alanlarının önemli bir bölümünü kapsayan bitki değil, aynı zamanda yerleşimlerin geçim kaynağı, hatta yaşamı şekillendiren en önemli unsurdur. Bu şekillendirme yaşam ötesinde kentsel kurgu ve konut mimarisine de belirgin şekilde yansımıştır. Her üç yerleşimde de evlerin alt katında zeytin ve ilintili ürünlere yönelik depo, imalathane gibi mekânlar yer alır. Ayvalık evlerinde zemin katlardaki bu imalathanelerde toprak küplerin varlığı dikkat çeker. Yapılarda ticari mekân ile konutun ayrı girişleri olmasına karşın, söz konusu mekânlar içten de birbiri ile bağlantılıdır. Ayvalık’ın diğer yerleşimlere göre daha düz alanda konumlanması depo ve konut girişinin aynı yol üzerinde yer almasına neden olmuştur. Buna karşın Plomari’de diğer iki yerleşimden daha dik bir arazi yapısı olduğundan depo ve konut girişleri sokaklar bağlamında da ayrılmış; genellikle alt yoldan depoya, üst yoldan da konuta giriş gerçekleşmiştir. Plomari’deki depo mekânını diğer yerleşimlerden ayıran çarpıcı bir özellik de burada sabun imalatının ve sergisinin yapılması nedeni ile kat yüksekliğinin fazla tutulmuş olmasıdır. Daha fazla alan gereksinimi açısından bu mekânlar asma katlıdır.

Ayvalık ve Plomari’nin *üretim kenti* olmalarına karşın, Mytilene *ihracat kenti* niteliği yansıtmıştır. Midilli adası yağlarının kalitesiz ve bulanık olması nedeniyle elde edilen yağın ancak %10’unun yemek pişirmede kullanıldığı %90’ının sabun imalatına ayrıldığı 2. bölümde belirtilmiştir. Sabun yapımında kullanılan ve önceden İtalya’dan ihraç edilen talk (mermer tozu) isimli mineralin Plomari’de bulunması ve çıkarılmasının da sabun üretiminin bu bölgede yoğunlaşmasının en büyük nedeni olduğu düşünülmektedir. Kaynaklarda da vurgulandığı gibi sabun üretimine verilen önem, gerek bu konuda eğitim almak üzere gençlerin yurt dışına gönderilmesinden (Ünver, 2012), gerekse 1886’ya kadar Osmanlı İmparatorluğu’na, 1895’ten sonra İngiltere, Fransa, Bulgaristan, Romanya, Avusturya ve Almanya’ya yapılan yoğun

ihracattan anlaşılmaktadır (Sotiriou-Dorovini, 1999, s.18). Plomari evlerinin zemin katında sabun üretimi amaçlı mekânların yaratılması, yaşam şeklinin ve geçim kaynağının mekâna etkisini göstermektedir.

Ayvalık ile Midilli'deki kıyı yerleşimleri arasındaki diğer bir fark ise, Ayvalık kentinin iç liman niteliği yansıtması nedeni ile ticari gelişiminin diğer kentlerden daha sonra gerçekleşmiş olmasıdır. Mytilene kentinin iki limana sahip ve kolay ulaşılabilir olması dolayısıyla ticari gelişimi diğer iki yerleşimden daha hızlı olmuştur. Plomari limanı Mytilene limanı kadar olmasa da Ayvalık'a göre daha kolay ulaşılabilir bir limandır. Ayvalık korunaklı bir iç deniz kıyısında yer almanın avantajlarının yaşandığı bir yerleşim olsa da, büyük gemilerin ulaşımının 1890 yılından sonra gerçekleşmesi nedeniyle gelişimi bu tarihten sonra hızlanmıştır.

Üç kentin mimari yapılanmasında etkili özellikler arasında gerek ustaların anakara ve adalarda çalışmaları nedeni ile benzer detayların görülmesi, gerekse malzeme benzerlikleri vurgulanabilir. Örneğin üç yerleşimin de kayalık bir zemin üzerinde konumlanması ve zemindeki taşın cephede de kullanımı bu bağlamda belirtilebilir. Ayrıca yapılarda yoğun olarak kullanılan diğer bir yerel taş olan Sarımsak taşı, hem Ayvalık'ta hem de Midilli adasında (Şekil 3.7'de algılandığı gibi) bulunmaktadır. Bu durum da çarpıcı bir benzerliğe yol açmaktadır. İngimbrit adlı bu taşın blok halde çıkarılmasının ve inşa malzemesi olarak kullanımının uygun olduğu literatürde belirtilmektedir (Ercan vd., 1986). Her üç kentte de yerleşimin zemininden çıkan yerel taşın küçük ebatlarda beden duvarlarının imalatında, ingimbrit isimli taşın da pencere ve kapı söveleri, kat silmeleri gibi işlenmesi gereken cephe elemanlarında kullanıldığı görülmektedir. Özellikle neoklasizm akımının etkisindeki ikinci ve üçüncü dönem yapılarında bu taşın kullanımı artmıştır. Ayvalık zemininde bulunan sarı renkli taş kolay işlenebilir bir taştır ve blok kullanıma uygundur. İlk dönem yapılarında bu taşın blok kesme taş olarak konut ve dini yapıların duvarlarında kullanıldığı görülmektedir. Plomari zeminindeki yeşil renkli taşın katmanlı yapısı nedeniyle zor işlenmesi ve blok kesme taş kullanımına uygun olmaması, beden duvarında küçük ebatlarda kullanılmasına yol açmıştır. Önceden bilinen geleneksel

yapım tekniklerinin yasalar ve yerel malzemeye göre uyarlanarak uygulandığı üç yerleşimde de görülen inşa şeklinden algılanmaktadır.

Her üç yerleşimde de yerin karakteristiği olan zeytine bağlı şekillenme, aynı yapı ustalarının çalışması, aynı malzemelerin kullanımı “yere özgülük ve yerin ruhu” kavramlarını mimaride okutmaktadır. Bu konuda Quebec Bildirgesi’nin ‘3. maddesinde:

“Yerin ruhu, toplulukların devamlılığını ve değişim gereksinimlerini karşıladığından devamlı olarak yeniden oluşturulan bir süreçtir. Bu nedenle bir kültürün diğerine geçebileceğini; zamana ve uygulamalara göre değişebileceğini, bir yerde birçok manevi değerlerin bir arada olabileceğini ve bunların değişik topluluklar tarafından paylaşılabileceğini kabul etmekteyiz” denilmiştir (ICOMOS-TR, 2023).

Söz konusu üç yerleşimde yerel mimari karakteristiklerin ve yapım geleneklerinin varlığı ise “yerellik” olgusuna dikkat çekmektedir.

Zeytinin yapılı çevreye yansması yalnızca konut mimarisi bağlamında olmamış, kentsel kurgu bağlamında da yerleşimlerde kıyıda depo ve imalathaneler şekillenmiş ve bu durum kentin özellikle denizden algılanmasında zeytin ve bağlantılı ürünlerin üretimini daha çarpıcı bir şekilde yansıtmıştır.

Ayvalık’ta 1821 yılında yaşanan isyan sırasında kentin tümüyle yıkıldığı ve yaşanamaz duruma geldiği de 2. Bölümde belirtilmiştir. 1821 yılı öncesi evlerin zemin katında depolanan zeytinlerin kent yıkılınca depolanabilmesi amacıyla Ayvalık kıyı bölgesi denize doğru doldurulmuştur. 1827 yılında da, Osmanlı Devleti’nce planlaması yaptırılarak depolama tesislerinin kıyı silüetine eklendiği anlaşılmaktadır. O dönemde Ayvalık bölgesinden gelen zeytinlerin Midilli Adası’nda işlendiği de 2. bölümde belirtilmiştir. Zeytin Ayvalık kıyı silüetinin değişimine etki etmiştir. Plomari’de de durumun aynı olduğu görülmektedir. Plomari’de toplanıp depolanan zeytinlerin bekletilmeden işlenerek Mytilene kentine denizden ulaştırılabilmesi amacıyla imalathaneler kıyıda yer almıştır. Söz konusu

konumlanmada her iki kentte de başlangıçta nehire, sonrasında denize atıkların bırakılması etkilidir. Mübadele sonrası bu yüzden denizin çok kirlenmesini engellemek amacı ile zeytin işleme tesisleri kent dışına alınmıştır. Mytilene kenti zeytin ile ilgili ürünlerin işlendiği değil, ihraç edildiği bir yerleşimdir. Bu nedenle kıyı silüetinde imalathaneler değil, banka ve otel gibi binaların yapıldığı görülmektedir. Özellikle 19. yüzyıl sonlarında son şeklini alan Güney Limanı Mytilene kentinin ihracat kenti olduğunu yansıtmaktadır.

Kısacası zeytine göre şekillenen kıyı silüetleri Ayvalık ve Plomari kentlerinin **üreticiler kenti**, Mytilene'nin **ihracatçılar kenti** olduğunu açıkça göstermektedir.

Topoğrafik yapının da plan şekillenişinde etkisi büyüktür. Mytilene topoğrafyası düz olduğundan geniş bahçe içinde yapılaşmaya olanak vermiştir. Ayvalık az eğimli topoğrafyaya sahiptir. Her evin arkasında küçük de olsa bir bahçesi vardır. Parsel büyüklüklerinin kentin ilk kurulduğu dönemlerde daha fazla olduğu, süreç içinde arazi rantının yükselmesi ve ataerkil yaşamdan çekirdek aileye geçiş nedeniyle bölünerek küçüldüğü düşünülmektedir. Midilli adası dağlık olduğundan, genellikle dağ köyü ile bu köye ait kıyı yerleşimi arasındaki eğimli arazilerdeki zeytinliklerde yetiştirme ve toplama işlerinin Batı Anadolu kıyılarına göre daha zor olduğu algılanmaktadır. Plomari yerleşimi ve bu yerleşime bağlı köylerde yaşayan kişiler adanın iki körfezi arasındaki en verimli alandaki zeytinliklerin işlenmesi ve Mytilene kentine iletilmesi görevini üstlenmiştir. Ayvalık yerleşimi yakınlarında bulunan zeytinliklerin ise, işlenmesi daha kolay düz arazilerde yer aldığından zeytincilikle uğraşan Rum halkın tercih nedeni olduğu, bu yüzden Ayvalık kentinin Plomari'ye göre daha çok göç aldığı ve aynı dönemde daha büyük bir kente dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca ikinci bölümde de, Batı Anadolu kıyılarında zeytin toplama işlerinin kolaylığı nedeniyle bu bölgeye mevsimsel göçler olduğu belirtilmiştir. Mevsimlik işçiler başka işler bulabilirler ise, gittikleri yerlere kalıcı olarak yerleşmişlerdir.

Tarihsel süreçte çeşitli dönemlerde Ayvalık zeytinlerinin Midilli adasında işlendiği ve Mytilene kentinden ihraç edildiği; Midilli adasının bu iki yerleşiminden de

anakaraya yazın mevsimlik işçi olarak gelindiği, bazı adalıların anakarada da zeytinlikler satın alıp işlediği, özetle bu üç yerleşimde zeytine dayalı sosyal, kültürel ve ticari etkileşimin yoğun bir şekilde var olduğu belirtilebilir.

Osmanlı Devleti tarafından mülkiyet hakkı verildikten sonra 19. yüzyılın ikinci yarısında üç yerleşimde de yaşayan Rum halkın daha kalıcı konut inşa çabası olmuştur. Yerleşimlerde ortak bir mimari dilin varlığına karşın her yapıya özgü ayırıcı özellikler de olduğu görülmektedir. Bu özellikler, kullanıcının yaşam şekli ve görsel zevkine göre şekillenmiştir. Gelenekler doğrultusunda ailenin kendi evlerine yakın konumda kızları için de ev inşa etmelerinin nedeni hayatlarının tamamını kendi evlerinde geçirecek olmalarına inanmaları ve gelecek nesillerine keyifli bir yaşam alanı bırakma isteğidir. Aile birliğinin önemi bu bağlamda vurgulanmaktadır.

Aynı nedenle Plomari'deki konutların mübadele nedeniyle el değiştirmedeği, 19. yüzyılda inşa edilen konutların mülkiyetlerinin aynı ailelerde kaldığı ve devlet tarafından koruma altına alınmasa da, konutların çoğunun aile yadigarı olarak günümüze kadar özgün özellikleri ile korunduğu görülmüştür. Son dönemde deprem nedeniyle yıkılan veya hasar gören yapıların el değiştirmeye başladığı ve yeni kullanıcılarının istekleri doğrultusunda yeniden düzenlendiği algılanmaktadır. Bu konutların içinde yaşayan insanlarla birlikte korunmasının ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir. Anılar yapıları kullanıcısının gözünde daha değerli kılmaktadır. Aynı zamanda tarihi dokunun kültürel değerleri ile birlikte tanıtılması sürdürülebilirliği açısından önem arz edecektir. Bu bağlamda **aidiyet, koruma değerleri** ve özellikle anı değeri, **sürdürülebilirlik** kavramlarının tarihi ve geleneksel dokunun korunması açısından önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

Ayvalık konutları da mübadele ile gelen, Midilli adasında yaşamış, konutları inşa eden Rum halk ile kültürel etkileşimde bulunmuş insanlar tarafından uzun yıllar kullanılmıştır. İki halk siyasi nedenlerle birbirinden ayrılmış olsa da, devlet sınırlarını aşan, Quebec Tüzüğü'nde belirtildiği gibi bir kültürel birliğe sahiptir. Ayvalık evlerinde gereksinimler ve maddi olanaksızlıklar nedeniyle mübadele sonrası bazı değişiklikler yapılmış; yapıların özgün durumlarına yeni kullanıcıları

tarafından saygılı davranıldığı koruma altına alınana kadar özenle korundukları görülmektedir. Halen mübadele ile gelen Türk ailelerine ait çok sayıda konutun mülkiyetinin değişmediği, aynı ailede kaldığı algılanmaktadır. İnsanlar atalarından kalan bu yadigârları ancak maddi olanaksızlıklar nedeni ile satmaktadırlar. Ayvalık yerel halkının Midilli adası ve diğer adalarda pek çok aile dostu bulunmakta, Adalardan Ayvalık'a gelip atalarının evlerini görmek isteyen Rumlar ile dostluk ilişkisi kurup onları evlerinde ağırlamaktadırlar. Aynı şekilde Yunan Adalarında yaşayan Rumların da çok sayıda Türk dostu olduğu (bazı istisnalar hariç) Türklere evlerini açarak onlara dostluk gösterdikleri görülmektedir. Bu da iki halkın ortak kültürel miraslarına ne kadar değer verdiğini göstermektedir.

Konutlar inşa edilirken, yasaların etkili olduğu algılanmaktadır. Sedat Hakkı Eldem'in belirttiği gibi; Mimarın yaratıcılığına gerek kalmadan evlerin yapımı yasalar ile standartlara bağlanmıştır. Pencere boyutları ve şekilleri standardize edilmiştir. Bu standartlar yüzyıllar boyunca süregelen uygulamaların doğal olarak olgunlaşması sonucu oluşmuştur. Bu şekilde devlet sınırları içinde üslup birliği sağlanmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bazı büyük konak ve köşklere mimarın tasarımının etkisi görülmektedir. Evlerin yapımında çalışan ustaların sayısı bile bellidir. Konutların yapımında 20. yüzyıla kadar yöresel malzemeye bağlı kalındığından yapım stili açısından bölgesel üsluplar oluşmuştur (Eldem, 1987).

İkinci bölümde de belirtildiği gibi, 18. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin para sıkıntısı yaşaması nedeniyle, Müslümanlarına *Ayan*, Gayrimüslimlerine *Kocabaşı* adı verilen kişilere bulundukları bölgenin vergisini topluca ödeyerek özelleştirme hakkı sağlanmıştır (Payzın, 2008, s.46). Osmanlı Devlet Arşivleri'nde yer alan 1792 tarih ve 11-750 yer numaralı belgeden Ayvalık'a imtiyaz sağlayan İkonomos'un Ayvalık Kocabaşısı olduğu öğrenilmiştir. İkonomos, kentin beşinci mahallesinin merkezinde yer alan Panagia Ton Orphanon Kilisesi'ni, eğitim için okulunu ve dışarıdan gelen yetim öğrencilerin de burada eğitim almasını sağlayacak şekilde inşa ettirmiştir (Sakkaris, 1920, s.24). 17. yüzyıldan başlayarak şehir veya kasabalara gereksinim üzerine atanan şehir mimarları olduğu da literatürde belirtilmiştir. Şehir mimarları

göçün yoğun olduğu bölgelerde halkın bu yöndeki ihtiyacını karşılamak gibi işlerle yükümlü olmuşlardır. Maaşları yerel halk tarafından ödenmiştir (Dündar, 1999).

İkinci bölümde de belirtildiği gibi, Cerasi yasadışı inşaatların önlenmesi için çok sayıda ferman çıkarıldığını ve devlet tarafından denetlemeler yapıldığını belirtmiş; fakat 19. yüzyıl başlarındaki ayrıntılı nizamnamelerin taşrada ne kadar etkili olduğunun bilinmediğini de eklemiştir (Cerasi, 1999, s.68).

Nara Tüzüğü, Quebec Tüzüğü, Washington Tüzüğü ve ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde belirtildiği gibi tarihi dokunun korunabilmesi için; (ICOMOS-TR, 2023)

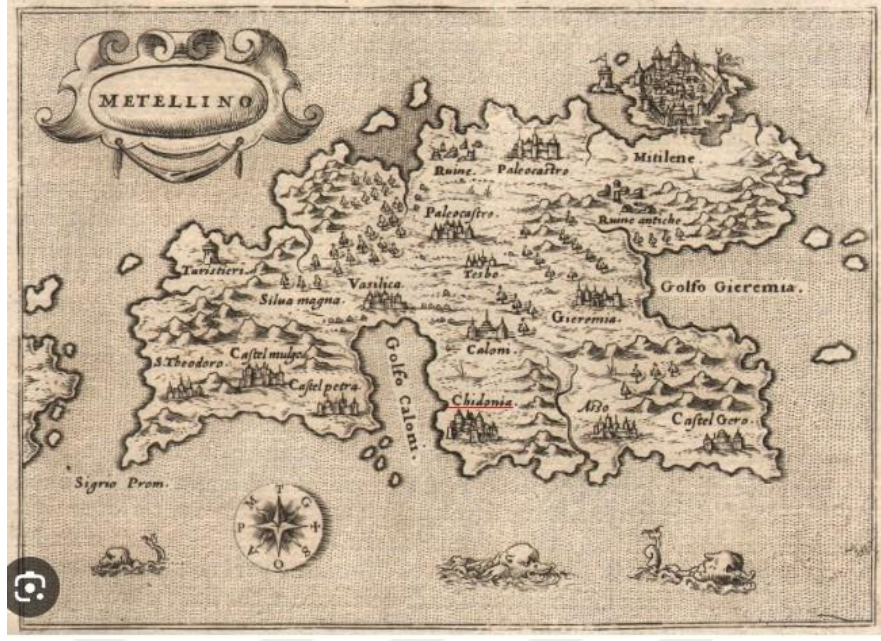
- Ortak kültürel miras bilinci,
- Nesiller ve kültürler arası aktarım ve iletişim,
- Geleneksel yapı karakterine saygı ve bütüncül koruma,
- Sürekli kullanım,
- Tarihi doku ve yapıların onarımı konusunda özellikle gençlere yönelik eğitim verilmesi önemlidir.

Yerleşimlerin oluşumuna ve gelişimine neden olan *zeytin*; teze konu olan yerleşimler için hala geçim kaynağıdır. Günümüzde yerleşimlerin tek geçim kaynağı olmasa da, yine de ekonomilerinin büyük bir bölümünü zeytincilik oluşturmaktadır. Kentlerin çevrelerindeki araziler zeytin ağaçları ile kaplıdır. Kentlerde yaşayan ve sürekli işi olmayan kişiler zeytin zamanı çalışarak gelir elde etmektedirler. Kentlerde turistlere yönelik hediyelik eşyalarda bile zeytin figürü öne çıkmaktadır. Zeytin, ticarete dayalı gelişen bu üç kıyı kentinin ortak kültürel mirasını oluşturan etkidir. Yıllarca birlikte yaşamış olan Rum ve Türk halk arasında ortak kültürel miras bilinci oluşturulmalıdır. İki ülkede yaşayan konunun uzmanlarının iş birliği ile ortak koruma kuralları belirlenerek iletişim halinde koruma sağlanmalıdır. Ortak kültürel mirasa sahip bu iki ülkede de, yapıların sürekli kullanımı, yapılara uygun işlevler verilerek, bütüncül olarak peyzaj ve gelenekleri korunarak sağlanabilecektir. Gençler için ortak

kültürel eğitim kampları hazırlanarak hem kaynaşmaları hem de ortak kültürel miras bilincine ulaşmaları olanaklı olabilir.

Akdeniz'in bir parçası olan Kuzey Ege yerleşimlerinden Ayvalık ve Midilli Adası'nın tarih boyunca ilişki içinde olduğu yapılan çalışmalar sırasında görülmüştür. Aynı iklime sahip, aynı coğrafyada yer alan bu yerleşimlerde insanlar zor şartlara karşın sürekli bir etkileşim içinde olmuşlardır. Ticari alışverişler yanı sıra kültürel ve dini etkileşimler Akdeniz ve Ege Denizi'nin bir bütün olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. İncelenen tarih aralığında insanların doğa olayları, toplumsal ve siyasal nedenlerle yaşam yerlerini değiştirdikleri, fakat bu değişim olurken doğdukları veya yaşamlarını sürdürdükleri yerlere benzer alanlar seçtikleri ve gittikleri yerlere yapım sistemlerini kültürel geçmişleriyle birlikte götördükleri algılanmıştır. Literatür araştırmaları sırasında Porcacchi, T. (1590). *Descrittione dell' Isola di Metellino* adlı belgede bulunan Midilli Adası haritasında görülen Chidonia isimli yerleşim dikkat çekmiştir.

Ayvalık'ın ilk kurucularının, Plomari'ye çok yakın konumda bulunan Kalloni Körfezi'nin kenarındaki bu yerleşimden gelmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Plinius'un (M.S. 79) antik Chidonia kenti ile ilgili belirtmiş olduğu sıcak su kaynaklarının Ayvalık'ta bulunmayışı, Midilli Adası'nda görülen Chidonia ile aynı bölgede yer alan Polihnitos kentinde termal su kaynaklarının bulunması bu tezi güçlendirmektedir. 2. Bölümde belirtildiği gibi Ayvalık Kudüs Manastırı'na bağlı vakıf arazilerinin bulunduğu yer olması nedeniyle Midilli Adası'nda yaşayanlarca önceden bilinen bir bölge olmalıdır.

Şekil 4.14 Midilli Adası Haritası (Porcacchi, 1590)

Mübadele döneminde aynı bölgeden Ayvalık'a gelen çok sayıda kişi olduğu bilinmektedir. Bir arada uzun yıllar yaşayan farklı etnik kökene sahip insanların gelenek ve göreneklerinin de benzeştiği görülmüştür. Ayvalık'a gelen mübadillerin yaşam şekillerinde bu etki algılanmaktadır. İncelenen yerleşimlerin 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar kesintisiz ilişki içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle Akdeniz mimarisinin yalnızca tarihi yapı topluluğu değil, Washington Tüzüğü'nde belirtildiği gibi bütüncül korunabilmesi için bütüncül bir kültürel miras olarak görülmesi gerektiği düşünülmektedir.

Belli bir döneme ait kültürel, ticari ve insanların nasıl yaşadığına yönelik bilgileri edinmemize olanak sağlayan eski konut dokularının korunmasına anıt yapılar kadar önem verilmemesi üzücüdür. ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde belirtildiği gibi, güncel gereksinimler de göz önüne alınarak yapılacak onarımlarda eski cephe özellikleri, plan şemaları, yapım sistemleri bozulmadan gelecek nesillere aktarılmalıdır. Aksi takdirde yüzyıllar boyunca sürdürülebilir şekilde günümüze ulaşan geleneksel yapım teknikleri ve yaşam şekli konusunda hiçbir iz kalmayacaktır. Washington Tüzüğü'nde yeni yapılaşmaların eski kente saygılı olması konusu vurgulanmıştır. İnşa edildikleri dönemde belli standartlar göz önüne

alınarak yapılaşmaların olduğu dikkate alınarak, günümüzde de kent ve sokak silüetlerinin tarihi dokuya uyumu açısından yeni yapılaşmalarda en azından gabari ve cephe açıklıkları konusunda belirli kuralların sürmesi gereklidir. Yoksa, yeni yapılaşmalar eski kent dokusunun tarihi kimliğine saygılı olmayacaktır.

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde vurgulandığı gibi, teze konu olan yerleşimlerdeki tarihi konut dokusunun öncelikle belgelenecek hangi ekonomik, sosyal, kültürel şartlar altında hangi etkenlere göre şekillendikleri konut ve doku bağlamında bilinmelidir. Nara Tüzüğü'nde belirtildiği gibi, yerleşimlerin özgün özelliklerinin tanınması gerekmektedir. Bu bilgi yerel halklara mensup genç nesillere öğretilmelidir. Gelecek nesile okul programına alınacak dersler ile yaşadıkları kentin tarihi gelişimini öğretecek, gençlere ve yerli halka tarihi dokuyu sevdirecek etkinlikler ile kentsel tarihi dokunun korunması sağlanabilir. Eski konut yapılarının özgün onarımlarının yapılmasında ve ticari kullanımına yönelik işleri çekici duruma getirecek kanunlar ile yerleşimin yerlisi niteliğindeki mülk sahiplerinin yaşamının kolaylaştırılması, kent dokularının korunmasında olumlu olacaktır. Konut yapım sistemlerinin yerel üniversitelerce açılacak dersler ile yapım işlerinde çalışabilecek usta yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Gençler için tarihi yapıların geleneksel yapım sistemlerine yönelik eğitimler verilerek hem yerel halka mensup gençlerin meslek sahibi olması sağlanabilecek hem de tarihi dokunun korunmasında önemli bir adım atılmış olacaktır. Kentlerin sürdürülebilirliğinde yerel yönetimlerin tarihi dokuyu koruma politikası çok önemlidir. Kaçak yapılaşmaların ve yanlış onarımların önüne geçilebilmesi için yerel belediyelerin bünyesinde özel birimlerin kurulması, bu birimlerin hem kontrolör hem de eğitmen olarak çalışması gerekmektedir. Ancak bu şekilde sürdürülebilirlik sağlanacaktır.

Söz konusu yerleşimlerin deprem bölgesinde yer almasına ve büyük depremler geçirmesine karşın 19. yüzyıla ait konutlar günümüze kadar ulaşabilmiştir. Günümüzde de aynı yapım sistemlerinin uygulanabilmesi sağlanarak yeni antisismik yapım tekniklerinin eski yapım sistemleri göz önüne alınarak geliştirilmesi olanaklıdır. Yıllardır süregelen konut dokularının özgün özellikleri ile gelecek nesillere aktarılması önemli bir sorumluluktur.

Ayvalık, Mytilene ve Plomari kentleri daha önce de belirtildiği gibi zeytin ve ilintili ürünlere olan gereksinim sonucu gelişmiş kıyı kentleridir. Aynı inanca sahip, aynı coğrafyada yer alan, aynı gelenek ve yaşam şekline sahip kişilerce, dönemsel yasalar dahilinde inşa edilen konut yapılarının benzer olması beklenen bir sonuçtur. Fakat yerleşimlerde incelenen konutlarda farklı özellikler saptanmıştır. Her biri kendi içinde farklı detaylar barındıran konut mimarisinin biçimlenmesinde ayrıştırıcı etkenlerin; ekonomik durum, yaşam şekli, mülk sahibinin sanatsal zevki ve kültürel etkileşimler olduğu görülmüştür. İncelenen yerleşimlerdeki konut dokusunda günümüzde olduğu gibi standart bir mimari olmadığı, en yalından en büyüğüne kadar dönemsel üslup birliği olmasına karşın farklılaşmaya yol açan detayların da bulunduğu belirlenmiştir. Kişisel zevklerin konut kapılarında bile farklılığa yol açtığı algılanmaktadır. Yerleşimlerdeki konut dokularının doğaya, topoğrafyaya, iklime uygun, ortak yaşama saygılı, estetik görsel özelliklere sahip aynı zamanda içinde yaşayan kişilere özel, onların gereksinimlerini karşılayacak şekilde inşa edildikleri görülmüştür. Kişiler gibi, konutların da kendine özgü kimliği bulunmaktadır. Bu kent dokularının gelecek nesillere aktararak yeni oluşacak konut dokularına örnek teşkil etmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Abulafia, D. (2005). *Tarih Boyunca Akdeniz Uygarlıkları*. Oğlak Yayıncılık.

Abulafia, D. (2012). *Büyük Deniz*, Alfa Basım Yayım.

Aka, D. (1944). *Ayvalık İktisadi Coğrafyası*. Ülkü Matbaası.

Aktüre, S. (1994). Tarih İçinde Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemelerine İlişkin Bazı Gözlem ve Öneriler (46-51). *Kent Tarihçiliği Kent Tarihleri Atölyesi 5- 6 Mart 1994*. Numune Matbaacılık.

Alatzás, E. (2012). *Mytilene İli Mülkiyet Statüsü ve Arazi Kullanımlarının Gelişimi*. National Technical University of Athens.

Αλατζάς, Ε. Π. (2012). *Μελέτη Εξέλιξης του Ιδιοκτησιακού Καθεστώτος και των Χρήσεων Γης στην Πόλη της Μυτιλήνης* (Bachelor's thesis). National Technical University of Athens.

Alparslan, M. (b.t). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kulturelmiras_ao/atarihicografyasi.pdf

Anagnostou, I. (2007). Lesvos ve Küçük Asya'nın karşı kıyısı, *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean*, (131-149), Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.

Anagnostou, I. (2004). *Lesvos'un konut gelişimi (1462–1912)*. Mekânın kırsal yapısından kentsel yapısına geçiş. (Doktora tezi). Mytilene Ege Üniversitesi.

Anastassiadou, M. (2012). Quitter Ayvalik / Kydonies et ses oliviers regards sur une société de l'entre-deux, *Cahiers Balkaniques*. 40. Doi:10.4000/ceb.958.

Antik Tarih (08 Ağustos 2023). *Antik Yunanlar ve Tarih Öncesi Devirleri*.
<http://www.antiktarih.com/2019/04/27/antik-yunanlar/>

Antoniou, A., Andreadakis, E., Mavroulis, S. ve Spyrou, N.-I., Skourtsos, Lekkas ve Karydis, W. (2017). Wost-earthquake rapid assessment using Unmanned Aircraft Systems (UAS) and GIS online applications: the case of Vrissa settlement after the 2017 June 12, Mw 6.3 Lesvos earthquake (North Aegean Sea, Greece). In: 8th International INQUA Meeting on Paleoseismology, Active Tectonics and Archeoseismology (PATA), 13 – 16 November, 2017, New Zealand.
https://www.researchgate.net/figure/Geological-map-of-Lesvos-Island-Vrissa-is-located-in-the-hangingwall-of_fig2_351334860

Apostolakis, I. D. (1914). *ΚΤΤΩΝΙΑΚΑΙ ΜΑΛΑΣΑΙ* (Kydonian Studies), Kydoniae.

Arıkan, Z. (2006). Midilli-İstanbul Arasında Zeytinyağı Ticareti. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25 (40), 1-28.

Arıkan, Z. (1944). 1821 Ayvalık İsyanı. *Belleten*, 1988, LII (203), 571-600.

Archontopoulos, Georgios (1894). Αρχοντόπουλος, Γεώργιος, Λέσβος ή Μυτιλήνη ήτοι συνοπτική ιστορία πασών των πόλεων, κωμοπόλεων και χωρίων, Mytilene: Νικολαΐδης

Atik, D. ve Erdoğan, N. (2007). Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Edirne’de Şinasi Dörtok Evi. *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* , 8 (1) , 21-27.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyaafbdi/issue/22993/245944>

Ayvalık'ta Şehircilik Araştırmaları. (1962). İTÜ Şehircilik Kürsüsü Yayınları.

Balta, E. ve Mihailaris, P. (2018). The Rebuilding of Moschonisi Following its Devastation in 1821, *Âb-ı Hayât'ı Aramak Gönül Tekin'e Armağan* içinde (621-688), Yeditepe Yayınevi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, HRT.h, 267

BOA, HRT.h, 264

BOA, DVNSMHM.d, 13/1755

BOA, TS.MA.d, 1709

BOA, TS.MA.e, 889/59

BOA, MAD.d., 297

BOA, DVNSMHM.d, 112/823

BOA, AE.SAMD.III, 184/17893

BOA, C.ADL., 11/ 750

BOA, İ.MVL., 39/726

BOA, MKT.NZD., 64/89

BOA, DH.TMIK.S., 62/2

BOA, HAT, 773/36236

BOA, DH.TMIK.M., 245/18

BOA, MVL, 719/24

BOA, İ.RSM., 6/51

BOA, C.BLD., 89/4436

BOA, MVL., 43/56

BOA, MVL., 43/56

BOA, DH.MKT., 892/45

BOA, HR.MKT., 6/62

BOA, C.ADL.,11/750

BOA, HAT., 1219/ 47728

BOA, DH.MKT., 319/38

BOA, DH.İD., 162/3

Bekiaris, M. (15 Aralık 2014). *Düne yolculuk*.

<https://www.lesvosnews.net/articles / news - categories/taxidi-sto-hthes/o-gyrostis-lesboy-toy-1903-se-12-meres-apo-ton>

Bektaş, C. (2019). *Türk Evi*, Yem Yayın.

Bektaş, C. (2001). *Halk yapı sanatı*. Literatür Yayınları.

Boulanger, P. (2007) XVIII. Yüzyılın Ege Yağının Fransız Zeytinyağı Üretim Trendleri (18. ve 19. Yüzyıllar), *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-Eastern Aegean*, (29-235), Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.

Bouras, C. (1983). Chios, Phillipides (Ed.), *Greek Traditional Architecture* içinde. (158-175). Melisa.

Braudel, F. (2018). *Akdeniz: Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras*. Metis Yayınları.

Cantimur, B. B. (2011). *Tarihi Kentlerin Canlandırılmasına Yönelik Sürdürülebilir Yönetim Stratejileri: Balıkesir - Ayvalık Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Carte des salines d'Aïvalık / Ayvalık tuz yatakları haritası. 19. yüzyıl. Fransız Bizans Araştırmaları Enstitüsü. Paris Katolik Enstitüsü Sayısal Arşivi

Cerasi, M. M. (1999). *Osmanlı kenti: Osmanlı İmparatorluğunda 18. ve 19. yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*. YKY.

Chaldeos, A. (2011). Plomari in the 17th century. Demographic and economic approach, *Aeolian Chronicles*, Volume XIII.

<https://www.academia.edu/6929710/>

Chtouris, S. ve Bakalis, C. (2007). The town as cultural network in time and space in Mytilene and Aivali: A mutual dealing in North-Eastern Aegean Sea, *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean*, (457-479), Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.

Cihangir, K. Ç. (2020). Ayvalık Akademisi ya da Batı Anadolu'da Yunan Ulusçuluğunun Kökenleri Üzerine. *Türkiyat Mecmuası*. 30(2), 411- 440.

DOI: 10.26650/iuturkiyat.716139

Cihangir, K. Ç. (2020). Yunan Ulusçuluğunun Doğuşunda Sıradışı Bir Keşiş, Fizik Teorisyonu ve Öğretmen: Lesvoslu Veniamin”, *History Studies*, 12(4), 1481-1503.

Clogg, R. (1972). Two Accounts of the Academy of Ayvalık in 1818-1819, *Revue des Etudes Sud-Est Européén*, (10), 633-667.

Conder J. (1824). *The Modern Traveller, A Popular Description Various Countries of the Globe*. Syra and Asia Minor Vol. II. London.

Dündar, A. (1999). *Arşivlerdeki Plân ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.

Drakopoulou, E. (2007). Kuzeydoğu Ege'de 17. - 18. Yüzyıl'da Dini Resim Yolları, *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean*, (381- 400), Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.

Ercan, T., Satır, M., Turkecan, A., Akyurek, B., Cevikbas, A., Gunay, E., Ateş, M.ve Can, B. (1986). Ayvalık çevresinin jeolojisi ve volkanik kayaların petrolojisi. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, (27), 11-19.

Erim, H. (1948). *Ayvalık Tarihi*. Güney Matbaacılık.

Ersoy, M. (2017). *Osmanlıdan günümüze imar ve yasalar*. Ninova Yayınları.

Falierou, A. (2018). Urban Transformation of the Mytilenian Bourgeoisie: The Case of the Kourtzis Family, *Revista Istorică*, XXIX. (1–2), 141–161

Gather moments (12 Temmuz 2023) *Mrazivý Víkend V Českém Krumlově* (1 Mart 2018) <https://gathermoments.blogspot.com/2018/03/mrazivy-vikend-v-ceskem-krumlove.html>

Genç, M. (2007). Midilli'de Zeytinyağı Üretim Trendleri (18 ve 19. Yüzyıllar), *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean*, (229-235), Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.

Giannoullellīs, G. N. (1942). Μνήμη και παράδοση: Μελετήματα ιστορικά και λαογραφικά περιοχής Πλωμαρίου Τόμος πρώτος, 94-107.

Gouffier, C. (1809). Voyage pittoresque de la Grèce. *Paris. 'No limits to their sway'- Byron's Corsairs under Ottomanism*, 339, 1782

Gönül, B. Y. (2004). “*Batı Anadolu'daki Kültürel Çeşitliliğin Geleneksel Konut Mimarisindeki Değişime Yansıması: 19. ve 20. Yüzyıllarda Ayvalık*”, (Doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.

Günay, N. (2005). Filik-i Eterya Cemiyeti. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 263-287.

Hatzilias, C. N. (2009). *Midilli Taşları. Sosyal ağlar, teknikler ve yerel tarih (1850-1950)*, Pire Grubu Kültür Vakfı.

Jerome, P. (2018). A Tale of Two Cities: Mytilene and Ayvalık. *Anti-Seismic Vernacular Heritage of Anatolia and Beyond*, 41-49.
https://www.academia.edu/59658023/Vernacular_houses_of_Lesvos_Greece_Typology_and_construction_technology?from_sitemaps=true&version=2

Jowett, W. (1822). *Christian Researches in the Mediterranean, from MDCCCXV to MDCCCXX*, in Furtherance of the Objects of the Church Missionary Society.

Kapoli, E. (2008). Archive of oral tradition of the Centre for Asia Minor Studies: its formation and its contribution to research.
<https://doi.org/10.4000/ateliers.1143>

Kapusızoğlu, M. (2019). Osmanlı'dan Günümüze İdari Yapı, *Modernleşme Bağlamında Türkiye'nin Sosyo-Politik Yapısı* (119-158). İmaj Yayınevi.

Karachristos, I. (2003). *Ayvalık (Cydoniae)*, Encyclopaedia of the Hellenic World, Asia Minor
https://www.academia.edu/4834962/Ayval%C4%B1k_Cydoniae_

Karachristos, I. (2016). *Filling in the 'floating gaps' in the history of the Greek Orthodox community of Ayvalık: A study in cultural memory*, International Journal of Media and Cultural Politics 12(1), 75-93
DOI: 10.1386/macp.12.1.75_1

Karydēs, D. N. ve Kiel, M. (2000). *Μυτιλήνης αστυγραφία και Λέσβου χωρογραφία: 15ος-19ος αι. Ολκός*.

Kiel, M. (2005). Midilli, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt:30, ss.11-14), İstanbul.

- Kizos, T. ve Koulouri, M., (2006). Agricultural landscape Dynamics in the mediterranean: Lesvos (Greece) case study using evidence from the last three centuries. *Enviromental science& policy*. 9, 330-342
- Kocadağı, A. (2011). Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Ayvalık. *İstanbul University Journal of Sociology*. 3 (22), 89-131
- Kontoglou, F. (2009). *To Aivali, I Patrida mou*. Ekdote. Oikos Astēr
- Köken, T. (2015), *Ayvalık Depremleri*,
http://www.academia.edu/16291357/Ayval%C4%B1k_Depremleri
- Köksal, K. (2019). *Hezarfen*,
<https://kaankoksal.blogspot.com/>
- Köse, O. (2006). *1774 Küçük Kaynarca Anlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, TTK.
- Kuban, D. (2017). *Türk Ahşap Konut Mimarisi 17.-19. Yüzyıllar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lefebvre, H. (2019). *Mekânın Üretimi*. Sel Yayınları.
- Lynch, K. (1992). *The Image of The City*, The MIT Press.
- Maria Arakadaki (2007-2013) Ders Notları. Aristotle University of Thessaloniki Faculty Of Engineering School Of Architecture.
- Moutsopoulos, N. (1974). *Geleneksel yerleşimlerin yeniden canlandırılması sorununun silueti*, Teknik Günlükler, 7-17

Olgun, İ., Çılgın, K., Altın, D., Turgut, E., Ergün, M. ve Manco, T. K. (2). Yaka 1 Coğrafya: Ayvalık ve Lesbos Kırsalı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.

Orak, F. (2020). *Tarihsel Araştırma Yöntemi*, (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.

Papaioannou, I. ve Vasilikioti, E. (1975). *Housing in Greece*, Technical Chamber of Greece, Athens.

Payzın, L. (2008). *XVIII. Yüzyılda Midilli Adası*, (Yayımlanmamış Y. Lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.

Petronotis, A. ve Kamilakis, P. (1986). Ege’de Geleneksel Mimari’nin Taş Ustaları. *Hacim I'den Ters Bilimsel Yıl Kitabı I*, (61-76). Selanik Politeknik Okulu.

Plomari in the 17th century. Demographic and economic approach, Aeolian Chronicles, Volume XIII, Mytilene 2011 (in Greek).

https://www.academia.edu/6929710/_Plomari_in_the_17th_century_Demographic_and_economic_approach_Aeolian_Chronicles_Volume_XIII_Mytilene_2011_in_Greek

Polion. (2014). Cultural and Environmental Promenade at Plomari. Cultural Association of Plomari ‘‘Polion’’

Preiser-Kapeller, J. (2013). Mapping maritime networks of Byzantium. Aims and prospects of the Project ‘‘Ports and landing places at the Balkan coasts of the Byzantine Empire’’. *Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea International Symposium*, (478,492). Thessalonike.

Porcacchi, T. (1590). *Descrittione dell' Isola di Metellino* [Description of the island of Lesbos].

Psarros, D. E. (2004). Kydonies. Ayvalık'ın Kentsel Tarihi. *EGE'nin iki yakası-1: Ayvalık Kent Tarihi Çalışmaları Sergi ve Konferansı Bildiriler Kitabı*. (28- 30). Ayvalık Belediyesi

Psarros, D.E. (2017). *To Aivali kai he micrasiatike Aeolida*. Athens: MIET

Πατρινέλης, X. (1993). A document of 1653 concerning Kydonies. Bulletin of the Centre for Asia Minor Studies, 10, 13-21.
doi:<http://dx.doi.org/10.12681/deltiokms.94>

Rapoport, A. (1969). *House, Form and Culture*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall

Rapoport, A. (2002). Geleneksel Çevreler, Kültür ve Koruma, *Mimarlık Dergisi* (304), 27-32.

Rapoport, A. (2004). *Kültür, Mimarlık, Tasarım*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Riza, E., Vagena - Papaiōannou, L., Kominē - Dialetē, D., ve Topi, E. (1993). *Architecture traditionnelle des pays balkaniques*. Melissa.

Sakkaris, G. (1920). *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΥΔΩΝΙΩΝ (History of Kydoniae)*, Syllogospros Diadosin Ofelimon Biblion.

Sarıyıldız, G. (2007). Midilli Sabun Üretimi . *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean*, (237-247). Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.

Satıcı, E. (2008). *19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti*. (Yayınlanmamış Doktora tezi), Ankara Üniversitesi.

- Sideris, E. P. (2014). Ανάδειξη δικτύου εγκαταλελειμμένων οικισμών στο Πλωμάρι Λέσβου <http://dx.doi.org/10.26240/heal.ntua.1397>
- Sifneou, E. (1996). *Λέσβος: Οικονομική και κοινωνική ιστορία (1840-1912)* [Lesvos Economic and Social History (1840-1912)]. Trochalia.
- Sifneou, E. (2005). *Ege'de Zeytinyağı Ekonomisinin Girişimcileri ve Girişimciliği Üzerine: Midilli Adası Örneği*. The Historical Review / La Revue Historique, 1, 245-273. doi:<https://doi.org/10.12681/hr.178>
- Sifneou, E. (2007). Lesvos – Kydonies - Adramytti: Zeytinyağı ticaretinde ve işlenmesinde ekonomik büyüme. *Vth International History Congress, Mytilene and Ayvalık A Bilateral Historical Relationship in the North-eastern Aegean*, (249-260). Institute for Neohellenic Research National Hellenic Research Foundation.
- Simou, I. (2011). *Ermoupolis Syros evlerinin neoklasik mimarisi –Ev türleri - İnşaat yöntemleri – Morfolojik unsurların evrimi*. (Tez). National Technical University of Athens.
- Sotiriou-Dorovini, I. (2001). *Midilli Üst Kent Sınıfı konutlarının Mimarisi*. (Doktora tezi). National Technical University of Athens.
- Stratis A. (2016). *ΠΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ*. Αιολίδα
-
- Şahin, G. N. (2015). *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslüm Tebaanın Hukuki Durumu* (Yayımlanmamış Y Lisans tezi). KTÜ.
- Şen, E. (2023). Zamanın Ötesinde Geleneksellik ve Çağdaşlık Üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 867-887. 10.15869/itobiad.1246347

Şen, Ü. S. (2005). Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 5 (1), 343-360.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2815/37890>

Şimşek, E. (2016). 18. Yüzyılın Sonunda Rusya'nın İskân Politikaları ve Osmanlı Rumlarının Rusya'ya Göçü. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 31 (2), 543-568

Şimşek, F. (2019). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Cezayir-ı Bahr-ı Sefid Vilayetinde Kaçak Gemi Yapımı. *Belleten*. (296), 201-228

Tekeli, İ. (1992) Ege Bölgesindeki Yerleşme Sisteminin 19. Yüzyıldaki Dönüşümü, *Ege Mimarlık Dergisi*. (3-4), 78-83

Tekeli, İ. (1998). *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*. Dost Kitabevi.

Tekeli, İ. (2010). *Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Thanasis K. ve Koulouri. (2005). Economy, Demographic Changes and Morphological Transformation of the Agri-Cultural Landscape of Lesvos. *Greece Human Ecology Review*. 12 (2), 183-192.

The Modern Traveller a Popular Description Various Countries of the Globe. Syria and Asia Minor Vol. II

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı (1984). *Ayvalık'ta Tarihsel Dokunun Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasına İlişkin Bir Araştırma*, Turizm ve Planlama Yatırımlar Dairesi Bşk., Araştırma Grup Bşk., Kültürel Değerler Şube Md., yayın no: 1984-3.

Thomsen - Tsialis, B. (2009). *Galatista The built – up environment of a Greek vernacular village Past Present Future*, On-line publications of the Danish Institute at Athens Volume I.

Ticaret Yıllığı (1891). *Annuaire oriental (ancien Indicateur oriental) du commerce, d'industrie, de l'administration et de la magistrature 1891.*

Ticaret Yıllığı (1893). *Annuaire des Commerçants de Smyrne et de L'anatolie 1893.*

Ticaret yıllığı (1896). *Indicateur des Professions Commerciales et Industrielles de Smyrne de L'anatolie, des Côtes, des Iles etc. 1896.*

Todorov N. (1983) . *The Balkan City, 1400-1900*, Seattle.

Tütüncü, G. ve Ünal, N. (2019). Karşılaştırmalı Tarih: Doğu, Gelişimi, Metodolojisi ve Türkiye'deki Durumu . *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* , 4 (4), 79-93.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi/issue/51269/621719>

Ünal, A. A. (2002). XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Cezayir-ı Bahr-ı Sefid (Akdeniz -Ege Adaları) ya da Kapdan Pasa Eyaleti. *Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5, 251-261

Ünver, M. (2006). *Tanzimatın Midilli Adası 'nda Tatbiki*.
(Yayımlanmamış Y. Lisans tezi). İÜ.

Ünver, M. (2012). *Midilli Adası 'nın İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1876-1914)*.
(Yayımlanmamış doktora tezi).İÜ.

Yorulmaz, A. (1994). *Ayvalık'ı Gezerken*. Geylan Kitabevi.

Zagorīsiou, M. G. ve Giannoulellīs, G. N. (1995). *Paradosiakī architektonikī tīs Lesvou*. Techniko Epimelītīrio Elladas.

1482 tarihli Ayvalık haritası (J. Schnitzermay, Norman B. Leventhal Map Center at the Boston Public Library)

EKLER

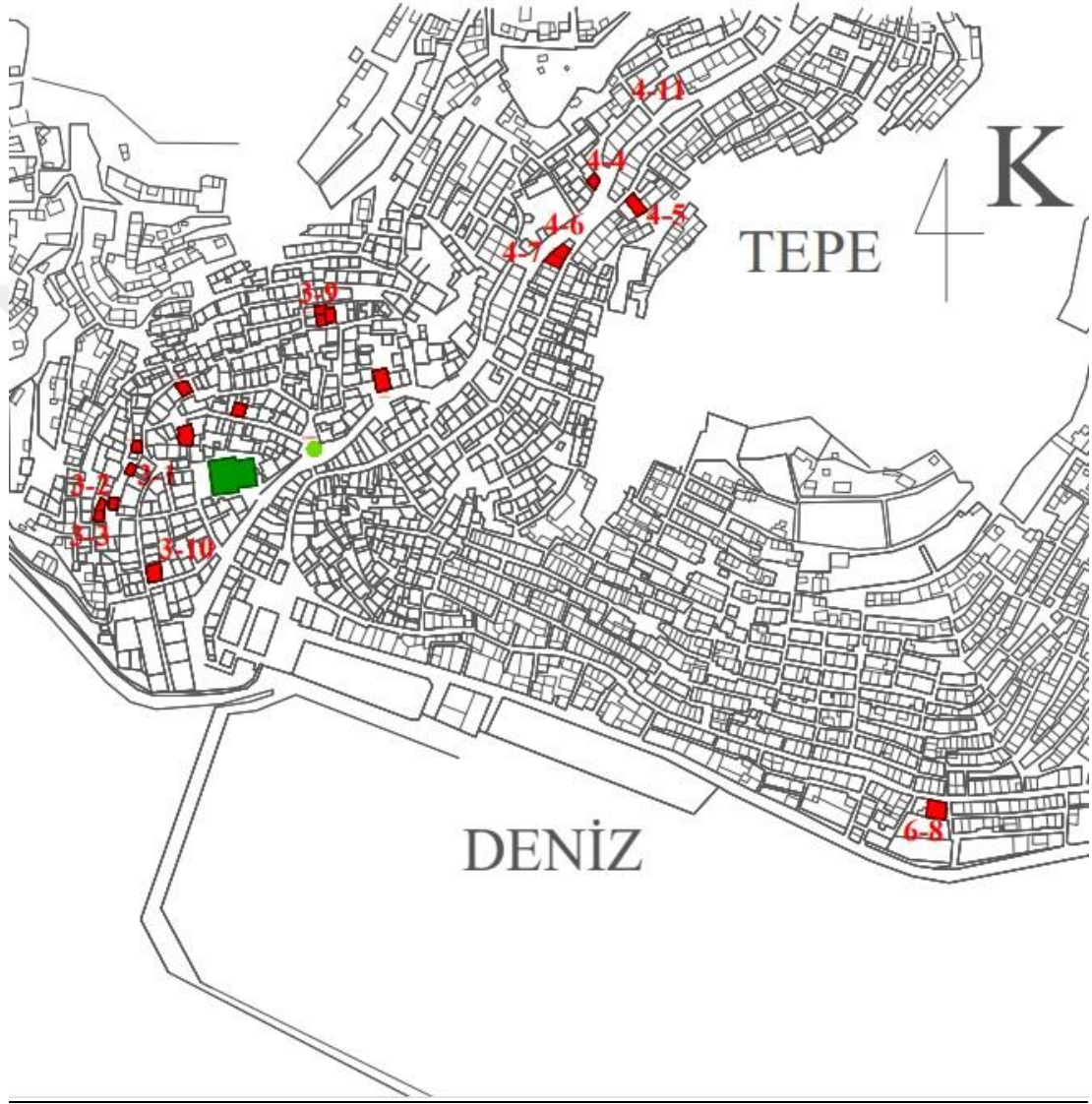
Ayvalık'ta föyü hazırlanan konutların harita üzerinde gösterimi

Mytilene’de föyü hazırlanan konutların harita üzerinde gösterimi

Plomari’de föyü hazırlanan konutların harita üzerinde gösterimi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 1
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı: İsmetpaşa
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 11. sokak ve
 Fethiye Cad.
 12. sokak
 Yapım yılı : 1845
 KVKBK Tescil fişi no: 122
 Ada : 525
 Parsel : 13
 Parsel alanı : 135.74 m²

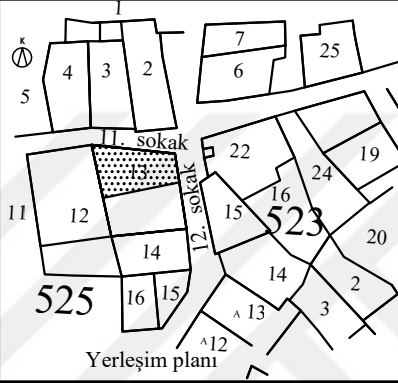

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

525 numaralı yapı adasının kuzeydoğusunda bulunan 13 parsel iki sokağın kesişimindedir. Yapı parselin yaklaşık yarısına oturmakta, kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Binanın sınırladığı kuzey yönündeki 11. sokak eğimli, doğu yönündeki 12. sokak düzdür. Yapıya her iki sokaktan ve bahçeden olmak üzere üç giriş bulunmaktadır.

Yerleşim planı

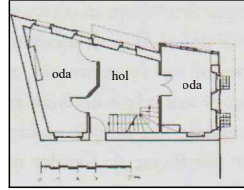
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

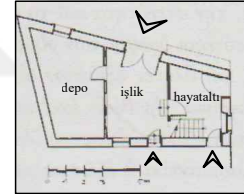
Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki güneydeki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin olduğu hayataaltı; ikincisi kuzeydeki yoldan girilen ve üçüncü mekana da geçişin sağlandığı depo veya ışık olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin ticari olduğu algılanmaktadır. Birinci katta ortada geniş bir hol ve buraya açılan iki oda bulunmaktadır. İkinci katta merdivenle ulaşılan holden çıkımlar ile genişletilmiş üç odaya geçilmektedir. İki oda birbiri ile bağlantılıdır.

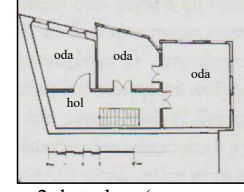
Yapının bulunduğu ada

1. kat planı (Psarros, 2017)

Zemin kat planı (Psarros, 2017)

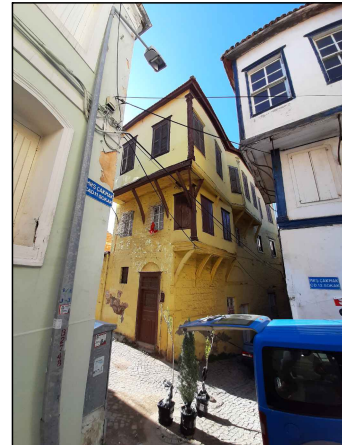
2. kat planı (Psarros, 2017)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin katında yanda ana giriş kapısı, diğer yanda küçük bir pencere; birinci katta iki pencere; ikinci katta ise kapalı köşe çıkmanın yola açılımını oluşturan iki pencere vardır. Yapı yan cephesi kısmen birbiri üzerine taşan en üst katta da cephenin büyük bölümünde süren kapalı çıkımlarla hareketlendirilmiştir. Bu çıkımlar elibögründeler ile desteklenmiştir. Beden duvarları sarı renkli yöresel kesme taş ile örülmüştür. Pencere boyutları 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır. Zemin ve birinci kat beden duvarında zemin kat giriş kapılarının üstünde beşik kemerli taş söve bulunmakta, bağdadi kapalı çıkımlarda ahşap köşe dikmeleri ve silmeler göze çarpmaktadır.

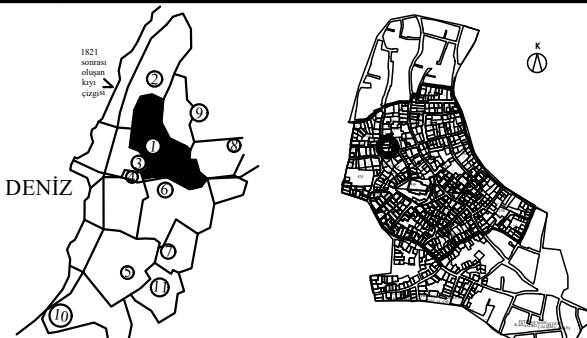
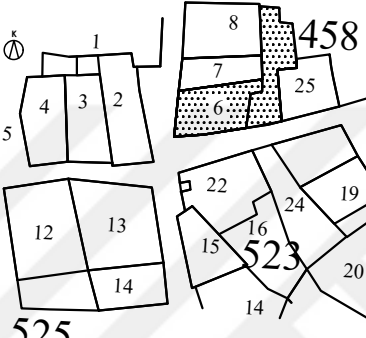
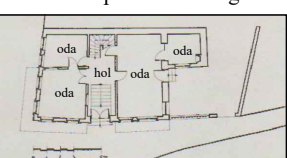
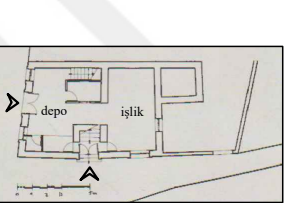
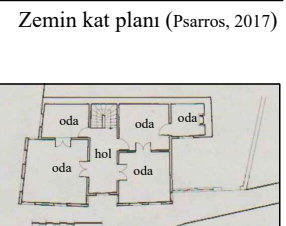
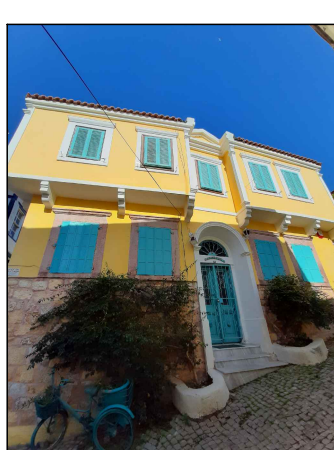
Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

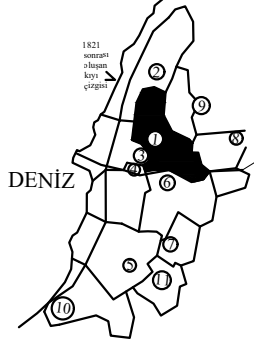
Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1 Envanter No : 2 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis Mahallenin güncel adı : İsmetpaşa Adres : İsmetpaşa Cad. 11. Sokak ve Fethiye Cad. 12. Sokak Yapım yılı : 1900 KVKBK tescil fişi no : 143 Ada : 458 Parsel : 6 Parsel alanı : 139.80 m²	 AYVALIK'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 458 numaralı yapı adasının güneybatısında bulunan 6 parsel iki sokağın kesişimindedir. Yapı parselin yaklaşık yarısına oturmakta olup kalan alan bahçedir. Binanın sınırladığı güney yönündeki sokak eğimli, batı yönündeki sokak düzdür. Yapıya her iki sokaktan ve bahçeden olmak üzere üç giriş bulunmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta birbiri ile bağlantılı depo veya işlik olarak kullanılan iki mekan bulunmaktadır. Bu mekanlara giriş batı cephesindendir ve ikinci mekandan bahçeye çıkmaktadır. Zemin katın güney cephesinde üst kattaki yaşam mekanlarına girişi sağlayan ana giriş kapısı bulunmaktadır. Birinci katta ortada geniş bir hol ve üçü buraya açılan dört oda vardır. Holün yanlarındaki odalar birbirleriyle bağlantılıdır. Holün kuzeyinde yer alan merdiven ile ikinci kata çıkılmaktadır. İkinci katta ikisi çıkmalı beş oda bulunmakta olup holden dördüne geçilmektedir. Holün iki yanındaki odalar kendi içlerinde bağlantılıdır.	 Yapının bulunduğu ada 1. kat planı (Psarros, 2017) Zemin kat planı (Psarros, 2017) 2. kat planı (Psarros, 2017)
Cephe özellikleri: Eğimli bir sokak üzerinde konumlanan üç katlı ve simetrik dengeli yapının ana girişi ortadan olup, yanlarında ikişer pencere bulunmaktadır. Giriş birkaç basamakla yükseltilmiş olup, kapının üstü kemerlidir. En üst katta ise giriş aksının üstünde üçgen alınlık, yanlarında cephe boyunca devam eden paralel çıkımlar dikkat çekmektedir. Çıkma ön yüzlerinde ikişer pencere vardır. Açıklıklar taş sövelidir; alt kat pencerelerinde katlanır metal kanat, üst kattakilerde ise ahşap kanat vardır. Pencere boyutları 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır. Onarım sırasında cephe değiştirilmiştir.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşivi)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 3
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı : İsmetpaşa
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 11. Sokak ve
 Fethiye Cad.
 12. Sokak
 Yapım yılı : 1913
 KVKBK Tescil fişi no: 123
 Ada : 523
 Parsel : 16
 Parsel alanı : 186.06 m²

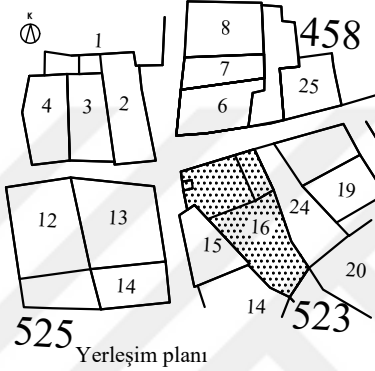

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

523 numaralı yapı adasının kuzeybatısında bulunan 16 parsel iki sokağın kesişimindedir. Yapı parselin yaklaşık yarısına oturmakta, kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Binanın sınırladığı kuzey yönündeki sokak eğimli, batı yönündeki sokak düzdür. Yapıya her iki sokaktan olmak üzere iki giriş bulunmaktadır.

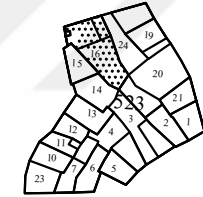
Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

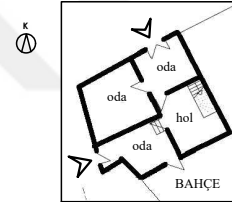
Yapı iki katlıdır. Zemin katta birbiri ile bağlantılı dört mekan bulunmaktadır. Bunlardan güneydoğu yönünde bulunan odada üst kata çıkış merdiveni vardır. Güneybatıdaki odadan da bahçeye çıkılmaktadır. Üst kata çıkıldığında ulaşılan holden iki oda, banyo ve balkona geçilmektedir. Yapının planının süreç içinde değiştiği anlaşılmaktadır.

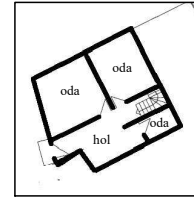
Yapının bulunduğu ada

imar paftasından görünüm

Zemin kat planı (Yıldırım, 2004)

1. kat planı (Yıldırım, 2004)

Cephe özellikleri:

İki katlı yapının zemin katında yanda ana giriş, diğer yanda iki pencere; üst katta ise aynı açıklık akslarında yer alan üç pencere bulunmaktadır. Yapının yan cephesinde tali giriş, yanda iki pencere; üst katta ise giriş kapısı üstünde açık çıkmaya açılan kapı, yanda iki pencere yer almaktadır. Taş söveler, kat bordürü, saçak bordürü cephenin çarpıcı öğelerindendir. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 4
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı: İsmetpaşa
 Adres : Birinci Fethiye Cad.
 11. ve 12. Sokak
 Yapım yılı : 1886
 KVKBK Tescil fişi no: 112
 Ada : 522
 Parsel : 2
 Parsel alanı : 95.01 m²

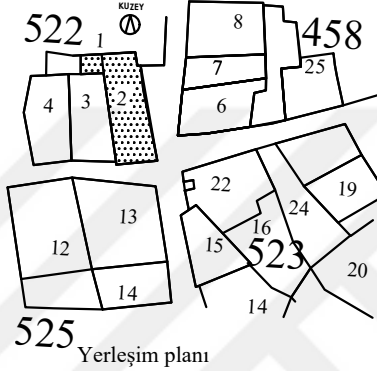

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

522 numaralı yapı adasının güneydoğusunda bulunan 2 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokaklardan güney yönündeki eğimli, doğu yönündeki düzdür. Yapıya sokaklardan birer olmak üzere iki giriş vardır.

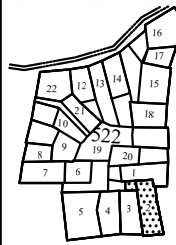
Yerleşim planı

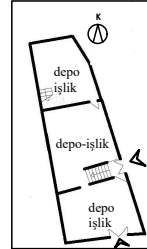
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

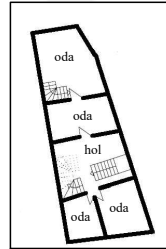
Yapı üç katlıdır. Zemin katta birbiri ile bağlantılı depo veya işlik olarak kullanılan üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlara giriş güney cephesindedir. Zemin katın doğu cephesinde üst kattaki yaşam mekanlarına girişi sağlayan kemerli ana giriş kapısı vardır. Birinci katta ortada geniş bir hol ve buraya açılan üç oda bulunmaktadır. Holün kuzeyinde yer alan odadan dördüncü odaya geçilir. Bu odaya zemin kattaki depodan da ayrıca merdivenle çıkılmaktadır. İkinci kat holünden ikisi çıkmalı üç odaya, güneydeki odadan da dördüncü odaya geçilmektedir.

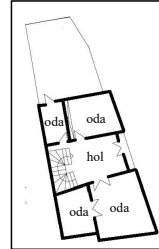
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı
(Yıldırım, 2004)

1. kat planı
(Yıldırım, 2004)

2. kat planı
(Yıldırım, 2004)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının cephe ortasında yoldan birkaç basamakla yükseltilmiş üstü kemerli anıtsal giriş yer almaktadır. Birinci katta yanlarda ikişer pencere ile kapı üstünde küçük bir pencere bulunmaktadır. Beden duvarları yöresel kesme taş ile örülmüştür. İkinci katta giriş aksının iki yanında, biri köşe çıkma niteliğini yansıtan paralel bağdadi çıkmalar cepheye ve sokağa hareket katmaktadır. Giriş cephesinde çıkmaların biri üç, diğeri iki pencere ile yola açılmaktadır. Cephe eğimli, kiremit kaplı ve saçaklı çatı ile nihayetlenmektedir.

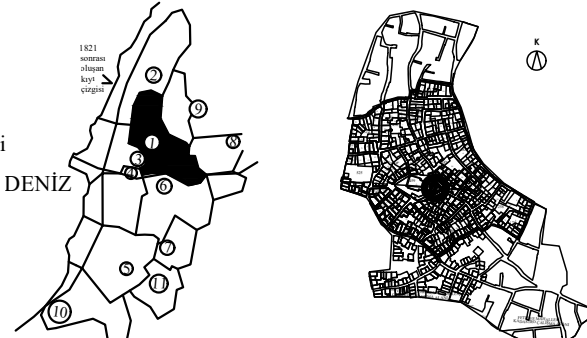
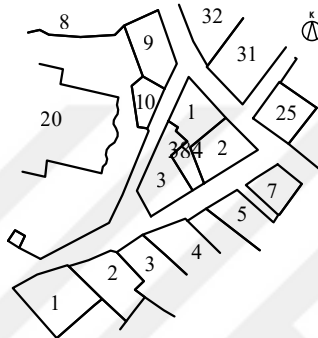
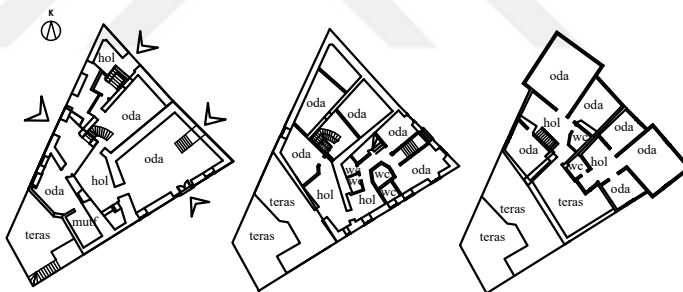
Fotoğraf 2 (Belediye arşivi)

Fotoğraf 3 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1 Envanter No : 5 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis Mahallenin güncel adı : İsmetpaşa Adres : İsmetpaşa caddesi Yapım yılı : Bilinmiyor(1840) KVKBK Tescil fişi no: 159 Ada : 384 Parsel : 1-2-3 Parsel alanı : 75+62+72 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: Taksiyarhis Kilisesi'nin yakınındaki 384 ada günümüzde üç parselden oluşmaktadır. Yerde yapılan incelemede 384 adada bulunan yapıların rölövesi alınarak plan şemaları çıkarıldığında bu yapıların ilk yapıldığı dönemde birlikte inşa edildiği ve birlikte kullanıldığı görülmektedir. Yapı adası Ayvalık geneline bakıldığında en küçük yapı adasıdır. Parsellerin oturduğu zemin eğimlidir. Parseller altında bulunan sarnıçlar yapıları aynı kota getirmiştir.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Zemin kata ana giriş kuzeybatı cephesindendir. Yapıya girildiğinde büyük bir hol veya geçiş alanı olarak düşünülebiyecek alana ulaşılmaktadır. Bu holden 1 parselin zemin katına bağlantı sağlayan iki kapı, ayrıca yapının ikinci katına çıkan bir merdiven bulunmaktadır. 2 nolu ve 3 nolu parselde bulunan yapıların zemin katına da yine birer kapı ile bağlantı vardır. Birinci kata çıkıldığında 1-2 ve 3 nolu parsellerde bulunan yapılara ait mekanların yine birbirleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. 3 parseldeki odaya geçiş 1 ve 2 parselle bağlantılı ortak bir mekanla sağlanmıştır. İkinci kata bakıldığında 1 ve 2 nolu parsellerdeki yapıların birbirinden daha bağımsız olduğu ortak teras ile birbirlerine bağlandıkları görülmektedir.	 Zemin kat planı (Kişisel arşiv) 1. kat planı (Kişisel arşiv) 2. kat planı (Kişisel arşiv)
Cephe özellikleri: Bir yoldan iki, diğer yoldan üç katlı olarak algılanan yapının üst kat köşe odaları üçgen çıkımlar ile dikdörtgen forma getirilmiş ve cephe hareketlendirilmiştir. Yapıların dış cephelerine bakıldığında; bağdadi üçgen kapalı çıkımların, çıkımlardaki ahşap dikme ve silmelerin, ahşap pervazlı pencere açıklıklarının Türk evi karakterini yansıttığı söylenebilir. Zemin kat ve birinci kattaki ana giriş kapıları ve pencereleri ise sarımsak taşından sövelidir.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 6
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı : İsmetpaşa
 Adres : İsmetpaşa Caddesi
 11. Sokak
 Yapım yılı : Bilinmiyor(1840)
 KVKBK Tescil fişi no : 141
 Ada : 458
 Parsel : 1
 Parsel alanı : 124.79 m²

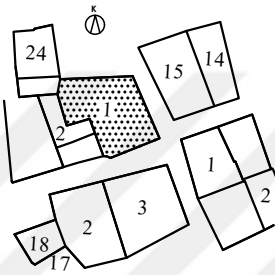

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Büyük bir yapı adası olan 458 adanın güney doğusunda yer alan 1 parsel günümüze ulaşabilen çoğu örnek gibi köşe parseldir. Bulunduğu alan eğimli değildir. Parseldeki yapıya giriş iki sokaktan da sağlanmaktadır. Birincisi yapının güneyinden yaşam alanına, diğeri yapının doğusundan depo veya işlik olarak kullanılan mekana açılmaktadır. Parsel büyüklüğü açısından dönem yapıları ile aynı özelliği göstermektedir.

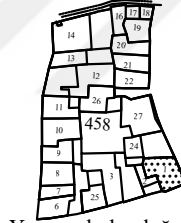
Yerleşim planı

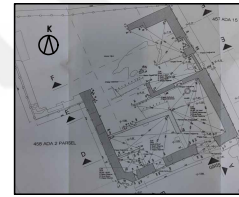
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

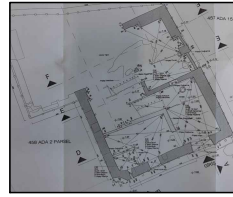
Zemin kata ana giriş güney cephesindedir. Doğu cephesinde depo alanına geçilen, ancak günümüzde kapatılmış durumda olan bir giriş vardır. Ana girişin batısında bir oda konumlanmıştır. Ana girişin açıldığı büyük holde ara kata çıkış merdiveni bulunmaktadır. Ara kata çıkışın ayrıca depo mekanından da ayrı bir merdiven ile sağlandığı görülmektedir. Bu iki merdiven ara katta aynı sahanlığa bağlanmaktadır. Buradan yapının kuzeyindeki depo alanının üzerinde konumlanan yıkıldığı için algılanamayan mekana ulaşılmaktadır. İkinci kata ara kat sahanlığından düz çıkan merdiven ile yapının doğusunda bir odaya ulaşılmaktadır. İkinci katta ayakta kalan dört oda bulunduğu, odalara birbiri içinden geçerek ulaşılabilirdiği görülmektedir.

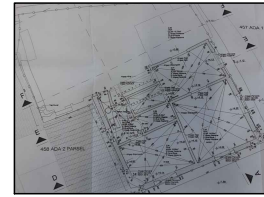
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (M. Özkan arşivi)

1. kat planı (M. Özkan Arşivi)

2. kat planı (M. Özkan Arşivi)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının dış beden duvarları ilk dönem yapılarında görüldüğü gibi sarı kesme taş ile inşa edilmiştir. Bu özellik 1840-1850 yıllarına tarihlenen yapıların belirgin özelliğidir. Yapı ana girişi yoldan birkaç basamak yükseltiyle kentsel niş oluşturulmuştur. Zemin katta antısal kemerli girişin yanında bir pencere, birinci katta iki pencere, ikinci katta ise biri köşede konumlanan üç pencere vardır. En üst kattaki açıklık boyut ve niteliğinden bu katın değişime uğradığı düşünülmektedir. Arşiv belgelerinde de (Fot. 1) yan cephede eliböğründelerle desteklenmiş şahnişin varlığı algılanmaktadır.

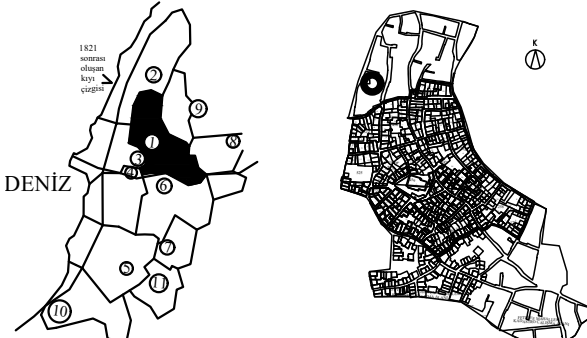
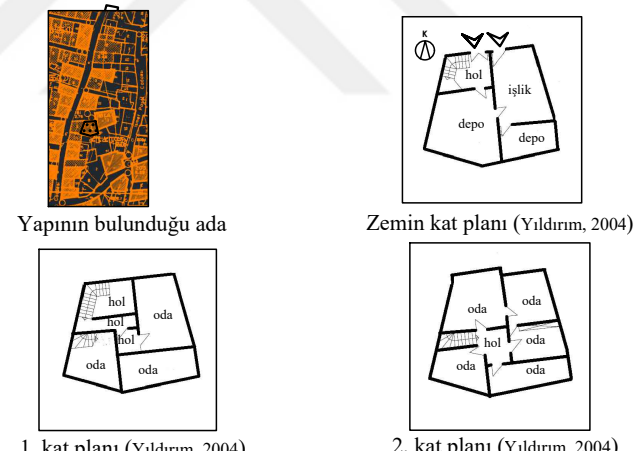
Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

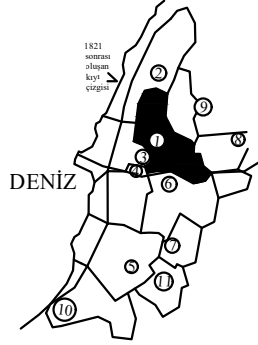
Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1 Envanter No : 7 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis Mahallenin güncel adı : Sakarya Adres : Edremit Caddesi Çıkması : 1869 Yapım yılı : 1869 KVKBK Tescil fişi no : 91 Ada : 449 Parsel : 13 Parsel alanı : 76.95m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 449 numaralı yapı adasının batısında ve orta kısımlarında bulunan 13 parsel bir çıkmaz sokak üzerinde konumlanmaktadır. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı çıkmaz sokak düzdür ve bina önünde geniş bir alan yaratmaktadır. Parsel beşgen formundadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta dört mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki kuzeydeki çıkmaz sokaktan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hayataaltı; ikincisi yine kuzeydeki çıkmaz sokaktan girilen üçüncü ve dördüncü mekana da geçişin sağlandığı depo veya ışık olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin ticari olduğu algılanmaktadır. Birinci katta ortada lineer bir hol ve buraya açılan bir büyük oda bulunmaktadır. İkinci katta merdivenin ulaştığı orta holden dört odaya, kuzey ve batıdaki odadan da beşinci odaya geçilmektedir.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (Yıldırım, 2004) 1. kat planı (Yıldırım, 2004) 2. kat planı (Yıldırım, 2004)
Cephe özellikleri: Zemin katta yoldan birkaç basamak ile yükseltilmiş ana giriş, yanında daha dar ve alçak ticari mekan girişi, yanlarda ise birer pencere bulunmaktadır. Birinci katta bir yanda iki pencere, ikinci katta ise çıkmanın ön cepheye açılan yüzünde iki, yan duvarda ise bir pencere vardır. Çıkma açıklıklarının süreçte değiştirildiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Yapı ana girişi taş söveli ve havalandırmalı, zemin kat pencereleri ahşap pervazlı ve demir parmaklıklıdır. Özgün durumda ikinci kat pencerelerinin ahşap ve giyotin doğramalı, ahşap kanatlı olduğu anlaşılmaktadır. Çatı eğimli, kiremit kaplı ve saçaklıdır.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 8
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı : İsmetpaşa
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 11. Sokak ve
 çıkmazı
 Yapım yılı : 1885
 KVKBK Tescil fişi no :140
 Ada : 459
 Parsel : 3
 Parsel alanı : 124.87 m2

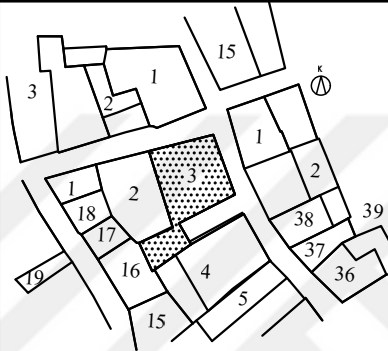

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

459 numaralı yapı adasının kuzeydoğusunda bulunan 3 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Yapının güney cephesinde de çıkmaz sokak bulunmaktadır. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı kuzey ve doğu yöndeki sokak eğimlidir. Güney yöndeki çıkmaz sokaktan bodrum kata girilir. Yapıya her iki sokaktan ve çıkmaz sokaktan olmak üzere üç giriş bulunmaktadır.

Yerleşim planı

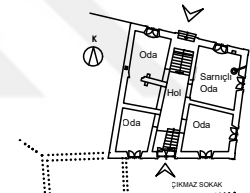
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

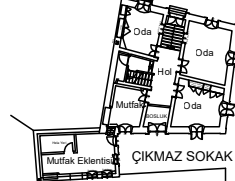
Yapı üç katlıdır. Bodrum katın taş, birinci ve ikinci katın dış beden duvarlarının taş, ara duvarların tuğla ile yığma sistemde inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Yapının plan kurgusu tüm katlarda aynı olup orta hole açılan dört mekan ve holü dik kesen merdiven holü niteliğindedir. Yapının güneybatısında tek katlı bir ek mekan vardır. Birinci katta bu eklentinin üstü teras olarak kullanılmaktadır.

Yapının bulunduğu ada

Bodrum kat planı (E. Kaynak arşivi)

Zemin kat planı (E. Kaynak arşivi)

1. kat planı (E. Kaynak arşivi)

Cephe özellikleri:

Simetrik cepheli, bodrum ve iki katlı yapının zemin katında ortada üstü kemerli giriş, yanlarda birer pencere; birinci katta giriş üstünde konumlanan demir korkuluklu açık çıkmaya açılan kapı ve yanlarda bodrum ve zemin kat açıklıkları ile aynı aksta birer pencere vardır. Cephe sarımsak taşı kullanılmış köşe silmeleri, kat bordürü, kapı, pencere söveleri dikkat çekicidir. Pencere boyutları 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

Fotoğraf 2 (E. Kaynak arşivi)

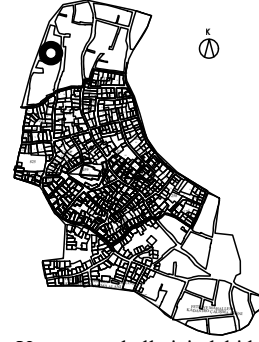
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 9
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : Edremit Caddesi
 No:118
 Yapım yılı : 1887
 KVKBK Tescil fişi no : 94
 Ada : 449
 Parsel : 18
 Parsel alanı : 139.13 m²

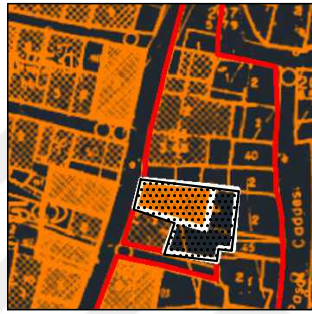
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

18 parsel 449 numaralı yapı adasının batısında yan yana sıralanmış parsellerinin orta kısmında yer almaktadır. Yapı parselin %50'sine oturmaktadır. Binanın sınırladığı batı yönündeki sokak düzdür. Yapıya aynı sokaktan iki giriş bulunmaktadır. Yapının bahçesine de güneyde bulunan çıkmaz sokaktan ayrıca bir giriş vardır.

Yerleşim planı

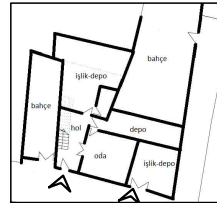
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

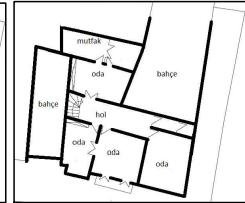
Yapı iki katlıdır. Zemin katta birbiri ile bağlantılı depo veya işlik olarak kullanılan üç mekan ve bir oda bulunmaktadır. Bu mekanlara giriş batı cephesindedir. Zemin katta batı cephesindeki ana giriş ise, üst kattaki yaşam mekanlarına geçişi sağlayan hole açılmaktadır. Birinci katta ortada geniş bir hol ve buraya açılan dört oda bulunmaktadır. Holün doğusunda yer alan odadan beşinci mekana geçilir. Yaygın bir plana sahip olan yapının kuzeyinde küçük bir kapalı bahçesi ve güneyinde çıkmaz sokaktan girilen büyük bahçesi bulunmaktadır.

Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı
(Yıldırım, 2004)

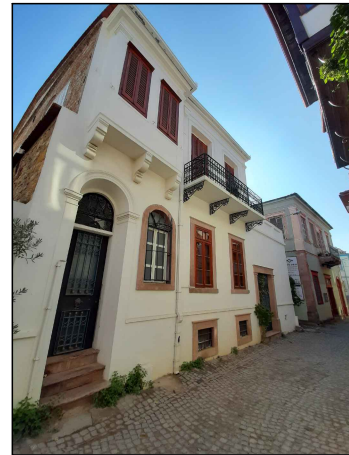
1. kat planı
(Yıldırım, 2004)

Cephe özellikleri:

Bodrumlu ve iki katlı yapı cephesinin iki ucunda birer giriş, ortada ise zemin katta üç, bodrum katta iki pencere vardır. Ana giriş, anıtsal nitelikte ve üstü kemerli olup kentsel niş oluşturmaktadır. Birinci katta ise, biri kapalı ve taş konsollu, diğeri demir korkuluklu ve dökme demir konsollu açık çıkma vardır. İşlik kapısının yer aldığı bölüm ise tek katlı ve kâğır parapetlidir. Zemin kat pencereleri 1/1.5 ile 1/2 oranlı olup, birinin üstü beşik kemerli, diğerleri düz atkıdır. Çatı eğimlidir ve çatı bordürü göze çarpmaktadır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

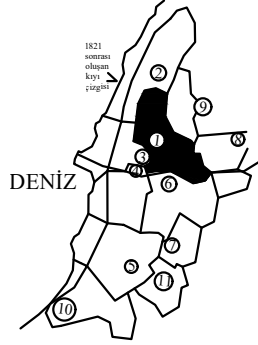

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 10
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı : İsmetpaşa
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 1. Sokak aralığı
 Yapım yılı : 1896
 KVKBK Tescil fişi no : 135
 Ada : 459
 Parsel : 16
 Parsel alanı : 53.61 m²

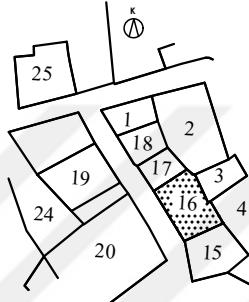

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

16 parsel 459 numaralı yapı adasının batısında yan yana sıralanmış parsellerinden biridir. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı batı yönündeki sokak düzdür. Yapıya aynı sokaktan iki giriş bulunmaktadır.

Yerleşim planı

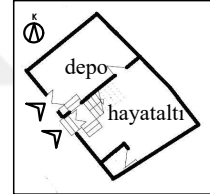
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

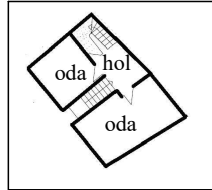
Yapı üç katlıdır. Zemin katta birbiri ile bağlantılı depo veya işlik olarak kullanılan iki mekan bulunmaktadır. Bu mekanlara giriş batı cephesindedir. Zemin kat batı cephesinde üst kattaki yaşam mekanlarına girişi sağlayan kemerli ana giriş kapısı bulunmaktadır. Birinci katta kuzeyde bir hol ve buraya açılan iki oda bulunmaktadır. İkinci katta da holden biri çıkma ile büyütülmüş üç odaya ulaşılmaktadır.

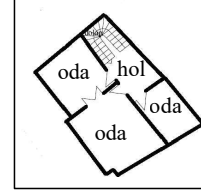
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Yıldırım, 2004)

1. kat planı (Yıldırım, 2004)

2. kat planı (Yıldırım, 2004)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin katında yan yana konumlanan biri anıtsal nitelikte, üstü kemerli, yoldan birkaç basamakla yükseltilmiş ana giriş; diğeri ise daha alçak ve yalın depo girişi ile yanlarda birer pencere bulunmaktadır. Birinci katta dört pencere, ikinci katta ise bir yanda iki pencere ve kapalı çıkmaya açılan iki pencere vardır. Pencere boyutları 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır. Zemin kat beden duvarındaki pencerelerin tescil füyündeki eski fotoğrafında ahşap pervazlı oldukları algılanmaktadır. Çatı eğimlidir ve geniş saçaklıdır. Bağdadi çıkmada ahşap köşe dikmeleri ve silmeler göze çarpmakta, silmenin cephe boyunca devam ettiği görülmektedir.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

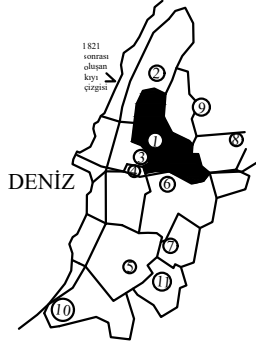

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1
 Envanter No : 11
 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : Edremit Caddesi
 No:92
 Yapım yılı : 1905
 KVKBK Tescil fişi no : 97
 Ada : 449
 Parsel : 7
 Parsel alanı : 91.53 m²

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

7 parsel 449 numaralı yapı adasının batısında yan yana sıralanmış parsellerinin orta kısmında yer almaktadır. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı batı yönündeki sokak düzdür. Yapıya aynı sokaktan üç giriş bulunmaktadır. Girişlerin günümüzde aynı mekana açıldığı görülse de yapının özgününde dükkan olarak kullanılan ayrı bir mekana sahip olduğu söylenebilir.

Yerleşim planı

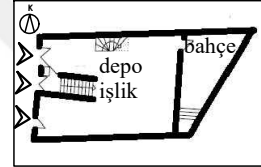
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

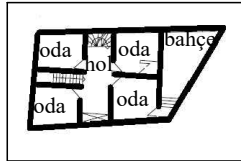
Yapı üç katlıdır. Zemin katta birbiri ile bağlantılı depo veya işlik olarak kullanılan iki mekan bulunmaktadır. Bu mekanlara giriş batı cephesindedir. Bu cepheden; üst kattaki yaşam mekanlarına bağlantıyı sağlayan ana giriş kapısının açıldığı merdivenden birinci kat holüne ulaşılmaktadır. Holden dört odaya, güneydoğudaki odadan bahçeye geçilmektedir. İkinci katta da orta holden ikisi küçük dört odaya ulaşılmaktadır.

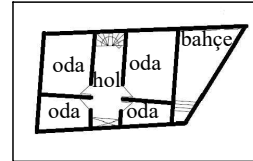
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Yıldırım, 2004)

1. kat planı (Yıldırım, 2004)

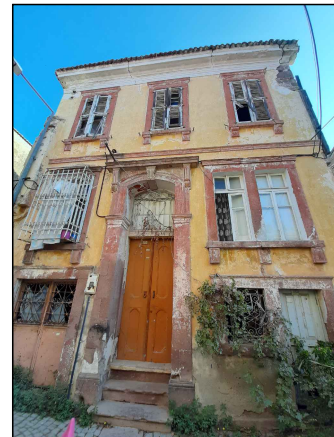
2. kat planı (Yıldırım, 2004)

Cephe özellikleri:

Üç katlı ve simetrik dengeli yapının cephesinde, ortada yoldan birkaç basamakla yükseltilmiş, anıtsal ve üstü kemerli ana giriş, bir yanda hemzemin girilen ve yalın nitelikli depo girişi, diğer yanda ikiz pencere vardır. Birinci katta girişin bir yanında tek, diğer yanında ikiz pencere, en üst katta ise üç pencere vardır. Açıklıklar taş sövelidir. Birinci kat pencerelerinin biri demir parmaklıklı, ikinci kat pencereleri ise Venedik pancurludur. Pencereler 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır.

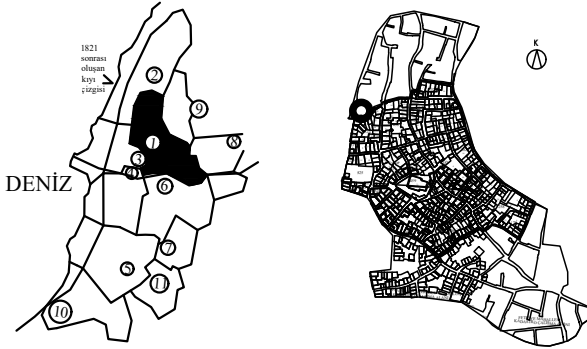
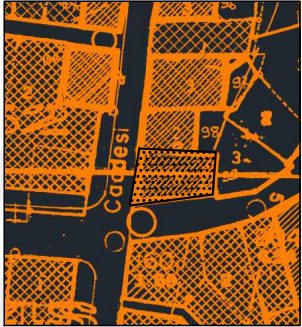
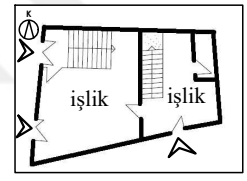
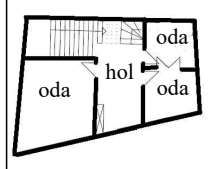
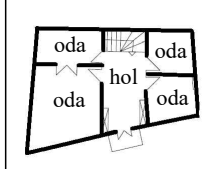
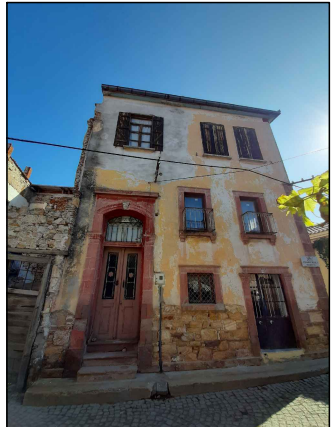
Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

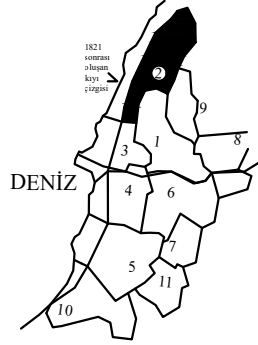
Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

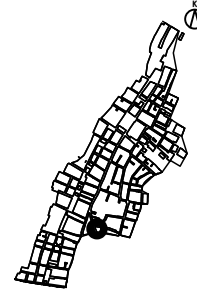
Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 1 Envanter No : 12 Mahallenin eski adı : Taksiyarhis Mahallenin güncel adı : Sakarya Adres : Edremit Caddesi No:88 Yapım yılı : 1907 KVKBK Tescil fişi no : 99 Ada : 449 Parsel : 5 Parsel alanı : 60.91 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 5 parsel 449 numaralı yapı adasının güneyinde yer alan bir köşe parseldir. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı batı yönündeki sokak düzdür. Yapıya batıdaki sokaktan iki giriş, güneydeki sokaktan bir giriş bulunmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta batıda iki, güneyde bir olmak üzere üç giriş bulunmaktadır. Batıdaki ana giriş üst kattaki yaşam alanına çıkan merdiven holüne, diğerleri zemin kattaki depo veya işlik mekanına açılmaktadır. Birinci kat holünden ikisi içten de bağlantılı üç odaya geçilmektedir. İkinci kat holünden ise dört odaya ve güney cepheye açılan açık çıkmaya geçiş bulunmaktadır.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (Yıldırım, 2004) 1. kat planı (Yıldırım, 2004) 2. kat planı (Yıldırım, 2004)
Cephe özellikleri: Üç katlı yapının giriş cephesinde yanlarda biri anıtsal nitelikli, kemerli, yoldan yükseltilmiş ana giriş; diğeri daha alçak ve yalın depo/işlik girişi, ortada ise bir pencere vardır. Birinci katta ana girişin bir yanında sardunyalıklı iki pencere; ikinci katta ise üç pencere bulunmaktadır. En üst kat pencereleri ahşap kanatlıdır. Köşe silmesi, zemin ve birinci kat açıklıkları taş sövelidir. Pencereler 1/1,5 ile 1/2 oranlıdır. Çatı eğimlidir ve saçak bordürlüdür.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 1
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : Fethiye Cad.
 Yapım yılı : 1881
 KVKBK tescil fişi no : 53
 Ada : 455
 Parsel : 14
 Parsel alanı : 83.23m²

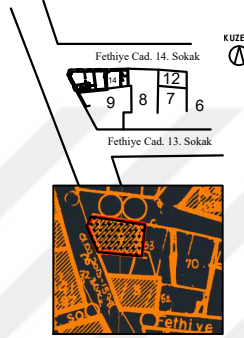
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının konumu:

455 numaralı yapı adasının kuzey ucunda bulunan 6 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Yamuk planlı yapı parselin %70'ine oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya iki sokaktan, ikisi depo ve işliğe, diğeri yaşam bölümüne çıkışı sağlayan merdivene ulaşan üç giriş bulunmaktadır.

Yerleşim planı

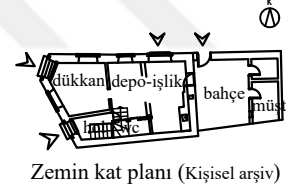
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

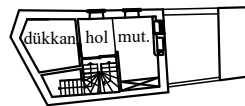
Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ikisi batıdaki ve kuzeydeki yoldan girilen depo veya işliklerdir. Üçüncüsü batıdaki yoldan yaşam mekanlarına ulaşımı sağlayan holdür. Zemin kat işlevinin dükkan, depo veya işlik olduğu algılanmaktadır. Birinci katta orta holden ulaşılan mutfak bulunmaktadır. Holde zemin katta bulunan iki kat yüksekliğindeki dükkanı gören bir pencere vardır. İkinci katta orta holden ikisi üçgen çıkımlarla dikdörtgen formuna getirilmiş üç odaya ulaşılmaktadır.

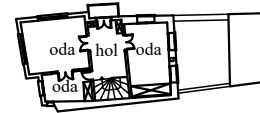
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

1. kat planı (Kişisel arşiv)

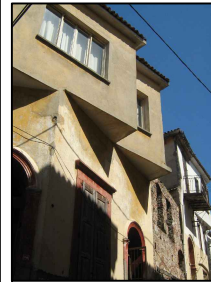
2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. Zemin ve ara kat pencereleri farklı büyüklükte olup ara kat pencerelerinden birinde sardunyalık bulunmaktadır. İkinci katta demir konsollarla desteklenmiş demir korkuluklu açık çıkmaya açılan kapı ile yanlarında birer pencere bulunmaktadır. Batı cephesinde ise köşede konumlanan kemerli dükkan girişi ve üst katta mekanların dörtgen formuna gelmesine olanak sunan üçgen dizi çıkımlar dikkat çekmektedir. Yapının çıkımları ve ara duvarları bağdadidir. Pencereler 1/1,5 ile 1/2 oranlıdır. Zemin kat yaşam alanına giriş kapısı kemerli ve havalandırılmalıdır. Zemin ve ara kat pencereleri taş söveli, üst kattakiler ise özgününde ahşap pervazlıdır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

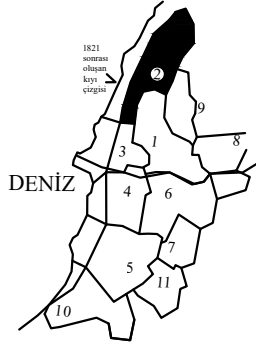
Fotoğraf 2-3 (Kişisel arşiv)

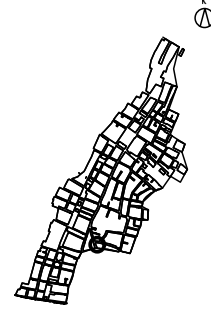
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 2
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : Fethiye Cad.
 Yapım yılı : 1901
 KVKBK tescil fişi no : 54
 Ada : 455
 Parsel : 9
 Parsel alanı : 107.01m²

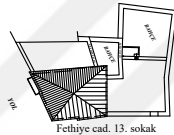
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

455 numaralı yapı adasının batı ucunda bulunan 9 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Dörtgen planlı yapı parselin %50'sine oturmaktadır. Geri kalan alan bahçedir. Binanın sınırladığı sokaklar eğimlidir. Yapıya aynı sokaktan iki adet giriş bulunmaktadır. Bunlardan ilki yaşam alanına girişi sağlayan hayataaltına, diğeri depo veya dükkana açılmaktadır. Binanın yanında yapılmaya başlanmış ve yarım kalmış iki katlı yalnızca ön cephe duvarı olan mekan da restorasyon sırasında binaya eklenmiştir.

Yerleşim planı

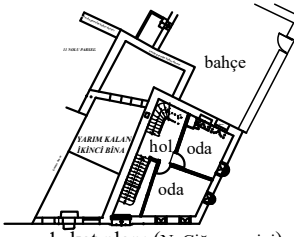
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

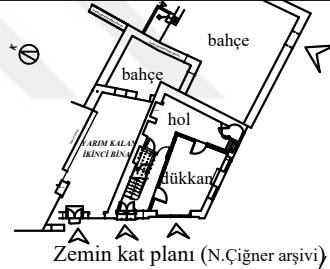
Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlar güneybatıdaki depo kapısından girilerek ulaşılan birbiri ile bağlantılı aynı zamanda yaşam alanı ile de bağlantılı ticari işlevli mekanlardır. Bu yapıda zemin kat da dahil olmak üzere tüm ara duvarların bağdadi olduğu görülmektedir. Birinci katta hole açılan iki oda bulunmaktadır. İkinci kattaki holden bağdadi çıkımlar ile büyütülmüş üç odaya ulaşılmaktadır. Ayrıca ön cephede demir konsol elemanları ile desteklenmiş açık çıkma bulunmaktadır.

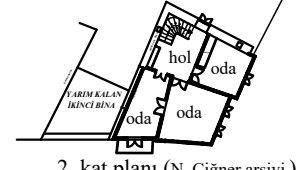
Yapının bulunduğu ada

1. kat planı (N. Çiğner arşivi)

Zemin kat planı (N. Çiğner arşivi)

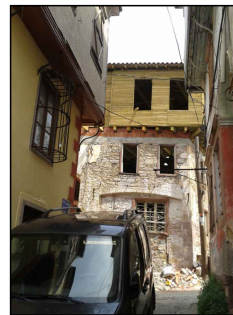
2. kat planı (N. Çiğner arşivi)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin kat ve birinci kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. İkinci kattaki mekanları görsel ve alansal bağlamda zenginleştiren kapalı köşe ve dizi çıkımlar ile geniş saçak dikkat çekici unsurlardır. Yapının çıkımları ve ara duvarları bağdadidir. Pencere boyutları 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır. Zemin kat yaşam alanına giriş kapısı kemerli ve sövelidir. Zemin ve ara kat pencereleri ahşap pervazlıdır. Zemin kat depo giriş kapısı yalındır. Bağdadi kapalı çıkımların altında metal konsollar bulunmaktadır. Bağdadi çıkımlardaki pencereler ahşap pervazlıdır. Restorasyon aşamasında yapı cephesi özgün şekline getirilmiştir.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

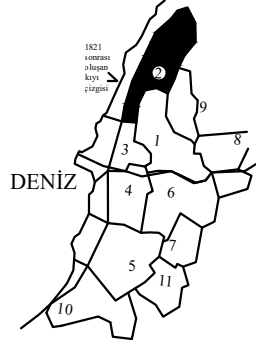
Fotoğraf 2-3 (Kişisel arşiv)

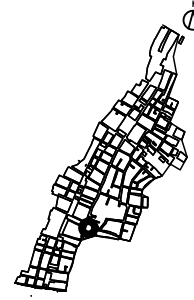
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 3
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı: Sakarya
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 Yapım yılı : 1855-60
 KVKBK tescil fişi no : 67
 Ada : 358
 Parsel : 11
 Parsel alanı : 37.09m²

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı 358 numaralı yapı adası 11 parselde konumlanmakta ve parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokak eğimlidir. Yapıya aynı sokaktan iki adet giriş bulunmaktadır. Bunlardan ilki yaşam alanına girişi sağlayan mekana, diğeri depo veya dükkana açılmaktadır. Aynı yapım tekniği ile inşa edilmiş üç yapıdan birisidir.

Yerleşim planı

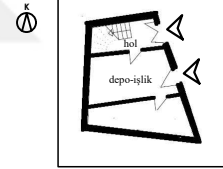
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

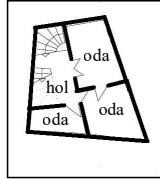
Yapı üç katlıdır. Zemin katta biri yaşam mekanına bağlanan hol, ikisi depo veya işlik olan üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlar doğudaki depo kapısından girilerek ulaşılan birbiri ile bağlantılı aynı zamanda yaşam alanı ile de bağlantılı ticari işlevli mekanlar ve konut ana girişinden ulaşılan holdür. Birinci katta hole açılan üç oda bulunmaktadır. İkinci kattaki holden de üç odaya ulaşılmaktadır. Yola bakan iki oda üçgen bağdadi çıkımlar ile büyütülmüştür.

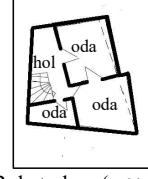
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Yıldırım, 2004)

1. kat planı (Yıldırım, 2004)

2. kat planı (Yıldırım, 2004)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin katında bir yanda yan yana konumlanmış ana giriş ve depo girişi ile diğer yanda küçük bir pencere bulunmaktadır. Birinci katta ise, üç pencere ile metal korkuluklu açık çıkmaya açılan bir kapı vardır. İkinci katta üçgen formu kapalı çıkımlarla mekanlar dik açılı duruma getirilmiş ve cepheye hareket kazandırılmıştır. Çatı eğimli ve saçaklıdır. Zemin kat ve birinci kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. Yapının çıkımları ve ara duvarları bağdadidir. Pencere 1/1,5 ile 1/2 oranlı olup ahşap pervazlıdır. Ana giriş kapısı birkaç basamakla yükseltilmiş ve üstü kemerlidir. Depo kapısı ise, hemzemin nitelikte ve daha yalındır. Bağdadi kapalı çıkımların altında metal konsollar bulunmaktadır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

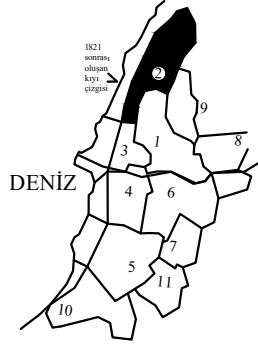

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

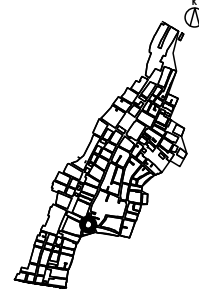
Hazırlayan: Y.Mimar Aşlı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 4
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 Yapım yılı : 1855-60
 KVKBK tescil fişi no : 68
 Ada : 358
 Parsel : 12
 Parsel alanı : 29.43m²

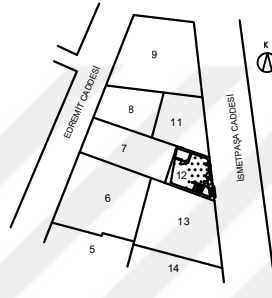
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

12 parsel 358 numaralı yapı adasının yan yana sıralanmış parsellerinden birisidir. Dörtgen planlı yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokak eğimlidir. Yapıya aynı sokaktan iki adet giriş bulunmaktadır. Bunlardan ilki yaşam alanına girişi sağlayan hayataituna, diğeri depo veya dükkana açılmaktadır. Aynı yapım tekniği ile inşa edilmiş üç yapıdan biridir.

Yerleşim planı

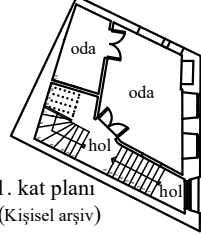
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

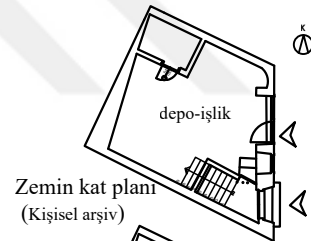
Yapı üç katlıdır. Zemin katta biri üst kata çıkan merdivenin bulunduğu mekan, ikisi depo veya ışık olan üç mekan bulunmaktadır. Bunlar doğudaki depo kapısından girilerek ulaşılan birbiri ile bağlantılı aynı zamanda yaşam alanı ile de bağlantılı ticari işlevli mekanlardır. Birinci katta hole açılan bir oda ve onunla bağlantılı ikinci oda vardır. İkinci kat holünden iki odaya geçilmektedir. Yola bakan iki oda üçgen bağdadi çıkımlar ile büyütülmüştür.

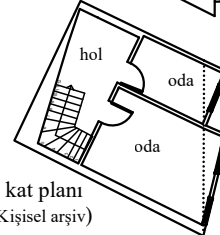
Yapının bulunduğu ada

1. kat planı
(Kişisel arşiv)

Zemin kat planı
(Kişisel arşiv)

2. kat planı
(Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Yapı üç katlıdır. Asimetrik cepheli ve yan giriшли yapı yoldan birkaç basamakla yükseltilerek yarı açık giriş mekanı oluşturulmuştur. Yapı girişı kemerli, depo girişı ise düz atkılıdır. Birinci kat pencerelerinde cumba kafes vardır. Yapının zemin kat ve birinci kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. İkinci katta yapılan kapalı ahşap çıkımlar ile üst kat mekanlarının büyütülmesi yanı sıra sokağa farklı perspektiflerle bakmak amaçlanmıştır. Yapının çıkımları ve ara duvarları bağdadidir. Pencere boyutları 1/1,5 ile 1/2 oranlı olup ahşap pervazlıdır. Cephedeki tüm pencereler ahşap pervazlıdır. Yapı cephesinde demir konsol elemanları ile desteklenmiş üçgen dizi çıkımlar ve geniş saçaklar dikkat çekmektedir.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

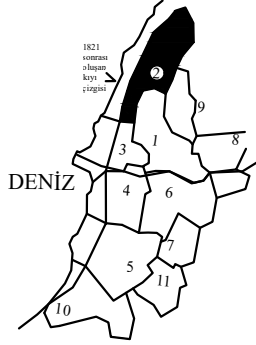

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

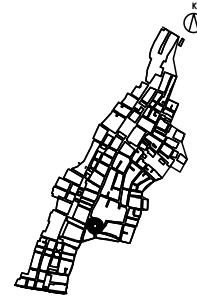
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 5
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : İsmetpaşa Cad.
 Yapım yılı : 1880-1900
 KVKBK tescil fişi no : 61
 Ada : 358
 Parsel : 11
 Parsel alanı : 76.89 m²

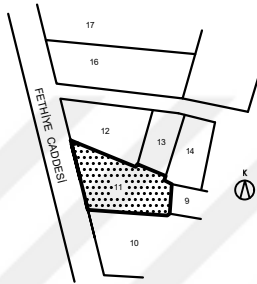
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının konumu:

359 numaralı yapı adasının batısında bulunan 11 parsel iki bina arasındadır. Yamuk planlı yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokak eğimlidir. Yapıya aynı sokaktan iki giriş bulunmaktadır. Bunlardan biri depoya, diğeri yaşam bölümüne açılmaktadır.

Yerleşim planı

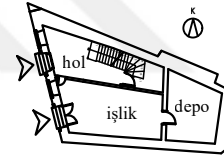
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

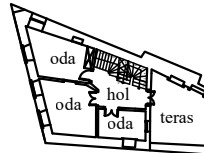
Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ikisi batıdaki yoldan girilen depo veya işliklerdir. Üçüncüsü batıdaki yoldan yaşam mekanlarına ulaşımı sağlayan holdür. Zemin kat işlevinin dükkan, depo veya işlik olduğu algılanmaktadır. Birinci katta holden ulaşılan üç oda ve arka deponun üstüne konumlanmış teras bulunmaktadır. İkinci katta holden ikisi üçgen çıkıntılarla dikdörtgen forma getirilmiş üç odaya ulaşılmaktadır.

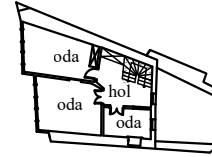
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı
(Kişisel arşiv)

1. kat planı
(Kişisel arşiv)

2. kat planı
(Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Asimetrik cepheli ve üç katlı yapının girişi ortadan ve kemerlidir. Depo girişi ise yalın nitelikte ve düz atkılıdır. Zemin katta girişin yanlarında birer pencere, birinci katta üç pencere bulunmaktadır. Pencere 1/1,5 ile 1/2 oranlıdır. Cepheye hareket katan üst kat üçgen dizi çıkıntılar ve geniş saçakla nihayetlenmiştir. Çıkıntılar, bağdadi yapım sisteminde olup alttan demir konsollar ile desteklenmiştir. Zemin ve ara kat pencereleri taş sövelidir. Zemin kat dükkan giriş kapısı cephedeki izden yola çıkılarak restorasyon sırasında açılmıştır. Bağdadi çıkıntılardaki pencereler ahşap pervazlıdır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

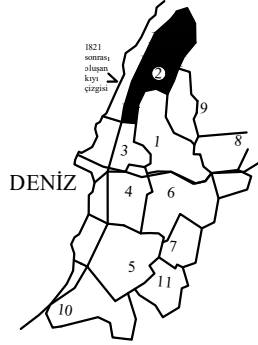

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

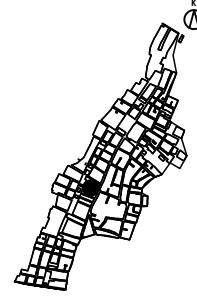
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 6
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : Edremit Cad.
 Yapım yılı : 1880-1900
 KVKBK tescil fişi no : 79
 Ada : 204
 Parsel : 11
 Parsel alanı : 73.67 m²

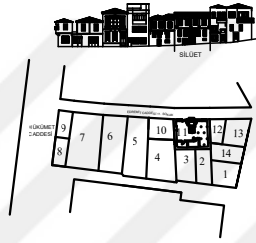
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı 204 numaralı yapı adası 11 parselde konumlanmakta ve parselin tümüne oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokak eğimlidir. Yapıya aynı sokaktan iki giriş bulunmakta olup biri yaşam alanına diğeri depo veya dükkana açılmaktadır.

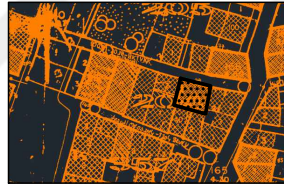
Yerleşim planı

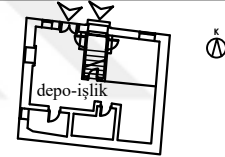
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

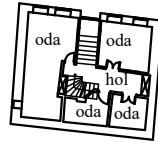
Yapı üç katlıdır. Zemin katta depo veya işlik olan dört mekan bulunmaktadır. Bu mekanlar kuzeydeki depo kapısından girilerek ulaşılan birbiri ile bağlantılı aynı zamanda yaşam alanı ile de bağlantılı ticari işlevli mekanlardır. Birinci katta hole açılan dört oda vardır. İkinci katta holden dört odaya ulaşılır. Yola bakan iki oda paralel bağdadi çıkmalar ile büyütülmüştür. Arka cephede ikinci katta küçük bir teras bulunmaktadır.

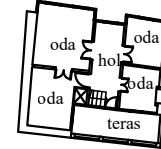
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı
(Kişisel arşiv)

1. kat planı
(Kişisel arşiv)

2. kat planı
(Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin kat ve birinci kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. Simetrik dengeli ve ortadan girişli yapının ana giriş kapısı iki kat yüksekliğinde ve basık kemerlidir. Giriş birkaç basamakla yoldan yükseltilerek kentsel niş niteliğinde yarı açık tanımlı bir giriş mekanı oluşturulmuştur. Depo girişi ise yalındır. Pencereler 1/1,5 ile 1/2 oranlıdır. Zemin katta depo girişi ve yanda bir pencere; birinci katta giriş yanlarında ikişer pencere; ikinci katta ise yanlarda, paralel kapalı çıkma (şahnişin) vardır. Cepheyi hareketlendiren, mekanı zenginleştiren çıkmalar, aynı zamanda girişi vurgulamaktadır. Çıkmalar metal konsollarla desteklenmiş, çatı geniş saçakla taçlandırılmıştır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

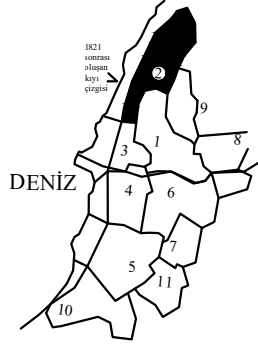

Fotoğraf 2 (Kişisel arşivi)

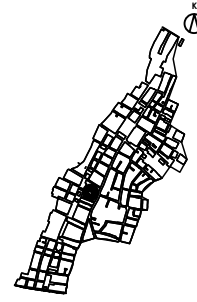
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 2
 Envanter No : 7
 Mahallenin eski adı : Agios Dimitri
 Mahallenin güncel adı : Sakarya
 Adres : Edremit Cad.
 Yapım yılı : 1850-1860
 KVKBK tescil fişi no : 79
 Ada : 204
 Parsel : 10
 Parsel alanı : 35.3 m²

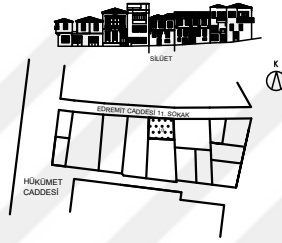
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı 204 numaralı yapı adası, 10 parselde konumlanmış olup, parsel bütününe oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokak eğimlidir. Yapının tek girişi bulunmaktadır. Giriş kapısı yol ile aynı kottadır.

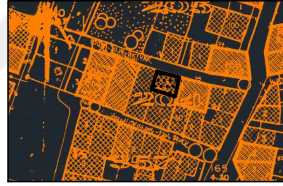
Yerleşim planı

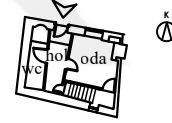
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

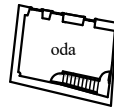
Yapı üç katlıdır. Zemin katta oda ve wc bulunmaktadır. Bu mekanlara girişteki holden ulaşılmaktadır. Birinci kat tek mekandır. İkinci kattaki holden iki odaya ulaşılır. Ön cepheye bakan odalardan biri, bağdadi paralel çıkmalıdır. İç mekanlardaki ara duvarlar bağdadidir. Arka cephede ikinci katta küçük bir teras bulunmaktadır.

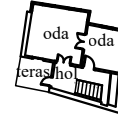
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı
(Kişisel arşiv)

1. kat planı
(Kişisel arşiv)

2. kat planı
(Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin katında ortada giriş, yanda bir pencere; birinci katında üç pencere; ikinci katında bir yanda paralel kapalı çıkma, diğer yanda bir pencere vardır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yanlarında birer pencere bulunmaktadır. Çatı eğimli, kiremit kaplı ve saçaklıdır. Zemin kat ve birinci kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. Pencere boyutları 1/1,5 ile 1/2 oranlıdır. Açıklıklar ahşap pervazlıdır. Birinci ve ikinci kat pencereleri ahşap kanatlıdır. Giriş kapısı yalın ve hemzemin düzendedir. Bağdadi kapalı çıkmanın altında metal konsollar bulunmaktadır.

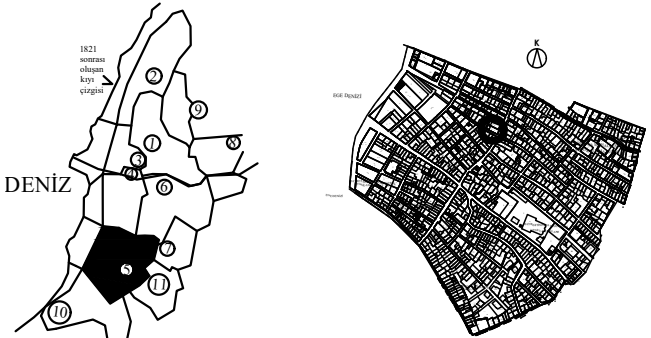
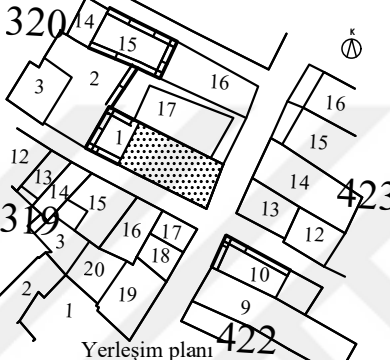
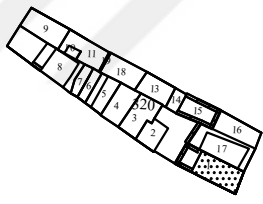
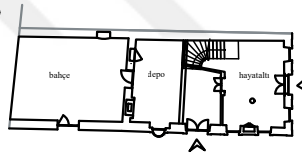
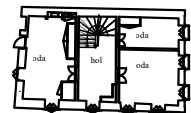
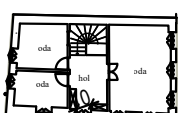
Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

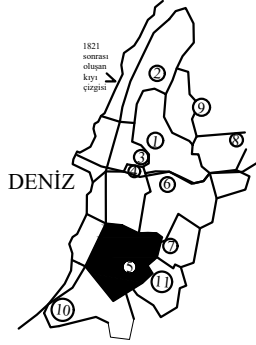
Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 5 Envanter No : 1 Mahallenin eski adı : Kato Panagia Mahallenin güncel adı: Hayrettinpaşa Adres : Sefa Caddesi 13. Sokak No:88 Yapım yılı : 1861 Belediye Tescil fişi no: 739 Ada : 320 Parsel : 1 Parsel alanı : 127.66 m²	 Ayrılık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 320 numaralı yapı adasının güneydoğusunda bulunan 1 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Yapı parselin yaklaşık %70'ine oturmakta geri kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Parsel ve yapı dikdörtgen formdadır. Binanın ve bahçenin sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya her iki sokaktan ve bahçeden olmak üzere üç giriş bulunmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki doğudaki yoldan girilen ve üst kata çıkışı merdivenin bulunduğu hayataaltı; ikincisi kuzeydeki yoldan girilen ve üçüncü mekana da geçişin sağlandığı depo veya işlik olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin ticari olduğu algılanmaktadır. Birinci katta ortada geniş bir hol ve buraya açılan üç oda bulunmaktadır. İkinci katta merdivenin ulaştığı holden üç odaya ulaşılmaktadır. Yapıda çıkma bulunmamaktadır. Pencere sayısı diğer yapılardan daha fazladır.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (Kişisel arşiv) 1. kat planı (Kişisel arşiv) 2. kat planı (Kişisel arşiv)
Cephe özellikleri: Üç katlı simetrik cepheli köşe yapının zemin katında ortada giriş kapısı, yanlarda birer pencere; birinci ve ikinci katta ise yaklaşık aynı hizada üç açıklık vardır. Binadaki kat yükseklikleri de diğer yapılara oranla fazladır. Döneminin en gösterişli yapılarından. Köşe silmesi, kat bordürü, sardunyalık çarpıcı cephe öğelerindendir. Yapının beden duvarları sarımsak taşı ve diğer yöresel taşlar ile örülmüştür. Eğimli ve kiremit kaplı çatı parapet ile gizlenmiştir.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 5
 Envanter No : 2
 Mahallenin eski adı : Kato Panagia
 Mahallenin güncel adı : Hayrettinpaşa
 Adres : Sefa Caddesi
 No:161
 Yapım yılı : 1901
 Belediye Tescil fişi no : 934
 Ada : 300
 Parsel : 5
 Parsel alanı : 149.09 m²

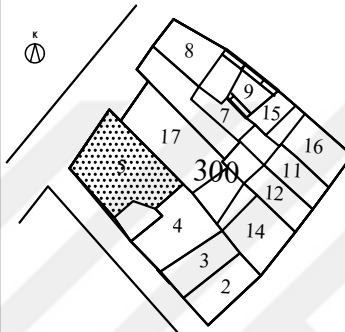
Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

300 numaralı yapı adasının batısında bulunan 5 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Yapı parselin yaklaşık %70'ine oturmakta geri kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Parsel ve yapı dikdörtgen formdadır. Binanın ve bahçenin sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya her iki sokaktan ve bahçeden olmak üzere üç giriş bulunmaktadır.

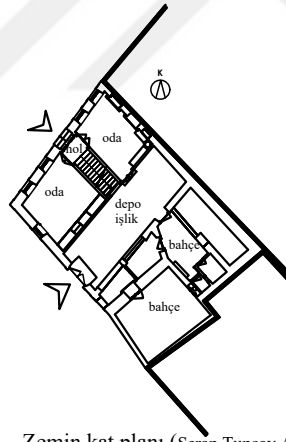
Yerleşim planı

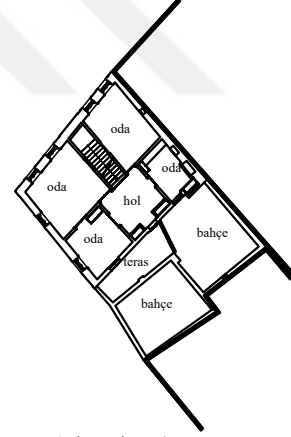
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

Yapı iki katlıdır. Zemin katta altı mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki kuzeybatıdaki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hol; diğerleri güneybatıdaki yoldan girilen ve diğer mekanlara da geçişin sağlandığı depo veya ışık olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin ticari olduğu algılanmaktadır. Birinci katta ortada geniş bir hol ve buraya açılan dört oda bulunmaktadır.

Zemin kat planı (Serap Tuncay Arşivi)

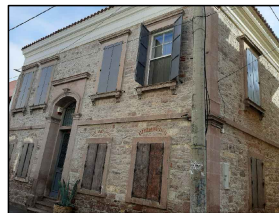
1. kat planı (Serap Tuncay Arşivi)

Cephe özellikleri:

İki katlı simetrik cepheli ortadan anıtsal girişli yapının giriş kapısının yanlarında her iki katta dikey dikdörtgen formulu ikişer pencere bulunmaktadır. Kapı pencere sövelerinde, köşe silmelerinde sarımsak taşı kullanımı dikkat çekmektedir. Binadaki kat yükseklikleri de diğer yapılara oranla fazladır. Pencere kapı oranları 1/1,5 ile 1/2 arasında olmakla beraber ebatları diğer yapılara oranla daha büyüktür. Yapı cephelerinde çıkma bulunmamaktadır. Yapının beden duvarları sarımsak taşı ve diğer yöresel taşlar ile örülmüştür. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

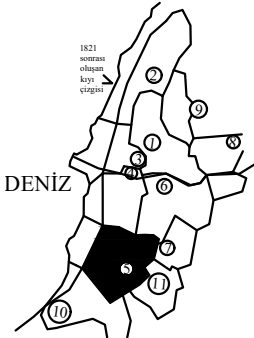
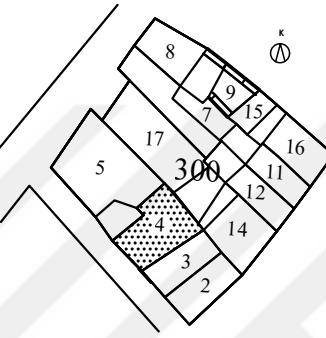
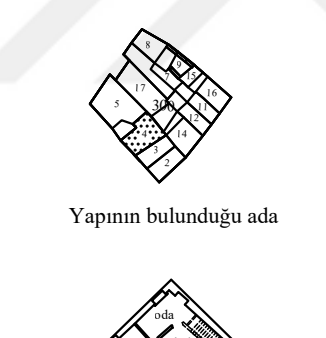
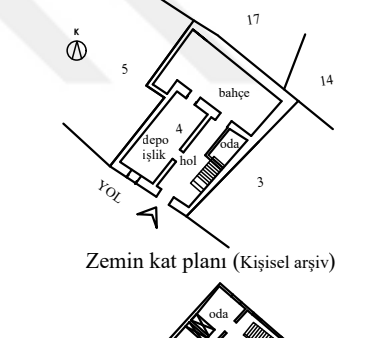
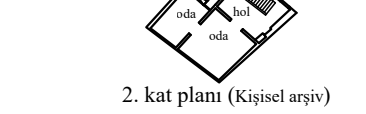
Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

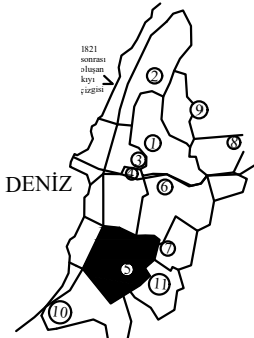
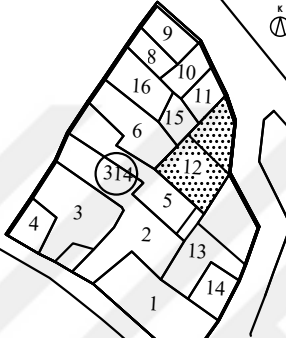
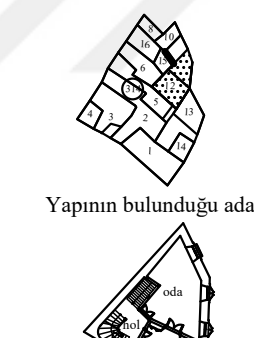
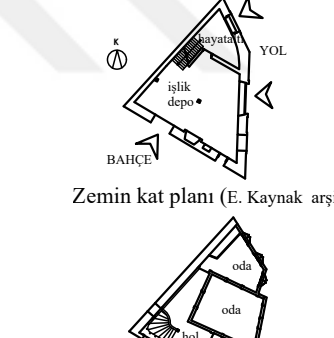

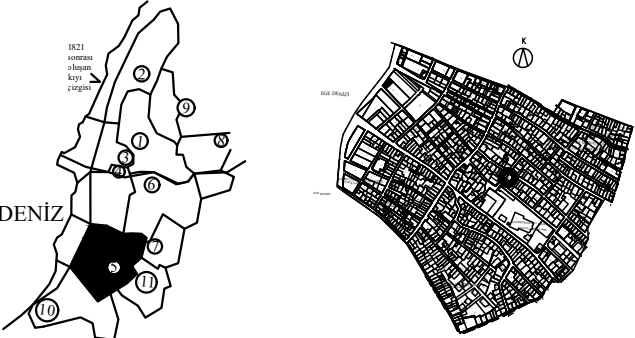
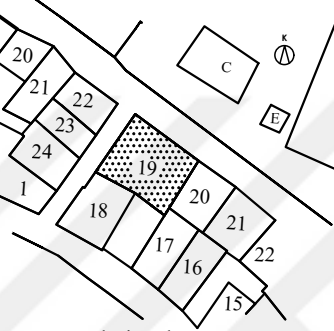
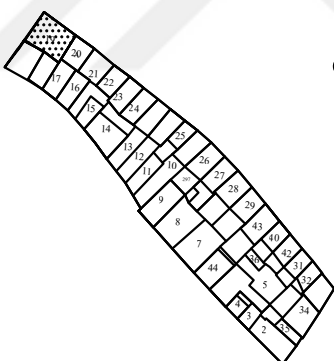
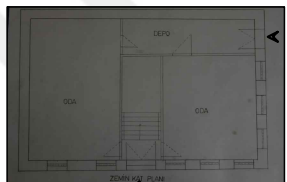
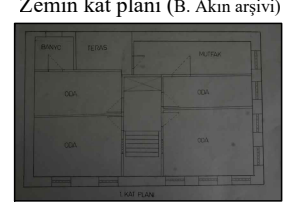
Fotoğraf 3 (Kişisel arşiv)

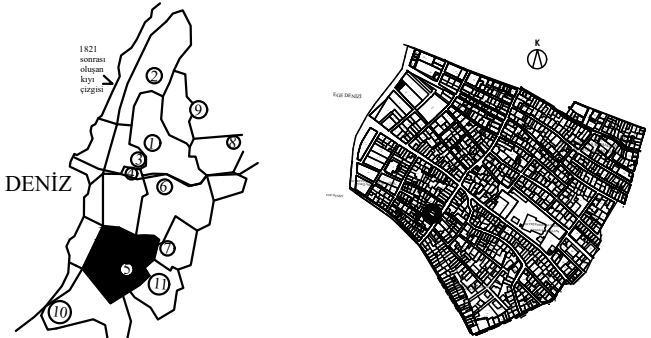
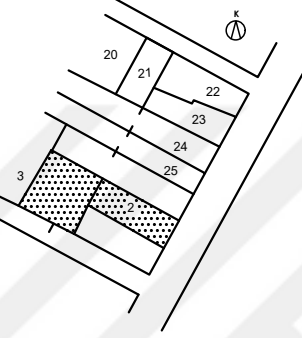
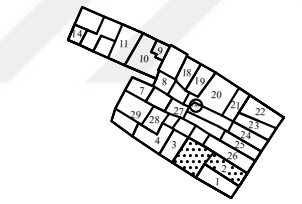
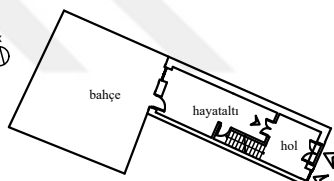
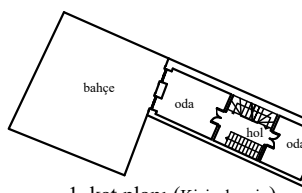
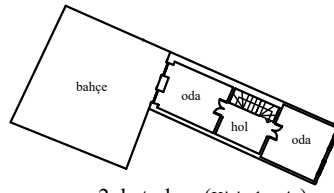
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

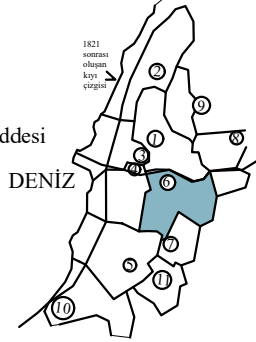
Çalışma Alanı : 5 Envanter No : 3 Mahallenin eski adı : Kato Panagia Mahallenin güncel adı : Hayrettinpaşa Adres : Sefa Caddesi Yapım yılı : Belediye Tescil fişi no : Ada : 300 Parsel : 4 Parsel alanı : 79.50 m²	
Yapının Konumu: 300 numaralı yapı adasının batısında bulunan 4 parsel 5 parselin yanında konumlanmıştır. Yapı parselin yaklaşık %70'ine oturmakta geri kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Parsel ve yapı dikdörtgen formdadır. Binanın sınırladığı sokak düzdür. Yapıya aynı sokaktan iki giriş bulunmaktadır. Depo girişinin pencereye çevrildiği görülmektedir. Yapının cephe özellikleri bozulmuşsa da eski plan şeması korunmuştur.	
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta iki mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan biri depo veya işlik diğeri üst kata çıkış ve bahçeye geçiş işlevi gören mekandır. Birinci kata çıkıldığında holden üç küçük odaya ulaşılmaktadır. İkinci katta ikisine holden ulaşılan birbiri ile bağlantılı üç oda bulunmaktadır. Yapının eskiden kapalı çıkmaya sahip olduğu düşünülmektedir.	
Cephe özellikleri: Üç katlı yan girişli yapının cephe öğeleri özgünlüğünü yitirmiştir. Cephe kurgusunda alt katta girişin yanında bir pencere, ikinci katta bir, üçüncü katta üç pencere şeklinde dışa açılım vardır. Sıva raspa yapıldığında ana giriş kapısının daraltıldığı, depo kapısının pencereye dönüştürüldüğü, ikinci kat beden duvarının bağdadi olduğu görülmüştür. Pencere ebatlarının eskisi ile aynı olduğu düşünülmektedir. Yapı cephesinin yıkılmış olduğu ve çeşitli müdahaleler yapıldığı izlerden anlaşılmıştır.	
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 5 Envanter No : 4 Mahallenin eski adı : Kato Panagia Mahallenin güncel adı : Hayrettinpaşa Adres : Hastane Caddesi 1. Sokak Yapım yılı : 1870-80 Belediye Tescil fişi no : 843 Ada : 314 Parsel : 12 Parsel alanı : 99.86 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 314 numaralı yapı adasının doğusunda bulunan 12 parsel bir ara parseldir. Yapı parselin yaklaşık %50'sine oturmakta geri kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Parsel ve yapı yamuk formdadır. Binanın ve bahçenin sınırladığı sokak da kavislidir. Yapıya aynı sokaktan iki giriş bulunmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta iki mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki kuzeydoğuda yoldan girilen ve üst kata çıkış merdivenin bulunduğu hayataaltı; diğeri güneyde bulunan depo veya işlik olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin ticari olduğu algılanmaktadır. Güneybatıda konumlanmış merdiven sahanlığından iki odaya girilir. İkinci katta aynı yerde konumlanmış holden üç odaya giriş bulunmaktadır. Yapı yamuk planlı olduğundan ikinci katta odaları dikdörtgen formuna yaklaştırmak için üçgen dizi çıkımlar oluşturulmuştur.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (E. Kaynak arşivi) 1. kat planı (E. Kaynak arşivi) 2. kat planı (E. Kaynak arşivi)
Cephe özellikleri: Üç katlı yapının zemin katında konut ve depo girişi, birinci katta dört pencere, ikinci katta ise üçgen dizi çıkımlar ve geniş saçaklarla hareketlenen cephe parsel formuna uyumuyla dikkat çekicidir. Bina zemin ve birinci kat pencere ve kapılarında sarımsak taşından söveler bulunmaktadır. Pencere kapı oranları 1/1,5 ile 1/2 arasındadır. Ana giriş kapısı kemerli, depo girişi kapısı dikdörtgen havalandırılmalıdır. zemin ve birinci kat beden duvarları yöresel taşlar ile örülmüştür. Çatı eğimli ve geniş saçaklıdır.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşivi)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 5 Envanter No : 5 Mahallenin eski adı : Kato Panagia Mahallenin güncel adı : Hayrettinpaşa Adres : Altınova Caddesi 20. Sokak Yapım yılı : 1892 (1919-1922) Belediye Tescil fişi no : 946 Ada : 297 Parsel : 19 Parsel alanı : 107.90 m²	
Yapının Konumu: 257 numaralı yapı adasının kuzeyinde bulunan 19 parsel bir köşe parseldir. Yapı parselin tamamına oturmaktadır. Parsel ve yapı dikdörtgen formdadır. Binanın sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya sokaktan tek bir anıtsal giriş vardır. Kilisenin tam karşısında konumlanan yapının Kato Panagia Kilisesi'nin din adamına ait olduğu söylenmektedir.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı iki katlıdır. Anıtsal giriş kapısından girilince küçük bir giriş holü bulunmaktadır. Bu giriş holünden zemin katta iki yandaki odalara geçilmekte, iki odadan da girilebilen küçük bir depo yapının arka kısmında bulunmaktadır. Bu depoya yan sokaktan da bir giriş vardır. Birinci katta orta holden dört odaya girilmekte, odaların ikisinden güncel kullanım nedeniyle sonradan eklendiği düşünülen arka cephedeki ıslak mekanlara ulaşılmaktadır.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (B. Akın arşivi) 1. kat planı (B. Akın arşivi)
Cephe özellikleri: İki katlı simetrik dengeli yapının ortasında yoldan yükseltilmiş anıtsal üstü kemerli giriş, girişin bir yanında üç, diğer yanında iki pencere yer almaktadır. Zemin kat pencereleri de birinci kat pencereleri ile aynı hizadadır. Bina zemin ve birinci kat pencere ve kapılarında sarımsak taşından söveler ve cephe süslemeleri bulunmaktadır. Pencere, kapı oranları 1/3 gibidir. Ayvalık kentsel sit alanındaki yapılara ait kapılar arasında cephe yüksekliğinde ve en süslemeli kapı olduğu düşünülmektedir. Yapı girişi yüksekliği yanı sıra bezemeleri ve üçgen alınlığı ile de vurgulanmıştır. Köşe silmesi, kat bordürü, saçak bordürü diğer çarpıcı cephe öğeleridir.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 5 Envanter No : 6 Mahallenin eski adı : Kato Panagia Mahallenin güncel adı: Hayrettinpaşa Adres : Sefa Caddesi 13. Sokak No:88 Yapım yılı : 1861 Belediye Tescil fişi no: 829 Ada : 169 Parsel : 2 Parsel alanı : 127.66 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 169 numaralı yapı adasının güneyinde bulunan 2 parsel bir ara parseldir. Yapı parselin yaklaşık %50'sine oturmakta geri kalan alan bahçe olarak kullanılmaktadır. Parsel ve yapı dikdörtgen formdadır. Binanın ve bahçenin sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya ve bahçeye ayrı sokaklardan iki giriş bulunmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı(TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta iki mekan bulunmaktadır. Uzun ve dar bir dikdörtgen plana sahip yapının orta kısmında tek kollu bir merdiven bulunmaktadır. Yapı zemin katta yola ve bahçeye bakan iki mekana sahiptir. Birinci ve ikinci katta da aynı plan şeması görülmektedir. Ortada merdiven ve hol bulunmakta, holden karşılıklı konumlanan iki odaya girilmektedir. İkinci katta yola bakan oda kapalı çıkma ile büyütülmüştür.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (Kişisel arşiv) 1. kat planı (Kişisel arşiv) 2. kat planı (Kişisel arşiv)
Cephe özellikleri: Üç katlı yapının zemin katında bir yanda yalın bir ana giriş kapısı, diğer yanda bir pencere bulunmaktadır. Birinci katta iki pencere, ikinci kattaki paralel kapalı çıkmada da ön yüzde iki pencere vardır. Zemin ve birinci kat beden duvarları yöresel taşlar ile örülmüştür. Bina zemin ve birinci kat pencere ve kapılarında sarımsak taşından söveler, ikinci kat açıklıklarında ahşap pervazlar vardır. Pencere kapı oranları 1/1,5 ile 1/2 arasındadır. Çatı eğimli, kiremit kaplı ve saçaklıdır.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 6
 Envanter No : 1
 Mahallenin eski adı : Agios Georgios
 Mahallenin güncel adı : Hamdibey
 Adres : Alibey Camii Caddesi
 no:36
 Yapım yılı : 1845-1850
 KVKBK tescil fişi no : 547
 Ada : 507
 Parsel : 11
 Parsel alanı : 104.73 m²

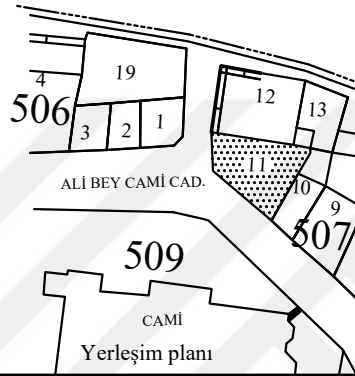

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

507 numaralı yapı adasının batı ucunda bulunan 11 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Yamuk planlı yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya her biri ayrı sokaktan olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. Çınarlı Cami'ye (eski Agios Georgios Kilisesi) çok yakın konumdadır.

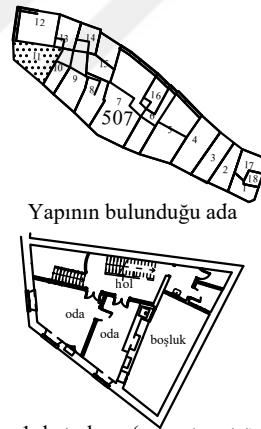
Yerleşim planı

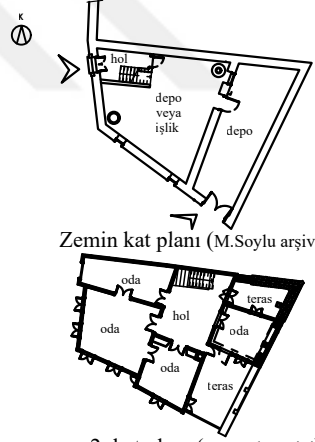
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki batıdaki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hol; ikincisi güneydeki yoldan girilen ve 3. mekana da geçişin sağlandığı depo veya işlik olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin depo veya işlik olduğu algılanmaktadır. Birinci katta kuzey beden duvarına yaslanmış bir hol ve buraya açılan iki oda, bir wc bulunmaktadır. İkinci katta merdivenin ulaştığı holden üçü çıkımlar ile genişletilmiş dört odaya ve depo üzerinde konumlanan iki terasa ulaşılmaktadır.

1. kat planı (M. Soylu arşivi)

2. kat planı (M. Soylu arşivi)

Cephe özellikleri:

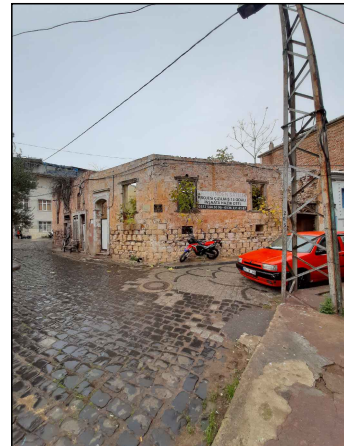
Üç katlı yan girişli yapının ön cephesinde zemin katta yanda giriş, birinci katta giriş yanında bir pencere, ikinci katta ise çıkımlar üzerine konumlanan üç pencere vardır. Cephe ana giriş kapısı anıtsal boyut ve nitelikte iken, depo giriş kapısı yalındır. Pencere 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır. Yapıya ve sokağa üçüncü boyutta hareket katan çıkımlar, cepheyi zenginleştirmekte; geniş saçaklar ise yapıyı taçlandırmaktadır. Yapının beden duvarları sarı renkli yöresel kesme taş ile örülmüştür. Çatı kırma ve kiremit kaplıdır.

Fotoğraf 1 (Belediye arşivi)

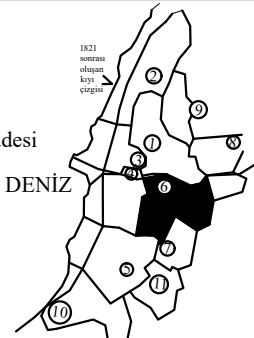
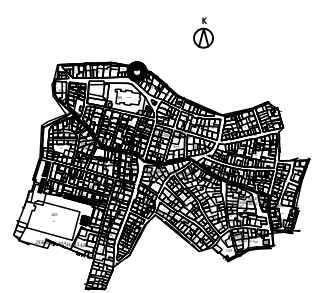
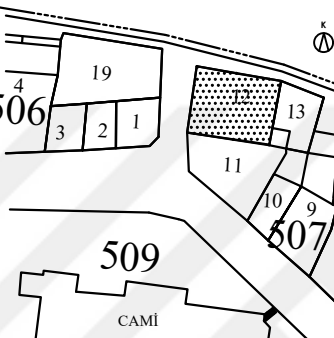
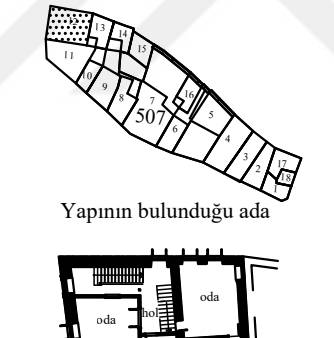
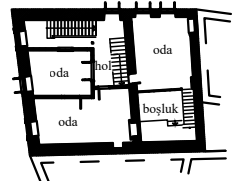
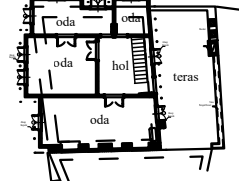
Fotoğraf 2 (M. Soylu arşivi)

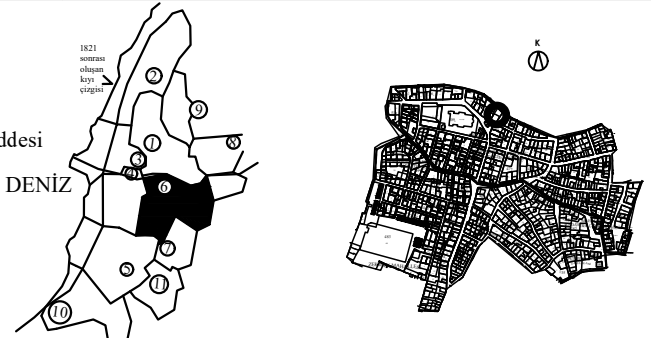
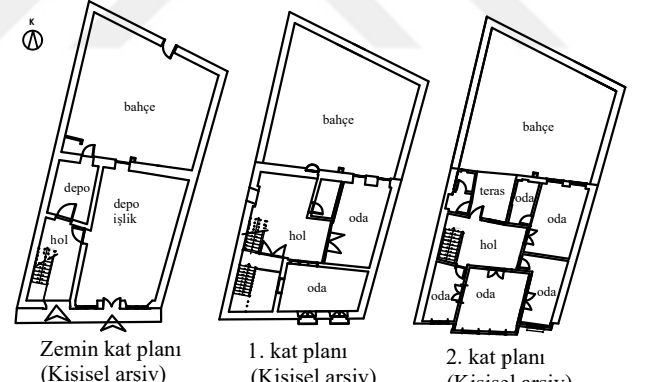

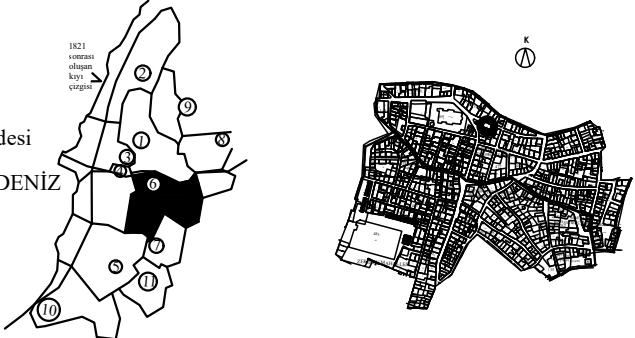
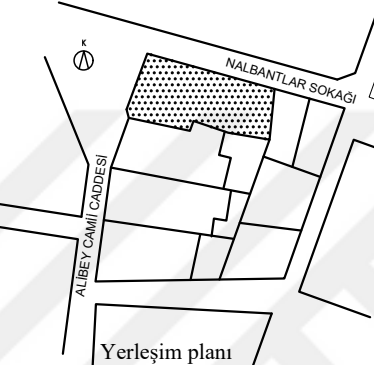
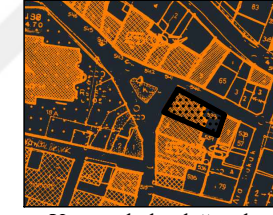
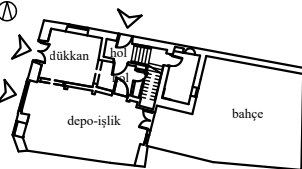
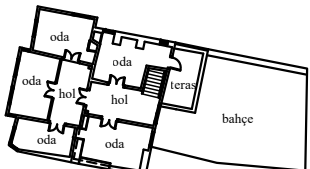
Fotoğraf 3 (Kişisel arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

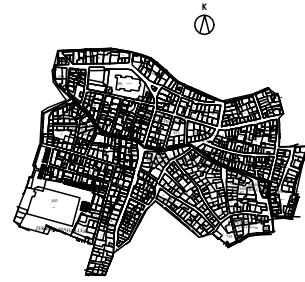
Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 6 Envanter No : 2 Mahallenin eski adı : Agios Georgios Mahallenin güncel adı: Hamdibey Adres : Alibey Camii Caddesi no:36 Yapım yılı : 1845-1850 KVKBK tescil fişi no : 547 Ada : 507 Parsel : 12 Parsel alanı : 114.45 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının Mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 507 numaralı yapı adasının batı ucunda bulunan 12 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Dikdörtgen planlı yapı parselin tamamına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya aynı sokaktan biri yaşam bölümüne diğeri depoya olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. 11 parsel ile birlikte inşa edilmiştir. Çınarlı Cami'ye (eski Agios Georgios Kilisesi) çok yakın konumdadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki batıdaki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hayataaltı; ikincisi batıdaki yoldan girilen depo veya ışık mekanıdır. Hayataaltı bu kattaki diğer iki mekanla bağlantılıdır. Zemin kat işlevinin depo veya ışık olduğu algılanmaktadır. Birinci katta kuzey beden duvarına yaslanmış bir hol ve buraya açılan iki oda bulunmaktadır. Ayrıca zemin kattaki depo veya ışık mekanından ulaşılan asma kat da bu kattadır. İkinci katta merdivenin ulaştığı holden tümü çıkmalar ile genişletilmiş dört odaya ve doğuda konumlanan terasa ulaşılmaktadır.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (M. Soylu arşivi) 1. kat planı (M. Soylu arşivi) 2. kat planı (M. Soylu arşivi)
Cephe özellikleri: Köşe parselde konumlanan üç katlı yapının ön cephesinde ortada ana giriş, yanda depo girişi, diğer yanda bir pencere vardır. Birinci katta farklı yüksekliklerde iki pencere bulunmaktadır. Yapının ikinci katında ise, yan yana konumlanan iki çıkma ile diğer yanda bir pencere vardır. Çıkmalar ön yüzlerindeki biri iki, diğeri tek pencere ile yola açılmaktadır. Kuzeye bakan yan cephede ise, zemin katta üç, birinci katta iki açıklık algılanmaktadır. İkinci katta ise, yanlarda konumlanmış ön yüzlerinde ikişer pencere olan iki köşe çıkma vardır. Çıkmalar bağdadi yapım sisteminde yapılmış olup alttan demir konsollarla desteklenmiştir. Eğimli ve kiremit kaplı çatı saçakla taçlandırılmıştır. Yapının beden duvarları sarı renkli yöresel kesme taştır. Giriş kapısı taş söveli, düz atkılı ve havalandırılmalıdır. Pencereleler, 1/1.5 ile 1/2 oranlarındadır.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Eski Eser Yapının Havadan görünümü 1965 Fotoğraf 2 (M. Soylu arşivi) Fotoğraf 3 (M. Soylu arşivi)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 6 Envanter No : 3 Mahallenin eski adı : Agios Georgios Mahallenin güncel adı: Hamdibey Adres : Alibey Camii Caddesi no:36 Yapım yılı : 1861 KVKBK tescil fişi no : 541 Ada : 507 Parsel : 5 Parsel alanı : 181 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 5 parsel 507 numaralı yapı adasının ara parsellerinden biridir. Yapı parselin %50'sine oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokak düzdür. Yapıya aynı sokaktan biri yaşam bölümüne, diğeri depoya olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. Çınarlı Cami'ye (eski Agios Georgios Kilisesi) çok yakın konumdadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki güneydeki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hol; ikincisi yine aynı yoldan girilen depo veya işlik olarak kullanılan alandır. Zemin kat işlevinin depo veya işlik olduğu algılanmaktadır. Birinci katta kuzey beden duvarına yaslanmış bir hol ve buraya açılan iki oda bulunmaktadır. İkinci katta merdivenin ulaştığı holden biri çıkma ile genişletilmiş dört odaya ulaşılmaktadır. Odalardan birinden de küçük bir odaya geçilmektedir. Güncel kullanım nedeniyle plan şemasına eklemeler yapıldığı görülmektedir.	 Zemin kat planı (Kişisel arşiv) 1. kat planı (Kişisel arşiv) 2. kat planı (Kişisel arşiv)
Cephe özellikleri: Zemin katta ana giriş ve depo girişi, birinci katta iki pencere, ikinci katta ortada kapalı çıkma (şahnişin) yanlarda birer pencere vardır. Zemin ve ara kat pencereleri sövelidir. Zemin kat depo giriş kapısı yalındır. Bitişik düzendeki yapının girişi yanda ve hemzemindir. Ana giriş kapısı taş söveli, düz atkılı ve üstü havalandırmalıdır. Pencereler ikinci katta ahşap pervazlı, üstü silmeli ve giyotin doğramalıdır. Pencereler 1/1.5 ile 1/2 oranlıdır. Bağdadi kapalı çıkmalarda ahşap köşe dikmeleri ve silmeler göze çarpmaktadır. Çıkma bağdadi sistemde olup alttan demir konsollarla desteklenmiştir. Üç katlı yapının zemin ve birinci kat beden duvarları yöresel taşlar ile örülmüştür. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.	 Fotograf 1 (Belediye arşivi) Fotograf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y. Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 6 Envanter No : 4 Mahallenin eski adı : Agios Georgios Mahallenin güncel adı : Hamdibey Adres : Alibey Camii Caddesi no:36 Yapım yılı : 1860-70 KVKBK tescil fişi no : 547 Ada : 507 Parsel : 12 Parsel alanı : 141 m²	 Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 508 numaralı yapı adasının batı ucunda bulunan 6 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Dikdörtgen planlı yapı parselin %50'sine oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya depo ve işliğe iki, yaşam bölümüne bir olmak üzere üç giriş bulunmaktadır. Çınarlı Cami'ye (eski Agios Georgios Kilisesi) çok yakın konumdadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı iki katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ikisi batıdaki yoldan girilen depo veya işliklerdir. Üçüncüsü kuzeydeki yoldan girilen yaşam mekanlarına geçişi sağlayan holdür. Zemin kat işlevinin dükkan, depo ve işlik olduğu algılanmaktadır. Birinci katta iki adet birbiri ile bağlantılı orta hol bulunmaktadır. Bu hollerden ilkinde iki oda, ikincisine üç oda açılmaktadır. Bahçeye bakan odalardan biri alt kat depolarından birinin üzerinde konumlanmış bir teras sahiptir.	 Yapının bulunduğu ada Zemin kat planı (Kişisel arşiv) 1. kat planı (Kişisel arşiv)
Cephe özellikleri: İki katlı yapının zemin katında iki adet çift kanatlı kapı ve bir pencere, kuzeydeki kapının üst çaprazında demir parmaklıklı bir pencere yer almaktadır. İkinci katta cephe boyunca farklı genişliklerde devam eden şahnışinler, eliböğründelerle desteklenmiş olup yapı ve sokağa hareket katmaktadır. Bu şahnışinler ön cephede dört; yan cephede bir pencere ile sokağa açılmaktadır. Pencere 1/1.5 ile 1/2 oranındadır. Üst kat pencereleri ahşap pervazlı, düz atkılı, Venedik pancuru kanatlı, giyotin doğramalıdır. Zemin kat beden duvarları yöresel taş ile örülmüştür. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.	 Fotoğraf 1 (Belediye arşivi) Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 6
 Envanter No : 5
 Mahallenin eski adı : Agios Georgios
 Mahallenin güncel adı: Hamdibey
 Adres : Yeni Hamam Sokak
 Yapım yılı : 1880-1900
 KVKBK tescil fişi no :
 Ada : 510
 Parsel : 9
 Parsel alanı : 74.17 m²

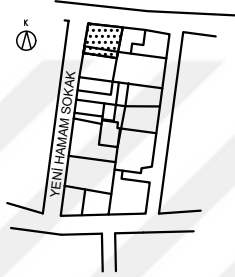

Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

510 numaralı yapı adasının kuzeybatı ucunda bulunan 9 parsel iki sokağın kesişim noktasındadır. Dikdörtgen planlı yapı parselin %90'ına oturmaktadır. Binanın sınırladığı sokaklar düzdür. Yapıya iki ayrı sokaktan biri yaşam bölümüne diğeri depoya olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. Çınarlı Cami'ye (eski Agios Georgios Kilisesi) çok yakın konumdadır.

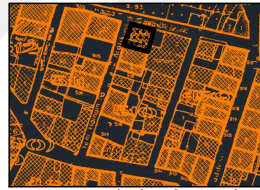
Yerleşim planı

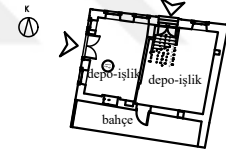
Hava fotoğrafı (TKGM)

Plan özellikleri:

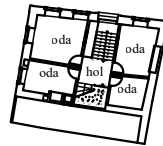
Yapı üç katlıdır. Zemin katta iki mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki kuzeydeki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hol; ikincisi batıdaki yoldan girilen depo veya işlik olarak kullanılan alandır. Depodan küçük bahçeye ulaşılmaktadır. Birinci katta orta hol ve buraya açılan dört oda bulunmaktadır. İkinci katta merdivenin ulaştığı holden dört odaya ve açık çıkmaya geçilmektedir.

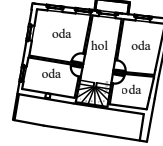
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı

1. kat planı (Kişisel arşiv)

2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

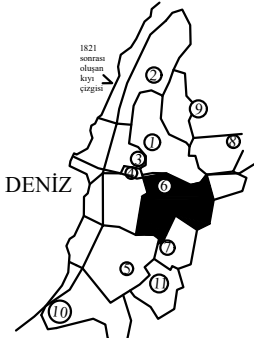
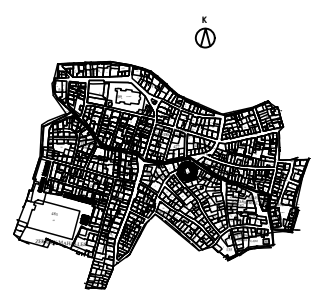
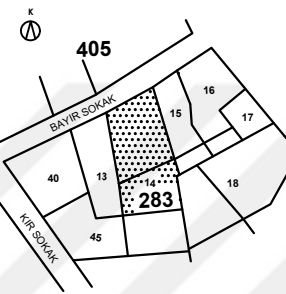
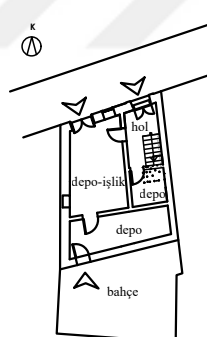
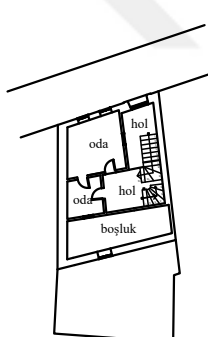
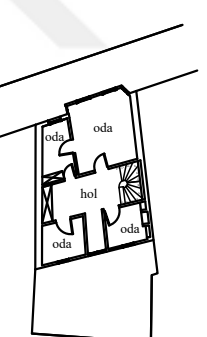
Üç katlı yapıya birkaç basamakla yükseltilmiş kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapının bir yanında iki, diğer yanında bir pencere vardır. Ana giriş kapısı beşik kemerli ve havalandırmalıdır. Yan cephedeki depo kapısı yalındır. Pencereler genelde 1/1.5 ile 1/2 oranlı dikey olmakla birlikte zemin kat pencereleri yataydır. Birinci ve ikinci kat açıklıkları aynı hizadadır. Yapının zemin ve birinci kat duvarlarında yöresel taş ile örülmüş doku algılanmakta olup, üst kat sıvalıdır. Yapı köşelerinde kesme sarımsak köşe taşları görülmektedir. Yapı açıklıkları sarımsak taşından sövelidir. Çatı eğimli ve saçaklıdır.

Fotograf 1 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı : 6 Envanter No : 6 Mahallenin eski adı : Agios Georgios Mahallenin güncel adı: Zekibey Adres : Altınova Caddesi aralığı Yapım yılı : 1880-90 KVKBK tescil fişi no : Ada : 283 Parsel : 14 Parsel alanı : 115.20 m²	 Ayvalık'ta mahallelerin oluşum sırası Yapının mahalle içindeki konumu
Yapının Konumu: 14 parsel 507 numaralı yapı adasının ara parsellerinden birisidir. Dikdörtgen planlı yapı parselin %70' ine oturmaktadır. Geri kalan alan bahçedir. Binanın sınırladığı sokak düzdür. Yapıya aynı sokaktan biri yaşam bölümüne diğeri depoya olmak üzere iki giriş bulunmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (TKGM)
Plan özellikleri: Yapı üç katlıdır. Zemin katta üç mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ilki kuzeydeki yoldan girilen ve üst kata çıkış merdiveninin bulunduğu hol; ikincisi yine kuzeydeki yoldan girilen ve üçüncü mekana da geçişin sağlandığı depo veya ışık olarak kullanılan alandır. Birinci katta galerili bir hol ve buraya açılan iki oda bulunmaktadır. Odaların birinde zemin katta bulunan depoya bakan pencere vardır. İkinci katta merdivenin ulaştığı holden biri çıkma ile genişletilmiş dört odaya ve bahçeye bakan küçük mekana ulaşılır.	 Zemin kat planı (Kişisel arşiv) 1. kat planı (Kişisel arşiv) 2. kat planı (Kişisel arşiv)
Cephe özellikleri: Üç katlı ve yan girişli yapının zemin katında biri kemerli ve daha yüksek ana giriş kapısı, diğer yanda daha yalın, düz atkılı depo kapısı, aralarında da bir pencere vardır. Birinci katta sardunyalıklı iki pencere, ikinci katta kısmen ana giriş üstünde konumlanan paralel kapalı çıkma vardır. Ön cephe sıvalıdır. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.	 Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :1
 Mahallenin eski adı : Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Kiosk
 Yapım yılı : 1895
 Belediye Tescil fişi no: 12-04

Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi

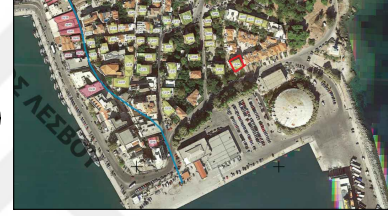
Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı Güney Limanı'na yakın düz arazide bahçe içinde inşa edilmiştir. Yapının çevresinde dönem yapıları ve yeni yapılaşmalar görülmektedir. Bölgede ağaçlandırılmış yeşil alanlar da yer almaktadır.

Yerleşim planı (Aristarch, 1890)

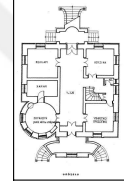
Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

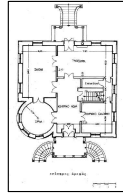
Yapının kat planları kare ve köşesine eklenmiş dairese bir mekandan oluşturulmuştur. Yapıya daire formu bir havuzla zenginleştirilmiş ön bahçeden girilmektedir. 2.20 m yüksekliğe sahip zemin katta servis mekanları bulunmaktadır. Birinci katta ön ve arka cephedeki giriş kapılarına bahçeden iki ayrı merdiven ile ulaşılmaktadır. Arka cephedeki giriş kapısından yemek salonuna girilmektedir. Ön cephedeki giriş kapısı orta hole açılmaktadır. Bu katta yaşam alanları ve kabul salonları bulunmaktadır. Yatak odalarının olduğu ikinci kata birinci kat holünden merdivenle çıkılmaktadır. Yatak odalarının önünde antreler oluşturulmuştur.

Yapının bulunduğu ada
(Midilli Belediyesi Arşivi)

Zemin kat planı (Stella Tsami)

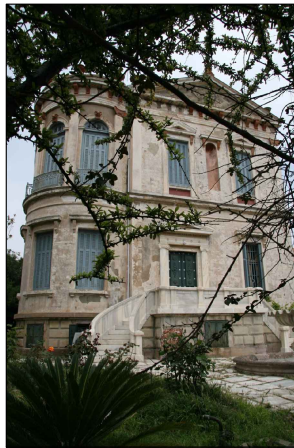
1. kat planı (Stella Tsami)

2. kat planı (Stella Tsami)

Cephe özellikleri:

Neoklasik cephe süslemelerine sahip bir yapıdır. Kat yükseklikleri zemin katta 2.20m, birinci ve ikinci katta 5.00m'dir. Kat aralarında silmeler, pencere ve kapı üstlerinde üçgen alınlıklı taş söveler, bina köşelerinde iyonik başlıklı köşe silmeleri bulunmaktadır. Yapı ön cephesini nihayetlendiren üçgen alınlık yüzeyinde heykelsi kabartmalar içeren bezemeler dikkat çekmektedir. Yapı cephesinde de ikon nişi yer almaktadır. Konutun köşe vurgusunu oluşturan dairese planlı kısmında Fransız balkonlara açılan üstü kemerli kapılar algılanmaktadır. Yapı cephesinin saçak bordürü, üçgen alınlık gibi öğelerle zenginleştirilmesi ekonomik gelişmişliği ve Avrupa etkisini yansıtmaktadır.

Fotoğraf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

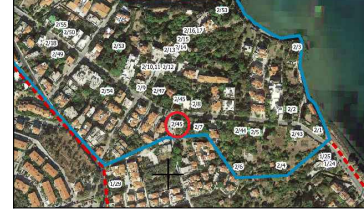

Fotoğraf 2 (Ege Üniversitesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :2
 Mahallenin eski adı :Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Sourada
 Yapım yılı : 1820
 Belediye Tescil fişi no: 2-45

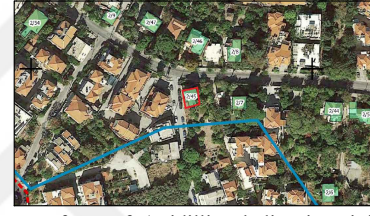
Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Kentin güney kesiminde denizden uzak mesafede düz arazide inşa edilen kule evdir. 19. yüzyıl başında bahçe içinde inşa edilmiş 180 kadar kule evden günümüze ulaşabilen bir örnektir. Yapı geniş bir bahçe içindedir. Çevresinde dönem yapılarının yanı sıra çok sayıda yeni yapılaşma olduğu görülmektedir. Yapının inşa edildiği dönemde Mytilene kentinin bahçe kentine dönüştüğü ve yeşiller şehri olarak tanımlandığı literatürde belirtilmiştir (Anagnostou, 2004).

Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

Kare plana sahip yapının zemin katına bahçeden girilmektedir. Giriş kapısının karşısında birinci kata çıkış merdiveni yer almaktadır. Bağdadi kapalı çıkmalar ile genişletilmiş ikinci kata birinci kattan merdiven ile ulaşılmaktadır. Zemin kat ve birinci katın tek mekan olarak kullanıldığı, ikinci katta ise merdivenin ulaştığı geniş holden üç odaya dağıldığı görülmektedir. Taş döşeli zemin katın ışık, birinci katın yaşam alanı olarak kullanıldığı, ikinci katta ise yatak odalarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

1. kat planı (Aksotis, 2016).

Zemin kat planı (Aksotis, 2016).

2. kat planı (Aksotis, 2016).

Cephe özellikleri:

Bina cepheleri yalındır. Zemin katta cephe açıklıklarının az olduğu, yalnızca giriş kapısı ve yanında bir pencere bulunduğu görülmektedir. Birinci katta yapının üç cephesine pencere açılmıştır. İkinci katta her cephede çok sayıda pencere yer aldığı görülmektedir. Pencereler 19. yüzyıl dönem konutlarında görülen ebat ve oranlara sahiptir. Bağdadi kapalı çıkmalı cephelerde dairesel tepeli pencereleri göze çarpmaktadır. Yapıda kule ile geleneksel Türk Evi yapım özelliklerinin karma olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Pencere ve kapılar ahşap pervazlı ve üst katta Venedik pancurludur. Çatı alaturka kiremit örtülü ahşap kırma çatıdır.

Fotoğraf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Fotoğraf 2 (Aksotis, S., 2016)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :3
 Mahallenin eski adı : Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Chrisomallousa
 Yapım yılı : 1830
 Belediye Tescil fişi no: 4-4

Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı Mytilene kentinin güneyinde geniş ağaçlık düz bir alanda konumlanmıştır. Mytilene kentinin bahçe kenti haline geldiği 19. yüzyıl başında inşa edilen kule evlerdendir. Yapının arkasında geniş ağaçlık alan yer almaktadır. Çevrede yeni yapılaşmaların yoğun olduğu görülmektedir. Konut denize uzak konumdadır.

Yerleşim planı

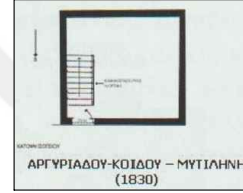
Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

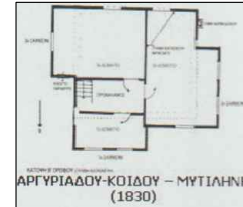
Kule eve bahçe seviyesindeki kapıdan girilmektedir. Zemin katta giriş kapısı dışında açıklık yoktur. Zemin kat tek mekanlı işlik olarak kullanılmaktadır. Birinci kata giriş kapısının karşısında konumlanan tek kollu düz merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu kat holünden de farklı büyüklükteki üç odaya dağılmaktadır. Birinci kat holünden ahşap bir merdiven ile bağdadi kapalı çıkmalar ile genişletilerek çevre algısı zenginleştirilmiş ikinci kata ulaşılmaktadır. Holden üç odaya geçilmektedir. Birinci katta yaşam alanları, ikinci katta yatak odaları yer almaktadır.

1. kat planı (Aksotis, 2016).

Zemin kat planı (Aksotis, 2016).

2. kat planı (Aksotis, 2016).

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının zemin ve birinci katı taş, ikinci katı ise bağdadi sistem olup sıvalıdır. Zemin kat masif olup dışı tek açılımı giriş kapısıdır. Birinci katta her cepheye bir veya iki pencere açıldığı görülmektedir. Bağdadi kapalı çıkmaların bulunduğu ikinci katta pencere sayısının ve ebatlarının diğer katlara göre fazlaştığı algılanmaktadır. Kapalı çıkmalar eliböğründeler ile desteklenmiştir. Yapı cepheleri yalındır. Pencere ve kapılar ahşap pervazlıdır. Pencereler dikey dikdörtgen formu olup yaklaşık 1/1.5 oranlarındadır. İkinci kat pencereleri ahşap kanatlıdır. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.

Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :4
 Mahallenin eski adı :Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Vounaraki
 Yapım yılı : 1890
 Belediye Tescil fişi no: 7-7

Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi

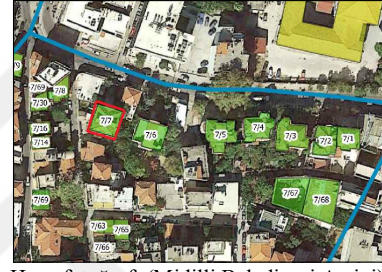
Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Üç katlı konut yapısı Güney Limanı'na yakın konumda düz arazide yer almaktadır. Yapının içinde bulunduğu parsel yol kenarında konumlanmıştır. Genellikle ayrık nizam konut yapılarının bulunduğu bölgede dönem yapıları yanı sıra yeni yapılaşmalar da vardır.

Yerleşim planı (Aristarch, 1890)

Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

Kare planlı yapının zemin katına doğrudan giriş sağlanmaktadır. Zemin katta servis mekanları holün iki yanında sıralanmıştır. Ayrıca zemin kat ile birinci katı bağlayan bir iç merdiven de yer almaktadır. Birinci kata giriş kapıları da ön ve arka cephedendir. Bahçeden merdiven ile ulaşılan kapılardan biri hole, diğeri yemek salonuna doğrudan giriş sağlamaktadır. Yemek salonuna holden de geçilmektedir. Birinci kattan ikinci kata çıkış hol ile bağlantılı bir merdivenlidir. İkinci kat holüne açılan beş adet yatak odası bulunmaktadır. Holün dar kenarlarında ön ve arka cepheye açılan birer açık çıkma vardır.

1. kat planı (Stella Tsami)

Zemin kat planı (Stella Tsami)

2. kat planı (Stella Tsami)

Cephe özellikleri:

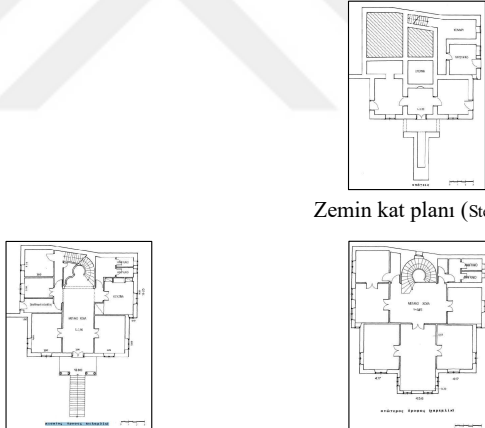
Yapı cephelerinde neoklasizm etkisi görülmektedir. Özellikle ön ve arka cephe simetrik düzendir. Çatı seviyesinde üçgen alınlık bulunmaktadır. İkinci katta ortada açık çıkma yer almaktadır. Balkona çıkış kapısının iki yanında ikon nişleri vardır. Bina köşelerinde ve açık çıkmanın iki yanında iyonik başlıklı plastrlar bulunmaktadır. Cepheye dikey dikdörtgen formlu, taş söveli, üstü siperlikli pencereler, saçak bordürü, üçgen alınlık, plastrlar dikkat çekici öğelerdir. Cephedeki mimari detaylar ve yoğun bezemeler, ev sahibinin ekonomik olanaklarının fazla olduğunu yansıtmaktadır.

Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :1 Envanter No :5 Mahallenin eski adı : Bilinmiyor Mahallenin güncel adı: Agramitiou Yapım yılı : 1880 Belediye Tescil fişi no: 13-83	 Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi Yapının kent içindeki konumu
Yapının Konumu: Yapı Midilli Kalesi'ne yakın düz arazide konumlanmıştır. Bahçeli konut yapısı köşe parselde yer almaktadır. Mülk sahibi inşa edildiği dönemde yönetici olan Halim Bey'dir. Bina bahçesinin büyük olduğu görülmektedir. Çevrede dönem yapıları ve yeni yapılaşmalar algılanmaktadır.	 Yerleşim planı Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)
Plan özellikleri: Büyük bahçe içinde konumlanmış üç katlı yapının zemin katı 3.20m, diğer katları 3.90m yüksekliğindedir. Zemin katın servis mekanları iki bölüme ayrılmış, her mekana ayrı giriş yapılmış, ön cepheye bakan kısımda yaşam alanı ile bağlantı kurulmamıştır. Birinci kata giriş ön cepheden merdiven ile sağlanmıştır. Bu katta yaşam alanları yer almaktadır. Birinci kat holünden üst kata çıkış merdiveni ile ikinci kattaki iç holün yanlarında konumlanan yatak odalarına ulaşılmaktadır. Bu katta giriş merdiven sahanlığının üzerine denk gelen, kapalı çıkma yer almaktadır. Üst kat çıkması ayaklı olup sütunlar yarı açık giriş mekanını tanımlamaktadır.	 1. kat planı (Stella Tsami) 2. kat planı (Stella Tsami)
Cephe özellikleri: Yapı Midilli Belediyesi'nin mülkiyetindedir. Yıllarca harap kalmış olan yapı yakın zamanda yenilenmiştir. Özgün yapım sisteminde tuğla ve ahşap kullanılarak yapılan yapının restorasyon aşamasında betonarme kullanımı tipolojik ve dekoratif özelliklerinin yitirilmesine neden olmuştur. Cephe öğelerinin restorasyon sürecinde özgünlüğünün zedelendiği belirtilebilir. Yapının giriş cephesinin merdiven sahanlığındaki sütunlar üzerine oturan üçgen alınlıklı kapalı çıkma ile vurgulandığı, diğer cephelerin daha yalın olduğu görülmektedir.	 Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)
Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya	Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :6
 Mahallenin eski adı :Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Kiosk
 Yapım yılı : 1883
 Belediye Tescil fişi no: 12-24

Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi

Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Güney Limanı'na ve denize çok yakın düz arazide konumlanmış yapı arka bahçelidir. Ayrık nizam yapıların bulunduğu iç kısmında ağaçlandırılmış yeşil alan bulunan bir yapı adası içinde yer almaktadır. Çevrede dönem yapıları yanı sıra yeni yapılaşmalar da görülmektedir.

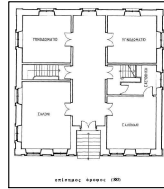
Yerleşim planı

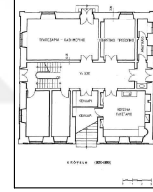
Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

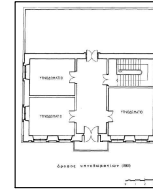
Yapının üç cepheden girişi olan 3.20m yüksekliğindeki zemin katında mutfak ve yemek odası gibi yaşam alanları ve yardımcı mekanlar yer almaktadır. Bu kata yoldan basamaklarla girilen birinci kat holünden merdivenle inilmektedir. Bahçeden zemin kattaki yemek odasına giriş bulunmaktadır. Birinci katta orta holün iki yanında ikişer mekan konumlanmaktadır. İkinci kata birinci kat holünden merdiven ile çıkılmakta, bu katta üç oda ve ön cepheye açılan açık çıkma bulunmaktadır. Kare planlı yapının birinci ve ikinci katta yüksekliği 4m dir.

1. kat planı (Stella Tsami)

Zemin kat planı (Stella Tsami)

2. kat planı (Stella Tsami)

Cephe özellikleri:

Simetrik cephe özelliklerine sahip yapının bezemelerinde neoklasizm etkisi görülmektedir. Yapı ön cepheden bodrumlu ve iki katlı, arka cephedense üç katlıdır. Giriş cephesinde yoldan birkaç basamakla yükseltilmiş anıtsal girişinin üstünde açık çıkma ve çıkmaya açılan kapı, tüm katlarda orta aksın yanlarında ikişer pencere yer alır. Köşe silmesi, kat bordürü, saçak bordürü cephenin diğer çarpıcı öğeleridir.

Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :7
 Mahallenin eski adı :Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Vounaraki
 Yapım yılı : 1880
 Belediye Tescil fişi no: 7-1

Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Güney Limanı'nın çok yakınında yer alan yapı düz arazide konumlanmıştır. Yola bitişik küçük bir ön bahçeden merdivenle birinci kata çıkış sağlandığı görülmektedir. Bitişik nizam eski ve yeni yapılaşmaların olduğu bir yapı adasında yer almaktadır. Çevrede ağaçlandırılmış yeşil alanlar vardır.

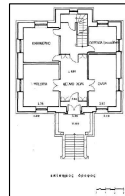
Yerleşim planı

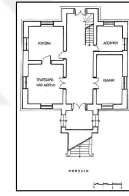
Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

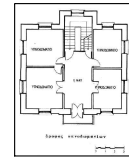
Kare planlı yapının zemin katında mutfak ve çalışanlara ait servis mekanları bulunmaktadır. Ön bahçeden merdivenle girilen birinci kat yaşam alanlarına ayrılmıştır. Birinci kattaki orta holde zemin kata ve ikinci kata ulaşımı sağlayan merdiven yer almaktadır. Merdivenin bulunduğu alan kapı ile holden ayrılmıştır. İkinci kata çıkıldığında orta holden ulaşılan dört oda ve merdivenin karşısında konumlanan açık çıkma vardır. Yapının simetrik plana sahip olduğu görülmektedir. Beden duvarları taş, zemin kat ara duvarları tuğla, üst katların ara bölme duvarları bağdadidir.

1. kat planı (Stella Tsami)

Zemin kat planı (Stella Tsami)

2. kat planı (Stella Tsami)

Cephe özellikleri:

Yapı neoklasizm etkisinde inşa edilmiş diğer dönem yapılarında da olduğu gibi simetrik cephe özelliklerine sahiptir. Birinci katta ortada giriş yanlarda birer pencere; ikinci katta giriş üstünde konumlanan demir korkuluklu açık çıkmaya açılan kapı ve yanlarında birer pencere vardır. Birinci kattaki yaşam alanına giriş kapısı kat yüksekliğinde ve sövelidir. Pencere ebatları önceki dönem yapılarına göre daha büyük ve sövelidir. Bina köşelerinde plastrlar görülmektedir. Yola bitişik bahçeye demir ferforje kapıdan girilmektedir. Yapı bitişik nizam inşa edilmiştir. İkinci kat çatı hizasında geniş profilli silme yer almaktadır. Çatı parapet duvar ile gizlenmiştir.

Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :8
 Mahallenin eski adı : Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Vounaraki
 Yapım yılı : 1880
 Belediye Tescil fişi no: 8-15

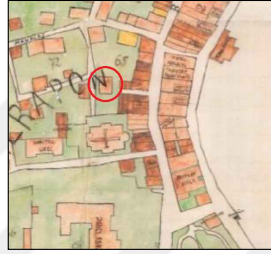
Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi

Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı Güney Limanı'nın kenarında düz arazide yer alan bahçeli iki katlı bodrum katlı bir konuttur. Yola bitişik küçük ön bahçeden merdivenle birinci katta bulunan yaşam alanına ulaşılmaktadır. Güney Limanı'nda bitişik nizamda inşa edilmiş otel ve banka yapılarının arkasındaki yapı adasında konumlanmıştır. Yapı adasında bitişik nizam ve ayrıık nizam yapılaşmalar bulunmaktadır.

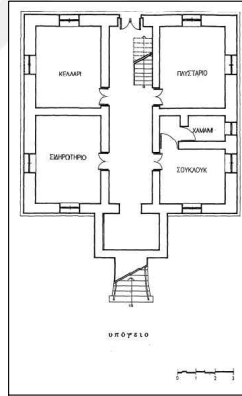
Yerleşim planı (Aristarch, 1890)

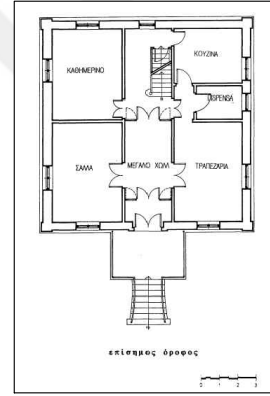
Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

Dönem yapılarının genel özelliği olan kare plana sahip bir konuttur. Bodrum katta servis mekanları, zemin katta yaşam alanları, üst katta yatak odaları bulunmaktadır. Orta hollü simetrik plan tipine sahiptir. Holden bodrum kata ve birinci kata merdiven ile ulaşılmaktadır. Bodrum kata arka bahçeden giriş olduğu görülmektedir. Dış beden duvarları taş, bodrum kat ara duvarları tuğla, zemin ve birinci kat ara bölme duvarları bağdadidir.

Bodrum kat planı (Stella Tsami)

Zemin kat planı (Stella Tsami)

Cephe özellikleri:

Bodrumlu ve iki katlı, simetrik yapı cephesi hareketli bir parapet duvarı ile taçlanmaktadır. Bahçeden tek kollu davetkar bir merdivenle ulaşılan anıtsal giriş kapısı, üstünde konumlanan açık çıkma ve dairesel alınlık simetri aksını vurgulamaktadır. Yanlarda da her katta birer pencere yer almaktadır. Köşe silmesi ve saçak bordürü de yapının çarpıcı öğelerindendir.

Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :2
 Envanter No :9
 Mahallenin eski adı : Bilinmiyor
 Mahallenin güncel adı: Kiosk
 Yapım yılı : 1900
 Belediye Tescil fişi no: 12-21

Mytilini kentinin 19. yüzyılda gelişimi Yapının kent içindeki konumu

Yapının Konumu:

Güney Limanı'na ve denize yakın konumda bulunan yapı düz arazide inşa edilmiştir. Yapı, ön ve arka bahçeli olup ayrık düzendedir. Çevresinde dönem yapıları ve ağaçlandırılmış yeşil alanlar yer almaktadır. İki katlı yapının parseli iki yol arasındadır. Arka cephedeki ek yapı yola bitişiktir.

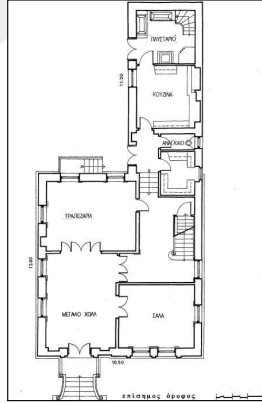
Yerleşim planı

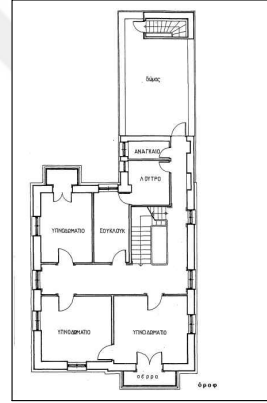
Hava fotoğrafı (Midilli Belediyesi Arşivi)

Plan özellikleri:

Önceki dönem yapılarından farklı olarak yapının kare planlı ana binasına arka cephede tek katlı üstü teras olarak kullanılan ek ilave edildiği görülmektedir. Bu ek mekanda mutfak vb. servis mekanları yer almaktadır. Ek yapıya arka bahçeden giriş kapısı bulunmaktadır. Kare planlı ana bina zemin katında yaşam alanları yer almaktadır. Zemin kata giriş bahçeden yemek odasıyla bağlantılı salondandır. Bina köşesinde yer alan holden merdivenle ikinci kata çıkılmaktadır. İkinci katta yatak odaları hole bağlı koridorun iki tarafında yer almaktadır. Hole bağlı küçük bir koridor ile terasa çıkılır.

1. kat planı (Stella Tsami)

2. kat planı (Stella Tsami)

Cephe özellikleri:

İki katlı asimetrik cepheli yapıda bir yanda giriş, diğer yanda ikiz pencere, üst katta ise giriş üstünde bir pencere, diğer yanda cumba bulunmaktadır. Kat ve saçak bordürü cephede yatay vurgu oluşturan öğelerdir.

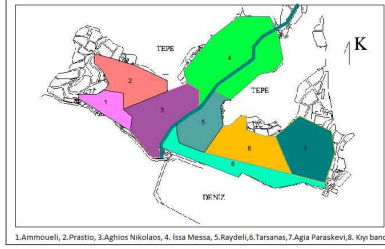

Fotograf 1 (Midilli Belediyesi Arşivi)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :3
 Envanter No :1
 Mahallenin eski adı : Agios Nikolaos
 Mahallenin güncel adı: Agios Nikolaos
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :35 m²

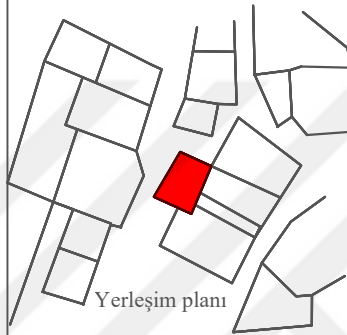

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Arazi eğimine uyularak inşa edilmiş yapının ana girişine merdivenli sokaktan ulaşıldığı, ayrıca kotu daha düşük olan ara sokaktan da yapının zemininde yer alan depo veya ticari mekâna giriş olduğu görülmektedir.

Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

Ana girişten hole geçildiğinde, bir yanda iki oda ve karşısında üst kata erişimi sağlayan ahşap merdiven vardır. Birinci kat holünden ikinci kata çıkıldığında biri daha büyük olan iki odaya geçilmektedir. Merdivenden aşağıya inildiğinde ise zemin kattaki imalathane ve depoya ulaşılmaktadır. Yapının yaşam alanları ile ticari mekanları arasındaki ayırım merdivenin zemin kat hizasında bulunan kapı ile sağlanmıştır. Alt katın yüksekliği diğer katlardan daha fazla olup asma kat içermektedir. Ayrıca bu mekâna çıkmaz niteliğindeki ara sokaktan ayrı bir giriş bulunmaktadır.

Yapının bulunduğu ada

1. kat planı (Kişisel arşiv)

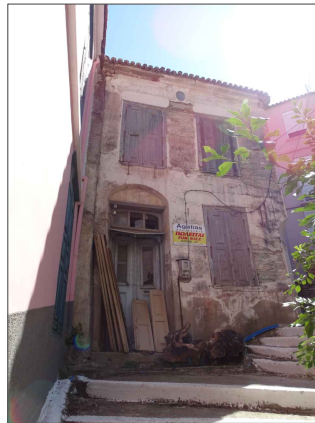
Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Yapı üç katlı olarak inşa edilmiştir. Çıkmasız inşa edilen yapının beden duvarlarında zeminde bulunan yerel taşlar kullanılmıştır. Yapı zemin katına çıkmaz sokaktan ahşap küçük bir kapı ile girilmektedir. Zemin katta başka cephe açıklığı bulunmamaktadır. Yapı yaşam alanlarından iki katlı olarak algılanmaktadır. Giriş cephesinde üstü havalandırma ahşap kapı, birinci katta bir, ikinci katta iki pencere ve bir tepe penceresi bulunmaktadır. Merdivenli yola bakan yan cephede de birinci katta bir, ikinci katta üç ahşap kepenkli pencere görülmektedir. Cepheler yalındır. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

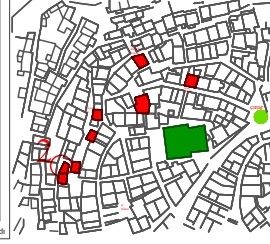
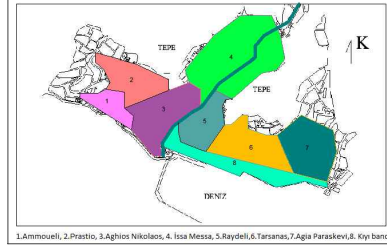

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :3
 Envanter No :2
 Mahallenin eski adı : Agios Nikolaos
 Mahallenin güncel adı: Agios Nikolaos
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :32 m²

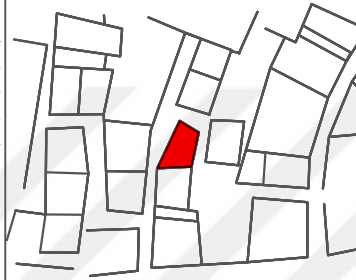

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

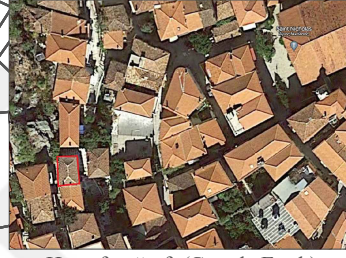
Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Arazinin topoğrafyasına uyularak inşa edilmiş yapının ana girişine merdivenli sokaktan ulaşıldığı, ayrıca altta konumlanmış sokaktan da yapının zemin katında yer alan depo veya ticari mekana girişin olduğu görülmektedir.

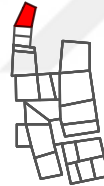
Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

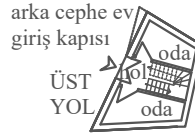
Üç katlı yapının zemin katında ticaret mekanı, birinci ve ikinci katlarda ise yaşam alanı bulunmaktadır. Evin giriş kapısından ulaşılan küçük holün yanlarında odalar, karşısında ise katlar arasındaki bağlantıyı sağlayan merdiven yer almaktadır. Merdivenin birinci kat hizasında konumlanan kapı alt kattaki ticari mekan ile yaşam mekanlarını ayırır. Zemin kattaki ticari alanda ahşap asma katlar oluşturularak farklı depolama alanlarının yaratıldığı görülmektedir. Birinci ve ikinci katlarda holden ulaşılan ikişer oda vardır.

Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

1. kat planı (Kişisel arşiv)

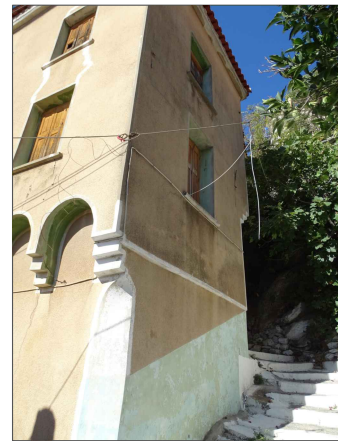
2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Semer tonozlu çıkmalı olarak inşa edilen yapının beden duvarlarında yerleşimin zemininde bulunan yerel taşlar kullanılmıştır. Yapının yaşam alanına girişi sağlayan küçük kapı arka cephede yer almaktadır. Yapı ön cepheden üç katlı arka cepheden iki katlı görülmektedir. Sokak merdiveni ile arka cephedeki yaşam alanının girişi kapısına ulaşılmaktadır. Ön cepheden depo ve imalathane olan zemin kata giriş kapısı ahşap çift kanatlı olup üstü havalandırılmalıdır. Kapının batısında küçük bir pencere görülmektedir. Birinci kat semer tonozlu çıkmalıdır. Cephede bir yanda metal korkuluklu açık çıkmaya açılan kapı, diğer yanda bir pencere vardır. İkinci katta ise üç pencere yer almaktadır. Yapı cepheleri yalındır. Arka cephede bir teppe penceresi vardır.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

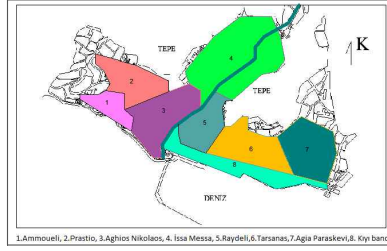

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :3
 Envanter No :3
 Mahallenin eski adı : Agios Nikolaos
 Mahallenin güncel adı: Agios Nikolaos
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :65 m²

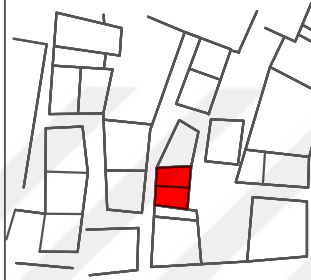

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Eğimli arazide inşa edilmiş yan yana üç konuttan biridir. Yapı üç katlıdır. Zemin katın ilk inşa edildiği dönemde depo veya imalathane olarak kullanıldığı, üst katların yaşam alanı olduğu anlaşılmaktadır. Kentin yüksek kesiminde yer alan yapıya merdivenli sokaklar ile ulaşılmaktadır.

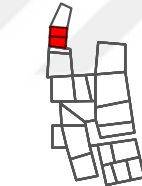
Yerleşim planı

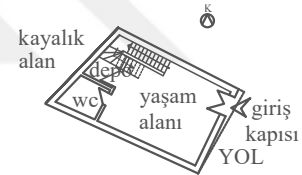
Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

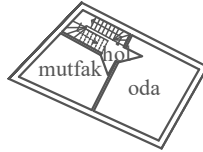
Yapının zemin katta yer alan ana kapısından girildiğinde hemen karşıda düz kollu ahşap bir merdiven ile küçük ara kat sahanlığına ulaşılmaktadır. Zemin katta evin kayalara yaslanan arka cephesine wc-depo yerleştirilmiştir. Zemin kat günümüzde yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Ara kata çıkıldığında holden dağılılan iki küçük oda, ayrıca üst kata çıkış için zemin kat merdiveninin devamı niteliğinde olan döner merdiven görülmektedir. Üst katta duvara sabitlenmiş dolabı bulunan daha genişçe bir hol ve iki oda bulunmaktadır. Yapının döşemeleri, tavanları, pencereleri, kapıları, merdivenler ahşaptır.

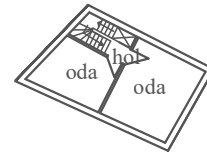
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

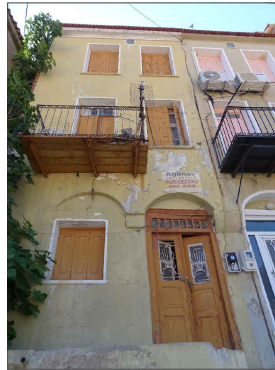
1. kat planı (Kişisel arşiv)

2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının birinci katı Plomari'de başka konutlarda da görülen semer tonozlu çıkmalıdır. Zemin katta bir yanda ahşap giriş kapısı, diğer yanda bir pencere, birinci katta açık çıkmaya açılan bir kapı ile yanda bir pencere, ikinci katta ise iki pencere bulunmaktadır. Yapı cephesi yalın görünümlüdür. Bina oturma alanı küçüktür. Arka cephe kayalara dayanmaktadır.

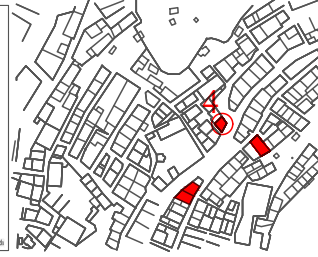
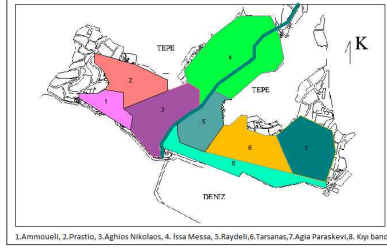

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Çalışma Alanı :4
 Envanter No :4
 Mahallenin eski adı : Issa Messa
 Mahallenin güncel adı: Issa Messa
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :42 m²

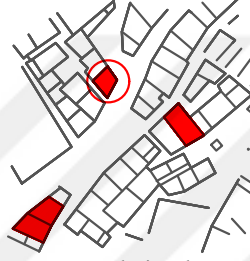

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Kent içinden geçen Setundas nehrinin yanındaki düz arazide inşa edilmiş üç katlı konut yapısı 19. yüzyıla ait az sayıda örnektendir. Yapının üst katına çatının çökmesi nedeniyle girilememektedir. Yapının özgün plan şeması ve yapım sistemi korunmuştur. Kullanılmamasından dolayı dış etkilere açıktır.

Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

Yapının ana giriş kapısından girildiğinde holden tam karşıdaki birinci kata çıkış merdivenine yanda konumlanan depoya ulaşılmaktadır. Bu merdiven ara sahanlıklıdır. Birinci kattaki mutfak ve iki odaya ortada konumlanmış dar uzun bir holden girilmektedir. Bina oturumu diğer yapılara göre daha büyüktür. Dolayısı ile odalar ve mutfak da daha ferah mekânlardır. Yapının ikinci katına girmek mümkün olmamıştır. Fakat yapılan incelemede birinci ve ikinci kat planının hemen hemen aynı olduğu görülmüştür.

Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

1. kat planı (Kişisel arşiv)

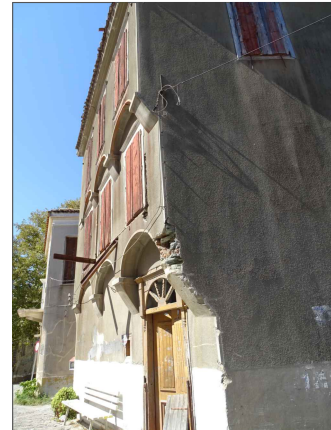
2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının özgün plan şeması ve yapım sistemi korunmuştur. Kullanılmamasından dolayı dış etkilere açıktır. Yapının üst katlarındaki çıkıntılar Plomari'nin 19. yüzyıla ait konutlarının genel özelliği olan semer tonozlar üzerine inşa edilmiştir. Üç cephesi açık olan konutun bir cephesi yan parselle bitişiktir. Zemin kattaki ana giriş kapısı kemerli, havalandırılmalıdır. Zemin katta pencere bulunmamaktadır. Giriş cephesinde birinci ve ikinci katta üçer pencere vardır. Diğer cephelerde daha az pencere bulunmaktadır. Yapı cepheleri yalındır. Pencere, kapılar ahşap pervazlı ve kepenklidir. Çatı saçağı silmelidir.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

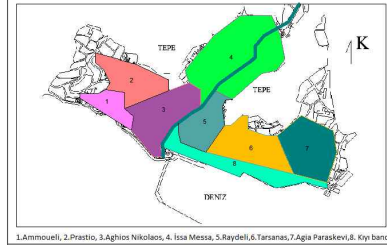

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :4
 Envanter No :5
 Mahallenin eski adı : Issa Messa
 Mahallenin güncel adı: Issa Messa
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :85 m²

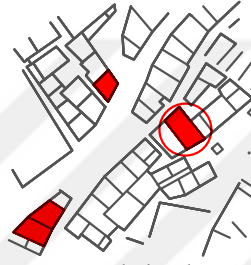

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Kent içinden geçen Setundas nehrinin yanındaki düz arazide inşa edilmiş üç katlı konut yapısının 19. yüzyılın sonlarına tarihlendiği düşünülmektedir.

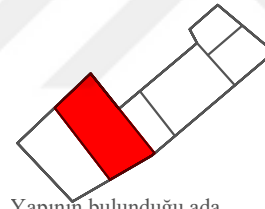
Yerleşim planı

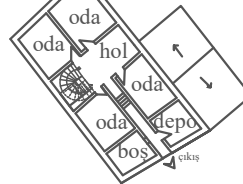
Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

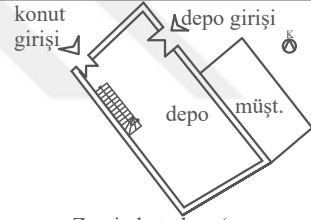
Ana yol üzerindeki girişten yaşam alanına, çıkmaz sokaktakinden depo veya ticari mekâna geçilmektedir. Yaşam alanının giriş kapısından tek kollu ahşap merdiven ile birinci kat holüne ulaşılır. Birinci kat holünden yanlardaki ikişer odaya girilmektedir. Bu holün güneydoğu tarafında bulunan iki odanın arasından bir koridor ile işlik veya depo alanı olarak kullanılan küçük mekânlara geçilmektedir. Koridorun sonunda da yapının arka kısmındaki birinci kat kotundan sokağa çıkış kapısı bulunmaktadır. Birinci kat holünden döner ahşap merdiven ile ikinci kat holüne çıkılmaktadır. İkinci katta da orta holden ulaşılan üç oda yer almaktadır.

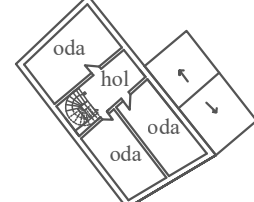
Yapının bulunduğu ada

1. kat planı (Kişisel arşiv)

Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Zemin katta bir yanda giriş kapısı, diğer yanda bir pencere, birinci ve ikinci katlarda ise sokağa açılan üç açıklık vardır. Bunlardan birinci kat cephe ortasındaki izi algılanan çıkma dışındakiler ahşap kanatlı pencerelerdir. Açıklıklar taş sövelidir. Köşe silmesi, kat ve saçak bordürleri cephenin çarpıcı öğeleridir. Çatı eğimli ve kiremit kaplıdır.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

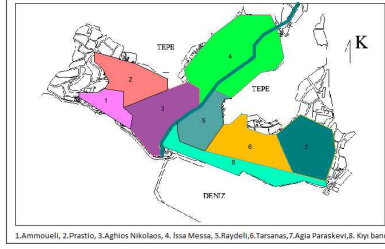

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :4
 Envanter No :6
 Mahallenin eski adı : Issa Messa
 Mahallenin güncel adı: Issa Messa
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :106 m²

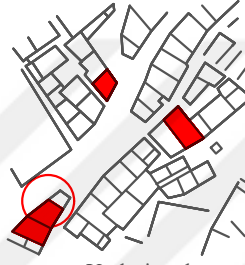
Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Setundas nehrinin kenarında düz arazide yer alan üç katlı konut yapısıdır. Yanındaki konut ile ortak bahçesi bulunmaktadır. Ana girişi nehre paralel giden yoldandır. Dar uzun bir yapı adası içinde bitişik nizam olarak inşa edilmiş yapılardan biridir. Yanındaki yapı ile ortak bahçeye sahip olması birlikte inşa edildiklerini düşündürmektedir.

Yerleşim planı

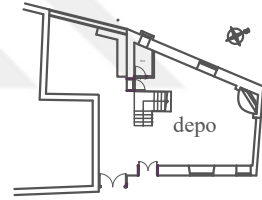
Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

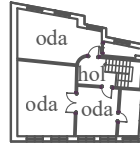
Konut üç katlıdır. Bina yamuk şeklindeki parselin tamamına oturmuştur. Zemin kata Setundas nehrine paralel, kentin ana yol aksından girilmektedir. Özgün durumda zemin katta depo ve işlik olduğu, yaşam alanlarının üst katta yer aldığı görülmektedir. Zemin kattan yan parselde bulunan ortak bahçeye çıkış kapısı vardır. Beden duvarları yerel taştan, iç ara bölme duvarları bağdadi, taşıyıcı sistemi ahşap olan yapıda dönemin geleneksel yapım sisteminin kullanıldığı görülmektedir. Plan parsel şekline ve ihtiyaca göre şekillenmiştir. Birinci ve ikinci katta ikisi hole açılan üç oda vardır.

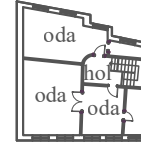
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (J.Kaldelis)

1. kat planı (J.Kaldelis)

2. kat planı (J.Kaldelis)

Cephe özellikleri:

Geniş ön cepheye sahip üç katlı yapının giriş cephesinde yanda yan yana konumlanmış biri depoya, diğeri yaşam alanına yönelik iki kapı, diğer yanda iki pencere vardır. Birinci katta ortada açık çıkmaya açılan kapı ve yanlarında ikişer pencere; ikinci katta ise beş pencere bulunmaktadır. Cephenin orta aksı üçgen alınlıkla vurgulanmıştır. Birinci ve ikinci katta bulunan pencereler ahşap pervazlı ve kepenklidir. Yapının arka cephesinde üst katlarda bulunan bağdadi üçgen çıkımlar nehre bakmaktadır. Konutun cepheleri yalındır.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

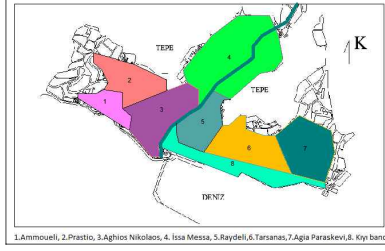

Fotoğraf 3 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :4
 Envanter No :7
 Mahallenin eski adı : Issa Messa
 Mahallenin güncel adı: Issa Messa
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :64 m²

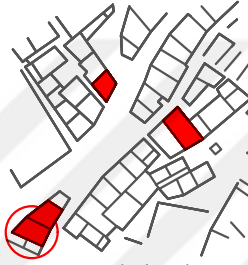

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı Setundas nehri kenarında düz arazide yer almaktadır. Nehir kenarında yapının arka cephesinin baktığı bahçesi bulunmaktadır. Bahçe yan parselde yer alan konut ile ortak kullanılmaktadır. Binaya ve bahçeye ön cephede bulunan iki ayrı kapıdan girilmektedir. Ön cephenin baktığı yol ve arka cephede bulunan bahçe kotunun aynı olduğu algılanmaktadır.

Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

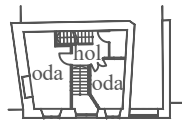
Yapı dikdörtgene yakın plan şekline sahiptir. Geniş ön cephenin ortasında ana giriş kapısı yer almaktadır. Zemin katta ticari mekanlar ve üst katlardaki yaşam alanlarına çıkışı sağlayan merdiven bulunmaktadır. Giriş kapısının karşısında yer alan merdiven ile birinci kata oradan ayrı bir düz merdiven ile ikinci kata çıkılmaktadır. Birinci katta iki, ikinci katta üç oda bulunmaktadır. Zemin kata giriş kapısının güneydoğusunda bahçeye geçiş alanına açılan geniş bir kapı daha yer almaktadır. Bahçenin yan parseldeki konut ile ortak kullanılması evlerin birlikte inşa edildiklerini düşündürmektedir.

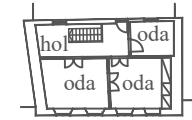
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (J. Kaldelis)

1. kat planı (J. Kaldelis)

2. kat planı (J. Kaldelis)

Cephe özellikleri:

Dış beden duvarları yerel taş ile örülmüş üç katlı binaya giriş ön cephenin ortasından kemerli üstü havalandırma ahşap bir kapıdandır. Ana giriş kapısının bir yanında daha geniş kemerli ışıklıklı ahşap kapı da arka bahçeye giriş içindir. Yapının ön cephesi yola, arka cephesi nehir kenarındaki bahçeye bakmaktadır. Ön cephede zemin katta iki kapı açıklığı, birinci katta iki pencere, ikinci katta dört pencere bulunmaktadır. Ahşap pervazlı ve kepekli pencerelerin dar kenarının uzun kenarına oranı 1/1.5-1/2 arasındadır. Yalın cepheye sahip yapının çatı saçağı profilili siltmelidir.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

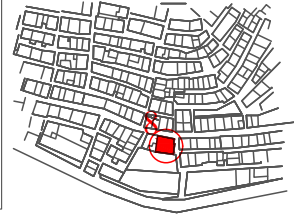
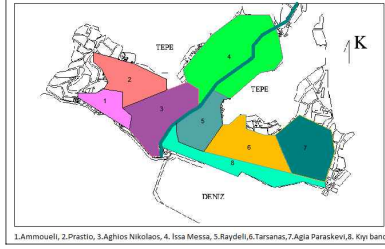

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :6
 Envanter No :8
 Mahallenin eski adı : Tarsanas
 Mahallenin güncel adı: Tarsanas
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1890
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :211 m²

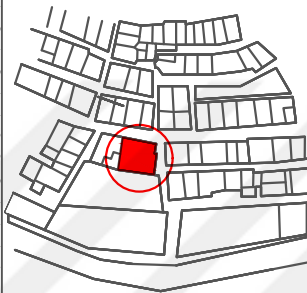

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Denize yakın eğimli arazide bulunan IOANNI PAPOUTSANI Konağı, kuruluş yılı 1870 olan ve ticari faaliyetleri Konstantinopolis, Smyrna, Pontus, Marsilya, Cenova'ya ulaşan Plomari'deki ilk buharlı yağlı sabun fabrikasının kurucusu Dimitrios Papoutsanis'in oğlu Ioannis Papoutsanis tarafından yaptırılmıştır. Fabrika, konağın ve tesislerinin yapımından birkaç yıl önce inşa edilmiştir, tüm çevrenin kayalık olduğu ve fabrikanın ötesine yol erişimi olmadığı kaynaklarca belirtilenler arasındadır (www.thetoc.gr). (16 Feb. 2021,11:38)

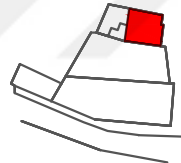
Yerleşim planı

Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

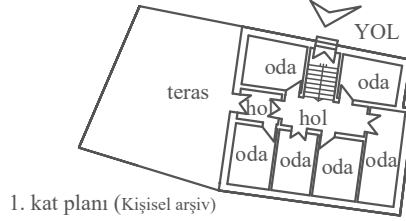
Yapı yol cephesinden bakıldığında tek katlıdır. Ana kapıdan girildiğinde yaşam alanına düz bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu katta geniş orta hole açılan altı adet oda yer almaktadır. Orta holden teras çıkışı da vardır. Yan cepheden merdivenli yoldan inilerek girilen depo ve ışık mekanı iki kat yüksekliğinde olup içinde asma kat olarak inşa edilmiş odalar bulunmaktadır. Bu odalar yaşam alanına giriş kapısı seviyesinde konumlanmıştır. Kapıdan girildiğinde iki yandan bu odalara geçilmektedir. Altındaki depo ile odalar arasında bağlantıyı sağlayan ayrı bir merdiven vardır.

Yapının bulunduğu ada

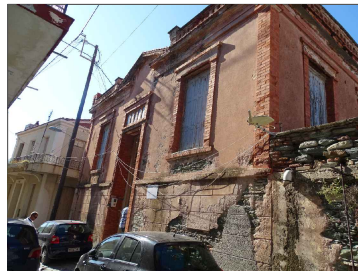
Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

1. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Yoldan tek katlı olarak algılanan yapının giriş cephesinde ortada anıtsal kapı, yanlarda birer pencere algılanmaktadır. Açıklık söveleri ve köşe silmeleri tuğladır. Cephe simetri aksını vurgulayan ortada konumlanan üçgen alınlık ve yanlarda parapet ile nihayetlenmektedir. Ana giriş kapısı oldukça gösterişli olup, kapı, pencere açıklıkları dönem yapılarından daha büyük boyuttadır. Pencere, çatı ve köşelerindeki masif tuğlalarla göz dolduran ve dikkat çeken eklektik bir yapıdır. Yapıyı inşa eden mimar Kostis Metaxas'tır. Ana beden duvarlarında diğer yapılarda olduğu gibi yöresel yeşil renkli taş kullanılmıştır.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

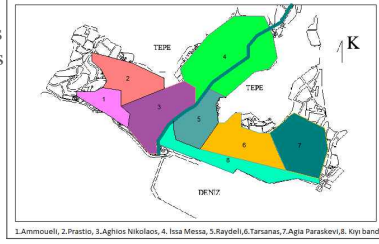

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :3
 Envanter No :9
 Mahallenin eski adı : Agios Nikolaos
 Mahallenin güncel adı: Agios Nikolaos
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1920
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :123 m²

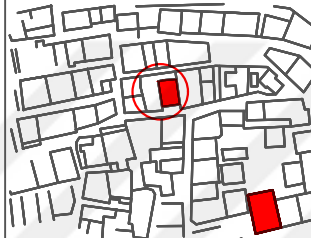

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Yapı deniz seviyesinden yüksekte eğimli arazide yer almaktadır. Arazi eğimi nedeniyle ön cepheden üç katlı görünen yapı arka cepheden bakıldığında iki katlıdır. Setundas nehrinin oluşumunu sağlayan iki tepeden kuzeydekinin yamacında yer alan yapının bahçesi setlemeler ile düzlenmiştir. Yapı yakın zamanda kapsamlı onarım geçirmiştir.

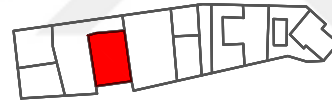
Yerleşim planı

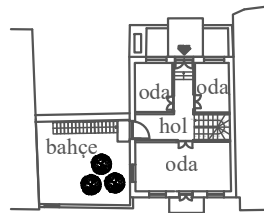
Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

Yapının özgün plan şemasının mevcut durumdan farklı olduğu düşünülmektedir. Mevcut plana bakıldığında yapıya üç ayrı cepheden dört adet giriş bulunmaktadır. Bu girişlerden ikisi zemin katta ön cepheden yapıya, biri bitişik bahçeye, dördüncüsü birinci kat hizasındaki arka cephenin baktığı yoldandır. Restorasyon kapsamında zemin ve birinci katta salon, mutfak gibi mekanlar; ikinci katta ön cepheye bakan bir salon ve iki oda düzenlenerek yeni sahiplerinin yaşam şekline uyacak plan şeması oluşturulmuştur.

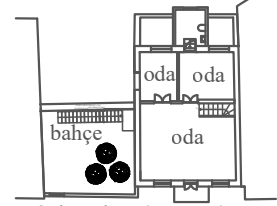
Yapının bulunduğu ada

1. kat planı (J.Kaldelis)

Zemin kat planı (J. Kaldelis)

2. kat planı (J.Kaldelis)

Cephe özellikleri:

Yapının onarımı yapılırken dış cephe elemanlarının tümü sökülüştür. Yapı içten ve dıştan depreme karşı betonarme sistemde sarılmış, onarım sonrası dış cephe elemanları yapı cephesine özgününe uygun olarak eklenmiştir. Midilli Adası genelinde onarımlarda sadece cephe açıklıkları korunurken bu yapıda cephe bezemeleri konusunda daha hassas davranılmıştır. Yapının ön cephesinde zemin kat seviyesinde iki giriş kapısı, birinci kat ve ikinci katta ikişer pencere ve açık çıkmalara çıkışı sağlayan birer kapı bulunmaktadır. Bina cephesi dardır. Ön cephede çatıda üçgen alınlık bulunmaktadır. Pencere çerçeveleri sövelidir. Yapıda kat bordürleri ve köşe silmeleri vardır. Yapıda neoklasizm etkisi görülmektedir.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

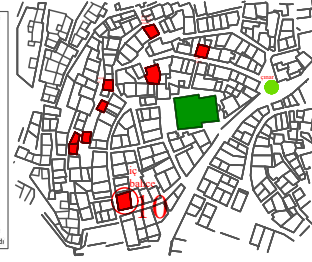
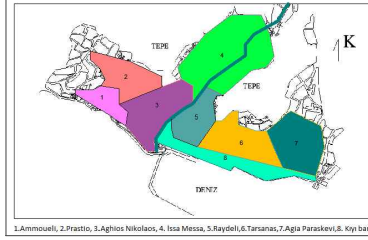

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :3
 Envanter No :10
 Mahallenin eski adı : Agios Nikolaos
 Mahallenin güncel adı: Agios Nikolaos
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1920
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :88 m²

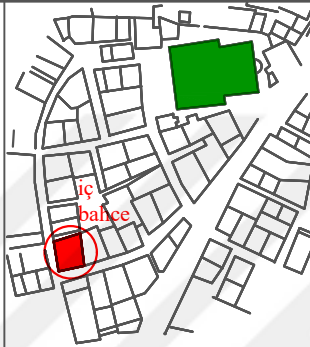

Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Kilise ve sahil arasındaki bölgede yer alan konut yapısının yapım sistemi ve cephe özelliklerinden 20. yüzyıl başına tarihlendiği düşünülmektedir. Yapı düz arazide iç bahçeli büyük bir yapı adasındaki köşe parselde inşa edilmiştir. Zemin kat seviyesinde iki yoldan ayrı cephelerden yapıya giriş bulunmaktadır. Bina oturumu büyüktür.

Yerleşim planı

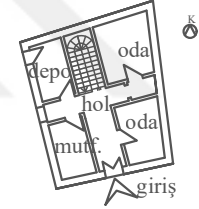
Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

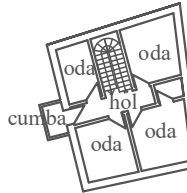
Yapıya zemin katta cephe ortasında konumlanan kapıdan girilmektedir. Giriş karşısında yer alan merdivenle birinci kat holüne ulaşılmaktadır. Holey açılan dört oda ile yan cepheye bakan bir çıkma vardır. İkinci kat plan kurgusu da aynı olmakla birlikte çıkma birinci katta cumba, ikinci katta metal korkuluklu açık çıkma niteliğindedir.

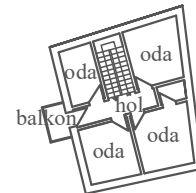
Yapının bulunduğu ada

Zemin kat planı (Kişisel arşiv)

1. kat planı (Kişisel arşiv)

2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Simetrik düzendeki giriş cephesinde ortada giriş kapısı, yanlarda birer pencere; birinci katta Fransız balkon niteliğinde açık çıkmalara açılan kapılar; ikinci katta da yanlarda ikiz, ortada tek olmak üzere alt kat açıklık akslarında konumlanmış pencereler yer almaktadır. Yan cephede ise, yanda giriş, diğer yanda iki pencere; birinci katta ortada cumba, yanlarda birer Fransız balkon; ikinci katta ortada açık çıkma, yanlarda birer pencere düzeni algılanmaktadır.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

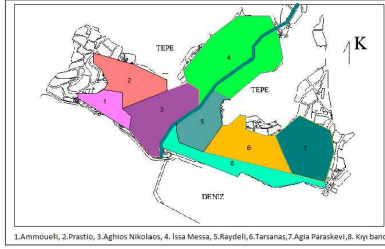

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Çalışma Alanı :4
 Envanter No :11
 Mahallenin eski adı : Issa Messa
 Mahallenin güncel adı: Issa Messa
 Adres :
 Yapım yılı : 1860-1920
 Belediye Tescil fişi no:
 Ada :
 Parsel :
 Parsel alanı :81 m²

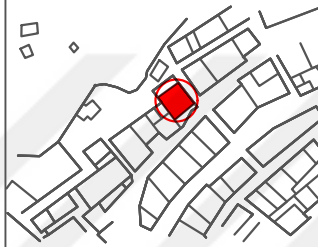
Plomari'de mahallelerin oluşum sırası

Yapının mahalle içindeki konumu

Yapının Konumu:

Nehire paralel giden yol kenarında tepe yamacında eğimli arazide yer alan bahçeli konutun 20. yüzyıl başına tarihlendiği düşünülmektedir. Yapının ön cephesi yola, arka cephesi ağaçlı kayalık tepeye bakmaktadır. Bina yanyana beş yapıdan oluşan küçük bir yapı adasının kenarında yer alan parselde konumlanmıştır.

Yerleşim planı

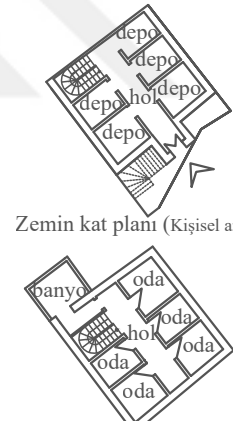
Hava fotoğrafı (Google Earth)

Plan özellikleri:

Üç katlı yapının zemin katı ticari amaçlı depo ve işlik, birinci ve ikinci katlar yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Zemin kat ve birinci katın ayrı girişleri olması yanında içeriden merdiven ile bağlantı kurulmuştur. Birinci kata ön yoldan merdivenle, arka bahçeden giriş kapıları ile ulaşılmaktadır. Zemin kattaki ticari mekana da ön yoldan girişi sağlayan iki kapı vardır. Birinci ve ikinci katta ortadaki dar uzun hol üzerine karşılıklı sıralanan beşer oda bulunmaktadır. Günümüzde banyo olarak kullanılan mekanın binaya sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

1. kat planı (Kişisel arşiv)

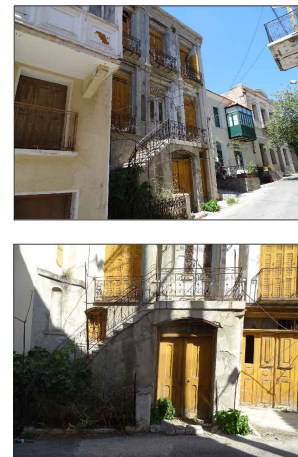
2. kat planı (Kişisel arşiv)

Cephe özellikleri:

Üç katlı yapının kat yüksekliklerinin fazlalığı, cephe açıklıklarının büyüklüğü, cephe üzerinde yer alan plastrlar ve silmelerin varlığı, birinci ve ikinci katta yer alan Fransız balkonlar ve ahşap cephe elemanlarındaki oyma işlemler Avrupa'daki mimari akımlar etkisinde inşa edilmiş bir yapı olduğunu göstermektedir. 20. yüzyıl başına tarihlendiği düşünülmektedir. Birinci ve ikinci katta ön cephe simetriktir. Zemin kat hizasındaki birinci kata çıkış merdiveni binanın genel cephe simetrisini bozmaktadır. Yan ve arka cephe simetrik değildir. Cephenin mülk sahibinin zenginliğini yansıttığı görülmektedir.

Fotoğraf 1 (Kişisel arşiv)

Fotoğraf 2 (Kişisel arşiv)

Hazırlayan: Y.Mimar Aslı Niğdelioğlu Çamkaya

Danışman: Prof. Dr. Eti Akyüz Levi